CC0,In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

॥ र्द० ॥ श्री [illegible] ॥ श्रीमद्धर्मसमुद्रनंदनवरः सद्बुद्धरत्नाकरः स्रसेव्यो विमलोज्वलः सुखकरो
लोकप्रकाशप्रदः । उद्यद्धीवलनद्रमाधवनुतश्रीपादपद्मद्वयो यो यूयं नमतादराकृतधियस्तं नेमिचंद्रं स
दा ॥ १ ॥ क्षपणसारशास्त्रस्य नांदीसूत्रव्याख्यानमिदं ॥ श्रीमद्धर्मसमुद्रनंदनवरः सप्तांगराज्यलक्ष्मीविशिष्ट
कृत्स्नधर्मराज्यच्युतसमुद्रविजयप्रियपुत्रः सद्बुद्धरत्नाकरः परमप्रकर्षप्राप्तपरमावगाढसम्यक्त्वकेवलज्ञा
नयथाख्यातशुद्धचारित्रलक्षणरत्नानामुत्पत्तिस्थानभूतः । स्रसेव्यः । गणधरकुलिशधरफणींद्रधरचक्रधरप्र
मुखनरपुंडरीकाणामाराध्यः । विमलः द्रव्यभावात्मकघातिचतुष्टयरहितः । उज्वलः । रूपेण कांत्या माहात्म्ये
न च त्रैलोक्येप्यतिक्रांतोपमः उपमातीतः । सुखकरः तत्त्वोपदेशनद्वारेण सहजशारीरमानसागंतुकानि चतु
र्विधदुःखानि निवार्य नमानामभ्युदयनिःश्रेयससुखस्य कर्त्ता । लोकप्रकाशप्रदः । केवलज्ञानदिवाकरक
रनिकरेण विनेयजनस्वांतध्वांतसंतानं निराकृत्य सकलपदार्थयाथात्म्यस्य प्रकाशकः । उद्यद्धीवलनद्रमा
धवनुतश्रीपादपद्मद्वयः विवेककरीभूतात्मांपयत्पन्नकृतवंदकतया वर्त्तमानबलदेववासुदेवाभ्यां स्तुतश्रीपा
दकमलयुगलः । यः तं नेमिचंद्रं नेमिनाथतीर्थकरं कृतधियो यूयं सुखमंगलकरणप्रतिघातयो यूयं स २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षपणासा० वंदितश्रीपादपद्मयुगलः तंनेमिचंद्रं एवंविधं नेमिचंद्राचार्यं कृतधियः [illegible] वर्णोद्दत्तचित्ताः श्रोतृजन १
२ :यूयमादरात निर्भरनम्रा सदा सर्वकालं नमत वंदनां कुरुत। वंडुणस हृश्लेषाक्ष इति तत्परेपि अयं सूत्रा
र्थः संबंधनीयः॥ तद्यथा॥ श्रीमद्धर्मसमुद्रनंदनवरलक्ष्मीरत्नादिविशिष्टवस्तून्विदधानस्य जलधेः तत्रवर्याः
संघरत्नाकरः सागरवर्द्धकः सम्यक् नक्षत्रादिदेवनिकायस्याराध्यः विमलः क्षीरवाराशिवीचिनिचयसंक २
सकलाकलापपरीतः उज्ज्वलः संतापनिराकारणशीतकरणादिगुणैः सदृशः सुखकरः सकलकुवलयस्य
रनंदकरः लोकप्रकाशप्रदः भुवनप्रकाशकः उज्ज्वलनक्षमाधवनुतश्रीपादपद्मद्वयः निखिलदेशस्थोत्कृ
ष्टछिस्थानीय [illegible]नीकविराजितः वसंतराजपूजितश्रीपादारविंदद्वंद्वः यः तंनेमिचंद्रं ईदृशगुणं तं लोक
यात्रारथप्रवर्त्त[illegible]चंद्रं कृतधियो यूयं श्रीमंतो भवंतः सदा सर्वकालं आदरात्‌ नमत लोकोपकारीति स्तुतिं कुरुत
एवमुपेयतत्वं नमस्कृत्योपायतत्वस्य कृतिधारणस्य [illegible] स्वस्याधिकारनिर्देशकरणार्थं द्वितीयं मंगलसूत्रमाह॥
करणक्षासवशा[illegible]कृत्य विधेईशात्स्वद्वंद्वांतरात्परितः संक्रमणादपूर्वजनितात्मोदस्य वादश्रुतेः करारूपानु
नवाकृत्याद्वत्तिलिखातस्य योगस्य यः परमात्मा तं जिनलब्धिसंपदुदयस्तं नौमि तत्सिद्धये॥२॥ करणक्षासवशात २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दावेद्यवंदकभावपर्यंतं तावदादरादर्ज्जितया नमता नमस्कारं कुरुत एवंविधं हरिकुलतिलकभूतं नेमिनाथ
स्वामिनं शास्त्रकारः स्वयं निर्झरभक्त्यानमन् यूयमपि नमस्कृत्य कृतार्था भवतेति भव्यजनान्प्रेरितवानित्यर्थ
शास्त्रकारस्य गुरुं नेमिचंद्रसैद्धांतचक्रवर्त्तिवंदनारूपेणाथवा मंगलसूत्रं व्याख्यानं कर्त्तव्यं ॥ तद्यथा ॥ यः श्रीमद्भ
र्मसमुद्रनंदनवरः स्याद्वादलक्ष्मणलक्ष्मीजन्मावासभूतविशिष्टसम्यक्त्वनिरतिचारस्वाचारित्रसकलशास्त्र १
र्थसार्थपरिच्छेदनपटिष्ठविमलज्ञानरूपरत्नानामुदयस्याकरभूतः सन्नेमः । विबुधजनपूज्यः विमलः अनव
रतपरमागमभावनासुधासागरावगाहप्रक्षालितात्मीयकलिकलुषमलपंकसंदोहः अचलः कविगमकिवा
दिवाग्मितागुणैरद्वितीयः सुखकरः मिथ्यावाद्यपायनिराकरणेन सम्यक्त्वाद्युपायप्रदर्शनेन समस्तजन
स्य हितकरः लोकप्रकाशप्रदः श्रुतज्ञानप्रबलप्रभाकरप्रभूतप्रभावेन जनस्य सर्वपदार्थानां करतलाम
लकवद्दर्शकः उयधीवलसद्माधवेन्दोः । सूत्रखंडात्मकसिद्धांतार्थधारणप्रतिपादनसमर्थमतिबलविशिष्ट
गुणोत्कृष्टमाधवचंद्रमुनिना पंचांगमंत्रबृहस्पतिसमानबुद्धियुतभोजराज्यसाम्राज्यसमुद्धरणसमर्थवाङ्
बलयुक्तेरानादिगुणोत्कृष्टमहामात्यपदवीलक्ष्मीवल्लभवाङ्कवलिमहाप्रधानेन नवानुतश्रीपादपद्मद्वय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासा॰ तः अपूर्वजनितादितिपदेनापूर्वस्पर्धककरणाधिकारो ज्ञापितः मोहस्य बादरकृतेरितिपदेनाश्वकर्णकर

२ णाधिकारः प्रकाशितः कृशरूपपदेन कृष्टिकरणाधिकार उद्योतितः अनुभवादितिपदेन कृष्टिवेदनाधिका

रः शंसितः ऽरितघातस्य कृयादितिपदेन ज्ञानावरणादिकर्मक्षपणाधिकारः प्रकटितः योगस्य कृयाद्वेति

पदेन योगनिरोधकरणाधिकारः प्रदीपितः ... अथ संक्षेपादस्मि

क्षपणाविधिर्नतिचारित्रमोहस्य मोक्षाय मुमुक्षूणामस्मिन्ननिरधिकारे ... अथ मंगलकरणानंतरं अस्मिन्

रत्निरधिकारे चारित्रमोहस्य क्षपणाविधिर्मुमुक्षूणां सर्वकर्मनिर्मूलनार्थं मुनिजनानां मोक्षाय स्वरू

पप्राप्तिलक्षणमोक्षसंसिद्धेर्निमित्तं संक्षेपात् संक्षेपरूपेण वक्ष्ये प्रतिपादयिष्ये इत्यनेन शास्त्रकारस्य संबंधा

ना४ भिधेयप्रयोजनं प्रतिपादितं अत्रपूर्वमेव करणमसदामंत्रप्रभावेन सप्तप्रकृतिविकृतसदर्पसर्पविघाटनं कृ

त्वा क्षायिकसम्यक्त्वाख्यमहानिधिं स्वीकृत्यैकविंशतिसत्त्वकर्माणि भूत्वा जघन्येनांतर्मुहूर्त्तमध्ये उत्कृष्टेन वांतमु

हूर्त्तसमधिकाष्टवर्षन्यूनपूर्वकोटिद्वयाधिकत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणकालमध्ये चारित्रमोहक्षपणार्हविशु २

द्धिपरिणामो भूत्वा प्रमत्ताप्रमत्तपरावर्त्तनसहस्राणि कृत्वा उज्वलतपःप्रबलकलितः सम्यग्ज्ञानसेनानायकाधि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इंद्रियाणांस्वस्वविषयेभ्योनावर्त्तस्ववशीकरणवशात् क्रम[illegible]शात्अष्टकषायादिक्षपणाक्रमविधान
करणात्प्रवृत्तांतरात् भेदविज्ञानसंपत्तियुक्तांतरात्मावलंबनात्मोहनीयस्यपरमाणूनांवाहकृतेःप्रवाह
रूपेणप्रवर्त्तमानेतरकर्म्मसमूहस्यपरमाणूनां पूर्वंडुनितात्परितःसंक्रमणात्अस्मिन्नवसरेपूर्वंतयोत्पन्नगु
णसंक्रमणादिसंक्रमणैःपरस्परसंक्रमणात् क्षयरूपानुभवात्प्रतिसमयमशुभकर्म्मानुभागस्यानंतगुण
हीनतयाऽनुभवनात् उदितजातस्यसकलकर्म्मणोयोगस्यमनोवाक्कायलक्षणयोगस्यक्षयाच्चयःपरममुनि
:लब्धिसंपदुदयः नवकेवललब्धीनांपरमकर्षाधिष्ठितोऽभूत्वापरमात्माजनि अनेनक्षपणाविधानक्रमेणाप
रात्मपदेऽधिष्ठितःतस्मिन्विधये तत्परमात्मपदप्राप्तिनिमित्तं तेनोऽपि एवंविधंपरमात्मानंनमस्करोमि।अत्रकरण
पदेनाधःप्रवृत्तापूर्वानिवृत्तिकरणनामाधिकारत्रयंनिरूपितं स्ववशादितिपदेनबंधापसरणनामाधिकार
द्वयंनिगदितं क्रमपदेनक्रमकरणाधिकारोभणितः क्षयविधेरितिपदेनाष्टकषायषोडशप्रकृतिक्षपणा
धिकारःसूचितः देशादितिपदेनदेशघातिकरणाधिकारःकथितः प्रवृत्तांतरादितिपदेनांतरकरणाधिका
रोज्ञापितःपरितःसंक्रमणादितिपदेननपुंसकवेदादिकर्म्मप्रकृतिबंधायुक्तकरणसंक्रमणाधिकारोह्नि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ध्रवाम्योगेष्वेक [illegible] विधकाययोगे [illegible] रिककाययोगएव कषायः [illegible] तिचेत् संज्वलनेष्व [illegible] ए
कः स्रवर्द्धीयमानएव विशुद्धि [illegible] र्द्धेर्विलक्षवात् उपयोग [illegible] तर वक्रमुनिसंमत [illegible]
देशोनश्रुतज्ञानोपयोगएव अस्मिन्पक्षेदर्शनोपयोगोनास्ति अन्योपदेशेनतुमतिश्रुतज्ञानोपयोगयोरेकः च
क्षुरचक्षुर्दर्शनोपयोगयोरप्येकः लेश्याकीदृशीभवेत् प्रवर्तमानशुक्ललेश्यैव वेदः कीदृशोभवेत् भावापेक्ष
यात्रिष्वेकः द्रव्यापेक्षयातुपुंवेदएव [illegible] काणिवापुव्वबंधाणिकेवाअं
सेणिबंधदि कदियावलियंपविसंतिकदिण्हंवापवेसगो काणिवापुव्वबंधाणितस्मिन्चारित्रमोहक्षपणाप्रारंभके
मद्दामुनौकानि कीदृशानिपूर्वबद्धानिप्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशभेदेनपूर्वबद्धकर्म्माणिसत्वेनवर्तंतइतिचेत् प्र
पितसप्तप्रकृतिनरकतिर्यग्देवायुष्केभ्यः शेषाणांसर्वेषामपिप्रकृतिसत्वंभवति तत्र आहारकतदंगोपांगतीर्थक
रत्वानिभजनीयानिसत्वप्रकृतिषुमनुष्यायुष्यादन्यासांस्थितिसत्वंअंतःकोटीकोटिप्रमाणं अनुभागसत्वमप्रश
स्तानांद्विस्थानिकंप्रशस्तानांचतुःस्थानिकंप्रदेशसत्वंअजघन्यानुत्कृष्टमेवसंभवतीतिज्ञातव्यं केवाअंसेणिबंध
दि वाशब्दोत्रप्रश्नार्थःतेनसोभगवान्चतुर्विधबंधभेदेनबध्यमानाः कर्मप्रकृतीःकेनकीदृशेनअंशेनविभागेन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ष्ठितः सम्युज्ज्वलचारित्रमहाह्रदविराजितः महाव्रतछत्रध्वजवाहनसहितो गुप्तित्रयांगरक्षकरक्षितः धैर्यवरखंडरी
कमंडलीमंडितः शुक्ललेश्यापरिणामचारुचामरव्यजनवीजितः दयामयवज्रकवचवर्म्मितः सद्गुणदृढमार्गणा
तिशयधर्म्मसंयोजितः सुविशुद्धध्यानचक्ररत्नालंकृतो मूलप्रतिपक्षकर्म्मनिर्म्मूलनदक्षोपेण यथाख्यातशुद्धचा
रित्रराज्यसाम्राज्यैकाधिपत्यस्वांगीकरणार्थं क्षपकश्रेणिदिग्विजयाभिमुखस्वयं [illegible] १५
तर्मुहूर्त्तकालावच्छिन्नाधःप्रवृत्तापूर्वानिवृत्तिकरणपरिणामान् क्रमेणादत्ते तेष्वधःप्रवृत्तकरणपरिणामस्य प्रथमस
मयमादिं कृत्वा चरमसमयपर्यंतमनंतगुणविशुद्धिः अंतर्मुहूर्त्तेनांतर्मुहूर्त्तेन स्थितेरपसरणप्रशस्तापसरत्वबंधनलक्ष
णबंधापसरणं संख्यातसहस्राणि अप्रशस्तकर्म्मणां प्रतिसमयमनंतगुणहीनद्विस्थानानुभागबंधः प्रशस्तक
र्म्मणां प्रतिसमयमनंतगुणवृद्धः चतुःस्थानानुभागबंधश्चेति चत्वार्यावश्यकानि कुर्वतः सातिशयाप्रमत्तमुनिराजस्य
विशेषलब्धिप्ररूपणार्थं चत्वारि गाथासूत्राण्यवतारितानि॥ तत्र परिणामादिविशेषलब्धिप्ररूपणार्थं प्रथमगा
थावतारः॥ कसायक्खवणाढवगो परिणामो केरिसो हवे जोगो। कसाय उवयोगो लेस्सा वेदो य को हवे॥ चारित्रमोह
क्षपणाप्रारंभके परिणामः कीदृशो भवेदिति चेत् अतिशुद्धः योगः कीदृशो भवेत् चतुर्विधमनोयोगेष्वेकः चतुर्वि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तीतिज्ञातव्याएवंप्रदेशावंधःप्ररूपितःकदियावलियंपविसंतिकथंकर्म्माणिउदयावलिंप्रविशंतीतिचेत्मूल
प्रकृतयःसर्वाअप्युदयरूपेणउत्तरप्रकृतयःउदयानुदयरूपेणाकदिएहंवापवेसगोकियंतिकर्म्माण्युदीर
णारूपेणोदयावलिंप्रवेशयतीतिचेत्असातवेदनीयमनुष्यायुर्वर्जितस्वमुखोदयसर्वकर्म्माणिच॥७॥वंधव्यु
च्छित्यादिविचारनिमित्तंतृतीयगाथावतारः॥केयंसेझीयदेउदयबंधेणउदयेणवा॥अंतरंवाकहिंकिच्चाकेकेसं
कामगोकहिं॥पूर्वकानिकर्म्माणिबंधेनउदयेनवाविनश्यंतीतिचेत्स्त्यानगृद्धिःनिद्रानिद्राप्रचलाप्रचलाऽसातंमि
थ्यात्वंद्वादशकषायाःअरतिःशोकःस्त्रीवेदंनपुंसकवेदःसर्वायूंषिपरावर्त्तमानाऽशुभनामानि३०मनुष्यगत्यौ
दारिकशरीरतदंगोपांगवज्रवृषभनाराचसंहननमनुष्यगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यातपोद्योतरहिताशुभनामानिनीचै
र्गोत्रंचेतिप्रकृतयोवंधतोव्युच्छिन्नाःपरावर्त्तमानाशुभनामानिकानीतिचेत्नरकतिर्यग्गत्येकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिं
द्रियजातिपंचसंस्थानपंचसंहनननरकतिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्व्याप्रशस्तविहायोगतिस्थावरसूक्ष्माऽपर्याप्तसा
धारणशरीरास्थिराशुभदुर्भगदुःस्वरानादेयायशस्कीर्त्तयइतिधानिस्त्यानगृद्धिनिद्रा२प्रचला२मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्या
त्वसम्यक्त्वप्रकृतिद्वादशकषायनरकतिर्यग्देवायुर्नरकतिर्यग्देवगतितदानुपूर्व्यत्रिसैकविकलेंद्रियजाति नीद्रिय४
५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निबध्नातीतिचेत् तत्सम्यग् मंदद [illegible] उपशामक [illegible] दप्रतिषिध्यमानुयदार्थमुच्यते॥
ज्ञानावरणीयपंचदर्शनावरणीयसातवेदनीयचतुःसंज्वलनपुंवेदहास्यरतिभयजुगुप्सोच्चैर्गोत्रपंचांतरायसप्त
सप्तविंशतिः नामकर्मणि तु देवगतिपंचेंद्रियजातिवैक्रियिकतैजसकार्मणशरीरसमचतुरस्रसंस्थानवैक्रियिकां कौ*
गोपांगवर्णगंधरसस्पर्शदेवगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यागुरुलघूपघातोच्छ्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसबादरपर्याप्तप्र सभतमट
य* त्येकशरीरस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेययशस्कीर्तिनिर्माणनेदेनाष्टाविंशतिः ताश्चतीर्थकरत्वेनसहिता एकान्नत्रिं
शत् आहारकशरीरतदंगोपांगसहिताः त्रिंशत् तीर्थकराहारकद्वययुक्ता एकत्रिंशत् प्रकृतयो बध्यंतेऽस्या
मुपशामकादिविशेषावशेयः। एवं प्रकृतिबंधो निरूपितः बध्यमानप्रकृतीनां स्थितिसर्वासंख्यातगुणहीनांतःकोटी
कोटिस्थितिं बध्नाति एवं स्थितिबंधः कथितः प्रकृतिषु प्रशस्तानां विस्थानुभागमनंतगुणहीनतया अप्रशस्तानां ना*
चतुःस्थानानुभागमनंतगुणितया बध्नाति एवमनुभागबंधो भणितः प्रकृतीनामजघन्यानुत्कृष्टप्रदेशं बध्ना
ति। तासु प्रचलानिद्राहास्यरतिभयजुगुप्सा देवगतितत्प्रायोग्यानुपूर्वीवैक्रियिकशरीरतदंगोपांगाहारक
द्विकसमचतुरस्रसंस्थानप्रशस्तविहायोगतिसुभगसुस्वरादेयतीर्थकरत्वानां कथंचिदुत्कृष्टप्रदेशमपि बध्ना २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थमसमये वर्त्तमानस्य स्थितिकांडि[...]कप्रमाणं जघन्यं पल्यसं[ख्या...]भागमात्रं उत्कृष्टं तु तदालापं तथापि जघन्यात्
संख्यातगुणं अत्र जघन्योत्कृष्टकांडके[...]भेदद्वयोर्भवतीति चेत् [...]दर्शनमोहं क्षपयित्वोपशमश्रेणिमा[...]सा
वतीर्य चारित्रमोहक्षपणे क्षपको जातः अन्यः कश्चिद्दर्शनमोहं क्षपयित्वोपशमश्रेणिमनारुह्य चारित्रमोह
क्षपणाभिमुखो जातः तौ द्वौ चारित्रमोहक्षपको प्रथमसमये वा पूर्वकरणगुणस्थानं प्रथमसमयं प्रविष्टौ तयो
र्मध्ये य उपशमश्रेणिमनारुह्यागतः तस्य स्थितिसत्वकर्म संख्यातगुणं उपशमश्रेणिं स्थितिकांडकघा
तकरणाभावात् य उपशमश्रेणिं चटित्वागतः तस्य स्थितिसत्व कर्म संख्यातगुणहीनं तत्र वक्रः स्थितिकांड
तै४ कघातैर्घातितत्वात् यस्य संख्यातगुणहीनं स्थितिसत्वकर्म तस्य प्रथमस्थितिकांडकात् संख्यातगुणं स्थितिसत्व
कर्मणः प्रथमस्थितिकांडकं संख्यातगुणितं कांडकानां स्थित्यनुसारित्वात् एवं तद्द्वितीयकांडकाद्द्वितीयकांड
कं संख्यातगुणं तृतीयात्तृतीयं संख्यातगुणं सर्वस्मिन्नपूर्वकरणकालेऽनेन क्रमेण व्याप्तिं नयेत् यावच्चरम
कं४ स्थितिकांडकात् चरमस्थितिकांडकं संख्यातगुणं तावत् इदं स्थितिकांडकस्वरूपनिरूपणं अनुभागकांड
कघातः कथमिति चेत् अप्रशस्तकर्मणामनंतबहुभागमात्रमनुभागकांडकलांछितं अप्रशस्तकर्मणाम ६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वैक्रियिकशरीरतदंगोपांगाहारकशरीरतदंगोपांगवज्रर्षभनाराचवर्जितषट्संहननमनुष्यगतिप्रायोग्यानु
ना४ पूर्व्यातपोद्योतस्थावरसूक्ष्मसाधारणपर्याप्तदुर्भगादेयायशस्कीर्तितीर्थकरत्वनीचैर्गोत्र एफद्यतो कच्छिन्नानि
अंतरं वा॥ अंतरकरणं कृतः कदिक्कत्र किंवा कुर्वाके के केषां केषां कर्म्मणां कद्विकस्य मध्ये संक्रामगो संक्रामको॥
स्तीति चेत्॥ अनिवृत्तिकरणकालसंख्यातवहुभागानतीत्यांतरकरणं संक्रमक्रियां च करोती त्येस्मिन्नवसरे नक
रोतीत्ययं परिहारः॥ छ॥ स्थित्यनुभागनिरूपणनिरूपणनिमित्तं च अर्थगाथावतारः॥ केट्टिदीयाणि कम्माणि अणु
भागेसु केसु वा उक्कट्टिदूण सेसाणि कवाणपडिवज्जदि॥ केहिदीयकम्माणि काइशि स्थितिविशेषवर्त्तमानकर्मा
णि कांडकघातेनापवर्त्य शेषस्थानकीद्धारमयतीति प्रश्नः॥ अनेन स्थितिकांडकघातः सूचितः॥ अणुभागेसु केसु वा
कीदृशानुभागे वर्त्तमानकर्म्माणि उकट्टिदूण कांडकघातेन हत्वा सेसाणि कमाणपडिवज्जदि॥ शेषस्थानकीद्धान
यतीति प्रश्नः॥ अनेनानुभागकांडकघातो गणितः॥ अध प्रवृत्तकरणे स्थित्यनुभागकांडकघातो नास्ति अपूर्वकरणे
तद्घातोस्तीति परिहारः॥ छ॥ अधः प्रवृत्तकरणस्वरूपनिरूपणसूत्रं॥ यत्राधस्तननावानां वैसदृश्यस्थितेः समाभ्यस्
तदधःप्रवृत्तकरणं गुणनामयुतं विनिर्दिष्टं॥ इत्यधःप्रवृत्तकरणं समाप्तं॥ अनंतरकृणोऽपूर्वकरणं प्रारादहितितस्य

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नास्ति॥ इत्यनंतरोक्तक्रमं तावन्नयेद्यावदंतर्मुहूर्तकालं प्राप्य प्रथमसमयलब्धस्थित्यनुभागकांडकं समाप्नो
ति॥ तदनंतरसमये घातितशेषानुभागस्यानंतबहुभागमात्रमन्यदनुभागकांडकं लब्धं स्थितं इदानीमनुभा
गसत्त्वं कांडकघाततोऽनंतगुणहीनमस्तीति प्रथमसमयनिरूपणतः इदानींतनिनिरूपणायानेदोज्ञा
तव्यः प्रथमस्थितिकांडकोत्करणकालेऽनेनक्रमेणसंख्यातसहस्रानुभागकांडकानि नीत्वा तन्नरम्य द
नुभागकांडकं प्रथमस्थितिकांडकमपूर्वकरणप्रथमसमयप्रारब्धस्थितिबंधश्चेति त्रयं युगपदेव समाप्त
एवं स्थितिबंधसहस्राणि नीत्वा अपूर्वकरणकालं समानतया सप्तभागीकृत्य तत्र प्रथमसप्तमभागे गते नि
द्राप्रचलयोर्बंधव्युच्छित्तिः बंधव्युच्छित्तिस्थाने एव निद्राप्रचले स्वजातीयबध्यमानचक्षुरचक्षुरवधिकेवल
दर्शनावरणेषु गुणसंक्रमेण संक्रमयति॥ इतः परं स्थितिबंधसहस्रेषु गतेषु अपूर्वकरणस्य षट्सप्तम
भागचरमे देवगत्यासह बंधयोग्यनामकर्मणां बंधव्युच्छित्तिः परभविकनामकर्माणि कानि कानी
ति चेत् देवगतिपंचेंद्रियजातिवैक्रियिकतैजसाहारककार्मणशरीरसमचतुरस्रसंस्थानवैक्रियिकाहा
रकांगोपांगवर्णगंधरसस्पर्शदेवगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यागुरुलघूपघातपरघातोच्छ्वासप्रशस्तविहायोगति ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नुभागकां घातो नास्ति पल्यासंख्यातैकभागो बंध सृतः सर्वबंधमान वृत्तिकरणचरमसम
ये स्थितिबं पल्यासंख्यातैकभागं हीनमिच्छा बंधमपूर्वकरण इत्यर्थः उद
यावलिबाह्ये गलितावशेषगुणश्रेणिः क्रियते तद्गुणश्रेण्यायामः अपूर्वानिवृत्तिकरणसूक्ष्मसांपरायक्षी
णकषायकालात् समुदितात् विशेषाधिकः अधिकप्रमाणं क्षीणकषायकालसंख्यातैकभागमात्रं यान्यप्रशस्त
कर्माणि बंधवर्जितानि तेषां गुणसंक्रमणं करोति बंधरहिताशुभकर्मप्रदेशान् बंध्यमानस्वजातीयकर्मस
घे प्रतिसमयं संख्यातगुणितक्रमेण स्वभावांतररूपेण निक्षिपतीत्यभिप्रायः स्थितिसत्त्वं स्थितिबंधश्च सागरोप
मकोटिलक्षपृथक्त्वमस्ति अंतःकोटीकोट्यां वर्त्तते बंधतः सत्त्वं संख्यातगुणं एवं स्थितिकांडकघातानुभागकांड
कघातः स्थितिबंधापसरणगुणश्रेणिगुणसंक्रमणानीदं पंचावश्यकप्रतिबद्धव्याख्यानमपूर्वकरणप्रथमसम
यापेक्षया प्ररूपितं प्रथमसमयावश्यकप्रतिपादनतो द्वितीयसमयावश्यकनिरूपणस्यायं भेदः स्तिसक इति वि
तं प्रथमसमयगुणश्रेणितो द्वितीयसमयगुणश्रेणिनिक्षेपद्रव्यमसंख्यातगुणं प्रतिसमयमसंख्यातगुण
द्रव्यमपकृष्य गुणश्रेणिकरणात् गलितावशेषद्रव्यनिक्षेपः विशुद्धिरनंतगुणा शेषावश्यके न किमपि भेदः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कांडकतः उत्कृष्टस्थितिकांड [illegible] जातमिति [illegible] ततः कारणात्पूर्वोक्तार्थः सु
घटितः प्रथमस्थितिकांडक [illegible] निवृत्तिकरणानां स्थितिकांड [illegible] तेता
वशेषस्थितिसत्वं च समानतयैव वर्त्तते ततः कारणाद्द्वितीयादिस्थितिकांडकानि सर्वेषामपि समानान्येव जत
ति प्राक्तनोतः कोटीकोटिप्रमाणः स्थितिबंधोऽपूर्वकरणकाले संख्यातसहस्रमात्रस्थितिबंधापसरणैर्हीनो भूत्वा
ऽनिवृत्तिकरणप्रथमसमये सागरोपमसहस्रपृथक्त्वं वर्तते प्राक्तनमंतःकोटीकोटिप्रमाणस्थितिसत्त्वमपूर्वक
रणकाले संख्यातसहस्रस्थितिकांडकघातैर्हीनं भूत्वा ॥ निवृत्तिकरणप्रथमसमये सागरोपमलक्षपृथक्त्वप्रमा
णं गलिताविशेषगुणश्रेणिर्गुणसंक्रमणं चापूर्ववदेवप्रतिसमयसंख्यातगुणितया वर्त्तते अनिवृत्तिकरणप्र
थमसमये सर्वकर्मणामप्रशस्तोपशमननिधत्तिनिकाचनालिधानित्रीणि करणानि विनष्टानि सर्वकर्मणां सर्वप
रमाणवः उदयसंक्रमणापकर्षणोत्कर्षणप्रायोग्याः जाता इत्यर्थः अतऊपरि बंधापसरणक्रम उच्यते इत्थंप्रथमसम
यनिरूपितक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधसहितानिवृत्तिकरणसंख्यातबहुभागेषु गतेष्वन्यः स्थितिबंधोऽसं
ज्ञिस्थितिबंधेन समः मोहनीयस्य सागरोपमसहस्र १००० ॥ ४ ॥ चतुःसप्तमभागाः ज्ञानदर्शनावरणवेदनीयांतरायाणां ८ धा.४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

त्रसबादरपर्याप्तप्रत्येकशरीरस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेयनिर्माणतीर्थकरत्वानीति त्रिंशत्॥ अत्र परिस्थितिबं
धसहस्रेषतीतेष्वपूर्वकरणगुणस्थानचरमसमयं प्राप्तः तत्र हास्यरतिभयजुगुप्सानां बंधव्युच्छित्तिः षण्णोक
षायाणामुदयव्युच्छित्तिः॥ [illegible] अपूर्वकरण [illegible] प्रकारात्मकं सूत्रं॥ यत्रोपरितनभावानां सर्वदा ध्रुवत्वैः समानाः स्य
[illegible] पूर्वकरणगुण [illegible] कर्म नाम्नाकरं [illegible] समासं॥ छ॥ तदनंतरसमये प्रथमानिवृत्तिकरणं
जातः तत्क्रियमाणावश्यकान्युच्यंते॥ [illegible] प्रथमसमयानिवृत्तिकरणस्यान्यत् स्थितिकांडकं पल्यसंख्याते
कभागमात्रं घातितावशेषानंतबहुभागमात्रमन्यदनुभागकांडकं। अपूर्वकरणचरमस्थितिबंधतः पल्यसं
ख्यातैकभागेन हीनोन्यः स्थितिबंधः। अनिवृत्तिकरणप्रथमस्थितिकांडकं सर्वेषामपि समानमन्यथा वा। प्रथमस्थि
तिकांडकं विषमं जघन्यादुत्कृष्टस्य संख्यातभागाधिकत्वात्। अस्य किं कारणमिति चेत् कश्चित् संख्यातभागाधि
कस्थितिकांडके विषं सत्वकर्माणि नरेन्यः संख्यातभागहीनस्थितिसत्वकर्मा तौ द्वावपि कश्रेण्यां युगपच्चटितौ त
योर्मध्ये संख्यातभागहीनस्थितिसत्वकर्मणः स्थितिकांडकतः संख्यातभागाधिकस्थितिसत्वकर्मणः स्थिति
कांडकमपूर्वकरणप्रथमसमयादारभ्य संख्यातभागाधिकं भवत्यागमप्यनिवृत्तिकरणप्रथमसमये पि जघन्या

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

डीबेसहस्रसागरोपमाणि स्थवंतिसप्ततिकोटीकोटिसागरोपमस्थितिकमिथ्यात्वस्यैकेंद्रियेसागरोपमस्थितौसत्यांच
त्वारिंशत्कोटीकोटिस्थितिकचारित्रमोहस्यकियती स्थितिर्निवर्तिप सा०५०को१फसा१इसा४०को लब्धंसा धुत्रिंशत्कोटि
स्थितिककर्मणः कियती स्थितिः सा: ०५०को१सा१सा२०को१लब्धंसा२ विंशतिकोटीकोटिस्थितिककर्मणः किय
तीस्थितिः सा०५०को१ सा१सा२०को१ लब्धंसा ४ एवंत्रैराशिककरणेएकेंद्रियप्रतिबद्धस्थितिप्रमाणमायाति अनेनक्र
मेणद्वींद्रियादिस्थितिरपित्रैराशिकेकृतेकृतेतत्रतत्प्रतिबद्धचारित्रमोहादिस्थितिप्रमाणमागच्छति सुविशुद्धिक
रणपरिणाममाहात्म्यतो निवृत्तिकरणः एकेंद्रियादिस्थितिवंधसमानस्थितिवंधंकरोति अयंत्रैराशिकक्रमोऽग्रेव
क्ष्माणसत्वापसरणेपियोज्यः एकेंद्रियस्थितिवंधसमानस्थितिवंधतः परंसंख्यातसहस्रस्थितिवंधेषुगतेषुनामगोत्र
योः पल्यमात्रस्थितिवंधः संभवति तस्मिन्कालेज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयांतरायाणांद्व्यर्धपल्यमात्रस्थितिवंधोभव
ति अत्रचविंशतिकोटीकोटिसागरोपमस्थितिकनामगोत्रयोःपल्यस्थितिवंधस्तदात्रिंशत्कोटीकोटिसागरोपमस्थि
तिकज्ञानावरणादिचतुष्टयस्यचत्वारिंशत्कोटीकोटिसागरोपमस्थितिकमोहस्यचकियास्थितिवंधोभवतीतित्रैरा
शिकंकृत्वाद्व्यर्धपल्य २ मात्रस्थितिवंधद्विपल्यमात्रस्थितिवंधंचसाधयेत् तस्मिन्कालेस्थितिसत्वकर्मकियद्भवतीति ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]गरोपमसहस्रत्रिसप्तभागाः [illegible] सागरोपमसहस्रद्वि[illegible]सप्तभागा विकलेषु। अतउपरिसंख्यातसहस्र-
[illegible]स्थितिबंधं बध्नाति चतुरिंद्रियस्थिति[illegible]समानः स्थितिबंधः। अत्र मोहस्य सागरोपमशतं १०० चत्वारः सप्तभागाः ज्ञा-
नावरणादिचतुष्टयस्य सागरोपमशतत्रिसप्तभागाः। नामगोत्रयोः सागरोपमशतद्विसप्तभागौ। अनेन क्रमेण सं-
ख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु त्रींद्रियस्थितिबंधसमानस्थितिबंधः। मोहस्य पंचाशत्सागरोपमचतुःसप्तभागाः ज्ञा-
नावरणादिचतुष्टयस्य पंचाशत्सागरोपमत्रिसप्तभागाः। नामगोत्रयोः पंचाशत्सागरोपमद्विसप्तभागौ। इतउ-
परिसंख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु द्वींद्रियस्थितिबंधसमानस्थितिबंधः। अत्र मोहस्य पंचविंशतिसागरोपमचतुः-
सप्तभागाः ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य पंचविंशतिसागरोपमत्रिसप्तभागाः। नामगोत्रयोः पंचविंशतिसागरोपमद्वि-
सप्तभागौ। इतउपरिसंख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु एकेंद्रियस्थितिबंधसमानस्थितिबंधः। अत्र मोहस्य एकसागरो-
म४ पमचतुःसप्तभागाः ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य एकसागरोपमत्रिसप्तभागाः। नामगोत्रयोरेकसागरोपमद्विसप्तभा- र
गौ स्थितिबंधो भवति। पूर्वोक्तासंख्यादिस्थितिबंधप्रमाणसाधने युक्तिरुच्यते। मिथ्यात्वस्योत्कृष्टस्थितिरेकेंद्रिये एक
सागरोपमं द्वींद्रिये पंचविंशतिः सागरोपमाणि त्रींद्रिये पंचाशत्सागरोपमाणि चतुरिंद्रिये शतं सागरोपमाणि। असंज्ञि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रणद्विकर्म्मणां [illegible] न्तरस्थितिबंधः संख्यातगुणहीनः संख्यातबहुभागाः हीनयित्वावस्थ [illegible] र्थः तस्मिन् का १
लेऽल्पबहुत्व [illegible] स्थितिबंधः स्तोकः [illegible] नावरणा [illegible] द्वित्रकर्म्मणां स्थितिबंधः सं [illegible] गुणः मोहस्थि
तिबंधः संख्यातगुण [illegible] चेत् नामगोत्रयोः [illegible] स्थिति [illegible] संख्यातगुणहीनस्थितिबंध [illegible] गते [illegible]
[illegible] ज्ञानावरणादित्रयस्य पल्यान्तरस्थितिबंध [illegible] मोहस्य पल्यतोधिकस्थितिबंधोऽस्तीति कारणात् अनेना
[illegible] संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु मोहस्य पल्यमात्रस्थितिबंधो भवति तदा शेषषण्णामपि कर्म्मणां
पल्यसंख्यातैकभागमात्रः स्थितिबंधो भवति अस्मात् पल्यमात्रसमानस्थितिबंधादनंतरं मोहस्य संख्यातबहुभागान
[illegible] परः स्थितिबंधः पल्यसंख्यातैकभागमात्रः तत्परि सर्वकर्म्मणामपि स्थितिबंधः पल्यसंख्यातैकभागमात्रो जा
यते तस्मिन् काले अल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिबंधः स्तोकः ज्ञानावरणादित्रयकर्म्मणां स्थितिबंधः संख्यात
गुणः मोहस्थितिबंधः संख्यातगुणः कथमिति चेत् अयोग्यप्रवृत्तानि कर्म्मणां बहूनि बंधापसरणानि प्राप्तानि पूर्वपूर्व
मागतकर्म्मणां केषांचित् बंधापसरणानां प्राप्तेः अनेनाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु नाम १०
गोत्रयोः दूरापकृष्टिनामा पल्यसंख्यातैकभागमात्रबंधेषु वरमोऽन्त्या स्थितिबंधः दूरापकृष्टिस्थितिबंधात्परं नामगोत्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चितसागरोपमशतसहस्रपृथक्त्वं तथा ॥ निर्वृत्तिकरणप्रथमसमयसागरोपमशतसहस्रपृथक्त्वतः संख्यातगुण
हीनं तस्मिन्काले अल्पबहुत्वमुच्यते । तद्यथा नामगोत्रयोः पल्यमात्रस्थितिबंधः स्तोकः ततः ज्ञानावरणादिचतुष्टय
स्थितिबंधो विशेषाधिकः ततः मोहस्थितिबंधो विशेषाधिकः एवं पूर्वोक्तेषु स्थितिबंधाल्पबहुत्वं जातमिति न वाच्यं अंतदीपक
त्वेन पूर्वोक्तसर्वस्थितिबंधानामनेनाल्पबहुत्वेनागतमिति यावत् । नामगोत्रयोः पल्यस्थितिबंधाऽनंतरस्थितिबंधः सं
ख्यातगुणहीनः पल्यमात्रस्थितिबंधे संख्यातभागीकृते एकस्माद्भागाद्धीनमिति ज्ञा एकभागस्यैव बंधात् शेषपंचकर्मस्थिति
बंधः पूर्वबंधतो विशेषहीनः पल्यसंख्यातैकभागेन हीनत्वात् तस्मिन्नवसरे अल्पबहुत्वमुच्यते । नामगोत्रयोः स्थितिबंधः स्तो
कः ततो ज्ञानावरणादिचतुर्णां परस्परं समानोपि संख्यातगुणः पल्यसंख्यातैकभागमात्रनामगोत्रस्थितिबंधात् पल्
ता विशेषाधिकस्य संख्यातगुणत्वात् । ततः मोहस्थितिबंधो विशेषाधिकः अर्द्धेनाधिक इत्यर्थः अनेन क्रमेण संख्यात
सहस्रस्थितिबंधे गते तेषु ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य पल्यमात्रस्थितिबंधः तस्मिन्काले मोहस्य त्रिभागाधिकाः ४/३ पल्य
मात्रस्थितिबंधः त्रिंशत्कोटीकोटिस्थितिकज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य पल्यमात्रस्थितिबंधस्तदा चत्वारिंशत्कोटीकोटि
स्थितिकमोहस्य किंयान् स्थितिबंध इति त्रैराशिकं कृत्वा त्रिभागाधिकपल्यमात्रं ४/३ स्थितिबंधं साधयेत् अतः परं ज्ञानाव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथमपल्यासंख्यातैकभागबंधकालेऽल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिबंधः स्तोकः ततो ज्ञानावरणादित्रि
कस्य स्थितिबंधः परस्परं समानोऽप्यसंख्यातगुणः ततो मोहस्यासंख्यातगुणः अयतनायतनस्थितिबंधतः पूर्व
पूर्वस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः इतीदं कारणं सुमक्तं अनेनाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु त
द्वचरमस्थितिबंधादन्यः स्थितिबंधः युगपन्नामगोत्रयोः स्तोकः मोहस्यान्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः ज्ञानावरण १
दित्रयाणामपिऽन्यास्थितिबंधः परस्परं समानोऽसंख्यातगुणः पूर्वं ज्ञानावरणादित्रितयस्थितिबंधादसंख्यातगु
णितत्तया स्थितो मोहनीयस्थितिबंधः इदानीमात्मनो विशिष्टसामर्थ्यसंजनितस्याप्रशस्तत्वाद्विशेषघातं प्राप्यते वा४
तो युगपदेवासंख्यातगुणहीनो जातः अनेनाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु तद्द्वचरमस्थितिबंधा
दन्यस्थितिबंधो युगपदेव मोहनीयस्य स्तोकः नामगोत्रयोरन्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः ज्ञानावरणादित्रयाणा
मन्यस्थितिबंधः परस्परं समानः प्राक्तनादसंख्यातगुणः अत्रापि नामगोत्राभ्यां युगपन्मोहस्यासंख्यातगुणहीन
त्वे कारणमप्रशस्तत्वमेव अनेनाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु गतेषु तद्द्वचरमस्थितिबंधाद्युगप ११
न्मोहनीयस्यान्यस्थितिबंधः स्तोकः नामगोत्रयोरन्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः घातित्रयस्यान्यस्थितिबंधोऽसंख्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योः पल्यासंख्यातबहुभागेरपसृतपल्यासंख्यातैकभागमात्रोन्यः स्थितिबंधः तदाशेषकर्मणां पल्यसंख्यातैकभागमा
त्रः स्थितिबंधः तस्मिन्काले ऽल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिबंधः स्तोकः ज्ञानावरणादिचतुर्णामसंख्यातगुणः पल्या
संख्यातैकभागमात्रनामगोत्रस्थितिबंधात्पल्यसंख्यातैकभागमात्रज्ञानावरणादिचतुष्टयस्थितिबंधो ऽसंख्यातगुणः इ
तिसुव्यक्तं ततः मोहस्थितिबंधः संख्यातगुणः ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य मोहस्य चानतिक्रांतदूरापकृष्टित्वात् नामगोत्रयोः
पल्यासंख्यातैकभागमात्रस्थितिबंधानंतरं संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु ज्ञानावरणादिचतुर्णां स्थितिबंधः दूरापकृष्टि
मतिक्रम्य पल्यासंख्यातैकभागमात्रो जातः तस्मिन्काले ऽल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिबंधः स्तोकः ततो ज्ञाना
वरणादिचतुर्णामसंख्यातगुणः ततो मोहस्यासंख्यात [illegible] नामगोत्रयोरसंख्यातगुणहीनस्थितिबंधेषु बहुषु
गतेषु ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य [illegible] ल्यासंख्यात [illegible] स्थितिबंधात् मोहस्याद्या [illegible] ल्पसंख्यातैकभागमात्रस्थि
तिबंधत्वात् ज्ञानावरणादिचतुष्टयस्य [illegible] ल्यासंख्यातभा [illegible] स्थितिबंधनंतरमनेनाल्पब [illegible] त्वेन संख्यातसहस्रस्थितिबंधे
षु अतीतेषु मोहस्यापि पल्यासंख्या [illegible] भागस्थितबंधः [illegible] ति तदा सर्वकर्मणां प [illegible] संख्यातैकभागमात्रः स्थितिबंधः
तदा स्थितिसत्त्वं पागुक्तसागरोपम [illegible] सहस्रपृथक्त्वात् कांडकघाते हीनं भूत्वा सागरोपमसहस्रपृथक्त्वं जायते मोहस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार पसरणमुच्यते। अनेनक्रमकरणरूपाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषुगतेषु स्थितिसत्त्वंसहस्रसाग
१२ रोपमप्रमाणंऽसंज्ञिस्थितिबंधसमानं। अतःपरंसंख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषुगतेषुस्थितिसत्त्वंसागरोपमशतप्रमा
णंचतुरिंद्रियस्थितिबंधसमानंततःपरंसंख्यातसहस्रस्थितिकांडेषुगतेषुस्थितिसत्त्वंपंचाशत्सागरोपमप्रमाणं १
त्रींद्रियस्थितिबंधसमानंततःपरंसंख्यातस्थितिकांडसहस्रेषुगतेषुस्थितिसत्त्वंपंचविंशतिसागरोपमप्रमाणं
द्वींद्रियस्थितिबंधसमंततोऽपसंख्यातसहस्रस्थितिकांडेषुगतेषुस्थितिसत्त्वमेकसागरोपमप्रमाणमेकेंद्रियस्थि
तिबंधसमंस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुपल्यस्थितिबंधसहस्रेषुगतेषुएतेनैवदोनास्तिस्थितिकांडकोत्करण
कालस्थितिबंधकालयोःसमानत्वात्। अतःपरंसंख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषुगतेषुनामगोत्रयोःपल्यमात्रस्थि
तिसत्त्वंतदाज्ञानावरणादिचतुर्णांसार्धपल्यं स्थितिसत्त्वंमोहनीयस्यद्विपल्यमात्रंस्थितिसत्त्वं। अस्मिन्पल्यमात्र
स्थितिसत्त्वेसंख्यातबहुभागमात्रस्थितिकांडकघातेनामगोत्रयोःपल्यसंख्यातैकभागमात्रस्थितिसत्त्वंतदाऽ
ल्पबहुत्वमुच्यते। सर्वतःस्तोकंनामगोत्रयोःस्थितिसत्त्वंज्ञानावरणादिचतुर्णांस्थितिसत्त्वंसंख्यातगुणंपरस्परसमानं
मोहस्यस्थितिसत्त्वंविशेषाधिकं। अनेनाल्पबहुत्वक्रमेणस्थितिकांडकपृथक्त्वेगतेज्ञानावरणादिचतुर्णांपल्यमात्र १२

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तगुणः वेदनीयस्यान्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः पूर्वं वेदनीयेन सदृसमानस्थिति विशिष्टतया गतेदानीं घातित्र
यवेदनीयादसंख्यातगुणहीनत्वं प्राप्तं प्रीतित्रा प्रशस्ततरत्वमेव इत्यल्पबहुत्वेन संख्यातसहस्रस्थितिबंधेषु
गतेष्ववरमस्थितिबंधादन्यस्थितिबंधे युगपन्मोहनीयस्य स्तोकः घातित्रयस्यान्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः नामगो
त्रयोरन्यस्थितिबंधोऽसंख्यातगुणः वेदनीयस्यान्यस्थितिबंधो विशेषाधिकः पूर्वं नामगोत्रस्थितिबंधादसंख्यातगु
णो घातित्रयस्थितिबंधः इदानीं ततोऽसंख्यातगुणहीनत्वं प्रशस्ततरत्वमेव कारणं अत्र विंशतिकोटीकोटि
स्थितकनामगोत्रयोर्मल्पासंख्यातस्थितिस्तदा त्रिंशत्कोटीकोटिस्थितिकवेदनीयस्य किमिति त्रैराशिकं कृत्वा ना
मगोत्रयोः स्थितिबंधाद्वेदनीयस्थितिबंधस्य विशेषाधिकत्वं साधनीयं एतस्मिन्नवसरे अल्पबहुत्वे बंधस्य क्रमकारणं
जातं क्रमकरणमिति किं नामगोत्रस्थितेर्वेदनीयस्थितिर्यत्राल्पबहुत्वेऽधिकत्वं जातात् तदल्पबहुत्वं क्रमक
रणमित्युच्यते प्रागुक्तवीचापसरणस्यार्थपदमुच्यते तद्यथा पल्यमात्रस्थितिबंधपर्यंतं पल्यसंख्यातेकभागो हानिप्र
माणं पल्यमात्रादिहत्वा दूरापकृष्टिपर्यंतं पल्यसंख्यातबहुभागा हानिप्रमाणं दूरापकृष्टिमादिकृत्वाऽसंख्यातवर्षसह
स्रपर्यंतं पल्यासंख्यातबहुभागा हानिप्रमाणं इयं परिभाषा एवंविधप्रमाणमवापसरणे प्रयोजनीया इतः परं संख्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

यस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं वेदनीयस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं ततउपर्यनेनाल्पबहुत्वक्रमेण स्थितिकांडपृ
थक्त्वेगते मोहस्य स्थितिसत्वं स्तोकं। नामगोत्रयोः स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं घातित्रयस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं
वेदनीयस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं ततउपर्यनेनाल्पबहुत्वक्रमेण स्थितिकांडपृथक्त्वेगते मोहस्य स्थितिसत्वं स्तो
कं घातित्रयस्थितिसत्वमसंख्यातगुणं नामगोत्रयोः स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं वेदनीयस्य स्थितिसत्वं विशेषाधिकं
अस्मिंश्चरमाल्पबहुत्वे सत्वस्य क्रमकरणं जातं अस्मिन्सत्वापसरणे त्रैराशिकक्रमाल्पबहुत्वकारणं विस्तरेण वि
चारप्रमुखात् अशेषविशेषा बंधापसरणवद्वक्तव्याः अपसरत्यत्र बंधनं बंधापसरणं। स्थितिकांडकघातेन सत्वह्रासः स
त्वापसरणं असात्क्रमकरणात्पर[illegible]संख्यातसहस्रस्थितिकां[illegible]संख्यातसमयप्रबद्धोदीरणा त त
[illegible]यो वा असंख्यातलोकप्रति[illegible]तया[illegible]दीरणा स्थिता [illegible] माहात्म्येनानुभूय मामसव
र्गणामपि पल्यासंख्यातप्रतिभागप्रतिबद्धाऽसंख्यातसमयप्रबद्धोदीर[illegible]वर्ततइत्यर्थः इत[illegible]क्षपणाधिकार
प्रारंभः॥ असंख्या[illegible]प्रबद्धोदीरणातः आरभ्य संख्यातसहस्रस्थितिकांडके षतीते अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानक्रो
धमानमायालोभाभिधाष्टकषायाणां संक्रमकोऽभवति। अत्र संक्रमको नाम को भावः क्षपणाप्रारंभक इत्यर्थः सर्वक २३

स्थितिसत्वं। सर्वत्रापि स्थितिकांडकपृथक्त्वेन संख्यातसहस्रस्थितिकांडकमित्यर्थः। पृथक्त्वशब्दस्य वैपुल्यवाचि-
त्वात् तदा मोहस्य त्रिभागाधिकपल्यमात्रं स्थितिसत्वं पल्यसत्वात्परं एकस्मिन्कांडके संपूर्णे जाते ज्ञानावरणादिचतुर्णां पल्य-
संख्यातैकभागमात्रं स्थितिसत्वं तदाल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिसत्वं सर्वतस्तोकं ज्ञानावरणादिचतुर्णां स्थि-
तिसत्वं परस्परं समानं धाकनां संख्यातगुणं ततः मोहस्य स्थितिसत्वं संख्यातगुणं अत उपर्यनेनाल्पबहुत्वेन स्थितिकां-
डकपृथक्त्वे गते मोहस्य पल्यमात्रं स्थितिसत्वं पल्यादूर्ध्वमेकस्मिन्कांडके संपूर्णे जाते सप्तकर्मणामपि पल्यसंख्यातैकभा-
गमात्रं स्थितिसत्वं तदाल्पबहुत्वमुच्यते नामगोत्रयोः स्थितिसत्वं सर्वतस्तोकं ज्ञानावरणादिचतुर्णां स्थितिसत्वं परस्परं स-
मानमसंख्यातगुणं। मोहस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं अनेनाल्पबहुत्वक्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषु गतेषु
चरमस्थितिसत्वा नामगोत्रयोः स्थितिसत्वं स्तोकं मोहस्य स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं ज्ञानावरणादिचतुर्णां स्थितिसत्वं परस्परं
समानमसंख्यातगुणं इत उपर्यनेनाल्पबहुत्वक्रमेण स्थितिकांडकपृथक्त्वे गते युगपदेव मोहस्य स्थितिसत्वं स्तोकं ना-
मगोत्रयोः स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं। ज्ञानावरणादिचतुर्णां स्थितिसत्वं परस्परं समानमसंख्यातगुणं। तत उपर्यनेना-
ल्पबहुत्वक्रमेण स्थितिकांडकपृथक्त्वे गते मोहस्य स्थितिसत्वं स्तोकं। नामगोत्रयोः स्थितिसत्वमसंख्यातगुणं। घाति-

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कारणं पूर्वोक्तमेवातदयावलिवाह्यसर्वंद्रव्यंसजातीयाविरोधेनपरप्रकृतिषुनिक्षिप्यक्षिपतीत्यर्थः एकविंश
तिमोदऽष्टकषायेषुक्षपितेषुमोहस्यत्रयोदशसत्वकर्माणिभवतिदर्शनावरणनवकेस्त्यानगृद्धित्रयेक्षपितेदर्श
नावरणंषोढासत्वेनतिष्ठतित्रिनवतिनामकर्मसुआयुष्कत्रयोदशकर्मसुविनष्टेषुअशीतिःसत्वेनतिष्ठतिज्ञा
नावरणवेदनीयगोत्रांतरायेषुज्ञानावरकर्मसुकिमपिनविनष्टं एवमष्टकषायषोडशप्रकृतीःक्षपणाधिकारःसम २
प्तः इतःपरंदेशघातिकरणप्रारंभः देशघातिकरणमितिकिं मनःपर्ययज्ञानावरणादिद्वादशप्रकृतीकर्मणाम
नुभागबंधएतावत्पर्यंतंसर्वघातिद्विस्थानानुभागतया आगतस्ताआगच्छतं इतःपरंदेशघातिद्विस्थानेवर्त्तयतीत्यर्थः
तद्यथाषोडशकर्मणांक्रमणोऽपरिस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुमनःपर्ययज्ञानावरणीयदानांतराययोरनुभागबं
धेयुगपद्देशघातित्वमाप्नोति ततश्चपरिस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुअवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणलाभांतरायाणा
मनुभागबंधोदेशघातित्वमापद्यते अतोऽपिस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुश्रुतज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणभोगांतराया
णामनुभागबंधोदेशघातित्वंप्राप्नोति ततश्चपरिस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुचक्षुर्दर्शनावरणस्यानुभागबंधोदेशघा
तीजातः ततश्चपरिस्थितिकांडकसहस्रेषुगतेषुमतिज्ञानावरणपरिभोगांतराययोरनुभागबंधोदेशघातीजातः अतश्चप २५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

म्मस्यपूर्वमष्टकषायक्षपणासंभवेऽप्यद्यासत्तरत्वमेवकारणं। कियताकालेनविनश्यंतीतिचेत् क्षपणाप्रारंभक्षणमा
दिंकृत्वाप्रतिसमयमेकैकांफालिंसंक्रमयन् अंतर्मुहूर्तसमयप्रमाणफालिभिःप्रथमकांडकंसंक्रमय्यतथाद्वितीयकां २
डकमपिसंक्रमय्य अनेनक्रमेणस्थितिकांडकसहस्रैरष्टकषायान्यंत्यसंक्रमणेनक्षपयत्येवंवसंक्रमयतिपरमुखे
नविनष्टाइत्यर्थः एवमष्टकषायाणांचरमस्थितिकांडकेषुमोहराजसेनानायकेषुनिर्मूलंविनष्टेष्वष्टकषायाणांशेष
स्थितिसत्वंकालापेक्षयाआवलिमात्रंजायते निषेकापेक्षयातुसमयोनावलिमात्रंचरमकांडकघातसमयेप्रथम
निषेकस्यपरमुखोदयमुखेनापतमसंक्रमणोदयनात्चरमफाल्यासहसमयोनावलिमात्रनिषेकाः … कथंनवि
नश्यंतीतिचेत् … ष्टनिषेकाणांकांडकघाता … इतउपरिसंख्यातसहस्रस्थितिकांड
… निद्राप्रचला … स्त्यानगृद्धिनरकतिर्यग्गत्येकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियजा … नरकतिर्यग्गति … नुपू
र्व्यातपोद्योतस्थावरसूक्ष्मसाधारणशरीरलक्षणेनषोडशकर्मणांविशेषघातको … कियत्कालेनवि … श्यंतीति
चेत् क्षपणाप्रारंभक्षणमादिंकृत्वास्थितिकांडकपृथक्त्वेनमोहराजप्रतिबल … ख्याभवति तथा … षोडशकर्म य॰
णांचरमस्थितिकांडकेनिपतितितेषांशेषस्थितिसत्वंकालापेक्षयाआवलिमात्रंनि … पेक्षयातुसमयो … वलिमात्रं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पर्यंतमुहूर्त्तमात्रनिषेकान् गृहीत्वांतरकरणं करोतीत्यर्थः। अत्र अंतर्मुहूर्त्तप्रमिताः याः अंतरस्थितयः अंतर
करणनिमित्तमुत्कीर्यमाणास्तासां प्रदेशसमूहमंतर्मुहूर्त्तमात्रफालीः कृत्वा असंख्यातगुणितक्रमेण फालीरुत्कि
रन् तत्प्रदेशानुत्कीर्यमाणस्थितिषु न निक्षिपति तर्हि क्व निक्षिपतीति चेत् यासां प्रकृतीनां समयोनावलिमा
त्रप्रथमस्थितिस्तासामंतरगतद्रव्यं गृहीत्वा उदययुतप्रकृतिप्रथमस्थितौ निक्षिपति समयोनावलिमात्रप्रथम
स्थितियुतप्रकृतयः कतिधा भवंति बंधोदयवर्जिताः केवलवध्यमानाश्च तासु षण्णोकषाया बंधोदयवर्जिताः स्त्री
वेदोदयारूढपक्षे इतरवेदद्वयं बंधोदयवर्जितं स्त्रीवेदोदयारूढपक्षे नपुंसकवेदो बंधोदयवर्जितः पुंवेदः के
वलवध्यमानः नपुंसकवेदोदयारूढपक्षे स्त्रीवेदो बंधोदयवर्जितः पुंवेदः केवलवध्यमानः चतुःसंज्वलने
षु यस्योदयेनारूढस्तत्परिशेषत्रयं केवलवध्यमानं अत्र बंधोदयवर्जितप्रकृतीनामंतरद्रव्यं स्वकीयद्वितीय
स्थितौ न निक्षिपति तासां बंधाभावेनोत्कर्षणक्रियाविषयत्वाभावात् केवलवध्यमानानामंतरद्रव्यं स्वस्वद्वितीयस्थि
तौ इतरवध्यमानद्वितीयस्थितौ वा उत्कर्षणक्रियया निक्षिपति बंधसदृशत्वात् यासां प्रकृतीनां प्रथमस्थितिर्नास्ति तासां २
तत्प्रथमस्थितेरुपरितनस्थितीः याः स्थितयः अंतरनिमित्तमुत्कीर्यमाणास्तत्स्थितिप्रतिबद्धप्रदेशाः सर्वे प्रथम १५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रिस्थितिकांडकद्दथस्केगते वीर्यांतरायस्यानुभागबंधो देशघाती जातः पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्कयोर्देशघातिकर
णमत्र कथं नोक्तमिति न वाच्यं तेषां पूर्वमेवसंयतासंयतप्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थानेषु देशघातिद्विस्थानानुभागबंधसं
भवात् इतः परमंतरकरणप्रारंभः देशघातिकरणादुपरि संख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषु गतेषु अन्यत् स्थितिकांड
कमन्यदनुभागकांडकमन्यः समस्थितिबंधः अंतरस्थित्युत्कीरणं चेति चत्वारि क्रियायुगपत्प्रारभते तत्रांतरकरणं
किं नाम अधः उपरि च स्थितिनिषेकान् मुक्त्वा अंतर्मुहूर्तप्रमाणमध्यमनिषेकानां परिणामविशेषेण अभावकरणं तत्र केषां कर्मणामंत
रं चत्वारः संज्वलननवनोकषायत्रयोदशकर्मणामंतरकरणं भवति मोहवर्जितज्ञानावरणादिसप्तकर्मणामं
तरकरणं कश्चिदपि नास्ति अधः किं यत्स्थितिं त्यक्त्वांतरकरणं करोतीति चेत् उदयवतोः पुंवेदक्रोधसंज्वलनयोरंत
र्मुहूर्तमात्रप्रथमस्थितिं त्यक्त्वांतरकरणं करोति उदयरहितानां शेषैकादशकर्मणामावलिमात्रं त्यक्त्वा पूर्वोक्तेनैकेने
णापर्यंतमुहूर्तमात्रनिषेकानग्रहीत्वांतरं करोति पुंवेदसंज्वलनक्रोधोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढं प्रति तद्वयस्यांतर्मुहू
र्तमात्रप्रथमस्थितिर्नियमिता अथवा वेदत्रये एकतमसंज्वलनचतुष्टयेष्वेकतममुदयतीति तयोरुदयेन क्षपकश्रे
ण्यारूढं प्रति तद्वयस्य प्रथमस्थितिमंतर्मुहूर्तमात्रीत्पक्त्वा शेषानुदयकर्मणामावलिमात्रप्रथमस्थितिं त्यक्त्वा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भवतिमोहस्यवंधोदयोदारुप्रमाणंतत्काललतामात्रेप्रविष्टातःपूर्ववध्यमानसमयप्रबद्धस्यवंधावल्यनंतरमपकर्षणाव
भलक्षणोदीरणाथथास्वमाबाधवर्त्ततितथाइदानींयानिकर्म्माणिवध्यमानानितेषांवंधक्षणप्रादिंकृत्वाषड्भावलिष्व
गतासुउदीरणास्वनाबाधवर्त्तते।मोहस्यानुपूर्वीसंक्रमणंभवति।तद्यथा।नपुंसकस्त्रीवेदद्रव्यंपुंवेदेसंक्रमयतिहास्य २
षण्णोकषायपुंवेदद्रव्यंसंज्वलनक्रोधेसंक्रमयति।क्रोधद्रव्यंमानेमानद्रव्यंमायायांमायाद्रव्यंलोभेसंक्रमयति।एतानि
कर्म्माणिपरमुखेनविनश्यंतीति।ननुस्वयंलोभस्यसंक्रमणंनास्ति।कुतः।लोभंनसंक्रमणंभवतीतिचेत्।मायादिषुसंक्र
मेणभवितव्यं।तथासतिआनुपूर्वीसंक्रमणस्यविलोमसंक्रमणतयाआयातितत्।कारणात्।एतानिसप्तकरणानि
अंतरकरणानंतरसमयेप्रारब्धानि।तत्रमोहनीयस्यस्थितिवंधापसरणंसंख्यातगुणहीनंभवति।यासांसर्वप्रकृतीनां
तदायुगपत्संख्यातवर्षमात्रःस्थितिवंधः।तत्रवंधापसरणंसंख्यातगुणहीनं।घातित्रिंशद्वर्षमात्रस्थितिवंधमादिंकृत्वास्थि
तिवंधापसरणमंतर्मुहूर्त्तमात्रंयावत्पर्यंतंस्वस्वजघन्यस्थितिबंधस्तावत्पर्यंतं।इतीयंव्याप्तिर्ज्ञातव्या।अंतरकरणानंतर
समयमादिंकृत्वासंख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषुगतेषुसंक्रमप्रमाणनपुंसकवेदःसंक्रांतः।नपुंसकवेदक्षपणाक्ष
णमादिंकृत्वासंख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषुगतेषुचरमकांडकचरमफाल्यासहसर्वसंक्रमणेननपुंसकवेदंपु १६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्थि [illegible]स्थितावंते निक्षिपति प्रथमस्थितिं युतप्रकृतयः कतिधा। केवलोदयमाना बध्यमानोदयमानाश्च। तत्रस्त्रीनपुं
सकवेदौ केवलोदयमानौ पुंवेदश्चतुःसंज्वलनाः बध्यमानोदयमानास्तासामुभयप्रकृतीनां प्रथमस्थितौ स्वकीयांत
रोत्कीर्यमाणद्रव्यमन्यकर्मांतरोत्कीर्यमाणद्रव्यं चापकर्षणक्रियया समस्थिति संक्रमणेनान्यत्र निक्षिपतीत्यर्थः। प्रथ
मस्थितावेव निक्षिपति न द्वितीयस्थितौ। याः प्रकृतयो बध्यमानास्तासामंतराया [illegible] ख्यातगुणितया स्थिता भा[illegible]
तीत्पयाजघन्यनिषेकस्थितिर्द्वितीयस्थितौ। स्थितानामादिं कृत्वा बध्यमानसर्वनिषेकेष्वपि अंतरोत्कीर्यमानद्रव्यमुत्क
र्षणक्रियया निक्षिपति बध्यमानप्रकृतयः का इति चेत् चतुःसंज्वलनपुंवेदाः केवलोदयमानांतरद्रव्यं बंधोदयवत्
क्षेणा[illegible] प्रथमस्थितौ बध्यमानद्वितीयस्थितौ [illegible] निक्षिपतीत्यत्र तात्पर्यं [illegible] कांडकसहस्रेषु गतेषु ते
ष्वन्यद् [illegible] कांडकमंतरोत्कीर्यमाणकालेयः समानः स्थितिबंधः यत्स्थितिका [illegible] अंतरकरणकालः एते सर्वेऽपि
तस्वर [illegible]स्यासमं युगपदेव निष्ठां यांति॥ इत्यंतराधिकारः समाप्तः॥ इतः परं संक्रमणं प्रारभ्यते। अंतरकरणादूर्ध्वं क्रिय
माण [illegible]ः के इति चेत् [illegible] समये नपुंसकवेदस्यायुक्तकरणसंक्रमणो भवति। तद्यथा। नपुंसकवेद
क्षपणायां मोहस्योगयुतो नृत्वावर्तत इत्यर्थः। मोहस्य पल्यासंख्यातभागमात्रः स्थितिबंधोपसत्यसंख्यातवर्षमात्रो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार०
२७

नामगोत्रयोरसंख्यातगुणः पल्यासंख्यातभागमात्रत्वात् वेदनीयस्य स्थितिबंधो विशेषाधिकः अधिकप्रमाणं त्रैराशिके
न साधयेत्। तस्मिन् क्षणे सर्वकर्मणामपि स्थितिसत्वाल्पबहुत्वं कथं स्यादिति चेत् तस्मिन्काले संख्यातवर्षप्रमा
णं मोहस्थितिसत्वं स्तोकं घातित्रयस्यासंख्यातगुणं पल्यासंख्यातत्वात् नामगोत्रयोरसंख्यातगुणं वेदनीयस्य वि
शेषाधिकं मोहस्य संख्यातवार्षिकं तथापि प्रागुक्तस्थितिसत्वक्रमकरणाल्पबहुत्वक्रमो यावत् वर्त्तते इति तात्पर्यं
एवं सप्तनोकषायसंक्रमकप्रथमसमये स्थितिबंधस्थितिसत्वाल्पबहुत्वमुक्तं। सप्तनोकषायप्रथमस्थितिकांडक
पतनकाले घातितावशेषस्थितिसत्वाल्पबहुत्वं कथमस्तीति चेत् प्रथमस्थितिकांडके संपूर्णे जाते स्वस्वघातकन
स्थितिसत्वात् मोहस्थितिसत्वं संख्यातगुणहीनं संख्यातबहुभागस्य कांडकत्वात् शेषकर्मस्थितिसत्वं स्वस्वपू
र्वस्थितिसत्वादसंख्यातगुणहीनं असंख्यातबहुभागस्य कांडकत्वात् प्रथमस्थितिकांडके संपूर्णे जाते मोहादि
कर्मणामन्यः स्थितिबंधः कथं वर्त्तते। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिबंधः स्वस्वपूर्वस्थितिबंधादसंख्यातगुणहीनः
घातिचतुष्टयस्य स्थितिबंधः पूर्वस्थितिबंधात् संख्यातगुणहीनः। अत उपरि संख्यातसहस्रकांडकेषु अतीतेषु सप्त २७
नोकषायक्षपणाद्धायां संख्यातैकभागे गते नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिबंधः पल्यासंख्यातैकभागे लग्नमुक्तासंख्यात

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेदरूपेणापरिणमय्यनाशयतीतितात्पर्यं अमुमर्थमग्रे परमुखेनविनश्यत्स्त्रीवेदप्रमुखसर्वकर्म्मणांयोजये
त्तानपुंसकवेदरूपेणानंतरक्षणेस्त्रीवेदस्यप्रथमसमयसंक्रमकःस्त्रीवेदरूपेणप्रारंभकइतितात्पर्यं तस्मिन्सम
येन्यात्स्थितिकांडकमन्यदनुभागकांडकमन्यःसमस्थितिबंधश्चेतित्रयंप्रारब्धंतत्रापरिसंख्यातसहस्रस्थितिकां
डकेषुगतेषुस्त्रीवेदरूपेणवायांसंख्यातैकभागेगतेज्ञानदर्शनावरणांतरायघातित्रयस्यपल्यासंख्यातैकभाग
त्रस्थितिबंधःसमाप्यसंख्यातवर्षप्रमाणंबध्नाति ततोयसंख्यातसहस्रस्थितिकांडकघातव्यापारेणस्त्रीवेदरूपेणाव
यांशेषबहुभागेषुगतेषु स्त्रीवेदस्यपरसातितावशेषस्थितिसत्वंतत्सर्वंचरमकांडकरूपेणलांछति तस्मिन्कालेऽशे
षकर्म्मणांतात्कालिकप [illegible] संख्यात [illegible] शेषबहुभागान्लांछति तस्मिन् [illegible] कांडकेसं
पूर्णेजाते [illegible] प्रमाणःस्त्रीवे [illegible] जातः द्वितीयस्थि [illegible] तपल्यासंख्यातभागायामस्त्रीवेदचरमकांडकचरमफा
लिक [illegible] द्रव्यविनाशा [illegible] र्थः तदामोहस्यस्थिति [illegible] कियद्वेदिलिचेत् संख्यातवर्षप्रमाणंनवति स्त्रीवेदरू
पेणा [illegible] णसमनोकषा [illegible] प्रथमसमयसंक्रमकः अयुक्तक्रियया रूपेणप्रारंभकइत्यर्थः तदासर्वकर्मणां
स्थिति [illegible] लबहुत्वंकथं [illegible] नोकषायप्रथमसमयसंक्रमकस्यमोहस्थितिबंधःस्तोकः घातित्रयस्यसंख्यातगुणः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वलिप्रत्यावलिद्वयावशेषे आगालप्रत्यागालौ नष्टौ द्वितीयस्थितिस्थितपरमाणूनामपकर्षणेन प्रथमस्थितिनयनमा
गालः प्रथमस्थितिस्थितपरमाणूनामुत्कर्षणेन द्वितीयस्थितिनयनं प्रत्यागालः तथा सति उदीरणापि विनष्टेति नवा
न विनष्टेति प्रथमस्थितितः उदीरणा प्रवर्त्तते प्रत्यावलितः उदीरणा वर्त्तत इत्यर्थः तदावलिद्वये आवलिं गालयित्वा स
मयाधिकप्रत्यावल्यवशेषे पुंवेदस्य सर्वजघन्यस्थित्युदीरणा भवति उत्कृष्टस्थित्युदीरणा नैव एकस्थितेरेवोदीरणा
प्राप्तेः तस्मिन्समये चरमसमयवेदो भवति उच्छिष्टावलिसंज्ञितप्रत्यावलिमात्रनिषेकाणामनुभवाभावात् तस्मिन्का
ले षण्णोकषायाणां स्थितिसत्त्वं संज्वलनक्रोधे निरवशेषं निक्षिप्यते द्वितीयस्थितौ संख्यातवर्षसहस्रायामेन प्रवर्त्तमानं १
षण्णोक[illegible]चरमफालिं सर्वसंक्रमणेन [illegible] निक्षिप्य नाशयतीति [illegible] पुंवेदं विनष्टं किय
त्स्थितिं [illegible] इति चेत् समयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधसमयप्रबद्धाः पुंवेदस्य [illegible] वशिष्यंते प्रथमस्थिताव
संख्यातसमयप्रबद्धप्रमाणोदयनिषेकाः उच्छिष्टावलिमात्रनिषेकाश्च तिष्ठंति इति द्वितीयस्थितिस्थितसंख्यातसहस्र
वर्षायामं पुंवेदद्रव्यं स्थितिसत्त्वं सर्वं क्रोधसंज्वलने संक्रांतं द्वितीयस्थितौ समयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधसमयप्रब २८
द्धाः कथमवशिष्टा इति चेत् सर्वत्रापि नवकबंधरूपणाकाले बंधावल्यामनुपयति बंधावलावतिक्रांतायां प्रतिसम

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सहस्रवर्षप्रमाणमाश्रयति। अतः परं संख्यातसहस्रस्थितिकांडकेघते तेषुसप्तनोकषायक्षपणाद्धायासंख्यात
वक्षनागेगते ज्ञानदर्शनावरणांतरायाणां संख्यातवर्षप्रमाणं स्थितिसत्वं। ततोग्रे घातित्रयस्य समाने स्थितिबं
धस्थितिसत्वे गलत्सु नः कानिचित् स्थितिबंधस्थितिसत्वानि संख्यातगुणहीनानि। घातिकर्म्मणां संख्यातवर्षमात्रस्थि
तिबंधस्थितसत्वयोः संभवात्। अघातित्रयस्य स्थितिबंधस्थितसत्वे कथं वर्त्तेते। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिकांडक
पृथक्त्वे स्थितिसत्वमसंख्यातगुणहीनं। एषां कर्म्मणां स्थितिबंधपूर्वैः पूर्वस्थितिबंधात् स्तोकः स्थितिबंधः संख्यातगुणहीनः अ
नेन क्रमेण स्थितिबंधापसरणस्थितिकांडकघातक्रमेण यावत् सप्तनोकषायसंक्रमकचरमस्थितिबंधस्तावद्याहीन
यित सप्तनोकषायसंक्रमकचरमसमये स्थितिबंधः कथं स्यादिति चेत् सप्तनोकषायसंक्रमकचरमसमये पुंवेदस्य
चरमस्थितिबंधोऽष्टवार्षिकः पूर्वं संख्यातसहस्रवर्षप्रमाणं पुंवेदस्य स्थितिबंधः क्रमेण संख्यातगुणहान्या अपसृत्येदानी
मष्टवर्षमात्रः संजातः इत्यभिप्रायः चतुःसंज्वलनानां षोडशवर्षप्रमाणस्थितिबंधोऽस्ति मोहायुर्वर्जितषट्कर्म्मणां संख्या
तवर्षसहस्रप्रमाणस्थितिबंधोऽस्ति सर्वकर्म्मणामपि स्थितिसत्वं कियत्। चतुर्घातिनां संख्यातवर्षसहस्रमात्रं नामगो
त्रवेदनीयानामसंख्यातवर्षप्रमाणं। एवं सर्वकर्म्मणां स्थितिबंधस्थितसत्वप्रमाणं प्ररूपितं। पुंवेदस्य प्रथमस्थितौ आ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यांतानिसमयोनआवलिमात्रकालेनविनश्यंतिइतःपरमश्वकर्णक्रियासद्भावेरताऽपूर्वस्पर्द्धककरणप्रारंभः॥ योमो
हमहीपालस्यत्रिवेदमहाभटाश्चणोकषायांगरक्षकांश्चनिर्मूलमुन्मूल्यपुंवेदसंवेदा निवृत्तिकरणचरमसमया
नंतरसमयेऽपगतवेदोऽत्रासंज्वलनक्रोधस्वरूपयन्नश्वकर्णकरणरूपक्रियाविशेषंप्रारभते॥ तत्रतावच्चतुःसंज्व
लनानांघातिनांवशेषस्थितिसत्त्वंजघन्यस्पर्द्धकात्प्रभृतिकोत्कृष्टस्पर्द्धकपर्यंतस्पर्द्धकेऽप्रणणुनागसत्त्वंवस्थापयेतत्
त्रस्थितिऽनुभागकांडकघातःप्रवृत्तिविषयोज्ञातव्यः॥ तदनंतरमश्वकर्णकरणस्वरूपनिरूपणंक्रियते तत्रपर्यायश
ब्दनिर्देशमुखेनाश्वकर्णकरणलक्षणमुच्यते [illegible] अश्वकर्णकरणं आंदोलकरणं अपवर्तनोद्वर्तनकरणं चेत्यश्वक
र्णकरणस्यनामत्रयमस्ति [illegible] त्विवेत् अश्वकर्णोयथामध्य [illegible] मेण
आदिपर्यं [illegible] तयातिष्ठति [illegible] नुभागकांडकघा [illegible] रमश्वस्तनानुलक्षणक्रोधसंज्वलनमादिंकृत्वाल्पसं
ज्वलनप [illegible] णानंतगुण [illegible] स्पर्द्धकाकारेणतिष्ठतीति [illegible] श्वकर्णकरणमितिव्यपदिश्यतेआंदोलकरणमितिना
मकथमि [illegible] आंदोलस्तंभ [illegible] क्रमध्यंयथाप्रथमतोंतपर्यंतक्रमेणहीनरूप [illegible] तथात्रापिक्रोधमादिंकृत्वा
लोभपर्यं [illegible] नुभागःक्रमेणहीयमानतयातिष्ठतिअतःकारणादश्वकर्णकरणस्याप्यांदोलकरणमितिनामजातं १९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यमेकैकफालिं रूपयन् आवलिमात्रकालेनैकं नवकबंधसमयप्रबद्धं रूपयति। अनयावापगतवेदप्रथमस्थितौ
बंधावलिः रूपणावलिः उच्छिष्टावलिश्चेत्यावलित्रये अवशिष्टे बंधावलिप्रथमसमये बद्धसमयप्रबद्धो बंधावलिमती-
त्य प्रतिसमयमेकैकफालिं रूपयन् विनश्यन् रूपणावलिचरमसमये निःशेषं नश्यति। बंधावलिद्वितीयसमये बद्ध-
समयप्रबद्धः रूपणावलिचरमसमये फालिद्वयमवशिष्यन् नश्यति। अनेन क्रमेण गत्वा बंधावलिचरमसमये बद्धसमय-
प्रबद्धः समयोनावलिमात्रफालीरवशिष्यन् नश्यति। रूपणावल्यां बद्धसमयप्रबद्धेष्वेकापि फालिर्न नश्यति। उच्छिष्टावल्यां २
बंध एव नास्ति एवं बंधावलिचरमसमये फालिद्वयमवशिष्यन् नश्यति। अनेन क्रमेण गत्वा बंधावलिचरमसमये बद्धस-
मयप्रबद्धः समयोनावलिमात्रफालीरवशिष्यन् नश्यति। रूपणावल्यां बद्धसमयप्रबद्धेष्वेकापि फालिर्न नश्यति। उच्छि-
ष्टावल्यां बंध एव नास्ति एवं बंधावलिप्रथमसमये बद्धसमयप्रबद्धस्य विनाशात्। एकदेशविकृतमनन्यवदिति न्याये-
न समयोनबंधावलिमात्रसमयप्रबद्धाः संपूर्णरूपणावलिमात्रसमयप्रबद्धाः संपूर्णरूपणावलिमात्रसमयप्रबद्धाश्च
रूपणावलिचरमसमये वर्तिष्यंते। तेन समयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधसमयप्रबद्धाः द्वितीयस्थितौ अवशिष्टाः इति सु-
क्तं अपगतवेदो भूत्वा उच्छिष्टावलिप्रथमसमयात् आरभ्य प्रतिसमयमेकैकसमयप्रबद्धं संज्वलनक्रोधे निक्षिप्य रूपणा-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार २०

कानिसंख्यातानंतेनभक्ताऽनंतस्पर्द्धकमात्रं विशेषं साधयेत्॥ अपगतवेदनयदनुभागकांडकं लांछितं जातं तत्र
स्पर्द्धकाललाविसर्वानुभागसत्वं अनेनाल्पबहुत्वक्रमेणातिष्ठती स्पर्धः॥ अस्याल्पबहुत्वस्यांतदीपकत्वादितः प्राक्तन
गुणस्थानेष्वपिसंज्वलनानामनुभागसत्वमनेनाल्पबहुत्वक्रमेण तिष्ठतीतिज्ञातव्यं क्रोधादिक्रमेणानंतगुणः संज्वलन
सत्वस्पर्द्धकांकसंदृष्टिः॥ ५५५।५१४।५१८।५२२॥ अर्थसंदृष्टिः ए नाँख ए नाँख एनाँख तात्कालिकबंधानुभागस्या
ल्पबहुत्वंकथमस्तीतिचेत्॥ अथ कर्षकिरणप्रथमसमयेऽनु ख भाग ख बंधे ख पिसंज्वलनचतुष्कसत्वानुभागाल्पब
हुत्वक्रमेणतिष्ठति अथ कर्षकिरणप्रथमसमये कांडकलांछितानुभागक्रमः कथमस्तीतिचेत्तत्समये यदनुभागकां
डकंलांछितंजातंतदनुभागकांडकरूपेणगृहीतस्पर्द्धकाल्पबहुत्वमिदं क्रोधकांडकेस्पर्द्धकानिस्तोकानि मानकांड
केविशेषाधिकानि मायाकांडकेविशेषाधिकानि लोभकांडकेविशेषाधिकानि॥ इतः प्राक्तनकांडकेषुमानस्पर्द्धकानि
स्तोकानि पूर्वं क्रोधमायालोभेषुयथाक्रमेण स्वस्वसत्वानुसारेणानुसारेणानुभागकांडकाल्पबहुत्वं प्रवर्तते॥ इदानीम
कर्षकिरणप्रथमसमये परिणाममाहात्म्येन विशेषघातं प्राप्य क्रोधकांडकेषु स्वस्वसत्वानंतबहुभागमात्रस्पर्द्धकानिस्तो २
कानिमानमायालोभकांडकानिक्रमेणविशेषाधिकानिनिर्वर्तीतितात्पर्यं॥ क्रोधादिकांडकानामंकसंदृष्टिः॥ २८७॥ २०

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अवर्त्तनोद्वर्त्तनकरणमितिनामकथं क्रोधादिलोभपर्यंतमनंतगुणहानिस्वरूपेणलोभादिक्रोधपर्यंतमनंतगुणवृद्धिस्वरू
पेणानुभागस्तिष्ठति अश्वकर्णकरणस्य ऽपवर्त्तनोद्वर्त्तनकरणमितिनामसंजातं। एवंविधमश्वकर्णकरणं कस्मिन् वसरे प्रा
रभते हास्यादिषट्कं पुंवेदं चिरंतनसत्त्वेन सह संज्वलनक्रोधे सर्वसंक्रमणेन निक्षिप्य तदनंतरक्षणे प्रथमसमये ऽपगतवे
दो भवति तस्मिन् समये प्रथमसमयाश्वकर्णकरणकारको भवति। कृतः क्रोधादिसंज्वलनानां कांडकाधस्तनानुभागस्य।
अश्वकर्णकारेण तदादर्शनात् तदा संज्वलनक्रोधादीनां स्थितिसत्त्वस्थितिबंधौ क्रियेते। तस्मिन् स्थितिसत्त्वं तदा संज्वलनानां
संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणं स्थितिबंधो ऽन्तर्मुहूर्त्तोनषोडशवर्षमात्रः घातित्रयस्य स्थितिबं[illegible]स्थितिसत्त्वं वसंख्यातवर्षसह
स्रप्रमाणे[illegible]दनीयानां स्थितिबंधः संख्यातवर्ष[illegible]सत्त्वमसंख्यात[illegible]त्रं। एवमश्वकर्णकरणका
रकस्य प्रथमसमये संज्वलनानां स्थि[illegible]तसत्त्वप्रमा[illegible]तं इदानीं तेषां तस्मि[illegible]नुभागसत्त्वाल्पबहुत्वमुच्य
ते अपगतवेदो भूत्वा यावत्पर्यंतं[illegible]लनानां प्रथम[illegible]गकांडकं घातयतीति[illegible]र्यंतमिदमल्पबहुत्वं[illegible]इ
तिप्रायः। तद्यथा मानेएकगुणहा[illegible]तनानागुणहा[illegible]स्पर्द्धकगर्भमनुभागसत्त्वमनंतमपि[illegible]स्पर्द्धकं
ततः क्रोधसंज्वलने विशेषाधिकं त[illegible]यां विशेषाधिकं ततो लोभे ऽनंतभागरूपेण विशेषाधिकं अत्र स्वस्वसत्त्वस्पर्द्ध

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

समानः पुनरपि मानकांडकप्रमाणेनप्रागवस्थाप्तिद्विकाधिकप्रमाणेनवयाकांडकेगृहीतिमानकांडकान्मायाकांडकं
विशेषाधिकं तस्यप्रमाणमिदं ४८६ अधस्तनसवानुभागोदययोरपिसमानः तस्यसंदृष्टिः ५१४ पुनरस्मिन्मायासवानुभाग
ऽनंतभागीकृतेएकभागंतस्मिन्नेवशेषबहुभागेषुप्रक्षिप्तमायाकांडकेनसहयुतेषुमान ४।४।४ कांडकान्मायाकांडकं वि
शेषाधिकं तस्यसंदृष्टिरियं ५१० मायाशेषैकभागोयं ५१३ एतस्मान्मानशेषसवानुभागोऽनंतगुणः तस्यसंदृष्टिः ५१३
अनेनैवप्रकारेणलोभस्यापिविचारणीयालोभस्य ४।४।३।४ नुभागप्रमाणमिदं ५११ अधिकप्रमाणमिदं ७ अस्यकांड ४।४।४
कप्रमाणमिदं ५१७ लोभशेषैकभागप्रमाणमिदं ५१२ अस्मान्मायाशेषानुभागोऽनंतगुणः ततः कारणाद्अश्वकर्णकरण
प्रथमकरणे [illegible] स्पर्द्धकानिलोभादिको ४।४।४ [illegible] गुणान्येवभवंति [illegible] कानितेषांसंदृष्टिः श
८।३।१२८ अनु [illegible] वविषयेयंप्रक्रिया प्रथमसमया [illegible] करणकारकस्योक्रेः [illegible] वंकोधादिक्रमेणाश्व
कर्णकरणस्वनासंदृष्टिः तस्मिन्नश्व [illegible] करणकारकप्र [illegible] ऽपूर्वस्पर्द्ध ३८७ ५२० ५२७
कानिकरोतिपूर्वसंसारावस्थायांअल [illegible] पाणिरूपकं [illegible] श्वकर्णक १२७
रणावस्थायामुपलब्धस्वरूपाणिपूर्व [illegible] कादनंतगुणहीनशक्तिकानियानिअपूर्वस्पर्द्धकानीत्यमताश्वकर्णक० २१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४८०।५१०।५२१०। कांडकं गृहीत्वा विशेषानुभागोल्पबहुत्वक्रमः कथमिति चेत् लोभं गृहीत्वा विशेषस्पर्द्धकानि लोभका
नि मायायामनंतगुणानि मानेऽनंतगुणानि क्रोधेऽनंतगुणानि भवंति विशेषाधिकप्रमाणानुभागकांडकं गृहीत्वा कां
डकावशिष्टानुभागस्य विशेषाधिकत्वं भवेत् अनंतगुणत्वं कथमिति चेत् परिहारः मानसर्वानुभागात्क्रोधसर्वानुभागो
विशेषाधिकः तस्यांकसंदृष्टिः ५१५। मानसर्वानुभागस्योपरि अधिकस्य क्रोधानुभागस्य संदृष्टिः ३। अपनीतशेषद्रव्यस्या
पि समानं तस्य संदृष्टिः ५१२ इदमनंतेन नक्काबहुभागप्रमाणं कांडकं द्रव्याद्रव्यस्यापि गृहीते कांडके समानेऽवशिष्टानु
भागोपि समानो अत्र गुणकारस्य भागहारस्य च संदृष्टिः ४। कांडकप्रमाणस्य संदृष्टिः ५१४। शेषसर्वस्य प्रमाणमिदं
५१४। इदं मानशेषसर्वमनंतबहुखंडानि कृत्वा एकं खंडं पृथक् संस्थाप्य शेषबहुखंडेषु सं ४ दृष्टिः इदं मानतोऽधिकस्य
४। भागं गृहीत्वा पृथक् संस्थापितक्रोधस्पर्द्धकेष्वनंतगुणं इमानि बहुखंडानि प्रक्षेप्य बहुखंडेषु निक्षिप्य प्राक्पृथक्स्थि
त विशेषाधिकस्पर्द्धकयुतक्रोधकांडकं मानकांडकं विशेषाधिकं क्रोधकांडकप्रमाणमिदं ४८०। मानकांडकप्रमाणमिदं ४८०।
मानशेषैकभागप्रमाणमिदं ५१२ ४।४ अत्रास्मात् क्रोधशेषैकभागोऽनंतगुणः तस्य संदृष्टिः ५१२ इदानीतनमानसर्वानुभागान्म २
यासर्वानुभागो विशेषाधिकः तस्य संदृष्टिः ५१५ अधिकप्रमाणमिदं ३ अस्मिन्नप ४ नीते मानमाययोः सर्वानुभाग

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

न्यासः अत्रैव सम्यक्त्वप्रकृतेरुत्कृष्टानुभागः शेषपंचविंशतिप्रकृतीनां सर्वघातिजघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणादिसमानानु
भागस्वनायां सत्यां सर्वघातिदार्वनंतैकभागे सम्यग्मिथ्यात्वानुभागस्योत्कृष्टं भवति सर्वघातिजघन्यस्पर्द्धकमादिं कृत्वा
एतावत्पर्यंतस्थितोनुभागशक्तिविकल्पो मिथ्यात्वस्य तथाप्युत्कृष्टशेषवज्जभागजघन्यस्पर्द्धकस्यादिवर्गणाया मिथ्या १
ज४ त्वंघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणासमानः इतः अनंति मिथ्यात्वस्य शेषैकान्नविंशतिसर्वघातिप्रकृतीनां चानुभागविन्यासः शैला
त्कृष्टपर्यंतमखंडितत्वया गच्छति। ततः कारणान्मिथ्यात्वं विना शेषसर्वघात्यादिवर्गणाः समानानवंति। एतदुक्तस्वरूपयु
क्तानि पूर्वस्पर्द्धकानीति वक्तव्यानि। अघातिचतुष्टयस्यापि देशघातिजघन्योत्कृष्टशक्तिपर्यंतस्थितस्यानुभागशक्ति
विकल्पाः सर्वघातिजघन्योत्कृष्टशक्तिपर्यंतस्थितिस्वानुभागशक्तिविकल्पैश्च परस्परं समाना इति योजनीयं। अपूर्वस्प
र्द्धकानि केषां कर्म्मणां करोतीति चेत् पूर्वोक्तस्वरूपेषु पूर्वस्पर्द्धकेषु संज्वलनचतुष्टयपूर्वस्पर्द्धकेभ्यः प्रदेशानपकृष्य तेषां १
जघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणायाः अधः अनंतगुणहीनशक्तियुक्तत्वात् अपूर्वस्पर्द्धकानि अनंतसंख्यान्यतितानि प्रथमसमये अश्व
कर्णकरणकारकः करोति पूर्वस्पर्द्धकेभ्यः कियतः प्रदेशानपकृष्यकत्र पूर्वस्पर्द्धकजघन्यानुभागस्य कियत्प्रमाणे भागे कि
यत्प्रमाणानि भूत्वा अपूर्वस्पर्द्धकानि क्रियंते करोतीति चेत् आश्वचतुष्टयस्य क्रमेण परिहारस्त्वमेते संज्वलनचतुष्टय २२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रणप्रथमसमयेप्रारब्धमिति तेषामपूर्वस्पर्द्धकानांस्वरूपनिरूपणंक्रियते।तद्यथा।अपूर्वस्पर्द्धकस्वरूपपरिज्ञानस्यपूर्वस्पर्द्ध
कस्वभावपरिज्ञानपूर्वकत्वात्प्रथमंतेषांविन्यासक्रमउच्यते।तत्रःसंज्वलनानामश्वकर्णाकारेणानुभागकांडकघातप्र १
रंभात्पूर्वंसर्वेषांजीवानांमतिश्रुतावधिमनःपर्ययज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणसम्यक्त्वप्रकृतिचतुःसं
ज्वलननवनोकषायपंचांतरायभेदद्देशघातिषड्विंशतिकर्मदेशघातिस्पर्द्धकादिवर्गणासमानालतावंति।लतासमान
स्पर्द्धकादिदारुसमानानंतैकभागस्थितस्पर्द्धकानिचदेशघातिस्पर्द्धकान्यभवंतितेभ्योलतासमानस्पर्द्धकानामादिवर्ग
णायाःपूर्वोक्तषड्विंशतिप्रकृतिप्रतिबद्धासाएकैकपरमाणुगतानुभागापेक्षयासमानैवस्यः।वेदनीयायुर्नामगोत्रभेदा
ऽघातिकर्मादिस्पर्द्धकादिवर्गणाःएकैकपरमाणुस्थितानुभागापेक्षयासमानाइतिस्वाकर्णांघातिकर्मसुमिथ्यात्वव
र्जितशेषाणांकेवलज्ञानकेवलदर्शनावरणनिद्रापंचकसम्यग्मिथ्यात्वानंतानुबंध्यप्रत्याख्यानक्रोधमानमायालोभभेदवि
शतिसर्वघातिकर्मणांसर्वघातिजघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणाएकैकपरमाणुसंबद्धानुभागापेक्षयासमाना।।ततोलताभागात्प्र
वृत्तिदार्वनंतैकभागपर्यंतस्थितानिस्पर्द्धकानिदेशघातीनिदार्वनंतकभागप्रभृतीन्यस्थिशैलपर्यंतानिस्पर्द्धकानि
सर्वघातीनिभवंति।पूर्वोक्तषड्विंशतिप्रकृतीनांलताजघन्यस्पर्द्धकात्प्रभृतिदेशघातिचरमस्पर्द्धकपर्यंतमनुभागवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वमुच्यते प्रथमसमये यान्यपूर्वस्पर्द्धकानि कृतानि तेषामादिस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहः सर्वजीव
राशेरनंतगुणोपि उपरितनवर्गणायाः स्तोकः ततः द्वितीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदसमूहोऽनंतैकभा
गाधिकः प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणासर्वपरमाणुस्थिताऽनुभागप्रतिच्छेदपुंजोऽनंतभागीकृतैकभागं तत्स्पर्द्धकावक्तभा
गाग्राधिकाऽवतिष्ठते: एकवर्गणास्थितसमानाविभागप्रतिच्छेदयुतसर्वपरमाणूनामविभागप्रतिच्छेदपिंडप्रति
एतदधिकाल्पवक्तव्यमुक्तं एकैकपरमाणुस्थिताविभागप्रतिच्छेदपिंडप्रतिदर्शितं प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणातो द्विती
यस्पर्द्धकादिवर्गणा द्विगुणा कृतः प्रतिस्पर्द्धकं आदिवर्गणातः आदिवर्गणाया द्विगुणत्रिगुणादिरूपाधिकक्रमेणावस्थानात्
कषायप्राभृतनामद्वितीयसिद्धांतव्याख्याने [illegible] अल्पबहुत्वमुक्तं तद्यथा प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेद
पिंडः स्तोकः तदानंतानंतक्रमोयं षड्गुणहानि [illegible] स्वस्वसमयप्रबद्धसंस्थाप्य अनुभागसंबंधि षड्गुणहान्याल
क्ते आदिवर्गणा आयाति अनुभागप्रतिबद्धगुणहानिप्रमाणं कियदिति चेत् एकगुणहानिस्पर्द्धकशलाका [illegible]
हिः एएकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकासंदृष्टिः ४ एतद्द्वयं परस्परं गुणिते सति तद्गुणहानिप्रमाणं स्यात् तस्य संदृष्टिः [illegible]
मादिवर्गणा द्विगुणगुणहान्यासक्ते विशेषः स्यात् स किमिति एकवर्गणाया अन्यवर्गणायावत्परमाणुलिह [illegible] तत २३

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्ययुगपदपूर्वस्पर्द्धकानिकरोतितथापियुगपदक्रमशःकायवाक्क्रमह्रत्तिलस्तीतिन्यायात्संज्वलनलोभस्यतावदपूर्व
स्पर्द्धककरणविधानमुच्यते।अर्द्धगुणहानिमात्रसमयप्रबद्धप्रमाणलोभसंज्वलनपूर्वस्पर्द्धकादपकर्षणभागहारेण २
ऽसंख्यातभागप्रदेशानपकृष्यपूर्वस्पर्द्धकेभ्योजघन्यप्रदेशघातिस्पर्द्धकादिवर्गणाया अधः अनंतगुणहान्यादानयित्वा
ऽनः केवलमपूर्वस्पर्द्धकानिकरोति।अनंतैकभागाः कथंजातइतिचेत् अपूर्वस्पर्द्धकानांसर्वोत्कृष्टचरमवर्गणाया
अविभागप्रतिच्छेदः पूर्वस्पर्द्धकानांजघन्यदेशघातिस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदानंतैकभागमात्रोभवंतीतित
दनंतभागेनकरोतीतिवक्तव्यं।क्रियमाणाऽपूर्वस्पर्द्धकप्रमाणंकियदितिचेत् तानिगणनयाऽनंतान्यपिघनसंख्या
ताऽसंख्याताऽसंख्यातानिभवंतितान्यनंतानितथाप्येकप्रदेशगुणहानिस्थानमध्यस्थितस्पर्द्धकानामसंख्यातैक
भागमात्राणिभवंतिअपकर्षणभागहारादसंख्यातगुणेनभागहारेणैकप्रदेशगुणहानिस्पर्द्धकायत्नच्छेतावन्मात्राणि
स्पर्द्धः प्रदेशगुणहानिः किमितिचेत् पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाप्रभृत्यैकैकविशेषेणहीनासतीयत्रार्द्धजायतेतावत्पर्यंतस्थित
स्पर्द्धकप्रमाणंप्रदेशगुणहानिः साचाभव्यराशितोऽनंतगुणासिद्धराश्यनंतैकभागमात्रास्याः संदृष्टिः ८ प्रथमसम
यक्रियमाणाऽपूर्वस्पर्द्धकान्येतानि ८ उ॰ इतउपर्यपूर्वस्पर्द्धकस्वरूपपरिज्ञाननिमित्तमविभागप्रतिच्छेदास्पवक्ष्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार ०
२५

सर्वत्रापि अधस्तनस्पर्द्धकवर्गणासंख्यामात्रविशेषैः उपरितनस्पर्द्धकादिवर्गणा हीना गच्छंति। ततः कारणात् प्रथ
मस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदात् द्वितीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदाः किंचिन्नूनद्विगुणा भवंति। कृतप्र
माणानयनक्रमः कथमिति चेत् प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणातः प्रथमस्पर्द्धकद्वितीयवर्गणा एकविशेषेण हीना। तृती
यवर्गणा विशेषद्वयेन हीना। अनया व्याप्त्या गत्वा चरमवर्गणा रूपोनैकस्पर्द्धकवर्गणागणनामात्रविशेषैर्हीना। द्वि
तीयस्पर्द्धकादिवर्गणा प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणातः सिकारासपनैकशलाकासमशाइपनंतगुणैकस्पर्द्धकवर्गणाश
लाकामात्रविशेषैर्हीना। ततः कारणात् द्विगुणैकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकामात्रविशेषा द्विगुणऋणधनवर्गणगुणितश्च
त् द्वितीयस्पर्द्धकस्यादिवर्गणा ऋणं जायते। संदृष्टिः व२ वि४ १ इदं पूर्वं स्थूलरूपेणानीतायामस्यां २ वि२ द्वितीयस्प
र्द्धकादिवर्गणायामपनयेत् द्वितीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदेभ्यः तृतीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छे
दाः किंचिन्नून द्विभागाधिका भवंति। द्विगुणैकस्पर्द्धक वर्गणाशलाकामात्रविशेषत्रिगुणऋणधनवर्गणगुणितस्तृ
तीयस्पर्द्धकऋणं जायते। संदृष्टिः व२ वि४ ३ इदं पूर्वं स्थूलरूपेणानीतायां तृतीयस्पर्द्धकादिवर्गणायामपनयेत् तृ
तीयस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदेभ्यश्चतुर्थस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदाः किंचिन्नूनत्रिभागाधिकाः २५

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्परमाणुसमूहो विशेषो नाम तस्य संदृष्टिः १६ यतः कारणाद्द्विगुणहान्या आदिवर्गणायां अनंतकायां विशेषः आयाति
ततः कारणाद्विशेषं संख्यया द्विगुणहान्या गुणित आदिवर्गणा जायते तस्याः संदृष्टिः वि १६ व वर्ग इति नाम्नः एकपरमा
णुस्थिताविभागप्रतिच्छेदपुंजस्य संदृष्टिः व अनेन पूर्वोक्तराशौ गुणिते प्रथमवर्गणासर्वाविभागप्रतिच्छेदप्रमाणं
संपद्यते तस्य संदृष्टिः व वि १६ ए तस्माद्द्वितीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदसमूहो द्विगुणः संदृष्टिः व २ वि १६ ए
तस्मात्तृतीयस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदसमूहो द्विभागाधिकः संदृष्टिः व ३ वि १६ ए तस्माच्चतुर्थस्पर्द्धकादि
वर्गणाविभागप्रतिच्छेदसमूहस्त्रिभागाधिकः [illegible] संदृष्टिः व ४ वि १६ इत्युपरि संख्यातभागाधिकासंख्यात
भागाधि[illegible]भागाधिकक्रमेण व्याप्य [illegible] पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाविभा[illegible]च्छेदसमूहाच्चरमापू
र्वस्पर्द्धकादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदसमूहो [illegible] कालवातितस्य प्रमाणं किमिति प्रथमसमयकृतापूर्वस्पर्द्धक
शलाका संदृष्टिः [illegible] रूपोनराशिना द्विचरमस्पर्द्धकादिवर्गणां [illegible] तस्मिन् [illegible] चरमस्पर्द्धकादिवर्गणा [illegible]
द्विच्छेदयावत्प्रमाणं [illegible] तावन्मात्रं भवति संदृष्टिः व वि १६ [illegible] इदमल्पबहुत्वं स्थूलतयोक्तं [illegible] विभागप्रतिच्छेद
सर्वपरमाणुसमूहसहितवर्गणां विवक्षित्वा सूक्ष्मतयाल्पबहुत्वे उच्यमानेऽयमर्थो [illegible] कृतः यतः कारणा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नेनाल्पबहुत्वं कथमस्तीति चेत् प्रथमसमये यान्यपूर्वस्पर्द्धकानि कृतानि तेषु प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणास्तोकास्तस्याः
संदृष्टिः व वि १६ एतस्माच्चरमापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाऽनंतगुणा गुणाकारसंदृष्टिः ख ख अयं स्थूलरूपेण गुणाकारः सू
क्ष्मरूपेण किंचिन्न्यूनः ऊनराशिप्रमाणं प्रागुक्तमेव गुणितराशिसंदृष्टिः व वि १६ ख ख एतस्मात्प्रथमपूर्वस्पर्द्धकादि
वर्गणाऽनंतगुणा कुतः पूर्वस्पर्द्धकानां देशघातिजघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणातः अ ख ख नंतगुणहीनतयाऽपूर्वस्पर्द्धकाच
रमवर्गणयोः करणात् एवं प्रथमसमयापगतवेदस्य लोभापेक्षयाऽपूर्वस्पर्द्धकविधानमुक्तं तस्य क्रोधमानमायापेक्ष
याऽपूर्वस्पर्द्धकविधानं कथमस्तीति चेत् लोभस्य यथा प्रथमसमयेऽपूर्वस्पर्द्धकान्युक्तानि तथैव मायामानक्रोधानाम
पि वक्तव्यानि कुतः मायादिसंज्वलनानां स्वकीयस्वकीयपूर्वस्पर्द्धकेभ्योऽसंख्यातैकभागप्रदेशानगृहीत्वा
शघातिजघन्यस्पर्द्धकाधोऽनंतगुणहीनतया प्रदेशगुणहानिस्थितस्पर्द्धकासंख्यातैकभागमात्राणिऽपवध
नंतवहुलताणाद्यधिकक्रमेणादितानि विभागप्रतिच्छेदयुक्तानि अपवर्धनेन प्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रति
च्छ्रानंतगुणचरमस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदयुतान्यपूर्वस्पर्द्धकानि करोतीति लोभ रूपेणानास्य निरूपण
स्यानेदालावात् चतुःसंज्वलनानामपूर्वस्पर्द्धकानि समानानि वा विषमानि वेति चेदल्पबहुत्व मुच्यते प्रथमसमये या २५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंति। ऊनप्रमाणं संदृष्टिः वधविध ३२ इदं पूर्वस्थूलरूपेण नीलब्धवर्गस्पर्द्धकादिवर्गणायामपनयेत् अनेनप्रकारेण
पंचमादिस्पर्द्धकादिवर्गणानां किंचिन्न्यूनत्वस्य अर्द्धभागाधिकादिक्रमेण गच्छंति यावज्जघन्यपरिमितानंतमात्रस्पर्द्धकानां च
रमस्पर्द्धकादिवर्गणा स्वकीयाधस्तनस्पर्द्धकादिवर्गणातः उत्कृष्टा असंख्यातासंख्यातभागाधिकतया संख्यातभागवृद्धे
रंतालब्धवतितावत् तत्उपरि यथाक्रमम् असंख्यातभागाधिकतया गच्छंति यावत्प्रथमतः आरभ्य जघन्यपरिमितानंत
मात्रस्पर्द्धकानां चरमस्पर्द्धकादिवर्गणा स्वकीयाधस्तनस्पर्द्धकादिवर्गणातः उत्कृष्टा असंख्यातासंख्यातभागाधिकत
या असंख्यातभागवृद्धेरंतस्थानत्वं प्राप्य तत्र तत्उपर्यनंतभागाधिकक्रमेणानंतस्पर्द्धकानि गच्छंति। यावदपूर्वस्पर्द्धकानां
चरमस्पर्द्धकं रूपोनगच्छगुणैकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकामात्रविशेषैः गच्छमात्रजघन्यवर्गगुणितः सन्तत्रकृणं लब्धवति
चरमविकल्पः कथमस्तीति चेत् यतः कारणात् पूर्वोक्तया निरवखंडिततया सर्वत्र वर्त्तते ततः कारणाद्द्विचरमापूर्वस्पर्द्ध
कादिवर्गणातश्चरमापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणा किंचिन्न्यूनानंतभागेन विशेषाधिका। अत्र जघन्यभागहारोयं ख ७७ ऊनप्रमा
णमिदं व वि धा ख भागहारेण द्विचरमस्पर्द्धकादिवर्गणां लब्धायत्तं तस्मिन्नूनप्रमाणमपनीय शेषाद् चरमापूर्व
स्पर्द्धकादिवर्ग ७७ णायां निक्षिप्ते चरमापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणोत्पद्यते इत्यर्थः। एवमनया वधानेनाल्पबहुत्वमुक्तं अवधा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

कानिकृतानितेभ्यश्चरमापूर्वस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहसमाना तथास्वस्वादिवर्गणातोऽनंतगु
णा अनंतगुणत्वं कथं जातमितिचेत् स्वस्वादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहे द्विगुणीकृते स्वस्वद्वितीयस्पर्धका
दिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहः संपद्यते त्रिगुणीकृते तृतीयस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहः संपद्य
ते एवमीप्सितस्पर्धकशलाकाभिः प्रथमस्पर्धकादिवर्गणायां गुणितायामीप्सितस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रति
च्छेदा जायंते एवं सत्यपरस्यानंतगुण [illegible] अपूर्वस्पर्धकशलाकाभिः प्रथमस्पर्धकादिवर्गणायां २
गुणितायां सर्वचरमापूर्वस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदा जायंते लोभादिष्वपूर्वोक्ताऽपूर्वस्पर्धकशलाकायां संदृ
ष्टिः २७।२४।२१।१८। एभिः स्वस्वादिवर्गणायां सर्वचरमस्पर्धकादिवर्गणाप्रमाणं संकलनवत्[illegible]स्य समानतयात्र २
गच्छति तस्यांकसंदृष्टिः १५।२ पुनरपि इदं स्वस्वस्पर्धकशलाकाभिर्लब्धाः स्वस्वादिवर्गणां साधयेत् चरमवर्गणास
मानेत्यस्यां तत्पदीपकत्वाद्धोऽप्यनंतस्थाने अपूर्वस्पर्धकादिवर्गणाः समाना भवंति ॥ तद्यथा ॥ क्रोधस्पर्धकशलाकासु
मानस्पर्धकशलाकामध्येऽपनीतासु शेषप्रमाणमिदं ३ अनेन क्रोधस्पर्धकशलाकासु भक्तासु लब्धमिदं ६ अस्य क्रोधकां
डकमिति नामाऽस्ति एतस्माद्रूपाधिकशेषेण मानकांडकमिति नाम ७ एतस्माद्रूपाधिकस्य मायाकांडकमिति नाम ८ ए

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नि ऽपूर्वस्पर्द्धकानि यतानि तानि क्रोधस्य क्रोधकानि मानस्य विशेषाधिकानि मायाया विशेषाधिकानि लोभस्य वि
शेषाधिकानि विशेषप्रमाणमनंतभागः तद्यथा क्रोधसंज्वलनापूर्वस्पर्द्धकानि अनंतेन नष्काए कस्मिन् भागेत
स्यैवनिर्दिष्टमानसंज्वलनस्यपूर्वस्पर्द्धकान्यायांति तानि पूर्वभागहाराद्रूपाधिकभागहारेण लब्धात त्स्यैवनिर्दिष्टे
मायासंज्वलनस्पर्द्धकान्यायांति तानि पुनः पूर्वभागहाराद्रूपाधिकभागहारेण लब्धा तस्यैवनि
र्दिष्टे मायासंज्वलनस्पर्द्धकान्यायांति तानि पुनः पूर्वभागहाराद्रूपाधिकभागहारेण लब्धात त्स्यैवनिर्दिष्टे लोभसंज्व
र्द्धकानि जायंते क्रोधाद्यपूर्वस्पर्द्धकशलाकांकसंदृष्टिः १८।२१।२४।२७ अंकसंदृष्टेः प्रथमभाग
२ हिहि ए एखे एखे अर्थसंदृष्टेः प्रथमभाग ... पूर्वस्पर्द्धकानां
व ... वर उ० उ१ख भ ... मस्पर्द्धकादिवर्गणापरस्परं समानावा विषमावा अल्पबहुत्व ... क्रोध
द ... थमसमयकृताऽपूर्वस्प ... के अग्रमध्येलोभादिवर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहस्तोक। तस्यसंदृष्टिः ५६
मा ... वर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहो विशेषाधिकः संदृष्टिः ६२ मानादिवर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहो
व ... धिका ७२ क्रोधादिवर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहो विशेषाधिका ७५ चतुःसंज्वलनानांयान्यपूर्वस्पर्द्ध

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार० २७

विन्यासक्रमः कथमस्तीतिचेत् प्रथमसमये पूर्वस्पर्द्धकेषु निर्वर्त्यमानेष्वपूर्वस्पर्द्धकेषोऽपकर्षणभागहारेण प्रदेश
समूहं तत्को एकभागं गृहीत्वा तन्मध्यात् अपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां बहुद्रव्यं निक्षिपति द्वितीयवर्गणायां तदनंतैक
भागेन विशेषेण हीनं निक्षिपति एवमध्ववधानेन गत्वा पूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणायामपि विशेषहीनं निक्षिपत्ति अपूर्व
स्पर्द्धकचरमवर्गणायां निक्षिप्तद्रव्यात्प्रथमपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायामसंख्यातगुणहीनं क्षिपति तथाहि मोहनी
यस्य देशघातिसंबंधि स्पर्द्धगुणहानिमात्रसमयप्रबद्धसंदृष्टिः स ध १२ अस्मिन्ननुभागसंबंध्यनंतात्मक स्पर्द्धगुण।
हान्यात्मके मोहनीयस्यादिवर्गणाप्रमाणं जायते संदृष्टिः व अनेन मोहनीयस्य सर्वसत्त्वप्रमाणे तेऽआदिवर्गणा स्पर्द्धगु
णहानिमात्रा लब्धं तिसंदृष्टिः व १२ आवल्यसंख्यातस्य संदृष्टिः ८ अनेन पूर्वराशिं भक्त्वा एकभागं पृथक् संस्थाप्य शेषब
हुभागान् समानतया दत्त्वा तत्र कषायाणामेकभागं नोकषायाणामेकभागं दद्यात् संदृष्टिः व १२ । ८ व १२ । ८ अ
पनीतैकभागप्रमाणं व १२ ४ प्रथमराशिनासमच्छेदीकृत्य निक्षिप्यापवर्तितं कषायद्रव्यं साधिकार्द्धं २९ नव २९ ति ।
व १२ ४ द्वितीयराशावेतावद्व व १२ ४ ५ रूपं निक्षिप्यापवर्तितं नोकषायद्रव्यं किंचिन्न्यूनार्द्धं भवति संदृष्टिः व १२ ४ कषाय
१२ द्रव्यमावल्यसंख्यातेन भ ८ । २ क्त्वा एकखंडं पृथक् संस्थाप्य शेषबहुभागान् द्वौ वाराक्षिः समानतया भ २० क्त्वा च

२७

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्मादूपाधिकरूपलोनकांडकमिति नामएवस्वस्वादिवर्गणामादिंकृत्वातउपरिस्वस्वकांडकमात्रस्थानान्यतीत्यस्थितस्प
र्द्धकादिवर्गणासंकलनवत्रक्षेपस्यापिसमाना अतउपर्यपिस्वस्वकांडकमात्रस्थानान्यतीत्यस्थितस्पर्द्धकादिवर्गणास
माना एवंतृतीयकांडकादिद्विचरमकांडकपर्यंतमनंतस्थानेष्वपिवर्गणाःसमानात्तवंति अतउपरिस्वस्वकांडकमात्र
स्थानानिगत्वातच्चरमापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाएकैकपरमाणुस्थिताविनागप्रतिच्छेदापेक्षयासमानात्तवंति अत्रस्वस्व
कांडकायामप्रमाणेनस्वकीयस्वकीयास्पर्द्धकशलाकासुलक्कासुसंदृशस्थानान्यनंतानिसंकलनवत्रक्षेपस्यापिसमा
नानिजायंतेतेषामंकसंदृष्टिः ॥ अपूर्वस्पर्द्धकप्रमाणागमननिमित्तंप्रदेशगुणहानेर्भागहारप्रमाणंकियदस्तीतिचे
त्अत्रस्वल्पवक्तव्यमुच्यते अपूर्वकरणकारकस्यानेः प्रथमसमयेप्रदेशापकर्षणार्थभागहारगुणहानिमात्रजघन्यस्पर्यो भागहार
सःसोकःसंदृष्टिः ॥ अपूर्वस्पर्द्धकागमननिमित्तमेकप्रदेशगुणहानिस्थानमध्यस्थितस्पर्द्धकशलाकायाःयोऽपकर्ष
णभागहारःसोऽसंख्यातगुणः ॥ तस्मात्पल्यप्रथमवर्गमूलमसंख्यातगुणं अपकर्षणभागहारादसंख्यातगुणेन
पल्यप्रथमवर्गमूलादसंख्यातगुणहीनेनराशिना एकप्रदेशगुणहानिस्थितस्पर्द्धकशलाकासुलक्कासुयहक्वंत।
न्मात्राणिसंकलनवत्रक्षेपस्यापूर्वस्पर्द्धकानिनवंतीतितात्पर्यं प्रथमसमयापकृष्टजघन्यस्पर्द्धकापूर्वस्पर्द्धकेष्वविशेष

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्या पूर्वस्पर्धकादिवर्गणारूपेण निक्षिपति संदृष्टिः व ३ । ४ उ पागुक्तद्रव्ये ऽस्मिन्द्रव्ये निक्षिप्ते प्रथमापूर्वस्पर्धकादिवर्गण
प्रदेशप्रमाणं भवतीति संदृष्टिः व ३ १ उ पुनरपि एतावदे तावदेवद्रव्यं गृहीत्वा निक्षिप्ते उपरितनैकवर्गणाप्रदेशप्रमा
णं भवति एवं वर्गणाः कर्तव्याः उ यावच्चरमापूर्वस्पर्धकचरमवर्गणानिष्पत्तिर्भवति। एवं कृते एकप्रदेशगुणहानिस्प
र्धकानामसंख्यातैकभागमात्रः पूर्वस्पर्धकादिवर्गणाविशेषेण समानतया निष्पद्यते। संदृष्टिः ८ उ४ एकस्पर्धकवर्ग
णा संदृष्टिः ४ अनेन पूर्वराशिर्गुणिते पूर्वस्पर्धकादिवर्गणाप्रमाणं भवति ८।४ उ ७ द्विगुणहान्या १६ पूर्वस्पर्धका
दिवर्गणानां तत्का द्विगुणितायामपूर्वस्पर्धकप्रतिबद्धैकविशेषो जायते। संदृष्टिः व ३ २ उ८ इदमपूर्वस्पर्धकचर
मवर्गणायां निक्षिपेत्। एवं विधौ द्वौ विशेषौ द्विचरमवर्गणायां निक्षिपेत्। एवं विधास्त्री उ८ विशेषान् त्रिचरमव
र्गणायां निक्षिपेत्। एवमेकाद्येकोत्तरक्रमेण विशेषेषु निक्षिप्तेषु प्रथमापूर्वस्पर्धकप्रथमवर्गणायामपूर्वस्पर्धकवर्ग
णामात्रविशेषान् निक्षिपेत् [illegible] व ३ १ ८ उ८ ३ व एवं निक्षिप्ते पूर्वस्पर्धकानामेकगोपुच्छं भवति। पुनरप्यपूर्वस्पर्धकव
र्गणाशलाकागच्छकृत्वा एका[illegible]न रविशेषान् संकलनासूत्रेण मेलयित्वा अपवर्तितसंदृष्टिः व ८ ३४३ पुनर
पि एकवर्गणाया एतावति। व ३ १ उ द्रव्यापूर्वस्पर्धकस्यैतावतीनां ८ उ७ वर्गणानां किमिति त्रैराशिके कृते ३४३ अपूर्व २८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

णांदिचाशेषैकखंडमावल्पसंख्यातेन भक्त्वा एकखंडं पृथक्संस्थाप्य शेषबहुखंडानि प्रथमपुंजस्पर्द्धालोभसंज्वलनद्र
व्यं लवति शेषैकखंडं पुनरप्यावल्पसंख्यातेन भक्त्वा एकखंडं पृथक्संस्थाप्य बहुखंडेषु द्वितीयपुंजस्पर्द्धेषु मायासंज्व
लनद्रव्यं लवति शेषैकखंडं पुनरप्यावल्पसंख्यातेन विभज्यैकखंडमपनीय बहुखंडेषु तृतीयपुंजेषु निक्षिप्तेषु क्रो
धसंज्वलनद्रव्यं लवति शेषैकखंडं चतुर्थपुंजे दत्ते मानसंज्वलनद्रव्यं मायातितेषां संदृष्टिः एतेषु समच्छेदेन मिलितेषु लो
भद्रव्यं साधिकचतुर्भागः ततो मायाद्रव्यं किंचिन्न्यूनचतुर्भागः ततः क्रोधद्रव्यं किंचिन्न्यूनचतुर्भागः ततो मानद्रव्यं किंचिन्न्यू
नचतुर्भागः आगुक्तनोकषायद्रव्ये तृतीयपुंजे समच्छेदेन मिलिते क्रोधद्रव्यं किंचिन्न्यू
नं पंचगुणं तेषां संदृष्टिः [व१२ / ८ | व१२≡ / ८ | व१२≡ / ८ | व१२१२≡] एवं स्थितेषु पूर्वस्पर्द्धकसंबंधिषु द्रव्य
णहानिमात्रसमयप्रबद्धद्रव्येषु लोभसंज्वलनद्रव्यमपकर्षणभागहारेण भक्त्वा संख्या
तैकभागः [व१२ / ८ ३] एतत्प्रमाणं गृहीत्वा पूर्वस्पर्द्धकानि करोति णः एतस्मात् कियद्द्रव्येण पूर्व
स्पर्द्धकानि करोतीति चेत् पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाया असंख्यातैकभागमपकृष्य गृहीत्वा पूर्वस्पर्द्धकप्रथमवर्गणाया
का अधिकवर्गा करोति संदृष्टिः [व / ३] एवं द्विरूपोनापकर्षणभागहारमात्रवर्गणानां प्रदेशाः समूहस्यासंख्यातैकभागमात्रमपकृ

व१२।८	व१२।८	व१२।८	व१२।८
४।१।९	४।२।९	४।२।९	४।२।९
व१२।८	व१२।८	व१२।८	व१२।१
२।९।९	२।९।९।९	२।९।९।९।९	२।९।९।९
लोभ	माया	क्रोध	मान

क्षपणासार २०
२९

माणं इमे मेकैकविशेषहीनतया द्वितीयादिवर्गणासु निक्षिप्य प्रमाणं चरमवर्गणायां रूपोनगच्छमात्रविशेषैर्हीय
यते तस्य संदृष्टिः व ३ ३ ७ २ २ १६ अपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणायां निक्षिप्तोयं प्रदेशपिंडः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायामनू
तनभागहारतनभाग ३ ३ व २ २ १६ ३ ७ २ ३ ७ २ तनसर्वप्रदेशेभ्योऽनंतभागाधिकः प्रागुक्तैकविशेषेणाधिक इत्यर्थः पूर्वस्पर्द्धक १
दिवर्गणानूतनभागहारतनद्र व्यप्रमाणं कियदिति चेत् पूर्वोक्तपूर्वस्पर्द्धकप्रतिभागद्रव्यमपवर्त्य द्विगुणहान्याद
केनूतनद्रव्यमायाति संदृष्टिः व ३ ७ २ ३ ७ १ पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाऽपकर्षणभागहारेणासंख्यातरूपोनापकर्षणभाग
हारेण गुणितभागहारतनद्रव्यमात्रम् ३ ३ ७ २ २ इति संदृष्टि व ३ ३ अनयोः समूहादपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणाप्रदेशाः कला
पाविशेषाधिकाः कथं जायते इति चेत् पूर्वापूर्वस्पर्द्धकेष्ववस्थानेन सर्वा अपि वर्गणा विशेषहीना भूत्वा एकगोपुच्छा
कारेण येन कारणेन तिष्ठंति तेन कारणेन विशेषाधिका जाताः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां भागहारतनप्रदेशाः यतः का
रणादसंख्यातवक भागा जातास्ततः कारणात्तत्र नूतनप्रदेशसमूहोऽपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणाया निक्षिप्तसर्वद्रव्य
दसंख्यातगुणहीनो जातः अत्र गुणकारप्रमाणं साधिकापकर्षणभागहारो भवति। उत्तरयद्व्यसंनिकर्षे कृते गुण
कारप्रमाणं ज्ञातम् अपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां निक्षिप्तद्रव्यात्पूर्वस्पर्द्धकद्वितीयवर्गणायां विशेषहीनं ददाति आदि २९

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्पर्द्धकसमपट्टिकाद्रव्यमेतावत् वर्द्ध १८ अस्मिन्पूर्वोक्तविशेषसंकलनराशौ निक्षिप्ते साधिकं भवति व ऊ-१८ अस्य
गुणकारस्य भागहारानन्यपर्द्धहृ ... गुणयित्वा संदृष्टिरेवं व १२ ऊ १ अस्मिन्राशौ पूर्वमपकृष्ट व ४४ ऊउ७ लोनसं
हालनद्रव्ये समच्छेदेनाऽपनीते शेषप्रमाणमिदं व १४ उ पूर्वस ऊउ७ ३/२ र्द्धकवर्गणाशलाकाभि ४ रपूर्वस्पर्द्धकव
र्गणाशलाकानां भजने व फ १ लब्धशलाके ऊउ७ ३/२ । २ कार। अपूर्वस्पर्द्धकवर्गणाशलाकाभिरेव स्पर्द्धगुणहानि
मात्रपूर्वस्पर्द्धकायामेन ८ ग्रा १ ८ ऊ७ ऊ७ के व फ २ लब्धशलाकाएतावत्यः ऊ७ ३/२ एताः उभयशलाका मेलयित्वा पाप
पनीतशेषराशिस्तस्का ... व ... पू ८ ग्रा १ व र्वस्पर्द्धकसंबंधिवज्रशला ... कालिगुणेन पूर्वस्पर्द्धकप्रतिवद्धद्रव्यं
भवति संदृष्टिः व १-ऊ-७ ३ ऊ १ ऊ७ २ अ ऊ७ पूर्व ४ स्पर्द्धकसंबंधेकशलाकया गुणेनाऽपूर्वस्पर्द्धकप्रतिभागद्रव्यं भ
वति संदृष्टिः ॥ ऊउ७ ३/२ २ ऊ७ ३/२ १ व १२ ऊ७ ३ ऊ ४ इदमपूर्वस्पर्द्धकप्रतिभागद्रव्यं पूर्वोक्तविशेषसंकलनसहिताऽपूर्व
स्पर्द्धकसमपट्टिकाद्रव्ये समच्छेदे ऊउ७ ३/२ ऊ७ ३/२ ननिक्षिप्तं अपूर्वस्पर्द्धकप्रतिबद्धसर्वद्रव्यं भवति तस्य संदृष्टिः व १२ ऊ
इमं राशिमपूर्वस्पर्द्धकवर्गणाशलाकाभिर्लक्षाङ्गुणहान्या गुणहानिः समानेतव्य पवर्त्य तत्र रूपोनापूर्वस्पर्द्धक ऊउ७ ३/२
वर्गणार्द्धमात्रविशेषेषु निक्षिप्तेषु अपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां निक्षेप्यद्रव्यप्रमाणमायाति संदृष्टि व ऊउ७ ३ । १६ । एतस्य
ऊउ७ ३ । १६ । १
२ ऊ ४२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार॰ र्थपरिपाट्यास्थापयेत् एवं शेषसकलखंडानि पूर्वापूर्वस्पर्द्धकेष्वविरोधेन निक्षिपेत् एवं सति पूर्वस्पर्द्धकादिवर्ग

२० णायां निक्षिप्तसर्वविकलखंडानि मिलित्वा एकं सकलखंडप्रमाणं न स्यात् कथं इति चेत् अपकर्षणभागहारमात्रवि

कलखंडैर्हीनत्वात् अपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणायां पुनः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां निक्षिप्तकिंचिदूनैकसकलखंडस्व

पेणापकर्षणभागहारमात्रसकलखंडानि वसंति ततः कारणादपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणायां निक्षिप्तप्रदेशाग्रवयात्पू

र्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां निक्षिप्तप्रदेशसमूहः असंख्यातगुणहीनः अनेन छेदेन गुणकारः साधिकापकर्षणभागहा

रमात्रं इति सिद्धं एवमपकर्षणकरणकारकस्य प्रथमसमये पूर्वापूर्वस्पर्द्धकेषु दीयमानक्रमः उक्तः इदानीं तत्र दृश्यमा

नक्रमः कथमस्तीति चेत् तदपकर्षणकरणकारकस्य प्रथमसमये पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां यः प्रदेशसमूहः दृश्यमानत

या स्थितः सः वक्ष्यकः ततः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां दृश्यत्वेन स्थितः प्रदेशसमूहो विशेषहीनः हीनप्रमाणं कियदि

ति चेत् आदिवर्गणायाः संख्यातैकभागः कृतः यतः कारणात् प्रदेशगुणहानिस्पर्द्धकशलाकानामसंख्यातैकभाग

मात्रायाममतिक्रम्य पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणा तिष्ठति तस्मात्कारणात् ततः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणा एकप्रदेशगुणहानि

वर्गणाशलाकानामसंख्यातैकभागमात्रविशेषैर्हीना प्रागुक्तादिवर्गणा द्विगुणहीना तस्मात् विशेषमानयेत् अत्र २०

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वर्ग्गणायांनूतनद्रव्ये द्विगुणगुणहान्यात्मके विशेष आयाति संदृष्टिः ९।२४।३।१ ३।१६ २।१६।१ पूर्वस्पर्द्धकस्य शेषसर्ववर्ग्गणास्वपि
वशेषदानं ददाति विशेषप्रमाणं प्रथमगुणहानिपर्यंतमिदं आगुक्त मेवादितः [illegible] द्विगुणहानिष अर्द्धार्द्धक
मेण वर्त्तते तत्र शेषाणां विशेषनिर्णयार्थं द्रव्यनिक्षेपः क्षेत्ररूपेणोच्यते पूर्वस्पर्द्धकस्थितः [illegible] गते चर्मगुणहा
न्यायाममादिवर्ग्गणाविष्कंभं [illegible] तवति 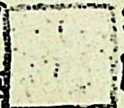 इदं क्षेत्रं विष्कंभेनापकर्षणभागहारमात्रफाली कृत्वा एकफाल्यपन
यने शेषक्षेत्रमेवं जायते अपनीतफा [illegible] लिरियं इमां फालिमायामेना पूर्वस्पर्द्धकानयनार्थं गुणहानिप्रविष्ट
द्विभागाधिकभागहारेण ३।२ अनेन खंडयेत् खंडिते सति तत्रैकैकखंडायामो पूर्वस्पर्द्धकार्द्धमात्रोलव
ति [illegible] तेषु खंडेषु पूर्वस्पर्द्धकवर्ग्गणाद्व संकलन मात्रं द्विगुणविशेषखंडैरधिकानि रूपोनापकर्षणभागहा
[illegible] निगृहीत्वा पूर्वक्षेत्रस्याधस्तादविरोधेन संस्थाने पूर्वस्पर्द्धकादिवर्ग्गणातः पूर्वस्पर्द्धक [illegible] अनुक्रमेण वि
[illegible] ति पुनरपि साधिकैकरूपोनापकर्षणभागहारमात्रसकलखंडैर्हीनेषु द्विभागाधिकभागहारमात्र
[illegible] खंड स्वीकृत्य विष्कंभेन रूपाधिकचर्द्धभागहारमात्रखंडानि कृत्वा तत्रैकविकल [illegible] गृहीत्वा पूर्वस्पर्द्धक
[illegible] विशेषरूपोनापकर्षणभागहारमात्रसकलखंडानां पार्श्वे संस्थाप्य शेषविकलखंडानि पूर्वस्पर्द्धकानापा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार
३१

कानिइदानीं बंधस्वरूपेण परिणतानि तानि द्वितीयस्थितौ सत्त्वरूपेण स्थिताः पूर्वस्पर्द्धकप्रथमस्पर्द्धकमादि
कृत्वा यावत्तत्समानपूर्वस्पर्द्धकानामनंतैकखंडसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्यं संख्याप्यस्वनूतनपुरा
तनकृष्ट्यायामेन भक्ते एककृष्टिप्रतिबद्धमध्यमखंडप्रमाणं यातिएवं चात्रिविधद्रव्यहीनद्वितीयसमयसर्वद्रव्यं
समूहं संस्थाप्य द्वादशसंग्रहकृष्टीनां नूतनपुरातनसकलकृष्ट्यायामसमूहेन भक्ते पितत्कृष्टिमेवायातीति संख्य २
प्यस्वस्वनूतनपुरातनकृष्ट्यायामेन गुणिते स्वस्वकृष्टिप्रतिबद्धमध्यमखंडद्रव्या
ण्यायांतितेषां संदृष्टिः एषां मध्यमखंडद्रव्यमिति संज्ञा एतानि सर्वाण्यपि मिलित्वा ए

व १२ धे उं ध ख २४	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख
व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख
व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख	व १२ ध उं ध ख २४ व= ख	व १२ धे उं ध ख २४ व= ख

अष्टिमध्यमखंअप

वं २ १२ । ध
उं ७१ ख
व ७ ख

एवमुक्तानि त्रिविधस्थलनशीर्षाधस्तनकृष्टन्नयद्रव्यसंज्ञितानि चतुःप्रका
रद्रव्याणि क्रमेण संस्थाप्य कृष्टिकारकस्य द्वितीयसमयद्रव्यदीयमानक्र
मइतः परमुच्यते लोमजघन्यकृष्टौ वक्ष्यद्रव्यं दत्वा अधस्तनशीर्षद्रव्यं विना अधस्तनकृष्टि
द्रव्यादिककृष्टिद्रव्यं मध्यमखंडद्रव्यादिकखंडद्वयंचमयद्रव्यविशेषेः सर्वकृ
ष्ट्यायाममात्रविशेषा अधस्तनअग्रे दीवालोनप्रथमसंग्रहकृष्टेरधः क्रियमाणनूतनकृष्टिजघन्यकृष्टिस्वरूपेण दद्याती ३१

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ऋदीयमानक्रमेणैवाऽवधानद्रव्यक्रमोज्ञातव्यो भवतीतितं अनुरूकावधानद्रव्यमानक्रमवक्तः एवंलोभसंज्वला-
नापेक्षया पूर्वापूर्वस्पर्द्धकेषु दीयमानद्रव्यमानक्रमो निरूपितः लोभसंज्वलनवन्मायासंज्वलनस्यमानसंज्वलनस्य
क्रोधसंज्वलनस्य दीयमानद्रव्यमाननिषेकस्वरूपनिरूपणं कर्त्तव्यं इदानीमुदयनिरूपणोच्यते अपूर्वस्पर्द्धककरण
प्रथमसमये पूर्वस्पर्द्धकानि कानिचिदुद्यंति कानिचिन्नोद्यंति कथमितिचेत् तदाऽपूर्वस्पर्द्धकस्वरूपेणपरिणममा
नानुभागसत्वकर्म्मणः सकाशादसंख्यातैकभागप्रदेशान पश्चात्कृष्योदीरणां कुर्वंतः उदयनिषेकमध्ये सर्वमपूर्व-
स्पर्द्धकस्वरूपेणानुभागसत्वमस्तीतिसर्वाण्यपूर्वस्पर्द्धकानि उदीर्णानि तदा उदयनिषेकादुपरितननिषेकसमानश-
क्तियुक्तापूर्वस्पर्द्धकान्युदयं नायांतीति अपूर्वस्पर्द्धकानुदीर्णानि भवंति पूर्वस्पर्द्धकेष्वपि आदितः आरभ्यानंतैकभा
गः उदीर्णः अनुदीर्णश्च भवति कथमितिचेत् प्रथमस्थितौ पूर्वस्थितद्विस्थानानुभागसंबंधिस्पर्द्धकेषु लतासमानानु
भागानंतैकभागउदयतीति पूर्वस्पर्द्धकानंतैकभागः उदीर्णो भवति उदयनिषेकादुपरिस्थितनिषेकासंबंधिसमान
शक्तियुक्तां लतानांतैकभागो नोदयतीति पूर्वस्पर्द्धकानंतैकभागः अनुदीर्णो भवति उपरितनलतानंतबहुभागस्पर्द्धा-
कानि तात्कालिकदारुसमानस्पर्द्धकानि चोदयं नायातिसंज्वलनचतुष्टयस्यानुभागबंधः कथमस्तीतिचेत् यानि स्पर्द्ध

Ganesh Varnj Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

... Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पततिचेत् द्वितीयसमयकृतापूर्वकृष्टिचरमकृष्टिद्रव्यप्रदेशकलापादिदमसंख्यातभागाधिकं जायेत प्राक्तनेनात्र
स्थितद्रव्येणाधिकत्वात् तच्च न संमतं कुतः पूर्वाचार्यैः सर्वत्रापि दीयमानदृश्यमानद्रव्ययोरेकगोपुच्छाकारेणैवाव
स्थानमिष्टमिति ततः कारणात् चरमापूर्वकृष्टिद्रव्यस्यासंख्यातैकभागमात्रं पूर्वस्थि तद्रव्येणतदनंतैकभागमा
त्रं तत्र यद्द्रव्यविशेषेण च हीनं पततीति तत्कारणाद्दीयमानप्रदेशसमूहमसंख्यातभागरूपं विशेषहीनं ददातीति
निश्चितमत्र यौपपद्यते यत्रापूर्वकृष्टिचरमात् पूर्वकृष्टिजघन्यकृष्टिप्रदेशनिक्षेपोऽसंख्यातभागहीन इति कथयति त
त्र तत्र यमेव युक्तिर्वक्तव्या ततो द्वितीयकृष्टावनंतभागहीनं ददाति अथ स्तनशीर्षद्रव्यविशेषस एकविशेषमध्यमख
ंडस्य एवं खंडमुत्तयद्रव्यविशेषेभ्यो तीतकृष्ट्यायामहीनसर्वकृष्ट्यायामनागस्तावत्परिणमंति पूर्वमपि संज्वलनानुभ
ागबंधः लता २२ समानपूर्वस्पर्धकानामनंते

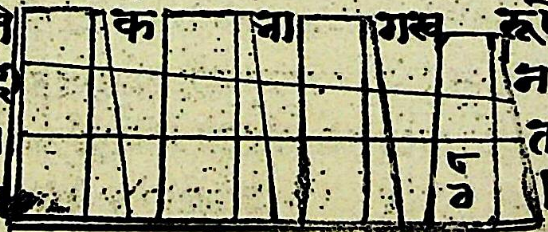

रूपेण परिणत इदानीमात्मनपरिणाम
माहात्म्येन पूर्वशक्तितो विशेयेनानंतगुणह नतया पूर्वस्पर्धकानां प्रथमस्पर्धकमा
दिं कृत्वा चरमस्पर्धकपर्यंतं पूर्वस्पर्धकेष्वल तासमानस्पर्धकानामनंतैकभागपर्यं
तं वोदीयमानानुभागादनंतगुणहीनतया प रिणमनशीलोऽस्ति तास्पर्याप्राक्तनप्रस्थ ३२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तियतिद्दषनाचार्यतात्पर्यं द्वितीयकृष्टौऽनंतभागरूपविशेषहीनं ददाति। अधस्तनकृष्टिद्रव्यादेककृष्टिद्रव्यं मध्यम
खंडद्रव्यादेकखंडद्रव्यं मनयद्रव्यविशेषेणोरूपोनसकलकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च द्वितीयकृष्टिद्रव्यादेककृष्टिद्र
व्यंस्वरूपेण ददातीत्यर्थः। एवं यावत् अपूर्वकृष्टीनां चरमकृष्टिस्तावदनंतभागहीनं ददाति। अधस्तनकृष्टिमध्यमा
खंडाधनि अवस्थितानि कृत्वा तृतीयकृष्ट्यादिष्वेकैकोत्तयद्रव्यविशेषहीनक्रमेण ददद्गच्छति द्वितीयसमये नि
र्वर्त्यमानाऽपूर्वकृष्टिचरमकृष्टिपर्यंतमित्यर्थः। अत्रोलोतस्य प्रथमसमयकृतकृष्टिप्रतिबद्धाधस्तनकृष्टिद्रव्यं समाप्तं॥ ततः
कृष्टिकारकस्य प्रथमसमयकृतकृष्टीनां जघन्यकृष्टावसंख्यातभागहीनं निक्षिपति। मध्यमखंडेष्वेकखंडद्रव्यमु
पा४ त्तयद्रव्यविशेषेणोनीतकृष्ट्यायाममहीनसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषानस्वीकृत्य प्रथमसमयकृतलोभसंज्वलनप्रथम
संग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टिस्वरूपेण निक्षिपतीत्यर्थः। असंख्यातभागहीनं कथं जातमिति चेत् प्रथमसमयकृष्टिद्र
व्यप्रदेशसमूहात् द्वितीयसमयकृष्टिद्रव्यप्रदेशपिंडः यतः कारणादसंख्यातगुणस्ततः कारणात्प्रथमसमयकृतज
घन्यकृष्टेर्द्रव्यप्रदेशसमूहात् द्वितीयसमयकृतापूर्वकृष्टिचरमकृष्टिद्रव्यप्रदेशपिंडोऽसंख्यातगुणो नवति। उन द्वितीय
समयकृतापूर्वकृष्टिचरमकृष्टिद्रव्यादेकोत्तयद्रव्यविशेषहीनं तावद्देयद्रव्यं प्रथमसमयकृतजघन्यकृष्टेरुपरि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हीनं निक्षिपति। अत्रासंख्यातगुणहीनत्वस्य कारणं गुणकारप्रमाणं च प्रथमसमयोक्तक्रमेण विचारणीयं। ततो द्वि
तीयवर्गणायां विशेषहीनं निक्षिपति। ततः अनंतरव्यवधानेन सर्ववर्गणास्वपि विशेषहीनतया निक्षिपति। पूर्वस्प
र्द्धकादिवर्गणायां विशेषहीनतया निक्षिपति। उपरितनवर्गणास्वपि विशेषहीनतया निक्षिपति। पूर्वापूर्वस्पर्द्धक
प्रतिबद्धद्रव्यस्यासंख्यातैकभागमपकर्षणभागहारेण विभज्य गृहीत्वा द्वितीयसमयनिर्वर्त्यमानापूर्वस्पर्द्धकेषु
पकृष्टद्रव्यासंख्यातैकभागं निक्षिपेत् शेषबहुभागान् द्वितीयसमयनिर्वर्त्यमानापूर्वस्पर्द्धकेषु प्रथमसमयनि
र्वर्तितापूर्वस्पर्द्धकेषु पूर्वस्पर्द्धकेषु चैकगोपुच्छाकारेण निक्षिपति। तत्रादिविशेषाः प्रथमसमयोक्तक्रमं ज्ञात्वा वि २५
रोधेन योजयेत्। एवं दीयमानश्रेणिक्रम उक्तः। इदानीमत्र दृश्यमानश्रेणिक्रमः कथमस्तीति चेत् द्वितीयसमये पू
र्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां बहुतरं दृश्यमानमस्ति। शेषसर्ववर्गणास्वपि व्यवधानेन विशेषहीनतया दृश्यं भवति॥ एवं
द्वितीयनिरूपणं समाप्तं॥ द्वितीयसमयस्य पूर्वापूर्वस्पर्द्धकरचनासंदृष्टिः। तृतीयसमयक्रमः कथमस्तीति चेत् तृती
५४ यसमयेप्ययमेव क्रमः किंतु द्वितीयसमयापकृष्टद्रव्यात् असंख्यातगुणं द्रव्यमपकृष्य अपूर्वस्पर्द्धकानि कृतानि प्रथमस
न शक्तिकानि कानिचित्करोति। तथा तेभ्योऽधः पूर्वशक्तियुक्तानि कानिचित्करोति। तेषां प्रमाणं द्वितीयसमयकृतपूर्व ३२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

[illegible]कस्पसंबंधिनीतिचेत् अयमतिक्रांतस [illegible] पणाप्रबंधः प्रथमस [illegible] कर्मकरणकारकसंबंधीनवतिक्रोधा

[illegible]णप्रथमसमयस्यपूर्वापूर्वस्पर्धकर [illegible] संदृष्टिः इत्यपरि [illegible] पिस्थितिकांडकंतदेव अनुभागकां

[illegible]तदेव स्थितिबंधोपिस एव अप्रशस्तकर्मानुभागबंधः द्वितीयसमये ऽनंतगुणहीनः प्रतिसमयंविशुद्धिपरिणाम

स्यानंतगुणत्वात् द्वितीयसमयेगुणश्रेणिरसंख्यातगुणिता अनंतगुणविशुद्धिवशेनप्रतिसमयसंख्यातगुणितक्रमे

णप्रदेशानपकृष्यगुणश्रेणिनिक्षेपस्यकरणात् प्रथमसमयेपान्यपूर्वस्पर्धकानिकृतानिद्वितीयसमयेतानि अन्यानिच

तेभ्योऽसंख्यातगुणहीनानिकरोति प्रथमसमयेएकप्रदेशगुणहानिस्पर्धकशलाकाऽसंख्यातैकभागप्रमाणानियानि

ऽपूर्वस्पर्धकानिकृतानितेषांपार्श्वेऽधस्तनःकानिचित्समानशक्तिकानिकर्षन्नेव तेभ्योऽप्यपूर्वशक्तियुक्तानितेभ्योऽसंख्य २

तगुणहीनप्रमाणानिअधस्तनःकानिचिदपूर्वस्पर्धकानिद्वितीयसमयेकरोतीत्यर्थः द्वितीयसमयेस्पर्धकेषुदीयमानप्रदे

शसमूहस्यश्रेणिनिरूपणं क्रियते तद्यथा द्वितीयसमयनिर्वर्त्यमानाऽपूर्वस्पर्धकादिवर्गणायांप्रदेशावकंकानिक्षिप

ति द्वितीयवर्गणायांविशेषहीनंनिक्षिपति एवमनयावधानेनविशेषहीनतया द्वितीयसमयकृताऽपूर्वस्पर्धकचरमव

र्गणापर्यंतंनिक्षिपति तच्चरमवर्गणायांनिक्षिप्तद्रव्यात्प्रथमसमयकृतापूर्वस्पर्धकादिवर्गणाप्रदेशामसंख्यातगुण

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

नामधः असंख्यातैकभागमात्राण्यपूर्वस्पर्धकानि करोति तेषु दीयमानद्रव्यप्रमाणप्रदेशश्रेणिप्ररूपणं तथैव भेदाभा
वात् प्रथमानुभागकांडकघातानंतरसमयेऽनुभागसत्त्वस्याल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा लोभेऽनुभागसत्त्वं स्तोकं [illegible]
मायायामनुभागसत्त्वमनंतगुणं ८ मानेऽनुभागसत्त्वमनंतगुणं ख ख क्रोधेऽनुभागसत्त्वमनंतगुणं ख ८ घातितावशेषा
नुभागसत्त्वमपूर्वस्पर्धकानुभागेन सदृशं अनेनाल्पबहुक्रमेणाश्वकर्णाकारेण तिष्ठतीत्यर्थः इतउपरि सर्वास्मिन्नश्वकर्णकरणका
लेऽनंतरोक्तानुभागसत्त्वाल्पबहुत्वक्रमः अपूर्वस्पर्धकविधानादिक्रमश्चाऽखंडितं प्रवर्तते प्रथमादिसमयेषु कृताऽपूर्व
स्पर्धकप्रमाणविषयनिश्चयोत्पादननिमित्तमल्पबहुत्वमुच्यते अश्वकर्णकरणस्य प्रथमसमये यान्यपूर्वस्पर्धकानि
कृतानि तानि बहूनि ९ खख द्वितीयसमये यानि नूतनापूर्वस्पर्धकानि कृतानि तान्यसंख्यातगुणहीनानि ९ खखख तृतीय
समये यानि नूतनापूर्वस्पर्धकानि कृतानि तान्यसंख्यातगुणहीनानि ९ खखखख एवं प्रतिसमयं यान्यपूर्वस्पर्धकानि
कृतानि तान्यसंख्यातगुणहीनानि भवंति भागहारप्रमाणं त्वपल्यप्रथमवर्गमूलासंख्यातैकभागो भवति अपूर्व
स्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदाः केन स्वरूपेण तिष्ठंतीति चेत् अश्वकर्णकरणकालस्य चरमसमये लोभापूर्व
स्पर्धकादिवर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहः स्तोकः द्वितीयापूर्वस्पर्धकादिवर्गणायामविभागप्रतिच्छेदसमूहो द्वि ३४

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२	२२	२२	२२
८ ७	८ ७	८ ७	८ ७
८ ७७	८ ७७	८ ७७	८ ७७

स्पर्द्धकानामसंख्यातैकभागमात्रं भवति। तत्र दीयमानप्रदेशसमूहस्य श्रेणि निरूपणं क्रियते तृतीयसमये निर्वर्त्यमानाऽपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायां बहुप्रदेशपिंडं ददाति। द्वितीयादिवर्गणासु तृतीयसमयनिर्वर्त्यमानाऽपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणापर्यंतासु विशेषहीनक्रमेण ददाति। तच्चरमवर्गणायां निक्षिप्तप्रदेशसमूहात् द्वितीयसमयकृताऽपूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाप्रदेशसमूहमसंख्यातगुणहीनं निक्षिपति। इतउपरि सर्ववर्गणास्वपि विशेषहीनं निक्षिपति अत्राशेषविशेषनिरूपणं प्रथमसमयवत्। एवं दीयमानक्रमउक्तः। दृश्यमानक्रमः कथमस्तीति चेत्। यः प्रदेशसमूहः दृश्यमानतया स्थितः। आदिवर्गणायां बहुकः। ततउपर्यव्यवधानेन सर्ववर्गणासु विशेषहीनो भवति। [illegible]
निरूपणं समाप्तं॥ तृतीयसमयस्यापूर्वापूर्वस्पर्द्धकस्य नासंदृष्टिः। तृतीयसमयेयः क्रमउक्तः
स एव शेषसमयेष्वपि वर्त्तते। यावत्प्रथमानुभागकांडकघातकालस्य चरमस्थितिकांडकं तदेव
अनुभावकांडकं तदेव। स्थितिबंधः स एव अनुभागसत्त्वं तदेव अप्रशस्तकर्मानुभागबंधे
ऽनंतगुणहीनः। गुणश्रेणिरसंख्यातगुणद्रव्यमपकृष्यानंतरातीतसमयनिर्वर्त्तितस्पर्द्धका

२२	२२	२२	२२
८ ७			
८ ७			
८ ७७१			

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

राशिनोऽनंतगुणिताः सिद्धराशितोऽनंतैकभागमात्राः एकस्पर्द्धकवर्गणा अनंतगुणाः पूर्वस्पर्द्धकेऽपूर्वस्पर्द्धकेषु
एकगुणहानिस्पर्द्धकेषोऽनंतगुणा भवंतीति तात्पर्यं तासुः क्रोधापूर्वस्पर्द्धकवर्गणाऽनंतगुणा भवंति कुतः प्राक्तना
स्तु एकस्पर्द्धकवर्गणा एतास्तु सर्वापूर्वस्पर्द्धकवर्गणास्ततः कारणादनंतगुणा जाताः एकप्रदेशगुणहानिस्पर्द्धक १
नामसंख्यातैकभागोऽत्र गुणकारप्रमाणं भवति तास्यो मानापूर्वस्पर्द्धकवर्गणा विशेषाधिका तास्यो मायापूर्वस्पर्द्ध
कानां वर्गणा विशेषाधिकाः तास्यो लोभपूर्वस्पर्द्धकानां वर्गणा विशेषाधिकाः कुतः पूर्वस्पर्द्धकानां विशेषाधिकत्वेन तद्
र्गणानां विशेषाधिकत्वस्य सुघटत्वात् लोभापूर्वस्पर्द्धकवर्गणास्यः तत्पूर्वस्पर्द्धकान्यनंतगुणानि तथाहि एकप्रदेशगु
णहानिस्पर्द्धकानामसंख्यातैकभागसंख्यापेकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकाभिर्गुणितेन लोभपूर्वस्पर्द्धकानां सर्ववर्गणा जा
यंते एकप्रदेशगुणहानिस्पर्द्धवर्गणाशलाकानामेव गुणकारत्वात् तास्यो मायायाः पूर्वस्पर्द्धकानि अनंतगुणानि कुतः
प्रथमानुभागकांडकघातानंतरं लोभादिसंज्वलनस्पर्द्धकानामश्वकर्णाकारेणाऽनंतगुणत्वात् तेभ्यस्तद्वर्गणाऽनंतगु
णाः तास्यो मान पूर्वस्पर्द्धकान्यनंतगुणानि तेभ्यस्तद्वर्गणा अनंतगुणाः तास्यः क्रोधपूर्वस्पर्द्धकान्यनंतगुणानि तेभ्यस्त
द्वर्गणा अनंतगुणा इत्यनंतरनिरूपितक्रमेणानुभागकांडकसहस्रेषु गतेषु प्रतिसमयपूर्वस्पर्द्धकेषु क्रियमा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गुणः एवं प्रथमापूर्वस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदस... यतरस्पर्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहो विवक्षि
तः ततरस्पर्धकादिवर्गणातः तृतीयादिस्पर्धकादिवर्गणानुगुण त्रिगुणादिक्रमस्यासद्भावात वर्ग[illegible]कप
रमाणुगताविभागप्रतिच्छेदाऽपेक्षयाऽइदमल्पबहुत्वमंगीकर्तव्यं सर्वपरमाणुगताविभागप्रतिच्छेदापेक्षयात्र अल्पब
हुत्वस्य संभवाऽभावात् कुतः तस्मिन्पक्षे किंचिन्न्यूनद्विगुणादिक्रमेणस्पर्धकं प्रतिवर्गणा स्निष्टेतीति पूर्वमेवयतिवृ
षभाचार्यैः प्रतिपादनात्। अथ कर्षकरणकालस्य प्रथमसमये ऽत्यदीपकस्वरूपेणाऽविभागप्रतिच्छेदाल्पबहुत्वं लोभस्य
यथानिरूपितं तथैव मायामानस्य क्रोधस्याल्पबहुत्वं क्रोधादिसंज्वलनसर्वविधपूर्वापूर्वस्पर्धकप्रमाणविषयनिश्चयोत्पाद
ननिमित्तमश्वकर्णकरणप्रथमानुभागकांडकघातेजातेऽनुभागाल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा क्रोधापूर्वस्पर्धकानि सर्वतः
स्तोकानि मानापूर्वस्पर्धकानि विशेषाधिकानि मायापूर्वस्पर्धकानि विशेषाधिकानि लोभापूर्वस्पर्धकानि विशेषा
धिकानि असंख्यातगुणानि कुतः प्रदेशगुणहानिमध्यस्पर्धकानामसंख्यातैकभागमात्राण्यपूर्वस्पर्धकानि भवंतीति
एकप्रदेशगुणहानिमध्यस्पर्धकानि तेभ्योऽसंख्यातगुणानि जातानि अपूर्वस्पर्धकप्रमाणानयनार्थमेकप्रदेशगुणहा
निप्रविष्टभागहार एवात्र गुणकारो भवतीति तेभ्य एकस्पर्धकवर्गणा अनंतगुणाः पूर्वस्पर्धके अपूर्वस्पर्धके ध्रुवाऽस्तम

.Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार० कृत्वा कृष्टिकरणकालः प्रवर्त्तते [illegible] कृष्टिकरणं किमिति चेत् [illegible] रणात्कर्म [illegible] ततः कारणात्कृष्टिरित्यन्वर्था
[illegible] बादरसूक्ष्मकृष्टिकरणभेदेन कृष्टिकरणं द्विविधं [illegible] कारेण स्थितचतुःसंज्वलनानां पूर्व [illegible] स्पर्द्धक
योरनुभागसत्त्वमनंतगुणहीनत्वेन स्थूलस्थूलखंडानि करोति तत्बादरकृष्टिकरणं नाम तानि स्थूलखंडानि पूर्वस्प
र्द्धकाद्यनंतगुणहीनानि कृत्वा सूक्ष्मसूक्ष्मखंडरूपेण करोति तत्सूक्ष्मकृष्टिकरणं नाम तत्र तावद्बादरकृष्ट्यधिका
र उच्यते बादरकृष्टिकरणकालप्रमाणं कियदिति चेत् षण्णोकषायान्संज्वलनक्रोधे निक्षिप्य विनाशानंतरं यान्तर्मुहू
र्त्तप्रमाणक्रोधवेदकाद्धा तां संख्यातेन भक्त्वा एकभागमपनीय शेषबहुभागान् समानतया त्रिभिः संछेद्य संस्थाप्याप
नीतैकभागं संख्यातेन भक्त्वा एकभागमपनीय बहुभागान् प्रथमत्रिभागे दद्यात् शेषैकभागं पुनः संख्यातेन भक्त्वा एक
भागमपनीय बहुभागान् द्वितीयत्रिभागे दद्यात् शेषैकभागं तृतीयत्रिभागे दद्यात् एवं दत्ते प्रथमत्रिभागः साधिकः द्विती
यत्रिभागः किंचिन्न्यूनः तृतीयत्रिभागोपि किंचिन्न्यूनः संदृष्टिः | $\frac{२५}{३}$ = | एतेषु प्रथमत्रिभागः अश्वकर्णकरणाद्धेति प्रागुक्तः
द्वितीयत्रिभागः चतुःसंज्वलनानां कृष्टिकरणाद्धास्वरूपेण | $\frac{२१}{३}$ = | इदानीं प्रवर्त्तते तृतीयत्रिभागः क्रोधकृष्टिवेदकाद्धा ३६
स्वरूपेणाग्रे प्रवक्ष्यति एवंविधकृष्टिकारकाद्धाप्रथमसमये | $\frac{२१}{३}$ | क्रियमाणव्यापारविशेषः किमिति चेत् अश्वकर्णक

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णेष्वसंख्यातसहस्रस्थितिकांडकयोग्यमंतर्मुहूर्त्तप्रमाणमश्वकर्णकरणं समाप्नोति। तच्चरमसमये स्थितिबंधप्रमाणं
यदस्तीति चेत्। चतुःसंज्वलनानामष्टवर्षमात्रः स्थितिबंधो भवति। पूर्वमश्वकर्णकरणप्रथमसमयेऽन्तर्मुहूर्त्तेन
षोडशवर्षप्रमाणेन स्थितानां स्थितिबंधः प्रतिस्थितिबंधापसरणमेकैकांतर्मुहूर्त्तेन हीनो भवन्नागत्येदानीमष्टवर्ष
मात्रो जात इत्यर्थः। शेषज्ञानावरणादीनां स्थितिबंधः संख्यातवर्षसहस्रमात्रो भवति। पूर्वमपि संख्यातवर्षसहस्रप्रमा
णेन स्थितः स्थितिबंधः क्रमेण संख्यातगुणहान्या संख्यातसहस्रमात्रस्थितिबंधापसरणविकल्पेषु हीनो भूत्वा इदा
नीमपि संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणतां नातिक्रमतीत्यर्थः। तस्मिन्नवसरे स्थितिसत्वं कियदस्तीति चेत्। नामगोत्रवेद
नीयानामसंख्यातवर्षप्रमाणं भवति। पूर्वमप्यसंख्यातवर्षप्रमाणेन स्थितं स्थितिसत्वं संख्यातसहस्रस्थितिकांडकघा
तेष्वसंख्यातगुणहान्या हीयमानं इदानीमपि तदालापं न त्यजतीत्यर्थः। चतुर्घातिनां स्थितिसत्वं संख्यातवर्षसहस्रप्र
माणं। अत्रापि तात्पर्यं पूर्ववत् ज्ञातव्यं। एवमपूर्वस्पर्द्धकक्रियासहचरितोऽश्वकर्णकरणकालः समाप्तः। अपूर्वस्पर्द्धकक्रि
यासहचरिताश्वकर्णक्रियात्र विश्रांता। अग्रे कृष्टिसहचरिताश्वकर्णक्रियास्तीत्ययतिवृषभाचार्यतात्पर्यं॥ एवमपू
र्वाऽश्वकाधिकारः समाप्तः॥ इतोऽग्रे कृष्टिकरणाधिकारः प्रारभ्यते। अपूर्वस्पर्द्धककरणकालपरिसमाप्त्यनंतरक्षणमादिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

 तीव्रमंदशक्तिविचारायेदमल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा अत्र क्रोधादिसंज्वलनकृष्टीः पृथक्पृथक् त्रित्रिविकल्पैः स्थापयेत्
 एवं स्थापिते सति एकैककषायस्य त्रित्रिसंग्रहकृष्टयो भूत्वा सर्वा अपि द्वादशधा भवंति तत्र सर्वासामधो लोभस्य प्रथमसंग्रह
कृष्टिमवस्थते तस्यामंतरकृष्टयोऽनंताः ततउपरितना सा लोभस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टिर्भवति तस्यामंतरकृष्टयोऽनंताः
ततउपरितना सा लोभस्य तृतीयसंग्रहकृष्टिरेव भवति तस्यामंतरकृष्टयोऽनंताः एवं शेषत्रय कृष्टीनामपि स्वरूपनि
रूपणं कर्तव्यं यावत्क्रोधस्य तृतीयसंग्रहकृष्टिस्तावत् एतासु द्वादशसंग्रहकृष्टिषु लोभस्य प्रथमसंग्रहस्य जघन्य
कृष्टिः स्तोका सर्वमंदानुभागसहितेत्यर्थः ततो द्वितीयकृष्टिरनंतगुणा गुणकारः अभव्यराशितोऽनंतगुणः सिद्ध
राश्यनंतैकभागो भवति अग्रे पि गुणकारप्रमाणमिदमेवा ततस्तृतीयकृष्टिरनंतगुणा ततश्चतुर्थकृष्टिरनंतगुणा
एवमनंतगुणितक्रमेण व्याप्तिर्ज्ञातव्या यावत् लोभस्य प्रथमसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिस्तावत् ततो लोभस्य द्वितीयसंग्रहकृ
ष्टेर्जघन्यकृष्टिरनंतगुणा अत्र गुणकारप्रमाणं कियदिति चेत् अयं परस्थानगुणकारः द्वादशसंग्रहकृष्टीनां स्वस्था
नगुणकारेभ्योऽनंतगुणः लोभस्य प्रथमसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिं स्थाप्य येन गुणकारेण गुणितायां लोभस्य द्वितीयसंग्र
हकृष्टेर्जघन्यकृष्टिरुत्पद्यते स गुणकारः परस्थानगुणकारः एवं सर्वद्वादशसंग्रहकृष्टीनामपि अवयवकृष्टिप्रतिबद्ध

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रणाश्चरमसमये पूर्वस्थितिबंधे विश्रांते तदुपरितनसमये संज्वलनचतुष्टयस्यांतर्मुहूर्तोनाष्टवर्षमात्रोन्यः स्थितिबंधः शे
षकर्मणां पूर्वस्थितिबंधात् संख्यातगुणहीनोपि संख्यातसहस्रवर्षमात्रो भवति संज्वलनचतुष्टयस्यान्यदनुभाग
कांडकमस्मिन्समये अश्वकर्णकरणे चलं। स्थितं जातं। घातिचतुष्टयस्यान्यस्थितिकांडकं संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणं कृतं
संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणसत्त्वस्य संख्यातबहुभागमात्रत्वात् नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिकांडकमसंख्यातबहुभाग
मात्रं कृतं असंख्यातवर्षप्रमाणस्थितिसत्त्वस्यासंख्यातबहुभागमात्रत्वात् संज्वलनचतुष्टयस्य कृष्टिकरणक्रमः कथम
स्तीति चेत्। प्रथमसमयकृष्टिकारकः क्रोधादिचतुष्टयस्य पूर्वस्पर्द्धकेभ्यः स्वस्वद्रव्यमपकर्षणभागहारेण विभज्य स्वीकृत्य
यथाक्रमं क्रोधादिचतुष्टयस्य कृष्टीः करोति क्रोधादिसंज्वलनानां क्रियमाणकृष्टीनां प्रमाणं कियदिति चेत्। क्रोधादिभेदेन
चतुर्धा संग्रहभेदेन द्वादशधा अनंतरोक्तसर्वकृष्टयः अवयवकृष्टिगणनापेक्षया एकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकानामनंते
कभागमात्रा भवंति प्रत्येकं सिद्धराश्यनंतैकभागमात्रपरमाणुसमूहनिष्पन्ना एकैकाविभागप्रतिच्छेदक्रमेण वर्धितपं
क्तिरचनासमाकाराः एकगुणहानिस्पर्द्धकशलाकाभ्योऽनंतगुणाः एकस्पर्द्धकस्थितानुभागपंक्तयः एकस्पर्द्धकवर्गणा
शलाकाभ्योऽप्यनंते संदृष्टिः ध सर्वाः कृष्टयः आसामनंतैकभागमात्रा भवंतीति तासां संदृष्टिः ध ख प्रथमसमयकृतकृष्टीनां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

णकारेण गुणिता यां लोभापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणा लब्धा तिसेव चरमपरस्थानगुणकारोऽनंतगुणः इत्यर्थः ॥ इति पूर्वोक्तरूपाल्पबहु
त्वस्य साधकगुणकाराल्पबहुत्वमुक्तं तद्गुणकाराल्पबहुत्वयोरंकसंदृष्टिः ॥ इति नोकृष्टिकारकस्य प्रथमसमये कृष्टिद्रव्य

लो	मा	मा	क्रो
५१२ २५६ १२८	६५=४ ६५=२ ६५=१	६५=२०४८ ६५=१०२४ ६५=५१२	६५= ६५= १६ अक ६५= ६५= ८ = ६५= ६५= ४
४२=६४	४२=५१२	४२=४०९६	४२=३२७६८ तत्र संज्ञ
६४ ३२ १६	३२७६८ १६३८४ ८१९२	६५=२५६ ६५=१२८ ६५=६४	६५= ६५= २ अंतर ६५= ६५= १ ६५= ३२७६८
४२=३२	४२=२५६	४२=२०४८	४२=१६३८४ वि=स
८ ४ २	४०९६ २०४८ १०२४	६५= ३२ ६५= १६ ६५= ८	६५= १६३८४ अक ६५= ८१९२ ६५= ४०९६=
=ज	४२=१२८	४२=१०२४	४२ ८१९२ प्र=स

४२=६५५३६ लोभापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणा गुणकाराः

दीयमानप्रदेशसमूहस्यश्रेणिनिरूपणं क्रियते तद्यथा अतः पूर्वमपूर्वस्पर्द्धक
करणकालसंकलनवत्कृष्टयद्रव्यं यथा विलज्पदनांतं क्रमं ज्ञात्वा
विनकैयथाक्रमेण लोभमायामानक्रोधानापूर्वापूर्वस्पर्द्धकप्रतिव
द्धद्रव्यसंदृष्टिरियमिति

व१२/८	व१२/८	व१२=/८	व१२=५/८

एभ्योऽपकृष्टद्रव्याण्येतानि एतानि द्रव्य

क

व१२/८३	व१२/८३	व१६/८३	व१२-५/८३

पकल्पासंख्यातभागमात्रखंडानि कृत्वा एकैकं खंडं पू
र्वापूर्वस्पर्द्धकेषु ददातीति द्रव्यकसंख्याप्रशेषबहुखंडेषु गुणकारभागहारद्र
पेण स्थितपल्यासंख्यातभागावपवर्त्य क्रोधद्रव्याद्पकृष्टनोकषायद्रव्यं द्रव्यक्सं
ख्यापयेत्तात्तस्यसंदृष्टिः व१४/३२ शेषद्रव्याणि द्रव्यकद्रव्यकपल्यासंख्यातभागमात्रेण खंडा एकैकखंडद्रव्यकसंख्याप्रबहुखंड
निसमानतया त्रीन्वानु जातस्कवाऽपनीतैकैकं खंडं द्रव्यकपल्यासंख्यातभागेन खंडा एकैकं खंडं द्रव्यकसंख्याप्रबहु

३७

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संख्याप्यसेनगुणकारेणगुणितायांतृतीयकृष्टिः समुत्पद्यते सगुणकारः पूर्वगुणकारादनंतगुणइत्यर्थः ततस्तृतीयकृ
ष्ट्यंतरमनंतगुणं तृतीयकृष्टिं संख्याप्येनगुणकारेणगुणितायां चतुर्थकृष्टिः संजातिसगुणकारः पूर्वगुणकारादनंतगुणइ षेरू४
त्यर्थः ततस्तृतीयचतुर्थ्यंतरमनंतगुणं तृतीयकृष्टिं संख्याप्यसेनगुणकारेणगुणितायां चतुर्थकृष्टिः संजवतिसगुणकारः पू
र्वगुणकारादनंतगुणइत्यर्थः अनेनक्रमेण गत्वालोभप्रथमसंग्रहस्यद्विचरमकृष्टिं संख्याप्येनगुणकारेणगुणितायां
चरमकृष्टिरुत्पद्यते सचरमगुणकारो द्विचरमगुणकारादनंतगुणः ततउपरिपरस्थानगुणकारस्तत्प्रकालोभद्वितीयसं
ग्रहकृष्टेः प्रथमकृष्टिं संख्याप्येनगुणकारेणगुणितायांतस्याद्वितीयकृष्टिरायातिसप्रथमगुणकारः चरमगुणका
रादनंतगुणः अनेनोक्तक्रमेणावधानेनगत्वाद्वादशसंग्रहकृष्टिगुणकारायथाक्रममनंतगुणस्वरूपेणगच्छंतिया
वत्क्रोधतृतीयसंग्रहस्यचरमगुणकारस्तावत् ततउपरिक्रोधतृतीयसंग्रहस्यपरस्थानगुणकारस्तत्प्रकाशाद्युद्यागत्क्रो
धतृतीयसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिगुणकारात्लोभप्रथमसंग्रहस्यपरस्थानगुणकारोऽनंतगुणः ततोलोभद्वितीयसंग्र
हस्यपरस्थानगुणकारोऽनंतगुणः अनेनक्रमेणपरस्थानगुणकाराः परस्परमनंतगुणाः संतोगच्छंतिगत्वापश्चात्क्रोधद्वि
तीयसंग्रहस्यपरस्थानगुणकारात्रयोदशापूर्वस्पर्धकादिवर्गणागुणकारोऽनंतगुणः क्रोधचरमकृष्टिं संख्याप्येनगु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

युता॥ क्रोधस्य तिस्रः संग्रहकृष्टयोपि ताद्दशाल्पबहुत्वयुता इति ज्ञातव्यं॥ इतउपरि या क्रोधस्य तृतीयासंग्रहकृष्टि
स्तस्याश्चरमकृष्टितो लोभापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणानंतगुणा॥ कुतः कृष्टिगतानुभागतः स्पर्द्धकगतानुभागस्यानंत
गुणत्वात्॥ एवं द्वादशसंग्रहकृष्टीनां तदवयवकृष्टीनां च तीव्रमंदत्वापेक्षयाल्पबहुत्वमुक्तं॥ इतउपरितममुमेवा
र्थं स्पष्टयन् कृष्टीनामंतराल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा॥ द्वादशसंग्रहकृष्टीनां मध्ये एकैकस्यां संग्रहकृष्टावंतरकृष्ट
यः सिद्धराश्यनंतैकभागमात्र्यः संति तासामंतराणि पंक्त्यनंतानि भवंति रूपोनांतरकृष्टिप्रमाणानि भवंतीत्यर्थः
अंतरांतरोत्पत्तिनिमित्तप्रष्टगुणकारा अंतराणीत्युच्यंते कारणे कार्योपचारात् गुणकारस्वरूपाणां तेषामंतरा
णां कृष्ट्यंतराणीति नाम। अधस्तनसंग्रहस्य उपरितनसंग्रहकृष्ट्योर्मध्यस्थितांतराणि एकादश भवंति तेषां सं
ग्रहकृष्ट्यंतराणीति नाम। स्वस्थानगुणकाराणां कृष्ट्यंतरमिति नाम। परस्थानगुणकाराणां संग्रहकृष्ट्यंतरमिति ना
मेत्यर्थः॥ उक्तसंज्ञया निर्दिष्टानां कृष्ट्यंतराणां संग्रहकृष्ट्यंतराणां चाल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा॥ लोभस्य प्रथमसं
ग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्ट्यंतरं येतिनाम स्वस्थानगुणस्तोकं भवति जघन्यकृष्टिं संस्थाप्य येन गुणकारेण गुणिता द्वि
तीयकृष्टिर्जायते स एककृष्टिगुणकारः सर्वजघन्यगुणकार इत्यर्थः॥ ततो द्वितीयकृष्ट्यंतरमनंतगुणं द्वितीयकृष्टि ३८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सर्वस्वस्थानगुणकारेभ्योनंतगुणइतितात्पर्यंएवंगुणकारभेदात्‌संग्रहकृष्टिभेदोजातःइतउपरिलोभस्यप्रथमसंग्र
हकृष्टेयः क्रमतक्रमः तस्यद्वितीयसंग्रहकृष्टावपिसएवक्रमोभवतिद्वितीयसंग्रहस्यचरमकृष्टेरुपरिलोभस्यद्वितीयतृ
तीयसंग्रहकृष्ट्योः परस्थानगुणकारोलोभस्यप्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्ट्योःपरस्थानगुणकारवत्‌कृतः स्वस्थानगुणाका १
रात्‌अनंतगुणइत्यनेनभेदाभावात्‌वक्ष्यमाणद्विरूपमानेषाद्यन्तपरस्थानगुणकारात्‌अयंपरस्थानगुणकारोऽनंतगुण
इत्यग्रेवक्ष्यमाणाल्पबहुत्वबलेनिज्ञातव्यः इतउपरिलोभस्यतृतीयसंग्रहकृष्टिस्वस्थानाल्पबहुत्वमपिप्राग्वन्नयेत्‌ लो
भस्यैतास्तिस्रःसंग्रहकृष्टयएवंविधस्वरूपाभवंतिएवमुक्तार्थस्योपसंहारःकृतःलोभतृतीयसंग्रहकृष्टेर्याचरम
मकृष्टिस्ततोमायाप्रथमसंग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टिरनंतगुणाअयंपरस्थानगुणकारःसर्वस्वस्थानगुणकारादनंतगुण २
तिज्ञातव्यःमायायास्तृतीयसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टितोमानस्यप्रथमसंग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टिरनंतगुणःकारादनंतगुःअ
त्रापिपरस्थानगुणकारप्रमाणंप्राग्वज्ज्ञातव्यंमायायास्तिस्रःसंग्रहकृष्टयोयादृशाल्पबहुत्वयुतामानस्यापितिस्रःसंग्र
हकृष्टयस्तादृशाल्पबहुत्वयुताइतिज्ञातव्यंमानस्यायातृतीयसंग्रहकृष्टिस्तस्याश्चरमकृष्टितःक्रोधस्यप्रथमसंग्रहकृ
ष्टेर्जघन्यकृष्टिरनंतगुणाअत्रापिपरस्थानगुणकारप्रमाणंप्राग्वज्ज्ञातव्यंमानस्यतिस्रःसंग्रहकृष्टयःयादृशाल्पबहुत्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नन्तस्काएकभागमपनीयबहुभागान् प्रथमस्थाने दत्त्वा लोभसंज्वलनप्रतिबद्धकृष्ट्यायामः साधिकचतुर्भागो भवति तन्नरपनी
तैकभागमावल्पसंख्यातेनन्तस्काएकभागमपनीयबहुभागान् द्वितीयस्थाने दत्त्वा मायासंज्वलनप्रतिबद्धकृष्ट्यायामः किं
चिन्नूनचतुर्भागमात्रो भवति तन्नरपनीतैकभागमावल्पसंख्यातेनन्तस्काएकभागमपनीयबहुभागान् द्वितीयस्थाने दत्त्वा २
मायासंज्वलनप्रतिबद्धकृष्ट्यायामः किंचिन्नूनचतुर्भागमात्रो भवति तन्नरपनीतैकभागमावल्पसंख्यातेनन्तस्काएकखंड
मपनीयबहुखंडानि तृतीयस्थाने दत्त्वा क्रोधसंज्वलनप्रतिबद्धकृष्ट्यायामः किंचिन्नूनचतुर्भागो भवति पूर्वमपनीतैकभा
गं चतुर्थस्थाने दत्ते मानसंज्वलनप्रतिबद्धकृष्ट्यायामः किंचिन्नूनचतुर्भागमात्रो भवति प्रागुक्तनोकषायप्रतिबद्धकृष्टयः क्रो
धसंज्वलनप्रतिबद्धकृष्टिभिः समच्छेदेन मिलिताः सत्यः लोभसंज्वलनकृष्ट्यायामात् किंचिन्नूनपंचगुणायामो भवति लो
भमायामानक्रोधकृष्ट्यायामानां यथाक्रमं संदृष्टिः | ४/ख८ | ४/ख७ | ४=/ख७ | ४=५/ख७ | अत्र क्रोधसंज्वलनकृष्टिस्थो नोकषायप्रतिबद्धकृष्टि
रपनीयशेषकृष्टीः पृथक्पृथक् पल्यासंख्यातभागेनन्तस्काएकैकभागं पृथक्पृथक् स्वकीयस्थाप्यबहुभागान् त्रिलिखितनिर्ग।
च्छा त्रिषुस्थानेषु संस्थानेषु संस्थाप्यापनीतैकैकभागं पल्यासंख्यातेनन्तस्काएकैकखंडं पृथक्संस्थाप्यबहुखंडानि स्व
स्वप्रथमपुंजे निक्षिप्य स्वप्रथमसंग्रहकृष्ट्यायामः साधिको भवति तन्नरपनीतैकैकखंडं पल्यासंख्यातेनन्तस्काएकैकं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

×खखप्रथमसंयद्दकृष्टिद्व्याणिसाधिकानितवंतिखनरपनीतेकैकरखडेष्टथक्पृथक्पल्पासंख्यातेनमेकाएकैकखंडमपनीयवक्रखंडेष्ठ×१६

खंडेष्ठखखप्रथमखंडेनिक्षिप्तेष्ठुखखद्वितीयखंडेदत्तेष्ठखखद्वितीयखंडेदत्तेष्ठखखद्वितीयसंयद्दकृष्टिद्व्याणिकिंचि
न्मूनानिभवंतिअपनीतैकैकखंडेखखटतीयखंडेनिक्षिप्तेखखटतीयसंयद्दकृष्टिद्व्याणिकिंचिन्मूनानिभवंतिअप
नीतैकैकखंडेखखटतीयखंडेनिक्षिप्तेखखटतीयसंयद्दकृष्टिद्व्याणिकिंचिन्मूनानिभवंतिभागपनीतेनोकषायद्र
व्यंक्रोधटतीयखंडेघादशभिःसमंखंडेदत्त्वानिक्षिप्तेक्रोधटतीयसंयद्दकृष्टिद्व्यंसर्वसंयद्दकृष्टिद्व्येस्पस्त्रयोदशभागु
णंभवतिएवंघादशसंग्रहकृष्टीनांद्रव्यविभागःकृततेषांलोभमायामानक्रोधक्रमेणसंदृष्टिः

व १६= उ २४	व १६= उ २४	व १६= उ २४	व १६=१६ उ २४
व १२ उ २४	व १२ उ २४	व १२ उ २४	व १२ उ २४
व १२ उ २४	व १२ उ २४	व १२ उ २४	व १६ उ २४
लो	या	मा	को

सांप्रतंकृष्ट्यायामविभागःक्रियतेतत्रतःसंज्वलनानांसर्वकृष्टिप्रमाणेमेकस्पर्धकवर्गणाशला
कानामनंतैकभागसंदृष्टिः $\frac{ख}{ख}$ तमावल्पसंख्यातभागमात्रखंडानिकृत्वाएकखंडमपनीयव
कुखंडानिसमानतयाद्विभागीकृत्यापनीतेकरखंडेप्रथमभागेदत्तेकषायद्रव्येणक्रियमाण
कृष्ट्यायामःसाधिकद्विभागोभवतिकिंचिन्मूनद्विभागमात्रोद्वितीयभागोनोकषायप्रतिबद्ध
द्रव्येणक्रियमाणकृष्टिप्रमाणंभवतितयोःसंदृष्टिः $\frac{ख}{ख २}$ $\frac{ख}{ख २}$ अत्रकषायप्रतिबद्धकृष्टीराष्टेल्पसंख्यातेकभागेनभक्त्वा
एकभागमपनीयशेषबहुभागान्चतुर्भिर्भक्त्वाचतुर्ष्वस्थानेषुस्थापयेतअपनीतेकभागमावल्पसंख्यातेकभागे

कृष्टिप्रदेशसमूहस्तावत् अत्रानंतरानंतरेण हस्पऽनंतभागहानिर्भवति। एवमव्यवधानेन दीयमानप्रदेशश्रेणि
रूपणं निरूपितं। व्यवधानेन हश्यमानेनोत्र प्रथमसंग्रहस्य जघन्यकृष्टिप्रदेशसमूहात् तृतीयसंग्रहस्य वरमकृ
ष्टिप्रदेशसमूहो रूपोनसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषहीनः तस्य संदृष्टिः

व१२।१६४
उ४१९४रव

अत्र अनंतभागहानिरेव न वसं
ख्यातासंख्यातभागहानिः कुतः वर्गणायां दत्तं ततः क्रोधतृतीयसंग्रह वगनया हश्यमाने सकलकृष्ट्या
यामस्यैकस्पर्धकवर्गणाऽनंतैकभागत्वात् प्रथमसमयकृतघातद्रव्यसंग्रहकृष्टिरचनासंदृष्टिः। ततः प्राक्तृयमि
ष्टिमपूर्वापूर्वस्पर्धकप्रतिवद्धद्रव्यं द्व्यर्धगुणहान्याप्तस्का ऽपूर्वस्पर्धकादिवर्गणायां दत्तं ततः क्रोधतृतीयसंग्रहवर ओ
मकृष्टेर्दत्तद्रव्यादनंतगुणहीनं भवति। कुतः क्रोधवरमकृष्टावनंता पूर्वस्पर्धकादिवर्गणानां अपूर्वस्पर्धकप्रति मा
वद्धद्रव्यं द्व्यर्धगुणहान्याप्तस्का ऽपूर्वस्पर्धकादिवर्गणायां दत्तं ततः क्रोधतृतीयसंग्रहवरमकृष्टेर्दत्तद्रव्यादनंतगु
णहीनं कादिवर्गणायां अ आदिवर्गणायाऽसंख्यातैकभागमात्रस्य निक्षेपात् द्वितीयादिवर्गणासु अव्यवधानेन वि या
ऽशेषहीनं द्रव्यं निक्षिपति यावत्पूर्वस्पर्धकचरमवर्गणा तावत्। अत्र कृष्टिस्पर्धकयोर्विशेषलक्षणं किमिति चेत्
स्थानं भवति अनंतगुणाः कृष्टयः स्पर्धकानि स्थानं भवति विशेषाधिकानि एवं कृष्टिकारकस्य प्रथमसमयनिरूप लो

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णं समाप्तं॥ ॥संप्रति द्वितीयसमये क्रियमाणव्यापारकः इति चेत्। द्वितीयसमये पुनः काश्चिदपूर्वकृष्टीः करोति तासां
प्रमाणं किमिति चेत् प्रथमसमयनिर्वर्तितकृष्टीनामसंख्यातैकभागमात्रं भवति। ताः कस्मिन् स्थले करोतीति चेत् प्र
त्येकस्याः संग्रहकृष्टेरधः करोति प्रथमसमयकृतबादरसंग्रहकृष्टीनां जघन्यकृष्टेरधोऽनंतगुणहीनशक्तीर्द्विती
यसमये करोतीति तात्पर्यं तस्य संदृष्टिः। आसामधस्तनकृष्टिरिति नाम। अधुना द्वितीयसमय
कृष्टिषु दीयमानप्रदेशाससमूहस्य श्रेणिनिरूपणं क्रियते। तद्यथा। क्रोधमानमायालोभानां पूर्वा
पूर्वस्पर्धकेभ्यः प्रथमसमयापकृष्टद्रव्यादसंख्यातगुणं द्रव्यमपकर्षति तस्य संदृष्टिः संदृष्टि

४= ख २ ४ ३ व	४= ख २ ४ ३ व	४ ख २ ४ ३ व	४= ख २ ४ ३ व
४- ख २ ४ ३ व	४= ख २ ४ ३ व	४ ख २ ४ ३ व	४= ख २ ४ ३ व
४ ख २ ४ ३ व	४ ख २ ४ ३ व	४ ख २ ४ ३ व	४ ख २ ४ ३ व

धृतानि द्रव्यकद्रव्यकपल्यासंख्यातेन भ

व १२ ३ ८ व	व १२ ३ ८ व	व १२ ३ ८ व	व १२ ३ ८ व	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२-४/२४
लो	या	मा	क्रो	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४	व ३ ७ १२/२४

स्का। एकभा
गं पूर्वापूर्वस्पर्धकेषु निक्षेपार्थं द्रव्य कासंख्यातप्रदेशा षवकृतभागेषु गुणकार
भागहारभूतपल्यासंख्यातावपवर्त्यशेषद्रव्याणि कृष्टिका रकस्य प्रथमसमयोक्तक्रमेण बादरसं
ग्रहकृष्टीनां ज्ञातव्यानि द्रष्टव्ये सति लोभमायामानक्रोधक्रमेण संदृष्टिः। अत्र कृष्टिकारकस्य प्रथमसमयविशेषमाहात्म्यं कवा
लोभस्वरूपेण प्रथमसंग्रहपूर्वकृष्ट्यायामं गच्छं कृत्वा रूपेणोनो गच्छो दलीकृतः प्रचयताडितो मिश्रः प्रचयवेन पदास्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

संकलितं भवति सर्वेषामिति सूत्रेण धनमानीयतेऽत्र संकलनप्रथमसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्याद
पनीयपृथक्संस्थापयेत्। प्रथमसमयविशेषसंदृष्टिः व १२ | ३४२६४ | ख — ख इदं वि इति संलिख्य ऊनलोत्रस्य प्रथमसंग्रहकृष्ट्या
यामनमात्रविशेषान् आदिं कृत्वा एकविशेषमुत्तरं कृत्वा द्वितीयसंग्रहकृष्ट्यायामं गच्छं कृत्वा पूर्वोक्तसूत्रेण धन
मानीयतेऽत्र द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्रव्यादपनीयपृथक्संस्थापयेत् ऊनलोत्र प्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रति
बद्धद्रव्यादपनीयपृथक्संस्थापयेत् ऊनलोत्र प्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्ट्यायामनमात्रविशेषान् आदिं एकविशेषमुत्तरं लो
त्रतृतीयसंग्रहकृष्ट्यायामं गच्छं च कृत्वा धनमानीयतेऽत्र तृतीयसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्रव्यादपनीयपृथक्संस्थापयेत् ऊ
नरधस्तनसंग्रहत्रयमात्रविशेषान् आदिं एकविशेषं चोत्तरं मायाप्रथमसंग्रहकृष्ट्यायामं गच्छं कृत्वा धनमानीयमाया १
संज्वलनप्रथमसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्याद्गृहीत्वा पृथक्संस्थापयेत् एवं शेषाष्टसंग्रहकृष्टिष्वपि स्व
स्वाधस्तनसर्वसंग्रहकृष्टिमात्रविशेषान् आदिं प्रथमसमये एकविशेषं चोत्तरं स्वस्वसंग्रहकृष्ट्यायामं गच्छं विधाय ध
नमानीय स्वस्वसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्याद्गृहीत्वा पृथक्संस्थापयेत् अपनीतद्रव्यसंदृष्टिः एषामधस्त ५२
नशीर्षद्रव्यमिति संज्ञा एतद्द्रव्यं सर्वमपि मिलितं सत् एकविशेषाधिकोत्तररूपोनसकलकृष्ट्यायामगच्छसंकलनमा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नागमपनीयवक्रभागेभ्यस्स्वद्वितीयखंडेदत्तेभ्यस्स्वद्वितीयसंग्रहकृष्ट्यायामः किंचिन्न्यूनोभवति। अपनीतैकैकभागे
सस्वतृतीयखंडेदत्तेस्वस्वतृतीयसंग्रहकृष्ट्यायामः किंचिन्न्यूनोभवति भागमपनीतनोकषायप्रतिबद्धकृष्टीनाक्रोधतृतीय
त्रिभागे। नोधाद्‌स्यात्तिः समन्दीकृत्यनिक्षिप्तासु क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्ट्यायामः सर्वकृष्ट्यायामात्त्रयोदशगुणोभव
ति। एवंतेषांद्वादशानांसंग्रहकृष्ट्यायामानांलोभमायामानक्रोधक्रमेणसंदृष्टिः अत्रपदासमखि
लंधनंभवति। मध्यमैकोनितद्विकपदवर्जितद्विगुणहानिकं चतत्स्वयाद्विगुणहानिसंगुणित
एआदिप्रमाअनंतभागहानिखेन च२०३ विशेषपरिहाणितागमनिकाप्रतीवर्त्तति इत्येतत्सूत्रे।
ध्यासर्वकृष्टिसंयोगेनोपकृष्टसर्वद्रव्येनकेमध्यमकृष्टौदेयद्रव्यप्रमाणमायातितद्रूपोनसर्व

४= ख २४	४= ख२४	४= ख२४	४=२ ख २४
४- ख २४	४- ख२४	४- ख२४	४ ख२४
४ ख ४	४ ख२४	४ ख२४	४ ख२४

कृष्ट्यायामार्धेनंकचद्विगुणगुणहान्यालकंसत्एकविशेषप्रमाणंभवतिसंदृष्टिः | व २१ ४।१२६४ ख ख२ | द्विगुणगुणहान्यागुणितस्मन्
यावान्लब्धतेतावन्मात्रप्रदेशसमूहंलोभस्यप्रथमसंग्रहस्यजघन्यकृष्टौददा तितथायतनकृष्टिद्रव्येप्याम
संदृष्टिः | व २१।२६ ३४।१२६४ ख ख२ | द्वितीयकृष्टौविशेषहीनंददातिसंदृष्टि | व।२।२६-२ ३४।१२६।-४१ ख ख२ | एवमग्रवधानेनतृतीयादिकृष्टिष्वेकैकवि
षहीनंद स्पर्धकनिक्षिपतियावत्सर्वसंग्रहकृष्टीनां मंतरकृष्टीरतीत्यक्रोधतृतीयसंग्रहस्यचरम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार॰
५३

तृतीयसंग्रहप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्यात्गृहीत्वा पृथक्संस्थापयेत् । पुनः रूपाधिकक्रोधतृतीयसंग्रहपूर्वापूर्वकृष्टिमात्रवि
शेषान् आदिं कृत्वा एकविशेषमुत्तरं कृत्वा क्रोधद्वितीयसंग्रहपूर्वापूर्वकृष्टीर्गच्छं कृत्वा धनमानीय क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टिप्र
तिबद्धद्वितीयसमयद्रव्यादपनीय पृथगस्थापयेत् । पुना रूपाधिकक्रोधतृतीयद्वितीयसंग्रहकृष्टिमात्रविशेषान् आदिं कृत्वा ए
कविशेषमुत्तरं कृत्वा क्रोधप्रथमसंग्रहपूर्वापूर्वसंग्रहकृष्टीर्गच्छं कृत्वा धनमानीय क्रोधप्रथमसंग्रहप्रतिबद्धद्वितीयस
मयद्रव्यात् स्वीकृत्य पृथग्निक्षिपेत् । पुनः रूपाधिकक्रोधसंज्वलनपूर्वापूर्वसंग्रहकृष्टित्रयमात्रविशेषान् आदिं कृत्वा एकवि
शेषमुत्तरं कृत्वा मानसंज्वलनतृतीयकृष्टेर्नूतनोपरातनकृष्ट्यायामं गच्छं कृत्वा धनमानीय मानसंज्वलनतृतीयसंग्रहकृष्टि
प्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्यादपनीय पृथक्संस्थापयेत् । एवं मानसंज्वलनद्वितीयसंग्रहकृष्ट्यादिं कृत्वा शेषाः संग्रहकृ
ष्टीनामपि स्वस्वाधस्तनरूपाधिकसकलसंग्रहकृष्टिमात्रविशेषान् आदिं कृत्वा एकविशेषमुत्तरं कृत्वा स्वस्वसंग्रहकृष्ट्या
यामं गच्छं कृत्वा धनमानीय स्वस्वसंग्रहप्रतिबद्धद्वितीयसमयद्रव्यादपनीय पृथक्संस्थापयेत् । अपनीतद्रव्याणां लोभमाया
मानक्रोधक्रमेण संदृष्टिः । एषामुभयद्रव्यविशेष इति संज्ञा । एते सर्वेपि मिलिताः संतः एकोनयद्रव्यविशेषमात्रं नूतनोप ५३
रातनसकलकृष्ट्यायामगच्छसंकलनमात्रा भवंति संदृष्टिः विधध / खखर एतदुक्तविविधद्रव्यहीनस्वमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

व १२। ध उ ध ख२ध उँ७ ख	व १२।ध उ ४ ख२४ उँ७ ख	व १२।धं उ४ ख२४ उँ७ ख	व १२।४ उ ध ख२ध उँ७ ख	व १२।धं ५ ख२४उख२४।२	धं विध ११ ख२४ ख२४। २	धं विध १७ ख२४ ख२४ २	धं विध धप।५ ख२४ ख२४। २
व १२। ध उध ख२ध उ७ ख	व १२।४ उ ४ ख२४ उँ७ ख	व १२।४ उँध ख२ध उँ७ ख	व १२।४ उ ध ख२५ उँ७ ख	व धं।धं ३ ख२४ ख२४ २ २४	धं विध ९ ख२४ ख२५। २	धं विध १५ ख२४ ख२४ २	धं विध २१ ख२ ख२४। २
व १२।४ उ४ख२४ उ७ ख	व १२।४ उ ४ ख२४ उँ७ ख	व १२।ध उँध ख२४ उ७ ख	व १२।४ उँ४ख२४ उँ७ ख	वि धं ख२४।ख२४।२	धं विध ७ ख२४ ख२४। २	धं विध १३ ख२४ ख२४। २	धं विध १९ ख२४ ख२४। २

केनवति [विधां धं / ख ख२] ऊनद्वोनप्रथमसंग्रहस्पर्धकघनकृष्टिप्रथमसमयदत्तद्रव्यंसंख्यापप्रागुक्तस्वस्वाधस्तनकृष्टिलिः संगुण
खखसंग्र इकृष्टिप्रतिवद्धि द्वितीयसमयद्रव्यादपनीयपृथक्संस्थापयेतञ्ज्ञपनीनद्रव्यस्यसंदृष्टिः। अस्याधस्तन
कृष्टिद्रव्यमितिनामाअस्यसर्वस्यापि मिलितस्यसंदृष्टिः [व१२।धं२४ / उ ध ख२४ उँ७] ऊनःप्रथमसमयाद्वितीयसमयकृष्टिप्रतिवद्धसर्व
द्रव्यंसंयोज्यप्रथमसमयकृष्ट्यायामादसंख्यातैकभागाधि [ख] कद्वितीयसमयनूतनपुरातनकृष्ट्यायामेनक्तास
पानूतनपुरातनकृष्ट्यायामार्द्धहीनद्विगुणहान्याचक्तेऽनयद्रव्यविशेषसमायातितस्यसंदृष्टि [व१२ँ / उ४१२ँ] इमं वि
इतिकृत्वाआदिंगत्तस्वविषयकोधसंकलनतृतीयसंग्रहपूर्वापूर्वकृष्टीर्गच्छिंकृत्वाधनमानीयकोधसं [ख ख] कलन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संग्रहकृष्टिप्रतिवर्द्धनि द्वितीयसमयस्याधस्तनकृष्ट्यधस्तनशीर्षमध्यमखंडोनयद्व्यविशेषनामानिवचादि
द्रव्याणिक्रमेणसंस्थाप्यतेअधस्तनशीर्षद्रव्यंविनाऽधस्तनकृष्टिद्रव्येष्वेककृष्टिद्रव्यंमध्यमखंडद्रव्यादेक
खंडमुत्तयद्व्यविशेषेस्योऽतीतकृष्ट्यायामद्दानद्वितीयसमयासर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्चस्वीकृत्यद्विती
यसंग्रहकृष्टेरधःनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टिप्रथमकृष्टिस्वरूपेणनिक्षिपतीतितासर्थश्रेण्याऽसंख्यातभागाधिक।
चेयुक्तिःप्राग्वद्वक्तव्याकिंतुप्रथमसंग्रहकृष्टेर्याचरमकृष्टिस्तस्यांदृश्यमानतयास्थितप्रदेशसमूहादिदानीं
दीयमानप्रदेशपिंडोऽसंख्यातगुणोभवतिततःकारणादेकोनयद्व्यविशेषहीनतचरमेदृश्यमानप्रदेशमात्राधि
कतयाऽपूर्वकृष्टीनांप्रथमकृष्टौप्रदेशपिंडपततिअनेनप्रकारेणद्रव्यनिक्षेपाकरणपक्षेकृष्टिषुएकगोपुच्छस्याऽभा
वोजायतेततःपरंअनंतभागहीनंनिक्षिपतियावदपूर्वकृष्टीनांचरमकृष्टिस्तावत्पूर्वोक्तक्रमेणाधस्तनकृष्टि
द्रव्यादेककृष्टिद्रव्यंमध्यमखंडेस्यएकखंडंऊनयद्व्यविशेषेस्यातीतनूतनउपरातनकृष्ट्यायामहीमद्वितीयसमय
सर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्चस्वीकृत्यलोकद्वितीयसंग्रहकृष्टेरधोनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टीनांद्वितीयकृष्टिप्रादिंस ५५
वाचरमकृष्टिपर्यंतंनिक्षिपत्यातीत्सर्थश्चसर्वापूर्वकृष्टिष्वनंतभागहीनंकृतःएकोनयद्व्यविशेषमात्रेणहीयते

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थमसमयकृतद्वितीयकृष्टिरूपेण निक्षिपतीत्यर्थः तदनंतराधस्तनकृष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहादयं द्वितीयकृष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहः
कियताहीन इति चित्तेत्प्रथमसमयविशेषोनोत्पन्नद्रव्यविशेषमात्रेणहीयते तस्य तृतीयकृष्ट्यावधस्तनशीर्षद्रव्यस्यपंचैवि
शेषो मध्यमखंडेस्य एकखंडं उभयद्रव्यविशेषेष्वेतातकृष्ट्यायामहीनसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य निक्षेप
तिचतुर्थकृष्टावधस्तनशीर्षद्रव्यादिविशेषत्रयं मध्यमखंडेस्य एकखंडमुभयद्रव्यविशेषमेतातकृष्ट्यायामहीनसकल

विध ४ ५३ ख२४ ख२४।२	विध ४ ३७ ख२४ ख२४।२	विध ४ ३१ ख२४ ख२४।२	विध ४ ६९ ख२४ ख२४।२
विध ४ ४५ ख२४ ख२४।२	विध ४ ३९ ख२४ ख२४।२	विध ४ ३३ ख२४ ख२४।२	विध ४ २७ ख२४ ख२४।२
विध ४ ५७ ख२४ ख२४।२	विध ४ ६१ ख२४ ख२४।२	विध ४ ३५ ख२४ ख२४।२	विध ४ २९ ख२४ ख२४।२

कृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य लोभप्रथमसंग्रहकृष्टेः पंचमकृष्टेः प्रतति
श्रमवधानेनानंतभागहीनं निक्षिपन्गच्छति। यावत् लोभप्रथमसंग्रहकृ
ष्टेश्चरमकृष्टिस्तावत् अत्रानंतराधस्तनकृष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहात्त्वरमकृ
ष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहः प्रथमसमयविशेषोनोत्पन्नद्रव्यविशेषमात्रेणहीनो
भवतीति ज्ञातव्यं अत्र लोभसंज्वलनप्रथमसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीय
समयवर्त्तःप्रकारद्व्याणिसमाप्तानि॥ प्रथमसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहात्प्रथमसमयकृतलोभद्वितीय
संग्रहकृष्टेरधोनिर्वर्त्यमानाधस्तनकृष्टिजघन्यकृष्टिद्रव्यप्रदेशसमूहोऽसंख्यातभागाधिको भवति लोभसंज्वलनद्वितीय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वितीयसंग्रहकृष्टयः क्रमेण द्रव्यं निक्षेपणीयमित्यर्थः। किंतु अधस्तनशीर्षद्रव्यविशेषेभ्यस्तत्तद्द्रव्यविशेषस्य
प्रकृष्ट्यायामप्रमाणं ज्ञात्वा गृहीतव्यं। अत्र तृतीयसंग्रहकृष्टिषु तिष्ठद्द्वितीयसमयस्पर्धकविधिद्रव्यं समाप्तं॥ त
तः परं लोभतृतीयसंग्रहकृष्टिचरमकृष्टितो द्वितीयसमयनिर्वर्त्यमानामायायां या जघन्यकृष्टिस्तस्यां प्रदेशासमू
हमसंख्यातभागाधिकं निक्षिपति। मायासंज्वलनप्रथमसंग्रहकृष्टेषु तिष्ठद्द्रव्यविधिद्रव्याणि क्रमेण संख्याप्याधस्त
नशीर्षद्रव्यं स्पर्धकाधस्तनकृष्टिद्रव्यं मध्यमखंडद्रव्यादिकखंडमुत्तयद्रव्यविशेषेभ्यो ऽतीतनूतनपुरातनकृष्ट्यायाम
मनूनद्वितीयसमयसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च गृहीत्वा मायासंज्वलनप्रथमसंग्रहकृष्टेरधो निर्वर्त्यमानाः पूर्व
कृष्टीनां जघन्यकृष्टेर्निक्षिपतीत्यर्थः। अत्राधिकप्रमाणं कियदिति चेत् उत्तयद्रव्यविशेषहीनलोभतृतीयसंग्र
हकृष्टिचरमपूर्वकृष्टिमात्रं भवति। इतउपरि अनंतभागहीनं यावद् पूर्वचरमकृष्टिस्तावत्। अधस्तनकृष्टिद्रव्या
दिककृष्टिद्रव्यं मध्यमखंडद्रव्यादिकखंडमुत्तयद्रव्यविशेषेभ्यो ऽतीतनूतननपुरातनकृष्ट्यायाममनूनद्वितीयसम
यसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च गृहीत्वा द्वितीयापूर्वकृष्टिमादिं कृत्वा इदानीं निर्वर्त्यमाना पूर्वकृष्टिचरमकृष्टिपर्यं
तं निक्षिपन् गच्छतीत्यर्थः। इत उपरि क्रोधतृतीयसंग्रहचरमकृष्टिपर्यंतं पूर्वोक्तक्रमेण दीयमानं व्याप्नितयेत् द्विती ९५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इत्यर्थोग्राह्यः अत्राधस्तनकृष्टिद्रव्यं समाप्तं ॥ ततः प्रथमसमयनिर्वर्त्तितद्वितीयसंग्रहकृष्टिजघन्यकृष्टावसंख्यातभाग
हीनं ददाति अधस्तनशीर्षद्रव्याद तीतसर्वपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडस्य एकखंडमुलयद्रव्यविशेषस्यो
ऽतीतपूर्वापूर्वकृष्ट्यायामहीनद्वितीयसमयसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य प्रथमसमयनिर्वर्त्तितकृष्टिज
घन्यकृष्ट्याकारेण ददातीत्यर्थः अत्र हीयमानासंख्यातैकभागस्य प्रमाणं कियदिति चेत् एकोलयद्रव्यविशेषाधि
कद्वितीयसंग्रहजघन्यपूर्वकृष्टिमात्रं भवति इतः परमनंतभागहीनां यावद्द्वितीयसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिस्ताव
त् अधस्तनशीर्षद्रव्यादतीतसर्वपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडस्य एकखंडमुलयद्रव्यविशेषस्योऽती
तनूतनपुरातनकृष्ट्यायामन्यूनद्वितीयसमयसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य प्रथमसमयकृतकृष्टीनां
द्वितीयकृष्टेरनंतनिक्षिपन्गच्छति द्वितीयसंग्रहकृष्टिचरमकृष्टिपर्यंतमित्यर्थः सर्वपूर्वकृष्टिष्वनंतभागही
नं कथमिति चेत् प्रथमसमयविशेषन्यूनेकोलयद्रव्यविशेषेण हीनं भवतीत्ययमर्थो ग्राह्यः। अत्र लोलद्वितीयसंग्र
हकृष्टिप्रतिबद्धद्वितीयसमयबद्धः प्रकारद्रव्यं समाप्तं ॥ इतउपरि लोलद्वितीयसंग्रहकृष्टौ पूर्वनिषेकनिरूपणं
यथाकृतं तथैव तोऽन्ततीयसंग्रहकृष्टावपि कर्त्तव्यं तृतीयसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्रव्यविधद्रव्याणि क्रमेण संख्याप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गेस्वस्वापूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायांदत्तेस्वस्वचरमकृष्टिदत्तप्रदेशसमूहादनंतगुणहीनंभवतिअपकृष्टमुपरितनवर्ग
णासुअनंतभागहीनस्वरूपेणददातिएवंदीयमानक्रमउक्तः॥ दृश्यमानद्रव्यक्रमःकथमस्तीतिचेत्॥ द्वितीयस
मयेकृष्टिद्रव्यःप्रदेशसमूहोदृश्यमानःसलोभजघन्यकृष्टौवक्तव्यःशेषसर्वकृष्टिष्वनंतभागहीनतयाक्रोधच
रमकृष्टिपर्यंतंतिष्ठति। चरमकृष्टिद्रव्यात्पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणादृश्यमानप्रदेशसमूहोऽनंतगुणहीनः एवमनु
भागमाश्रित्यदृश्यमानक्रमउक्तः कृष्टिकारकस्यद्वितीयसमयप्रतिबद्धपूर्वापूर्वकृष्टिस्वरूपेणतृतीयादिसमयेषु
दीयमानदृश्यमानप्रदेशश्रेणिनिरूपणंकथमस्तीतिचेत्द्वितीयसमयेयथाकृष्टित्रयोविंशतिकूटाकारेण
द्रव्यंददातितथैवसर्वकृष्टिकरणकाले
पिदीयमानप्रदेशसमूहस्यत्रयोविंशति
कूटानिभवंतिद्वितीयसमयेप्रदेशसमूहम

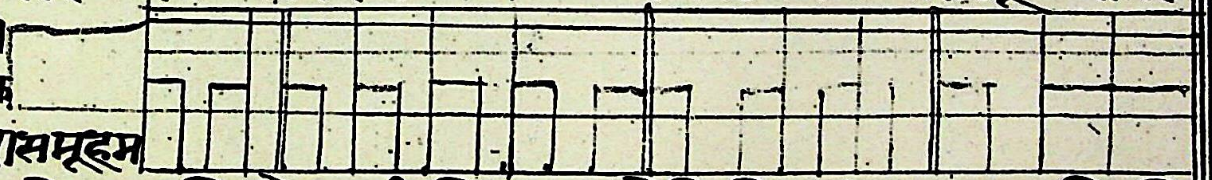

पकृष्यगृहीत्वायादृशसंग्रहकृष्टिस्वरूपेणददातितथैवसर्वकृष्टिकरणकालेपिप्रतिसमयमपकृष्यकृष्टिप्रतिब
द्धद्रव्यंप्राग्वद्गृहीत्वादीयमानप्रदेशसमूहंत्रयोविंशतिकूटाकारेणददातीत्यर्थः। दृश्यमानप्रदेशसमूहस्सर्वकृ ४६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यसमयेऽनेनक्रमेणाङ्कमनिक्षेपेकृतेकतिपयस्थानेष्वसंख्यातभागहीनंकतिपयस्थानेष्वसंख्यातभागाधिकंभवति।
तदेतासंग्रहकृष्टीनांद्वादशप्रथमापूर्वकृष्टिषुअनन्तयद्रव्यविशेषाधिकस्वस्वपूर्वजघन्यकृष्टिमात्रासंख्यातभा
गहीनतयासंग्रहकृष्टीनांमध्येक्रियमाणाऽपूर्वकृष्टीनामेकादशजघन्यकृष्टिषुलयद्रव्यविशेषोनस्वस्वपूर्वचिर
कृष्टिमात्रासंख्यातभागाधिकतयात्रयोविंशस्थानानित्यक्त्वाशेषाऽनंतनूतनपुरातनकृष्टिस्थानकेषुयथाक्रममु
लयद्रव्यविशेषहीनतयाप्रथमसमयविशेषोनालयद्रव्यविशेषेणहीनंद्रव्यंनिक्षिपति।द्वितीयसमयेदीयमानप्र
देशासमूहस्यैयंश्रेणिरुष्ट्रकूटसदृशीभवतियतःकारणात्द्वितीयसमयेऽपकृष्यकृष्टिषुदत्तद्रव्यस्यद्वादशास्वव
स्थानेष्वसंख्यातभागहान्या।एकादशस्ववस्थानेष्वसंख्यातभागवृद्ध्याशेषानंतकृष्टिस्थानकेष्वनंतभागहान्याऽव
स्थाननियमोजातस्ततःकारणाद्दीयमानप्रदेशश्रेणिस्त्रयोविंशतिस्थानेषुउष्ट्र[illegible]मानतयातिष्ठतीत्यर्थः।उष्ट्रस्य
पृष्ठिर्यथा।पश्चिमभागेउन्नततयामध्यमभागेनिम्नतयाऽग्रेनिम्नोन्नतक्रमेणतिष्ठतितथैवात्रापिप्रदेशनिक्षेपः।प्रथ
मसमयदत्तयाऊनद्रव्या।अग्रेकेषुकियत्स्थानेषुहान्यावृद्ध्याचनिक्षिपतीतितात्पर्यं।एवंसतिद्वितीयसमयापकृष्टकृष्टिप्रतिव
द्धसर्वद्रव्यंसंपूर्णंभवति।धनरूपिपाकरणनिक्षिप्तपूर्वापूर्वस्पर्द्धकप्रतिबद्धस्वकीयद्रव्यंसर्वगुणहान्यास्तकाणकत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्वस्पर्द्धकान्येवानुभवति न कृष्टीरनुभवतीत्यर्थः ।। अपूर्वस्पर्द्धकानि कृष्टीश्च न तस्मिन्काले पूर्वस्पर्द्धकैः सहापूर्वस्पर्द्धकान्यनुभव
ति । तथा कृष्टीः कर्मस्तस्मिन्काले कृष्टीर्नानुभवति कृष्टिकरणकाले पूर्वापूर्वस्पर्द्धकान्येवानुभवतीति तात्पर्यं । प्रथमस्थि
तावावलिमात्रावशिष्टायां कृष्टिकरणकालः समाप्तः ।। ।।कृष्टिकरणकालचरमसमये नुभूयमानोदयनिषेकं मुक्त्वा त
त्रोपरि क्रोधसंज्वलनस्योच्छिष्टावलिमात्रप्रथमस्थितावशिष्टायां बादरकृष्टिकरणकालः समाप्तः । इति तात्पर्यं । एवं कृ
ष्टिकरणाधिकारः समाप्तः ।। ।।इतोग्रे कृष्टिवेदनाधिकार आरभ्यते । कृष्टिकारकचरमसमयानंतरसमये कृष्टीनां वेदको भ
वति द्वितीयस्थितौ स्थितकृष्टीरपकृष्यागत्य चाप्रथमस्थितौ दत्वानुभवतीत्यर्थः । कृष्टिकारकचरमसमयानंतरसमये कृ
~~ष्टीनां वेदको भवति द्वितीयस्थितौ स्थितकृष्टीरपकृष्य~~ कृष्टिवेदकस्य प्रथमसमये चतुःसंज्वलनानां स्थितिबंधः
संपूर्णचत्वारिमासमात्रः कृष्टिकारकचरमसमये चतुःसंज्वलनानामंतर्मुहूर्त्ताधिकचत्वारिमासमात्रं बध्नन् इदानीमंतर्मुहू
र्त्तहीनयितव्यान्यस्थितिबंधं संपूर्णचत्वारिमासमात्रं बध्नातीति तात्पर्यं । चतुःसंज्वलनस्थितिसत्त्वं संपूर्णाष्टवर्षप्रमाणं । पूर्वस
मयेंतर्मुहूर्त्ताधिकाष्टवर्षमात्रतया स्थितं चतुःसंज्वलनसत्त्वं तस्मिन्नेव समयेंतर्मुहूर्त्तात्मकं कांडकचरमफालिपत ४७
न इदानीं परिपूर्णाष्टवर्षमात्रं भवतीत्यर्थः । घातित्रयस्य स्थितिबंधः स्थितिसत्त्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रे भवतः नामगोत्रवेद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टिषु अनंतगुणहीन एव अनुभवति। एवं प्रतिसमयमपकृष्टद्रव्यस्याल्पबहुत्वमुच्यते। यः प्रदेशसमूहः कृष्टिकारकस्य प्रथमसम
ये अपकृष्य गृहीतः सा कल्पेन कृष्टिषु दीयते स स्तोकः द्वितीयसमये कृष्टिरूपेण दत्तद्रव्यमसंख्यातगुणं तृतीयसमये कृष्टि
रूपेण दत्तद्रव्यमसंख्यातगुणं एवं प्रतिसमयमसंख्यातगुणितद्रव्यमपकृष्य गृहीत्वा कृष्टिषु ददाति यावत्कृष्टिकरण
कालचरमसमयस्तावत्। एवमंतर्मुहूर्त्तकालप्रमाणं कृष्टिकरणकालं क्रमेणातीत्य चरमसमये वर्त्तमानस्य स्थितिबंधा
दिप्रमाणं क्रियदिति चेत्। कृष्टिकरणकालचरमसमये चतुःसंज्वलनस्थितिबंधोंतर्मुहूर्त्ताधिकचतुर्मासमात्रः शेषक
र्मणां स्थितिबंधः संख्यातवर्षसहस्रमात्रः। अपूर्वस्पर्द्धककरणकालचरमसमये ऽष्टवर्षप्रमाणः संज्वलनचतुष्टयस्थि
तिबंधः अंतर्मुहूर्त्तमात्रेण हीयमानः आगत्यांतर्मुहूर्त्ताधिकचतुर्मासमात्रो जातः शेषकर्मणां स्थितिबंधः प्राक्तनसं
ख्यातवर्षसहस्रप्रमाणात्संख्यातगुणहानिरूपेण संख्यातसहस्रस्थितिबंधापसरणैः हीयमानो भूत्वा इदानीमपि संख्या २
तवर्षसहस्रप्रमाणं न जहातीत्यर्थः। अस्मिन् कृष्टिकरणकालचरमसमये मोहनीयस्य स्थितिसत्त्वं प्राक्तनसंख्यातवर्षसह
स्रप्रमाणेन हीनं भूत्वा इदानीमंतर्मुहूर्त्ताधिकाष्टवर्षमात्रं जातं घातित्रयस्य स्थितिसत्त्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं नामगोत्र
वेदनीयानां स्थितिसत्त्वमसंख्यातवर्षसहस्रप्रमाणं। अत्र सिंहावलोकनन्यायेनातिक्रांतार्थनिरूपणं क्रियते। कृष्टीः कुर्वन्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नो ऽधिकानुभागं वमुक्त्वा शेषं चतुः संज्वलनानुभाग सत्त्वं सर्वमपि कृष्टिरूपेण परिणमितं। अत्र सर्वकृष्टिकरण
काले कृष्टिषु दृश्यमानप्रदेशसमूहः स्वस्थाने एकगोपुच्छरूपेण तिष्ठति। स्पर्द्धकगतप्रदेशोऽपि स्वस्थाने एकगो
पुच्छाकारेण तिष्ठति कृष्टिगतसर्वप्रदेशपिंडात्स्पर्द्धकगतप्रदेशपिंडोऽसंख्यातगुणस्तया। कृष्टिकरणकालः
चरमसमयावत्तावत् एकगोपुच्छाकारेण तिष्ठति। कृष्टिकारकालसमाप्त्यनंतरं सर्वं दृश्यमानप्रदेशसमूहः कृ
ष्टिरूपेण परिणम्य एकगोपुच्छाकारेण तिष्ठति। अत्र कृष्टिरूपेण परिणतद्रव्यप्रमाणं लोभमायामानक्रोधक्र
मेणेदं। | स१२२ | स१२= | स१२= | स१२=५ | एषां द्रव्याणां विभागक्रमः कृष्टिकारकस्य द्वितीयसमयोक्तप्रकारेण भवति
एवं वि | ७।८ | ७।८ | ७।८ | ७।८ १ | नष्टकपादशसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धद्रव्याणि पूर्वापूर्वकृष्टिरूपेण संस्थाप्यत्र यो
विंशत्कषट्कूटस्थाना निःशेषानंतभागहानिस्थानानि च पूर्वोक्तक्रमेण वक्तव्यानि कृष्टिकारकस्य द्वितीयसमया
द्विचरमसमयपर्यंतनिर्वर्तिता। पूर्वकृष्टिप्रमाणं प्रथमसमयकृतकृष्ट्यसंख्यातैकभागमात्रं भवति। ततः कारण १
प्रथमसमयकृतकृष्टिभ्यः सा असंख्यातैकभागनिक्षिप्ते सर्वकृष्टिप्रमाणं भवति | ४ ख | कृष्टिवेदकस्य प्रथमसमये १ ४८
प्रथमसंग्रहकृष्टितः एतावत्प्रदेशसमूहः | स१२।१२ २४।७ | मपकृष्य गृहीत्वा तत्पल्यासंख्यातेन तस्मात् एकखंडमेतावत्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नीयानां स्थितिबंधः संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणः। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिसत्त्वमसंख्यातवर्षसहस्रमात्रं भवति। नामगोत्रवे
दनीपरिपूर्ण्णा ष्टवर्षमात्रं भवतीत्यर्थः। घातित्रयस्य स्थितिबंधः स्थितिसत्त्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं भवतः। नामगोत्रवेदनीया
नां स्थितिबंधः संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणः। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिसत्त्वमसंख्यातवर्षसहस्रमात्रं भवति नामगोत्रवेदनी।
यानामनुभागबंधः कथमस्तीति चेत्। तात्कालिकगुडखंडशर्करामृतरूपेणाप्युत्कृष्टं प्रवर्त्तते तत्प्रमाणमेव भवति अ
नुभवरहितसमयोनोच्छ्यावलिस्थितं क्रोधसंज्वलनस्यानुभागसत्त्वं सर्वघातिशक्तियुक्तं भवति कारणं किमिति चेत्
समयोनोदयावल्यां यतः कारणात् पूर्वस्पर्धकानि संतिष्ठंति तेषु पूर्वस्पर्धकानुभागसत्त्वं लतादारुसमानशक्तियुक्तं तिष्ठति।
ततः कारणात् तदपेक्षया सर्वघातीत्युक्तं समयोनावलिप्रमाणं सर्वघात्यनुभागसत्त्वमुदयकाले कृष्टिरूपेण भूत्वा
उदयनिषेके उदेष्यत्यागच्छति। आवल्यां समयोनत्वं कथं जातमिति चेत्। उच्छिष्टावलिप्रथमनिषेकस्य वर्त्तमानसमये परमु
खोदयसद्भावात् कृष्टिरूपेण परिणमनाभावेन। चतुःसंज्वलनेषु द्वयेऽपि समयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधसमयप्रबद्धाः
तेषामनुभागाः देशघातिशक्तियुक्ता भवंति तत्स्पर्धकशक्तियुक्ताः। कुतः। कृष्टिकारकस्य काले कृष्टिरूपेण बंधाभा
वात्। तेऽपि द्विसमयोनद्व्यावलिमात्रकाले कृष्टिरूपेण परिणमयिष्यंति समयोनद्व्यावलिमात्रं नवकबंधानुभागं रूपो॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कृष्टिरितिगृहीतव्यं अग्रेप्यनुभूयमानमानादिनवसंग्रहकृष्टीनामिमामेवव्याप्तिंयोजयेत् ।प्रथमसंग्रहकृष्टीरनुभव
न्सर्वकृष्टीरनुभवति ततः कश्चित्पल्का वा इति चेत् । विशेषनिरूपणं क्रियते कृष्टिवेदकस्य प्रथमसमये क्रोधप्रथ
मसंग्रहकृष्ट्यसंख्यातबहुभागमात्रकृष्टय उदयं बंधं वा यांति । कुत्र स्थितास्ता उदयं बंधं वा यांतीति चेत् क्रोधस्य प्र
थमसंग्रहकृष्टिजघन्यकृष्टिमादिं कृत्वा अधस्तनाऽसंख्यातैकभागमात्रीस्पल्का उपरितनस्त क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्ट्युत्कृ
ष्टकृष्टेः उपरितनपरितनासंख्यातैकभागमात्रीमुत्का मध्यमासंख्यातबहुभागमात्रमुदयमायांति । तत्कृष्टयः किंल
क्षणा भवंतीति चेत् । अधस्तनपार्श्वतत्कृष्टयोऽनंतगुणा भूत्वा उपरितनपार्श्वतत्कृष्टयोऽनंतगुणहीना भूत्वा प्रथमसंग्रह
कृष्टिमध्यमकृष्टिस्वरूपेणोदयमायांति । क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेः सकलायामं पल्यासंख्यातेन भक्त्वा एकभागमात्री
पर्यधश्च तत्पल्का शेषबहुभागमात्रमुदयमायांति पुनरासु उदयं पन्नकृष्टेषु मध्ये उपरितनानुदयकृष्टिसोऽधउपरि
मिलित्वा द्विगुणसाधिकमात्रकृष्टीस्पल्का शेषाऽसंख्यातबहुभागमात्रा बंधमायांति । तत्र नेमिचंद्राचार्यप्रियशिष्य
तात्पर्यं मानादीनामपि स्वस्वप्रथमसंग्रहकृष्टेरधस्तनोपरितनाऽसंख्यातैकभागं त्यक्त्वा मध्यमासंख्यातबहुभागमा
त्रो बंधः प्रवर्तति मानादीनां प्रथमद्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्टय इदानीमुदयं नायांति । क्रोधस्य प्रथमसंग्रहकृष्टिं विनीतस्य ४७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त व१२।१२ स्वीकृत्य प्रथमस्थितिं कुर्वन्नुदयनिषेके स्तोकं ददाति। अग्रेतननिषेके एतस्मादसंख्यातगुणं ददा
ति २५।३ एवमसंख्यातगुणितक्रमेण गुणश्रेणिं करोति यावत्प्रथमसंग्रहकृष्टिवेदककालाउच्छिष्टावलिमात्रेण।
प्रथमस्थितिरधिका भवति तावत्प्रथमस्थितिचरमनिषेकः एव गुणश्रेणिशीर्षमित्युच्यते पुनः प्राक्तनावशिष्ट
बकखंडेषु स्थितापेक्षया प कृष्टिक्रोधद्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यमेनिक्षिप्यते एतावद्भवति व१२।१५ इदं अष्टव
र्षमात्रस्थितायामसंज्ञनितसंख्यातावलिनिर्लेपनकारूपो न स्थितायामार्धमात्रविशेषाधिकं २५।३ कृत्वा द्वितीय
स्थित्यादिनिषेके निक्षिप्यमसत्यगुणश्रेणिशीर्षे तत्ज्वादसंख्यातगुणं भवति। इतउपर्यसंख्यातभागमात्रेण विशेष
हीनं ददाति यावदतिस्थापनावलिं प्राप्नोति तावत्। अनेन क्रमेण प्रतिसमयं गलितावशेषे गुणश्रेणिं करोति। कृष्टि
करणकाले या तृतीयसंग्रहकृष्टिः सा कृष्टिवेदके प्रथमसंग्रहकृष्टिरित्युच्यते। अन्यथा कृष्टिकारकस्य प्रथमसंग्र
हकृष्टिवेदकेपि प्रथमसंग्रहकृष्टिरित्युच्यमानेतामनुभूयाग्रतनद्वितीयसंग्रहकृष्ट्यनुभवनकाले पूर्वबंधोदया
भ्यामिदानीतनबंधोदयावनंतगुणौ जायेतां न च तथा प्रतिसमयं बंधोदययोरनंतगुणहानत्वसंभवात्। अतः का
रणकृष्टिकारकस्य तृतीयसंग्रहकृष्टिरेव कृष्टिवेदकस्य प्रथमसंग्रहकृष्टिः प्रथमसंग्रहकृष्टिरेव तृतीयसंग्रह

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नुभयशलाकात्रिगुणितः सन्नुपरितनानुभयकृष्टिप्रमाणं भवति संदृष्टिः ।।१२।४। पुनः पूर्वराशिरेवोपरितनोदय
शलाकात्रिगुणितः सन् अधस्तनोदयकृष्टिप्रमाणं भवति संदृष्टिः ।।१२।३।७ ख२४९।१६ द्वादशसंग्रहकृष्टिस्वस्वप्रथम
समयकृष्टिवेदकं प्रति इदमल्पबहुत्वमुक्तं। सं प्रति द्वितीयसमया ख२४९।१६ प्सरति स्वस्वसंग्रहकृष्टिचरमकृष्टिवेद
कपर्यंतमल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा। अधस्तनानुभयकृष्टयस्तोकाः उदयकृष्टयस्तु विशेषाधिकाः ततः परं पूर्वसमयव
धोक्तकृष्टकृष्टिसमानकृष्टिमादिं कृत्वाऽधोयाऽनुभयकृष्टयस्ता विशेषाधिका ततः अधस्तनं उदयकृष्टयो विशेषाधिका
ः इतायेपूर्वसमयोपरितनोदयजघन्यकृष्टिसमानकृष्ट्याद्या सर्वानुभयकृष्टयः असंख्यातगुणाः कुतः पूर्वसमयो
परितनानुभयकृष्टीनामसंख्यातैकभागमात्रकृष्टीः पूर्वसमयोपरितनोदयजघन्यकृष्टिमादिं कृत्वाऽधोवतार्य सांप्र
तकानुभयकृष्टिर्भवति ततोऽधः पूर्वसमयोपरितनोदयकृष्ट्यसंख्यातैकभागमात्रकृष्टीरवतार्येदानीतनोपरि
तनोदयजघन्यकृष्टिं संलवात् मध्येवंधोदययुक्तकृष्टयोऽसंख्यातगुणा भवंति पुनः पूर्वसमयाधस्तनानुभयकृष्टी
नामसंख्यातबहुभागमात्रकृष्टीस्तासामुक्तकृष्टकृष्टिसमानकृष्टितः अधोऽवतार्य सांप्रतिकबंधजघन्यकृष्टिर्भवति ५०
ततोऽधः पूर्वाधस्तनोदयकृष्ट्यसंख्यातैकभागमात्रकृष्टीरवतीर्य सांप्रतिकोदयजघन्यकृष्ट्यल्पबहुत्वं कथमस्तीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषे द्विसंग्रहकृष्टीः इदानीं बंधमुदयमपि नागच्छंति। क्रोधस्य प्रथमसंग्रहकृष्टेरनुभयोभयकृष्टीनामल्पबहुत्वं कथमस्तीति
चेत् क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेरधस्तनाः अनंताः कृष्टयो बंधमुदयं च नायांति ताः स्तोकाः तासामंकसंदृष्टिः २ उपरियाः कृष्टयः
उदयमायांति ता विशेषाधिकाः संदृष्टिः ३ अधिकप्रमाणमधस्तनानुभयकृष्टीः पल्यासंख्यातेन भक्ता तत्रैकखंडप्रमा
णमिति ज्ञातव्यं तत्क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेः उपरितनानुभयाः कृष्टयः उदयं बंधं नायांति ताः विशेषाधिकाः संदृष्टिः ४
अत्रापि विशेषाधिकप्रमाणमुदयकृष्टीः पल्यासंख्यातेन भक्तास्तत्रैकखंडमात्रं भवति ततः याः कृष्टय उदयमायांति
ताः विशेषाधिकाः संदृष्टिः ५ अत्राधिकप्रमाणं उपरितनानुभयकृष्टीः पल्यासंख्यातेन भक्ता तत्र एकखंडमात्रं भवति
मध्ये याः कृष्टयो बंधमुदयं चागच्छंति ताः असंख्यातगुणाः क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टीः पल्यासंख्यातेन भक्ता तत्र बहुखंड १
मुदयकृष्टिप्रमाणं संदृष्टिः [।४।२२ पु ख २४ पु] एकखंडप्रमाणमिदं [।४।२२।१ ख २४ पु] प्रक्षेपयोगोद्धृतमिश्रपिंडप्रक्षेपकाणां गुणको
भवेत्सः इति सूत्रेण पूर्वोक्तसकलशलाकायोगेन भक्ते लब्धमेतावत् [।४।२२ ख२४पु६] इदमधस्तनानुभयश
लाकात्रिगुणितं सत् अधस्तनानुभयकृष्टिप्रमाणं भवति संदृष्टिः [।४।२२।२ ख२४पु६] पुनः पूर्वराशिरेवाधस्तनो
भयशलाकात्रिगुणितं सत् अधस्तनोदयकृष्टिप्रमाणं भवति संदृष्टिः [ख२४पु६] [।४।२२।३ ख२४पु६] पुनः पूर्वराशिरेवोपरितना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कांडकघातोऽश्वकर्णीकारेण प्रवृत्तः इदानीं बादरसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धानां संज्वलनानुभागानां प्रतिसमयमनंत
गुणहान्याऽपवर्तनं प्रवर्त्तत इति तात्पर्यं इतः परि प्रतिसमयं संज्वलनानुभागस्य बंधोदययोः प्रवृत्तिक्रम उच्यते
प्रथमसमयकृष्टिवेदकस्याऽनंतबहुभागमायाः क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टयुदयमायांति तास्तदुदयागतकृष्टि
मध्यात्कृष्टिः कृष्टिः सा बहुभागाक्रांतियुक्ता भवति क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टौ वर्धमानकृष्टयोऽनंतबहुभागमात्राः सं
तितासु वर्धमानकृष्टिमध्यात्कृष्टकृष्टिः सा तदुदयोत्कृष्टकृष्टितोऽनंतगुणहीना द्वितीयसमये तदुदयोत्कृष्टकृ
ष्टिः प्रथमसमयबंधोत्कृष्टकृष्टितोऽनंतगुणहीना ततः द्वितीयसमयस्य बंधोत्कृष्टकृष्टिरनंतगुणहीना ततस्तृती
यसमयस्योदयोत्कृष्टिरनंतगुणहीना ततस्तृतीयसमयस्य बंधोत्कृष्टिरनंतगुणहीना एवमहिगत्या सर्वकृष्टि
वेदककालेऽप्यनुभागाल्पबहुत्वं प्रवर्त्तयति एवं बंधोदययोः उत्कृष्टकृष्ट्यल्पबहुत्वमुक्तं इदानीं बंधोदययजघन्य
परस्थाने स्वकीयाधःस्थितकषायप्रथमसंग्रहे च संक्रमयति स्वस्थाने वा परस्थाने वाऽनुभूतसंग्रहादनंतरोद
ययोग्यसंग्रहे संख्यातगुणतया संक्रमयति अत्र तात्पर्यमुच्यते तद्यथा लोभसंज्वलनवेदकप्रथमसंग्रहकृ
ष्टिद्रव्यमपकर्षणभागहारेणैकैकखंडं प्रथमसंग्रहकृष्टिद्रव्यादधिकं द्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यमपकर्ष ५२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दितरकृष्टिवेदकस्यप्रथमसमयेतीव्रानुभागयुतंबंधजघन्यकृष्टिस्तीव्रानुभागयुतात्ततउदयजघन्यकृष्टिरनंतगुण
हीनाद्वितीयसमयेबंधस्यजघन्यकृष्टिःप्रथमसमयोदयजघन्यकृष्टितोऽनंतगुणहीनाततोद्वितीयसमयेउदयज
घन्यकृष्टिरनंतगुणहीनाततस्तृतीयसमयेबंधजघन्यकृष्टिरनंतगुणहीनाततस्तृतीयसमयेउदयजघन्यकृष्टि
रनंतगुणहीनाएवमधिगताकृष्टिवेदकसर्वकालेपिजघन्यानुभागाल्पबहुत्वंप्रवर्त्तते [illegible]धस्यप्रथमसंग्रह
कृष्टे[illegible]व्यानांबंधोदययोःकृष्टजघन्यकृष्टीरात्रित्यागतःइयंप्ररूपणाक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदकस्यचरमसमय
पर्यंतंज्ञातव्यासातद्द्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्ट्यनुभवकस्याप्यनुभागबंधोदयाल्पबहुत्वमेवमस्तीतिसूत्रस्यार्थःअत्रसंक्रमण
द्रव्यस्यसंक्रमोविचार्यतेक्रोधादिसंग्रहद्रव्यंस्वस्थानेस्वस्वतृतीयसंग्रहपर्यंतंकृष्टिर्भवतिततोऽधःपूर्वबद्धस्यानु
नुभयकृष्टीनामसंख्यातिकभागमात्रकृष्टीरवतीर्यअधुनातनानुभयकृष्टिजघन्यकृष्टिर्भवतिएवंप्रतिसमयंपूर्व
पूर्वानुभयोदयोदयानुभयकृष्टिभ्यउत्तरोत्तरानुभयोदयोदयानुभयकृष्टयोऽसंख्यातगुणहीनामध्यालयाःविशेषा
धिकाइतिज्ञातव्यंअत्राप्ययंभावार्थःप्रथमसमयकृष्टिवेदकमादिंकृत्वामोहनीयानुभागानामितःपर्यंतंसमयापवर्त्त
नापवर्त्ततेपूर्वमपूर्वस्पर्द्धककरणकालेकृष्टिकरणकालेचांतर्मुहूर्तकालंप्रतिक्षणंभूत्वासंज्वलनचतुष्टयानुभाग

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धप्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यं पृथक्पृथगपकर्षणभागहारेणखंडितैकैकभागः तृतीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयति।
ततस्त्याः आयद्रव्याणि त्रे २। क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिद्रव्यमपकर्षणभागहारेणखंडितैकभागं त्रयोदशगुणित
यात्तदनंतराद्वययोग्यायां तद्द्वितीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्या आयद्रव्याणि १३ शीतफलतरत्वात्तं क्रोधप्रथमसंग्र
हकृष्टेरायद्रव्यं नास्ति आनुपूर्वीसंक्रमणात् अत्र संक्रमणद्रव्यस्यापकर्षणव्यपदेशः कथं जात इति चेत् अनुला
गपेक्षयाहानिसद्भावात्। इत्यायद्रव्यविभागः समाप्तः। व्ययद्रव्यविभागः कथ्यते। क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टितः स्वकीय
द्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्ट्योः मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ च गतद्रव्याणि मिलित्वा तत्प्रथमसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्याणि अष्टोत्तरद्वि
शतं क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टौ मानप्रथमकृष्टौ च गतद्रव्ये द्वे मिलित्वा क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्ये द्वे लवतः। मानप्र
थमसंग्रहकृष्टौ च गतद्रव्ये द्वे मिलित्वा स्वकीयद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्ये द्वे लवतः मायाप्रथमसं गतद्रव्याणि मिलित्वा मायाप्रथ
मसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्याणि भवंति। त्रीणि भवंति स्वकीयतृतीयसंग्रहकृष्टौ लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च गतद्रव्ये द्वे मिलित्वा मा
याद्वितीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्ये द्वे लवतः। लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ गतद्रव्यमेव मायातृतीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्यं भवति लो
भद्वितीयसंग्रहकृष्ट्योर्गतद्रव्ये द्वे मिलित्वा स्वकीयप्रथमसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्ये द्वे लवतः। निजतृतीयसंग्रहकृष्टौ गतद्र ५२

× संग्रहकृष्टौ गतद्रव्यमेव मान तृतीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्यं भवति मायाद्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्ट्योः लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च × नि. ४८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णभागहारेणानंतैकखंडं वलोभतृतीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्यं तल्लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितोपकृ
ष्टितोपकृष्टद्रव्यमेव द्वितीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्यमेकं मायाप्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्याणि
अपकर्षणभागहारेण पृथक्पृथग्भक्त्वा तत्रैकैको भागो लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्याणि त्रीणि
मायाप्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्ये पृथक्पृथगपकर्षणभागहारेण भक्त्वा तत्रैकैको भागो मायातृतीयसंग्रह
कृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्ये द्वे तत्प्रथमसंग्रहेणापकृष्टद्रव्यमेव द्वितीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तद्
द्रव्यमेकं मानप्रथमद्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्टिद्रव्याणि पृथक्पृथगपकर्षणभागहारेण भक्त्वा तत्रैकैकखंडं मायाप्रथ
मसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्याणि त्रीणि मानप्रथमद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्ये पृथक्पृथगपकर्षणभा
गहारेण भक्त्वा तत्रैकैकखंडं तत्तृतीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्ये द्वे तत्प्रथमसंग्रहादपकृष्टद्रव्यमेव
द्वितीयसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्यमेकं क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिद्रव्यमपकर्षणभागहारेण भक्त्वा
तत्रैकभागस्तत्स्वयोद्वागुणहानिं द्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यं ततो विशेषाधिकं तृतीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यं पृथक्
पृथगेतेनैव भागहारेण भक्त्वा तत्रैकैकखंडं मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रमयतीति तस्यायद्रव्याणि पंचदशक्रो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तावन्मात्रंभवतिआयद्रव्येसोप्यव्ययद्रव्यादपनीयप्रतिपूरणंकथनंक्रियतेतिचेत्।एकत्रआयोव्ययसमानः।एकत्रआय
व्ययोऽल्पः।एकत्रआयाद्व्ययोधिकः।एकत्रव्ययएवास्तिआयोनास्ति।एकत्रआयएवास्तिव्ययोनास्तीतिकारणात्।परस्थान
गोपुच्छइदानीमपिसंजायमानस्यतःलोभतृतीयसंग्रहघातितावशिष्टचरमकृष्टितस्तद्वितीयसंग्रहजातस्यादिकृष्टेरूपो
धिकनष्टकृष्टिमात्रविशेषहीनवनपाम्यत्एकविशेषहानिमिष्ट्वाविनष्टकृष्ट्यायामप्रमाणविशेषान्निजघातद्रव्यादप
नीयनिक्षिप्तेषुतच्चरमकृष्टितोद्वितीयमादप्रथमकृष्टेरेकविशेषहीनाभवति।अनेनक्रमेणद्वितीयकृष्ट्यादिनिजघा
तितावशिष्टचरमकृष्टिपर्यंतंतावन्मात्रविशेषान्घातद्रव्यतोऽपनीयैकद्रव्येणनिक्षिप्ते।अधस्तनविनष्टकृष्ट्यायामप्रमाण
विशेषविष्कंभेणनिजघातितावशिष्टकृष्टिमात्रायामेनैकमायतचतुरस्रक्षेत्रंनिक्षिप्यते।प्रथमसंग्रहकृष्टेःस्वकीयाधस्तन
संग्रहकृष्टिविषयेविनष्टकृष्ट्यायामप्रमाणविशेषविष्कंभेणनिजघातितावशिष्टकृष्टिमात्रायामेनमायतचतुरस्रक्षेत्रद्वयमा
त्रद्रव्यंनिजघातद्रव्यात्स्वीकृत्यनिक्षिप्तेलोभसंग्रहकृष्टित्रयस्यैकगोपुच्छोभवति।अनेनक्रमेणमायातृतीयसंग्रहकृष्ट्या
धस्तननष्टकृष्ट्यायामप्रमाणविशेषविष्कंभेणस्वस्वघातितावशिष्टकृष्टिमात्रायामेनत्रिचतुःपंचषट्सप्ताष्टनवदशैकाद
शायतचतुरस्रक्षेत्रप्रमाणद्रव्याणिस्वस्वघातद्रव्येभ्यःस्वीकृत्यनिक्षिप्तेषुद्वादशसंग्रहकृष्टीनांस्वस्थानपरस्थानगोपुच्छःसं ५३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria; Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

व्ययैकमेव निज द्वितीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्यं भवति तीसरी तृतीयसंग्रहकृष्टेर्व्ययद्रव्यं नास्ति विलोमसंक्रमणाभावात् एवं
व्ययद्रव्यविभागः समाप्तः इतउपरि प्रागुक्तानुसमयापवर्तनाप्रवृत्तिक्रमउच्यते प्रथमसमयकृष्टिवेदकः बाद
रसंग्रहकृष्टीनां चरमकृष्टिमादिं कृत्वा एकैकसंग्रहकृष्ट्यसंख्यातैकभागं घातयति अत्र विशेषार्थनिर्णयः क्रियते
स्वस्वसंग्रहकृष्टीः संस्थाप्य अपकर्षणभागहारादसंख्यातगुणहीनभागहारेण पृथक् पृथक् खंडितासु स्वस्वघातकृष्टिप्रमाण
मायाति संदृष्टिः एतासु घातकृष्टिषु स्वस्वचरमकृष्टिस्थितद्रव्यं संस्थाप्य स्वस्वघातकृष्टिप्रमाणेन संगुण्य विशेषाधिकं कृ
तं सत् स्वस्वघातद्रव्याणि जायंते एवं प्रागुक्तसर्वेषां घातद्रव्याणां संदृष्टि
द्रव्याणि अधस्तनानि व्ययद्रव्याणि ततोऽधस्तनघातद्रव्याणि अत्र व्ययद्र
पुच्छेन ष्टघातद्रव्यात् परस्थानगोपुच्छेन ष्टः ततः कारणात् स्वस्वघात
तैकभागहीनं कृत्वाऽपनीय प्रतिपूरणे कृते स्वस्थानगोपुच्छो जायते हीनप्र
स्वस्वाग्रकृष्टिप्रविष्टद्रव्यं संस्थाप्य स्वस्वव्ययद्रव्यागमन कारणभूतेनापक

घलो ख व २४ ३ / व	याष ख व २४ ३ / व	घमा ख व २४ ३ / व	घलो ख व २४ ३ / व
६ ख व २४ ३ / व	६ ख व २४ ३ / व	४ ख व २४ ३ / व	६ ख व २४ ३ / व
४ ख व २४ ३ / व	४ ख व २४ ३ / व	४ ख व २४ ३ / व	४ ख व २४ ३ / व

अत्रोपरितनानि आय
द्रव्याणि स्वस्थानगो
पुच्छे स्वस्वव्ययमसंख्या 1
भागं क्रियदिति विवक्षि
र्षणभागहारेण भक्ता
स्वस्वविनष्टकृष्ट्यायामेन संगुण्य साधिकं कृतं सत्

व१२।२ २४ ३	व१२।१ २४ ३	व१२।२ २४।३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४।३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।१ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	०	आय द्रव्य
०	व१२।१ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४।३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।१ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व१२।२ २४ ३	व्यय द्रव्य
व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	व १२ २४ ३ / व	घात द्रव्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्त्यमानाः पल्यासंख्यातैकभागगुणिताः कृताः एकसमयप्रबद्धमात्रं वंधद्रव्यापकर्षणं गुणहानिमात्रसमयप्रबद्धानाम
संख्यातैकभागमात्रसंक्रमणद्रव्यस्यासंख्यातगुणत्वात् निर्वर्त्यमानकृष्टीनां द्रव्यानुसारेणाल्पबहुत्वसंभवा
त् वर्धमानद्रव्येण निर्वर्त्यमानकृष्टीः क्व तु करोति इत्याशंकायाः कृष्टयो वर्धमानद्रव्येण निर्वर्त्यंते तास्वित्युक्तः अधस्तनसंग्र
हकृष्टिषु करोति ताः कृष्टीस्तत्त्वतः संग्रहकृष्टीनामधः करोति मध्ये वा इति चेत् एकैकसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टीना
मध्ये करोति सर्वेषां येषां वकृष्टीनां मध्येषु करोति न वा इति चेत् न सर्वेषां अवयवकृष्टीनां मध्येषु करणप्रसंगेकतित्रवय
वकृष्टिमध्येषु अपूर्वकृष्टीर्निर्वर्तयति इति चेत् अत्र निर्णयः क्रियते वर्धमानसंग्रहाणामधः उपर्यपि असंख्या
तैकभागमात्रप्रत्येकमध्ये वर्धमानकृष्टीनां यत्प्रथम[illegible]ध्यंतरं तत्र न द्वितीयकृष्ट्यंतरेऽपि न तृतीयकृष्ट्यंतरेऽपि न एवं प
ल्यस्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलमात्रकृष्ट्यंतराण्यतीत्यैकामपूर्वकृष्टिं निर्वर्तयति पुनरपि तावन्मात्रकृष्ट्यंतराण्यत्र
तीत्यैकैकामपूर्वकृष्टिं निर्वर्तयति यावदधोऽधःकृष्टेरधः पल्यस्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलमात्राया अनवतीर्य वंधद्र
व्यनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टीनामुत्कृष्टिकृष्टिरुत्पद्यते तावत् इतः उपरि वर्धमानप्रदेशसमूहस्य निषेकश्रेणिनिरूपणं ५४
क्रियते अत्र वर्धमानजघन्यकृष्टौ बद्धद्रव्यं निक्षिपति रूपोनकृष्ट्यायामार्धहीनद्विगुणहान्या गुणितस्वकीयकृष्ट्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पूर्णो जायते॥ पुनरपि सकलमध्यमखण्डानि मेलयित्वा प्रवर्त्तिते साधिकनवगुणितं जायते संदृष्टि व ४ १ ६ सकलघा
तद्रव्ये मिलिते एतावत् व ४ ९ सकलमध्यमद्रव्ये अत्रायतचतुरस्रक्षेत्ररूपेण निक्षिप्तद्रव्ये चयघातद्रव्यमास्त्रीकृते
असंख्यातबहुभागमात्रद्रव्य ९ मवशिष्यते इदं प्रथमसमयघातितावशिष्टसर्वकृष्ट्यायामेन रूपोनगच्छार्द्धहीनद्वि
गुणहान्या च न्यूनत्वात् सकलकृष्ट्यायामसंकलनेन न संगुणप्रस्थास्मिन्निक्षेपणीयशेषद्रव्यं सर्वकृष्ट्यायामेन तत्का एकखं
डस्य तागहारमात्रमेव गुणकारं कृत्वा तत्रैकखंडं पूर्वोक्तसंकलनायां च सकलकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् गृहीत्वा लि
जघन्यकृष्टौ निक्षिप्ते द्वितीयकृष्ट्यादिकखंडं पूर्वोक्तसंकलनायां च रूपोनसकलकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् गृहीत्वा तत्
यकृष्टिमादिं कृत्वा अधस्तनसर्वकृष्ट्युत्कृष्टपर्यंतं निक्षिप्ते अवशिष्टघातद्रव्यं सर्वं समाप्नोति सर्वत्रापि एकगोपुच्छं भ
वति वर्द्धमानक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेः स्वघातद्रव्यस्यासंख्यातैकभागं एतत्कंडका अवशेषसर्वघातद्रव्यमेकगोपुच्छाका
रेण निक्षिप्ते इत्येकगोपुच्छस्वरूपावस्थितत्वात् द्वादशसंग्रहकृष्टीनां मध्ये क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिं विना शेषैकादशसंग्रह
कृष्टीनां संक्रमणद्रव्येण यथासंभवं बध्यद्रव्येण वा पूर्वकृष्टीः करोतीत्यर्थः। अत्र वर्द्धमानद्रव्येण निर्वर्त्यमानाः कृष्टयो
वा संक्रम्यमाणद्रव्येण निर्वर्त्यमाना वा इति चेत् वर्द्धमानद्रव्येण निर्वर्त्यमानाः कृष्टयः स्तोकाः संक्रम्यमाणद्रव्येण निर्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टीनां मध्ये ष्ठयाः कृष्टयः कृताः ता असंख्यातगुणाः संग्रहकृष्टीनामधःयाः कृष्टयः क्रियंते तासां पूर्वकृष्टिकारकद्वितीय
समये निर्वर्त्यमानाः पूर्वकृष्टीनां यद्विधानमुक्तं तन्निरवशेषतया कर्त्तव्यं अल्पविशेषोस्तिसक इति चेत् इदानीं क्रियमा
णाधस्तनाः पूर्वकृष्टीनां वरकृष्टौ दीयमानप्रदेशासमूहात् पूर्वजघन्यकृष्टौ दीयमानप्रदेशासमूहः कृष्टिकारके असंख्या
तभागहीनः स्यात् इदानीमसंख्यातगुणहीनमस्ति कुतः संप्रति अधस्तनकृष्टिद्रव्यात् मध्यमखंडद्रव्यस्यासंख्यातगुण
हीनत्वात् पुनरपि पूर्वकृष्टीनां वरमकृष्टौ दीयमानप्रदेशाद पूर्वकृष्टीनां जघन्यकृष्टौ दीयमानप्रदेशाः कृष्टिकारके
संख्यातभागाधिकः स्यात् इदानीमसंख्यातगुणोभवत् कुतः कृष्टिवेदके मध्यमखंडादधस्तनकृष्टेरसंख्यातगुणत्वा
त् अवयवकृष्टीनां मध्ये ष्ठयाः कृष्टयः क्रियंते तासां पूर्व[illegible]वध्यमानप्रदेशेन निर्वर्त्यमानानाम पूर्वकृष्टीनां यद्विधानं कृ
तं तत्सर्वं निरवशेषं क्रियते अल्पविशेषः सक इति चेत् बंधद्रव्येण निर्वर्त्यमानाः पूर्वकृष्टितः स्तोकतरकृष्ट्यंतराणि प
तिक्रम्य संक्रम्यमाणप्रदेशासमूहेन निर्वर्त्यमानाः पूर्वकृष्टिष्वंतरेष्वपमानान् भवति कृतानि कृष्ट्यंतराणि गणनया पल्यप्रथ
मवर्गमूलस्यासंख्यातैकभागमात्राणि अपकर्षणोत्कर्षणभागहारमात्राणीत्यर्थः अत्र तात्पर्यं निरूपणं क्रियते त
द्यथा लोभसंज्वलनस्य तृतीयसंग्रहकृष्टेरायद्रव्यादेकादेकोत्तर निजरूपोनगच्छसंकलनमात्रपूर्वविशेषान् ग ५५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यामेनवध्यमानद्रव्यस्यानंतैकभागमात्राधिगुणहान्यासंगुणेपनिक्षिपतीसर्व्वं॥ द्वितीयकृष्टौ अनंतभागरूपेण वि
शेषेण हीनं निक्षिपति॥ तृतीयकृष्टावनंतभागरूपेण विशेषेण हीनं निक्षिपति॥ चतुर्थकृष्टावनंतभागरूपेण विशे
षेण हीनं निक्षिपति एवमध्यवधानेन पूर्वकृष्टिप्रतिवद्धकृष्टिषु विशेषहीनं निक्षिपति यावत् पूर्वकृष्टिं प्राप्नोति
तावत् अत्र उपरिस्थितमकृष्टौ दत्तद्रव्यात् पूर्वकृष्टावनंतगुणं ददाति॥ अपूर्वकृष्टेः सकाशात् यानंतरकृष्टिः तस्या
मनंतगुणहीनं ददाति तत उपरि सर्वकृष्टिषु अनंतभागरूपेण विशेषेण हीनं ददाति यावत् सल्पासंख्यातप्रथमवर्गस्थू
लमात्रकृष्टीरतीत्य उपरि एकाम् पूर्वकृष्टिं निर्वर्तयति तावत् एवं सर्वकृष्टिषु नवकबंधद्रव्यस्य निषेकप्ररूपणं ज्ञा
तव्यं॥ अनेन प्रकारेण नवबंधद्रव्यकृता ऽपूर्वकृष्टयोपि अनंता भवंति॥ एवं बंधकृष्टिस्वरूपं निरूपितं इदानीं संक्रमणकृ
ष्टिस्वरूपं निरूप्यते॥ संक्रमणप्रमाणप्रदेशसमुद्भात् या कृष्टयो निर्वर्तिता स्ताः द्वयोः स्थानकयोर्निर्वर्तंति किं तत्स्थानद्व
यमिति चेत्॥ अवयवकृष्टीनां मध्ये संग्रहकृष्टीनामधश्च करोति॥ तत्र प्रथमसंग्रहकृष्टिं विनाशेषसर्वैकादशसंग्रहकृ
ष्टीनामधस्तनदसंख्यातभागमात्राः अधस्तनकृष्टीनाम्नीः पूर्वकृष्टीः करोति तदेकादशसंग्रहकृष्ट्यवयवकृष्टिमध्ये
षु संक्रमणांतरकृष्ट्याख्याः पूर्वकृष्टीः करोति॥ तथा संग्रहकृष्टीनामधः या कृष्टयः कृतास्ताः स्तोकाः॥ अवयवकृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यद्भागदमनीयहृथक्कंसंस्थापयेत्क्रोधस्यप्रथमसंग्रहकृष्टेः घातद्भागदपनीयपृथक्कंसंस्थापयेत् एतानिसंक्रमणद्रव्य
प्रतिबद्धमध्यमखंडनामानिभवंति संदृष्टिः उनरप्पिकमध्यमखंडद्रव्या
धिकंलोभसंज्वलनस्यतृतीयसंग्रहकृष्टेः प्रथमकृष्टिद्रव्यंसंस्थाप्यक्रोधप्रथम
संग्रहकृष्टिंविनाशेषैकादशसंग्रहकृष्टीनांस्वस्वकृष्ट्यायामानपकर्षण
भागहारादसंख्यातगुणेनपल्यासंख्यातेनखंडैकभागेनसंगुणएपस्वस्वाय
द्रव्येभागहाराचा पृथक्कंसंस्थापयेत् एतानिसंग्रहाणामधोनिर्वर्तमानकृ
मकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडनामानि संदृष्टिः उनरप्पिकाद्येकोत्तरनिज
वेद्यमानसर्वकृष्ट्यायामसंकलनामात्रोलयद्रव्यप्रतिबद्धविशेषाखनि
जैकविशेषानंतैकभागहीनान्क्रोधसंज्वलनप्रथमसंग्रहकृष्टिघातद्रव्या

व१२ ध- ध३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध-३वव ख२ध	व१२ ध- १२ ध३वव ख२ध ख
व१२ ध- ध३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध-३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध-३वव ख२ध ख
व१२ ध- ३वव ख२ध ख	व१२ ध- ३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध३वव ख२ध ख	व१२ ध- ध-३वव ख२ध ख
लो	या	मा	क्रो
व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	०
व१२ ध- ध ख२ध ३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध-ख२ध३व
व१२ ध- ध- ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख	व१२ ध- ध ख२ध३व ख

द्गृहीत्वापृथक्कंसंस्थापितेषुतद्घातद्रव्यंसमाप्तं॥ ॥उनरपिरूपाधिकातीतकृष्ट्यायामाद्येकोत्तरनिजपूर्वापूर्वकृष्ट्याम ५६
संकलनामात्रोलयद्रव्यप्रतिबद्धविशेषानिजद्वितीयसंग्रहकृष्ट्यायद्रव्याद्गृहीत्वापृथक्कंसंस्थापयेत् एवंक्रोधस्यप्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हीनाद्यथकलस्थापयेत्पूर्वविशेषप्रमाणंकिमितिचेत्क्रोधगततदानींतनसर्वद्रव्यस्वरूपोनाद्धार्धेनहीनचिगुणहा
नागुणितघातितावच्छिष्टसर्वकृष्ट्यायानेनक्रमेतावद्भवति।संदृष्टिः व१२ / ९१६-४ / ख ख२ इदंविंशतिकलाउनरपिअतीत
कृष्ट्याद्यासमात्रविशेषान्आदिंकृत्वानिजकृष्ट्यायामंगच्छकृत्वापूर्वोक्तसं कलनासूत्रेणधनमानीयद्वितीय
संग्रहकृष्टेरायद्रव्यादपनीयपृथक्संस्थापयेत्।लोभसंप्रथमसंग्रहकृष्टिमादिंकृत्वासंग्रहकृष्टीनांस्वस्वातीतकृ
ष्ट्यासमात्रविशेषानादिंकृत्वास्वस्वकृष्ट्यायामंगच्छंकृत्वासंकलयास्वस्वायद्रव्येसोगहीनाद्यथकंसंस्थापयेत्क्रोध
वेदकप्रथमसंग्रहकृष्टेरायद्रव्यानावासूर्वपरस्थानगोपुच्छपूरणकालेपृथग्निक्षिप्तयातद्रव्यान्निजसंकलनाद्रव्यंग
हीनादृथकंसंस्थापयेत्पुनःएतानिसंक्रमणद्रव्याणिभवति
घाधस्तनशीर्षद्रव्यविशेषनामानिभवंति।संदृष्टिः।अनर
पिलोभसंकलनस्पर्द्धतीयसंग्रहकृष्टेःप्रथमकृष्टिसं
स्थाप्यापकर्षणभागहारादसंख्यातगुणेनपल्यासंख्या
तभागेनभक्त्वाएकखंडस्वस्वकृष्ट्यद्धनासंगुणपस्वस्वा

वि छ= ४- ५ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४- ११ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४- २७ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४- ६५५= ख२४ ख२४ २फ
वि छ= ४- १ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४- ९ ख२४ ख२४ २	वि छ ४- १५ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४- २२ ख२४ ख२४ २
=वि छ= ४- १ ख२४ ख२४ २	वि छ ४ ७ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४- १३ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४- १९ ख२४ ख२४ २
लो	या	मा	क्रो
वि छ= ४ ६७ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४ ६१ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४ २५ ख२४ ख२४ २	वि छ ४ २९ ख२४ ख२४ २
वि छ ४ ४५ ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४ ३९ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४- ३३ ख२४ ख२४ २	वि छ ४- २८ ख२४ ख२४ १२=
वि छ= ४ ६३ =ख२४ ख२४ १२	वि छ= ४- ३७ ख२४ ख२४ २	वि छ ४ ३१ ख२४ ख२४ २	वि छ= ४-११६९ ख२४ ख२४ १२=

गा४
ख२४
वा वि
आ ख=
गा४-१३
ख२४
वा वि
आ=

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

षैकभागस्यतच्छलाकाएवगुणकारस्वरूपेणस्थापयेत्‌एतानिसंक्रमणांतरकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडद्रव्यनामानि
भवंतिसंदृष्टिः।एवंसंक्रम्यमाणप्रदेशैर्निर्वर्त्यमानकृष्टीनांद्रव्यविभंजनविधानमुक्तं।इदानींबध्यमानप्रदेशैर्नि
र्वर्त्यमानकृष्टीनांद्रव्यविभंजनंक्रियते तद्यथा मोहनीयस्यैकसमयप्रबद्धंसंस्थाप्यावल्यसंख्यातभागेनभक्त्वाए
कभागमपनीयशेषबहुभागद्रव्यंसमानतयाचतुःपुंजान्कृत्वाऽपनीतैकभागमावल्यसंख्यातेनभक्त्वाएकभा
गमपनीयशेषबहुभागंप्रथमपुंजेदत्तेलोभसंज्वलनैकसमयप्रबद्धप्रमाणंभवति।अपनीतैकभागमावल्य
संख्यातेनभक्त्वाएकभागमपनीयबहुभागेषुद्वितीयपुंजेदत्तेषुमायासंज्वलनैकसमयप्रबद्धप्रमाणंभवति
तमपनीतैकभागमावल्यसंख्यातेनभक्त्वाएकभागमपनीयबहुभागेषुतृतीयपुंजेदत्तेषुक्रोधसंज्वलनैकस
मयप्रबद्धप्रमाणंभवति।शेषैकभागेचतुर्थपुंजेदत्तेमानैकसमयप्रबद्धप्रमाणंभवेत्।एतेषुद्रव्येषुपूर्वोक्तबंधां
तरविशेषसंकलनांपूर्वैकविशेषानंतैकभागमात्रद्रव्यंचापनीयत्रैराशिकंक्रियते।तद्यथा।एकमध्यमखंडद्र
व्याधिकलोभसंज्वलनतृतीयसंग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टिमात्रद्रव्यस्य।स ४।एकबंधांतरकृष्टिशलाकातदाऽएता ५७
वद्द्रव्यस्य।सु ४।किमितित्रैराशिकेकृतेषड्गुणहानिभिःपूर्वसर्वकृष्ट्यायाम ख ४ भक्तात्त्रैकभागमात्रोबंधांतरकृष्टिं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तीयसंग्रहकृष्टिमादिंकृत्वा द्वराशसंग्रहकृष्टिनिजनिजातीतरूपाधिककृष्ट्यायामध्येकोत्तरनिज २ रूपवर्धितवृष्ट्यायाम
संकलनमात्रोत्तरद्रव्यप्रतिबद्धविशेषान्स्वस्वायद्रव्येस्योगृहीत्वा पृथक्संस्थापयेत्तावदधस्तनसंग्रहकृष्टिपुनिजैकवि
शेषान्नैकनगहीतानग्रहीत्वा पृथक्संस्थापयेदित्ययमर्थो विशेषो ज्ञातव्यः एतान्युत्तरद्रव्यप्रतिबद्धविशेषनामानि
संदृष्टिः एतेः संक्रमणद्रव्यप्रतिबद्धचयविधद्रव्यैर्हीनस्वस्वायद्रव्याणि संस्थाप्य संक्रमणांतरकृष्ट्यानयननिमित्तंत्रैरा
शिकं क्रियते तद्यथा एकमध्यमखंडाधिकस्पलोगसंकलनतृतीयसंग्रहस्यजघन्यसंग्रहकृष्टेः संदृष्टिः ख२४ रिता
वद्द्रव्यस्यैकतिरकृष्टिशलाकातदा ख२१२ एतावन्मात्रलोगसंकलनतृतीयसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धविशेषा ख४ यद
व्यस्यकिमितित्रैराशिकेकृतेलब्धाःसं २४३ क्रमणांतरकृष्टिशलाका एतावसंतवंतिसंदृष्टिशेषद्वराशसंग्रहकृ
ष्टीनामपिस्वस्वविशेषायद्रव्याणीत्राशिकृत्वा ऽनेनक्रमेणत्रैराशिकेकृतेलब्धाः संक्रमणांतरकृष्टिशलाकाः सं

४ ख२४३ २	४ ख२४३ १	४ ख२४३ ३	४ ख२४३ २	४ ख२४३ १	४ ख२४३ ३	४ ख२४३ २	४ ख२४३ १	४ ख२४३ १५	४ ख२४३ १४	४ ख२४३ १८२

दृष्टिः एतानि शलाकानि स्वस्वसंग्रहकृष्टीणामाया
मिन्नकेस्वस्वसंक्रमणांतरकृष्टीनामंतराणिभवंति

३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३
२	१	३	२	१	३	२	१	१५	१४	१८२

तेषां संदृष्टिः अत्र संक्रमणांतरकृष्टिशलाकानि स्वस्वायद्रव्यविशेषेभक्तेल

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ताद्धहीनसर्वाद्यमात्रविशेषांश्चगृहीत्वाददाति॥ इत्ययमर्थः सर्वत्रापियोज्यः॥ तदुपरितनांतरसंक्रमणांतरकृष्टिप्र
तिबद्धसमानखंडद्रव्येष्वेकखंडसंक्रमणांतरकृष्टिप्रतिबद्धानयद्रव्यविशेषेभ्योऽतीताद्धहीनसर्वाद्यमात्रविशे
षांश्चगृहीत्वाददाति॥ तद्व्रतदधस्तनपूर्वकृष्टिद्रव्यादसंख्यातगुणं॥ कुतः॥ रूपोनातीतपूर्वकृष्ट्याममात्रपूर्ववि
शेषाधिकमध्यमखंडहीनसमानखंडस्याधस्तनपूर्वकृष्ट्यासमानस्यततोऽसंख्यातगुणत्वात्॥ तत्रयद्रव्यविशेषेण
पिहीनत्वात्॥ तदुपरितनपूर्वकृष्ट्यावधस्तनशीर्षविशेषेभ्योऽतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडस्यैक
खंडस्यैकखंडमुत्तयद्रव्यविशेषेभ्योऽतीताद्धहीनसर्वाद्यमात्रविशेषांश्चगृहीत्वानिक्षिपेत्॥ संक्रमणांतरकृष्टिद्रव्यद
व्याद्संख्यातगुणहीनमेव॥ कुतः॥ अतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रपूर्वविशेषाधिकमध्यमखंडस्योपरितनपूर्वकृष्टिसमा
नात्तद्धनसमानखंडादसंख्यातगुणहीनत्वात्॥ तदुपरिपूर्वकृष्टिषु अधस्तनशीर्षविशेषेभ्योऽतीतकृष्ट्यासमानात्तद्धन
समानखंडादसंख्यातगुणहीनत्वात्॥ तदुपरिपूर्वकृष्टिषु अधस्तनशीर्षविशेषायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडस्यै
केकखंडमुत्तयद्रव्यविशेषेभ्योऽतीताद्धहीनसर्वाद्यमात्रविशेषांश्चगृहीत्वानिक्षिपेन्नाद्भुतं॥ तदुपरितनपूर्वकृष्ट्यावध ५८
स्तनयावदपकर्षणभागहारस्यार्धमात्रकृष्टीरतिक्रम्यतितावत्तदुपरितनांतरसंक्रमणांतरकृष्टिप्रतिबद्धस

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रतनकृष्टिष्वुदीयमानद्रव्यादुत्कृष्टादुपरस्थमस्तनखंडेस्यएकखंडमध्यमखंडेस्यएकखंडमुभयद्रव्यविशेषेस्यो ऽ
तीतायामहीनसर्वस्यांममात्रविशेषांश्चगृहीत्वा द्वितीयकृष्टौ निक्षिपति तद्विशेषहीनं भवति अनेन क्रमेणाधस्तन
खंडेस्यएकैकखंडं मध्यमखंडेस्यएकैकखंडमुभयद्रव्यविशेषेस्यो ऽतीतायामहीनसर्वाद्यमात्रविशेषांश्चगृहीत्वा तृ
तीयादिकृष्टौ निक्षिपति यावदपूर्वकृष्टीनां चरमकृष्टिस्तावत् तत्रैव तदधस्तनखंडप्रतिवद्धद्रव्यं समाप्तं ॥ ॥ अन
स्तनमध्यमखंडेस्यएकखंडमुभयद्रव्यविशेषेस्यो ऽतीताद्धहीनसर्वद्धिमात्रविशेषांश्चगृहीत्वा पूर्वकृष्टीनां प्रथमकृष्टौ २
दत्ते अवरमपूर्वकृष्टिद्रव्याद्दिमसंख्यातगुणहीनं कुतः कृष्टिवेदके मध्यमखंडादधस्तनकृष्टेरसंख्यातगुणत्वा
दुभयद्रव्यविशेषेणापि हीनं भवति उपरधस्तनशीर्षपूर्वद्रव्यविशेषस्यएकविशेषं मध्यमखंडेस्यएकखंडमुभ
यद्रव्यविशेषेस्यो ऽतीताद्धहीनसर्वद्धिमात्रविशेषांश्चगृहीत्वा तद्वितीयकृष्टौ निक्षिपति तद्विशेषहीनं भवति। ही
नप्रमाणं कियदिति चेत् पूर्वविशेषहीनोभयद्रव्यविशेषमात्रं अनेन क्रमेण तृतीयादिकृष्टौ ददाति यावदपकर्ष
णभागहारस्यार्धमात्रपूर्वकृष्टीः रतिक्रामति तावत् अल्पविशेषः संकष्टतिचेत् पूर्वकृष्टिद्रव्यं निक्षिपति तद
ऽधस्तनशीर्षपूर्वविशेषेस्यो ऽतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडेस्यएकखंडमुभयद्रव्यविशेषेस्यो ऽती

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यद्द्रव्यविशेषेषु एषामवस्थानमस्तीति ज्ञातव्यं पुनरपि अपनीतशेषवंकपेडद्रव्याणि स्वस्ववंधांतरकृष्टिशलं १
काखिन्नत्का एकखंडस्य प्रमाः एवशलाकाः गुणकारकस्वरूपेण संस्थापयेत् एतानि वंधांतरकृष्टिपमानरवं
डद्रव्यसंज्ञानि संदृष्टिः

वि४। ४	वि४ ४	वि४ ४	वि४ ४
ख२४ख२४।	ख२४ख२४	ख२४ख२४	ख२४ ख२४।२

पुनरपि पूर्वं दृष्टधस्थितिसमनवकवंधसमयप्रवद्धानं
तिकभागं स्वस्ववंधकृष्टि हूनारूपोनाद्धार्द्धहीनद्विगुणगुणहान्यागुणितेनल
क्षाएकभागं वंधकृष्ट्यायामे संकलनया संगुणय स्वस्वनवकवंधसमयप्रवद्धानंतैकभागादपनीय एवकं।
स्थापयेत् एतानि वंधविशेषसंज्ञानि संदृष्टिः

वि४। ४	वि४ ४	वि४ ४	वि४ ४ १६०
ख२४ख४।२	ख२४ ख२४।२	ख२४ख२४।२	ख२४ख२४।२

पुनरप्यपनीतशेषद्रव्या
णि स्वस्ववंधकृष्ट्यद्धानान्नत्काएकभागस्पतमेवा हानंगुणकारस्वरूपेण सं
स्थापयेत् एतानि वंधमध्यमखंडसंज्ञानि संदृष्टिः

स ४	स ४	स ४	स ४।२
ख४ख२४	४ख४ख२४	४ख४ख२४ ख२४	४ख४ख२४।२

एवंस्थितद्रव्येषु प्रथमसं
क्रम्यमाणद्रव्येण कृष्टिषु दीयमानप्रदेशाःस्पर्श्रेणि रूपेण क्रियंते तद्यथा।
लानसंकलनस्पतृतीयसंग्रहकृष्टिप्रतिवद्धपंचविधद्रव्येषु धस्तनखंडस्य एकखंडं मध्यमखंडस्य एकखंडं मुभय २८
द्रव्यविशेषस्य सर्वपूर्वकृष्ट्यायामप्रमाणविशेषाणां संग्रहीत्वा तदधः निर्वर्त्यमानापूर्वजघन्यकृष्टेनिक्षिपति तव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योत्सवंति ताः मानस्तोकाः क्रोधविशेषाधिकाः मायायां विशेषाधिकाः लोभे विशेषाधिकाः तासामुक्तक्रमेण संदृष्टि

मा	क्रो	मा	लो
ख ८ । ६	ख ८ । ६	ख ८ । ६	ख ८ । ६

पूर्वोक्तसंक्रमणांतरकृष्टिशलाकाभ्यः एतावद्बंधांतरकृष्टिशलाका असंख्यातगुणहीना इति ज्ञातव्यं कुतः अपकर्षणभागहारमात्रसंक्रमणांतरकृष्टिभागहारात् पल्यस्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलमात्रबंधांतरकृष्टीनां भागहारस्यासंख्यातगुणत्वात् ताभिः शलाकाभिः स्वस्वसंग्रहकृष्टीनामधस्तनोपरितनमसंख्यातैकभागं त्यक्त्वा संक्रमणांतरकृष्टिसहितमध्यमासंख्यातबहुभागमात्रकृष्टिषु तत्सु बंधांतरकृष्टीनामंतराणि गुणहानिबहुभागमात्राणि भवंति क्रोधस्य त्रयोदशगुणनिर्वर्तितेषां क्रमेण सं

८/४	८/४	८/४	८।१३/४

दृष्टिः एतान्यंतराणि पूर्वोक्तसंक्रमणांतरकृष्टीनामंतरेभ्योऽसंख्यातगुणानीति ज्ञातव्यं पुनरपि स्वस्वनवकबंधसकलसमयप्रबद्धं संस्थाप्यानंतेन भक्त्वैकभागं पृथगपनीय बहुखंडान् स्वस्वबध्यमानबहुः संग्रहकृष्टिप्रतिबद्धबंधांतरकृष्टिषु चरमादिबंधांतरकृष्टिस्थितान् अतीतसर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् आदिकृष्टौ स्वस्वरूपाधिकांतरमात्रविशेषान् उत्तरं कृत्वा स्वस्वबंधांतरकृष्टिशलाकागच्छं कृत्वा संकलय्यापनीय पृथक्संस्थापयेत् एतानि बंधांतरकृष्टिविशेषसंज्ञानि भवंति संदृष्टिः एकशेषानंतैकभागहीनतया पूर्वमानीतोत्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

न्तं भवति। अनेन क्रमेण अधस्तनखंडस्य एकखंडं मध्यमखंडस्य एकखंडमुभयद्रव्ये स्पातीतान्हीनसर्वा
द्धमात्रविशेषाण्यस्वीकृत्य निक्षिपनात्छतियावदधस्तनकृष्टीनांचरमकृष्टिस्तावत्। अत्रैव तदधस्तनकृ
ष्टिप्रतिवद्धद्रव्यं समाप्तं॥ तस्मात्पूर्वकृष्टीनामादिकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषे स्पातीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रवि
शेषान्मध्यमखंडस्य एकखंडमुभयद्रव्यविशेषे स्पातीतान्हीनसर्वाद्धमात्रविशेषाण्यस्वीकृत्य चरमापूर्वकृ
ष्टेरादिप्रदेशाद् असंख्यातगुणहीनं ददाति। असंख्यातगुणहीनं कथं जातमिति चेत्। अतीतपूर्वकृष्ट्यायामम
त्रविशेषाधिकमध्यमखंडस्योपरितनसंग्रहजघन्यपूर्वकृष्टिसमानादूनसमानखंडात् असंख्यातगुण
हीनत्वात् उभयद्रव्यविशेषेणापि हीनं भवति। ततोग्रे तृतीयसंग्रहकृष्ट्यां क्रमेण द्रव्यनिक्षेपः स्यात् य १
वच्चरमकृष्टिस्तावदल्पविशेषः सकृदिति चेत्। अत्रापकर्षणभागहारमात्रायामप्रतिक्रम्य संक्रमणान्तरकृ
ष्टिं निर्वर्त्तयतीति ज्ञातव्यं। अत्र द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रतिवद्धपंचविधद्रव्याणि समाप्तानि॥ ॥अधुना प्रथमसं
ग्रहकृष्टिप्रतिवद्धपंचविधसंक्रमणद्रव्यस्य षड्विधवंधद्रव्याणि क्रमेण संस्थाप्यदीयमानद्रव्यश्रेणिनिरू ६०
पणं क्रियते तद्यथा। अधस्तनखंडद्रव्यस्य एकखंडं मध्यमखंडद्रव्यस्य एकखंडमुभयद्रव्यविशेषस्पातीता छ्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मानखंडस्यएकखंडमुत्कृष्टद्रव्यविशेषस्यातीताध्वानसर्वधनमात्रविशेषांश्चस्वीकृत्याधस्तनपूर्वकृष्टिद्रव्यप्रदेशादसं
ख्यातगुणंददाति।उपरितनपूर्वकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषस्यातीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्मध्यमखंडस्यएक
खंडमुत्कृष्टद्रव्यविशेषस्यातीताध्वानसर्वधनमात्रविशेषांश्चस्वीकृत्याधस्तनसंक्रमणांतरकृष्टेर्द्रव्यप्रदेशादसंख्यात
गुणहीनंददाति।अत्रासंख्यातगुणवृद्ध्यासंख्यातगुणहानिश्चस्यकारणंप्राग्वदेववक्तव्यं।अनेनप्रकारेणपूर्वकृ
ष्टितःपूर्वकृष्टेर्देयप्रदेशास्यासंख्यातगुणहानेश्चरूपोनांतरमात्रपूर्वकृष्टिषुपूर्वविशेषेणोत्कृष्टद्रव्यविशेषही
नत्वंपूर्वकृष्टितोऽपूर्वकृष्टेर्देयप्रदेशास्यासंख्यातगुणत्वंचयावत्लोभस्यतृतीयसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टि
स्तावत्तत्रैवसूत्रत्रयप्रतिवद्धपंचविधद्रव्याणिसमानानि।पुनस्तद्द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रतिवद्धानिपंचविधद्रव्याणिसं
ख्याताधस्तनसमानखंडस्यएकखंडंमध्यमखंडस्यएकखंडमुत्कृष्टद्रव्यविशेषस्यातीताध्वानसर्वधनमात्रविशे
षांश्चगृहीत्वातदधोनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टीनांजघन्यकृष्टिस्वरूपेणाधस्तनसंग्रहकृष्टेश्चरमपूर्वकृष्टेर्द्रव्यप्रदे
शादसंख्यातगुणंददाति।असंख्यातगुणंकथंजातमितिचेत्रूपोनाधस्तनपूर्वकृष्ट्यायाममात्रपूर्वविशेषाधिक
मध्यमखंडोनसमानखंडस्याधस्तनसंग्रहचरमकृष्टिसमानस्यततोऽसंख्यातगुणत्वात्।उत्कृष्टद्रव्यविशेषेणापिद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गहीनान्स्वीकृत्याधस्तनपूर्वकृष्टौदत्तसंक्रमणद्रव्यादसंख्यातगुणंददाति।तत्रैववंधद्रव्यंनिजैकविशेषेण
हीनंनिक्षिपति।तदुपरितनपूर्वकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषस्यातीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान्संक्रमणद्र
व्यप्रतिबद्धमध्यमखंडस्यएकखंडस्यएकखंडमुभयद्रव्यविशेषस्यातीताध्वानसर्वाध्वमात्रविशेषान्निजैकवि
शेषानैकभागहीनान्स्वीकृत्यसंक्रमणांतरकृष्टौदत्तप्रदेशादसंख्यातगुणहीनंददाति।तत्रैववंधद्रव्यंनिजै
कविशेषहीनंददाति।एवंजघन्यकृष्टेरारभ्यापकर्षणभागहारस्यविभागमात्रगच्छमतीत्यतदुपरितनानंतरे
थैकैकसंक्रमणांतरकृष्ट्योनिर्वर्तिताभवंति।अनेनक्रमेणरूपाधिकसंक्रमणांतरेणगुणहानिचतुर्थभा
गमात्रवंधांतरेलब्धेकैलब्धमात्रसंक्रमणांतरकृष्टीयावन्निर्वर्तयतितावद्वंधेननिर्वर्त्यमानप्रदेशान्निजैकवि
शेषहीनंतयाददाति।तत्रसंक्रमणद्रव्येणनिर्वर्तितचरमांतरकृष्टेरुपरितनांतरवंधांतरकृष्टिप्रतिबद्धसमान
खंडस्यएकखंडंवंधद्रव्यप्रतिबद्धोभयद्रव्यविशेषस्यातीताध्वानसर्वाध्वमात्रानवंधद्रव्येणसुविशतान्विशेषा
न्निजैकविशेषानैकभागहीनान्वंधद्रव्यप्रतिबद्धैकमध्यमखंडंनिजातीताध्वाननिजसर्वाध्वमात्रवंधद्रव्या ६१
विशेषांश्चस्वीकृत्यनिक्षिपेत्।अधस्तनसंक्रमणांतरकृष्ट्युपरिदत्तवंधद्रव्यादिदमनंततदुपरितनपूर्वकृष्टावंध

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नसर्वाद्दुमात्रविशेषांश्चस्वीकृत्याश्चोनिर्वर्त्यमानाऽपूर्वकृष्टीनांजघन्यकृष्टिस्वरूपेणाधस्तनसंयद्दकृष्टेश्चरम
पूर्वकृष्टेरदत्तप्रदेशादसंख्यातगुणंददाति द्वितीयकृष्टिमादिंकृत्वायावच्चरमापूर्वकृष्टिस्तावत् एकैकाधस्त
नखंडमेकैकमध्यमखंडमतीताद्वानसर्वाद्दुमात्रविशेषांश्चस्वीकृत्यददातिततःपूर्वकृष्टीनामादिकृष्टावधस्त
नशीर्षविशेषस्योतीतपूर्वकृष्ट्यायामात्रविशेषान्मध्यमखंडेस्यएकखंडमुलयद्द्व्यविशेषेसोतीताद्वानस
सर्वाद्दुमात्रविशेषांश्चस्वीकृत्यचरमापूर्वकृष्टेरदत्तद्व्यादसंख्यातगुणहीनंददाति।अत्रासंख्यातगुणत्वस्या
संख्यातगुणहीनत्वस्यचकारणंआगमदेवयाह्यंततउपरिस्वरूपानंतरमात्रपूर्वकृष्टिषुकृष्टिंप्रतिपूर्वविशेषा
नात्तयद्व्यविशेषेणहीनंददातितदनंतरकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषस्योऽतीतपूर्वकृष्ट्यायामात्रविशेषान्म
ध्यमखंडेस्यएकखंडमुलयद्द्व्यविशेषेस्योतीताद्वानसर्वाद्दुमात्रविशेषान्निजैकविशेषानंतेकत्वागहीनान्
स्वीकृत्याधस्तनसंक्रमणांतरकृष्टेरदत्तद्व्यादसंख्यातगुणहीनंददातितत्रैववंधद्व्यप्रतिवद्धमध्यमखंडेस्य
एकखंडंवंधद्व्यविशेषेषुनिजवंधकृष्ट्यायामात्रविशेषांश्चस्वीकृत्यददातितदनंतरांतरेसंक्रमणांतर
प्रतिवद्धसमानखंडेस्यएकखंडमुलयद्द्व्यविशेषेस्योतीताद्वानसर्वाद्दुमात्रविशेषान्निजैकविशेषानंतेकत्वा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कृष्टिस्तावत् अत्र चतुर्विधसंक्रमणद्रव्यं समाप्तं ॥ एवं लोभसंज्वलनस्य संग्रहकृष्टित्रयस्य दीयमानक्रमउक्त
स्तथैव मायामानसंज्वलनयोरपि वक्तव्यः अल्पविशेषस्य कश्चित् वर्तमानसंज्वलनस्य प्रथमसंग्रहकृष्टेः संक्रमणद्र
व्येण निर्वर्त्यमाना पूर्वकृष्टीनामंतरमपकर्षण भागहारस्य चतुर्दश भाग मात्रं स्यात् क्रोधसंज्वलनस्य तृतीयसंग्रहकृ
ष्टेर्द्वितीयसंकृष्टेश्च लोभलवधीयमानक्रम [illegible] अल्पविशेषः सकइति वेत् संक्रमणांतरकृष्टीनामंतरं तृतीयसंग्रह
कृष्टावपकर्षणभागहारस्य चतुर्विंशतिभागमात्रं द्वितीयसंग्रहकृष्टौ पंचविंशतिभागः एतावानेव विशेषः अन्यः कश्चिद्विशे
षो नास्ति लोभमायामानानां च प्रथमसंग्रहकृष्टीनामधस्तनोपरितनबंधरहिता संख्यातैकभागमात्रकृष्टिषु सं
क्रमणांतरकृष्टयो निर्वर्त्यंते इति ज्ञातव्यं तत उपरि क्रोधस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टौ दत्तसंक्रमणप्रतिबद्ध
मा क्रोधसंज्वलनस्यानुभूयमानप्रथमसंग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टौ दत्तविशेषघातद्रव्यमनंतभागहीनं स्तवति उपर्युप
पूर्वविनष्टत्रिविधविशेषघातद्रव्यमेवं चयेन पूर्वविशेषहीनो नयद्रव्यविशेषमात्रहीनं निक्षिपति यावद्दृश्य
मानजघन्यकृष्टेरधस्तनकृष्टिस्तावत् ततउपरि दृश्यमानजघन्यकृष्टिसमानपूर्वकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषहती
नपूर्वकृष्ट्यायामप्रमात्रविशेषाणामधस्तनखंडस्यैकखंडमुभयद्रव्यविशेषहतीनां च हीनमसर्वद्विमात्रविशेषात्निजेकवि ६२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्तनशीर्षविशेषास्तोतीतमूर्वकृष्टायामभात्रविशेषान् संक्रमणद्रव्यप्रतिबद्धमध्यमखंडेस्यएककखंडमुत्तयद्रव्यविशे
षस्तोतीताच्चोनसर्वाद्धमात्रविशेषान्निदेशकविशेषानंतैकस्तागहीनानगहीवादत्तेभवंधांतरकृष्टेरधस्तनसंक्रमणं
तरकृष्टिदत्तप्रदेशादिदम्संख्यातगुणहीनंधावति।तत्रैकवर्धैकमध्यमखंडमतातवंधाद्धोननिजसवद्धिमात्रविशे
षाश्चस्वीकृत्यद्रव्येस्त्राश्रस्तनवंधांतरकृष्टिदत्तप्रदेशादिदनंतगुणहानंभवति।अत्रासंख्यातगुणत्वस्यासंख्यातगु
णहीनत्वस्यचकारस्वकेणप्रागवदेवचक्रमं अनंतगुणत्वस्यानंतगुणहीनत्वस्यचकारणंकिमितिचेत्।वंधद्रव्याद्धं
तरद्रव्यस्यानंतगुणत्वमेवकारणं।पूर्वकृष्टाधिकसंक्रमणंतरेणवंधांतरेलक्षेलक्षमात्रसंक्रमणांतरकृष्टीरतीसत
सुवरमसंक्रमणांतरकृष्टेरुपरिअनुत्तरिततयाएकांतरमुत्तरत्वस्यायथाप्रथमवंधांतरकृष्टिर्निर्वर्तितातथैवशेषवं
धांतरकृष्टयोपियथाक्रमेणनिर्वर्त्यतेयावच्चरमवंधांतरकृष्टिस्तावत।एवंनिर्वर्तितासुवंधांतरकृष्टिप्रतिबद्धसमान
खंडद्रव्याणिवंधद्रव्याद्धत्यद्रव्याविशेषाणविपरीतवंधद्रव्यप्रतिबद्धोलयद्रव्यविशेषाःसमाप्ताः॥ ।।ततउपरिष्टा
द्विक्रमेणएवंत्रिविधसंक्रमणद्रव्याणिविविधवंधद्रव्याणिचयथासंभवंनिदिक्षिपन्नाछतियावच्चरमोत्कृष्टकृष्टिस्ता
वत्।तत्रेवद्विविधवंधद्रव्यंसमाप्तं॥ ।।ततउपरिस्त्रिविधसंक्रमणद्रव्याण्येवस्वीकृत्यनिक्षिपन्नाछतियावच्चरम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टिं प्रथमपिंडस्य निक्षेपं करोति यावत्तत्रोत्कृष्टकृष्टिस्तावत् तत्र परिविशेषघातद्रव्यमेव विशेषहीनतया निक्षिपति
यावत् निजोत्कृष्टकृष्टिस्तावत् कृष्टिषु दीयमानद्रव्यश्रेणिः क्वचित् इत्थमेवास्तीति कथं ज्ञायते इति चेत् तद्वादशसंग्रह
कृष्टीनां द्वरूपमानवद्देशामेकगोपुच्छाकारेण स्थापयित्वा संक्रमेणैवं ध्रुवद्रव्यचयंश्रेणि पानं तस्मानि षुनद्भूतश्रे
णिप्ररूपकयतिवृषभमुनिवदनवनजातविनिर्गतचूर्णिसूत्राज्ज्ञातव्यः एवं कृष्टिवेदकप्रथमसमये दीयमानद्र
व्यस्यश्रेणिनिरूपणं कृतं द्वितीयादिसमयेष्वपि दीयमानद्रव्यस्यश्रेणिनिरूपणमनेनक्रमेण कर्त्तव्यं द्वरूपमान
द्रव्यं पुनर्लोभसंज्वलनतृतीयसंग्रहस्य जघन्यकृष्टेवकर्कलवति द्वितीयकृष्ट्यादावुलयद्रव्यविशेषमात्रेणानंतभा
गरूपेणहीनं एवमग्रव्यवधानेनानंतद्रव्यविशेषमात्रेणहीनं भवति यावत्क्रोधसंज्वलनप्रथमसंग्रहस्य घातित
वविशेषोत्कृष्टकृष्टिस्तावत् एवं निक्षिप्तद्रव्याणां संदृष्टिः इति तात्पर्यार्थनिरूपणं समाप्तं॥ [illegible] ॥

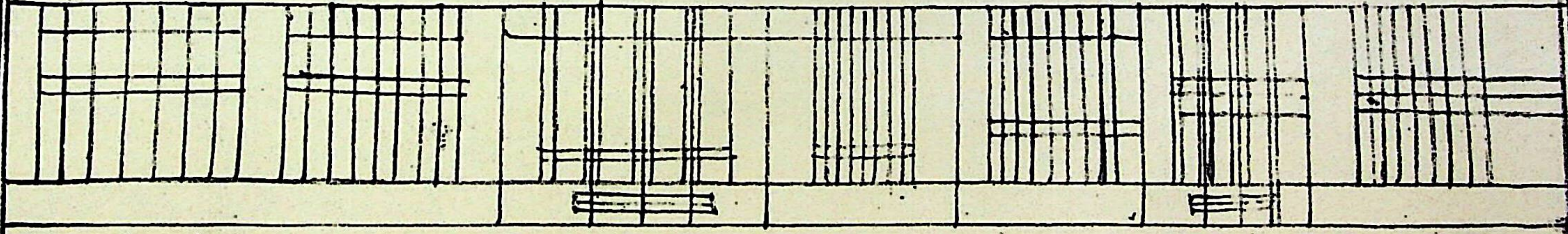

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषानंतैकभागहीनान् गृहीत्वा ददाति तत्रैव बंधद्रव्यप्रतिबद्धैकमध्यमखंडं निजवर्धमानकृष्ट्यायाममात्रविशे
षांश्च गृहीत्वा ददाति तेषु ततश्च प्रयतनकृष्टिषु देयद्रव्यादक्रांतं तत्परिगुणहानिवत्त्र्यर्धभागाधिकत्रिगुणहानि
मात्रकृष्टिषु पूर्वविशेषानोनयद्रव्यविशेषेणानंतैकभागेनवहीनतया विशेषघातद्रव्याणि ददाति। बंधद्रव्येषु
नन्निजैकमध्यमखंडं निजातीतद्वानिजसर्वाद्यमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य ददाति। तदुपरितनांतरे बंधांतरकृष्टि
तिवद्धसमानखंडेष्वेकखंडं तदुत्तरद्रव्यविशेषपतीतसकलाद्वानसर्वाद्यमात्रविशेषान् निजैकविशेषानंतै
कभागोनानबंधद्रव्यप्रतिबद्धमध्यमखंडेष्वेकखंडमतीतबंधाद्वानिजसर्वाद्यमात्रतत्प्रतिबद्धविशेषांश्च गृही
त्वा निक्षिपेत् अधस्तनकृष्टिद्रव्यबंधद्रव्यादनंतगुणं भवति। तत्प्रतिबद्धसर्वद्रव्यादेकोनयद्रव्यविशेषहीनं भ
वति। तदुपरितनकृष्टावधस्तनशीर्षविशेषपतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् मध्यमखंडेष्वेकखंडमुत्तरद्रव्यवि
शेषपतीतसर्वाद्वानसर्वाद्यमात्रविशेषान् निजैकविशेषानंतैकभागहीनान् विशेषघातद्रव्याद् गृहीत्वा ददाति। ए
वं निक्षिप्ते बंधांतरकृष्टेरधस्तनकृष्टिद्रव्यनिजद्रव्यादिविशेषद्वयहीनं भवति। तत्रैव बंधैकमध्यमखंडस्य निजातीता
द्वानिजसर्वाद्यमात्रविशेषाणां च निक्षेपे बंधांतरकृष्टिद्रव्यादनंतगुणहीनं भवति। अनेन क्रमेण परितनकृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सामसंख्यातैकभागमात्रएव भवति॥ क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेः प्रथमस्थितौ समयाधिकावल्यवशिष्टायां त
संग्रहकृष्टेश्चरमसमयवेदको भवति॥ अस्मिन्समये वर्त्तमानस्य यः प्ररूपणाप्रपंचः स इतः पर्युच्यते॥
तद्यथा॥ तस्मिन्समये क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेर्जघन्यस्थितिकदारको भवति॥ कुतः समयाधिकावलिमात्रप्रथ
मस्थितेश्चरमस्थितिमपकृष्यगृहीत्वा तदुदयावल्यां निक्षेपात्॥ तस्मिन्समये क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेश्चरमसमय
वेदको भवति॥ चतुःसंज्वलनानुभागसत्त्वस्य पूर्ववत् अथ घातरूपेणानुसमयापवर्त्तनाप्रवर्त्तितानां इदानीम
पितेनक्रमेण प्रवर्त्तयति॥ तत्र तदानीं चतुःसंज्वलनानां स्थितिबंधः अंतर्मुहूर्त्तोनदशादिनाधिकमासत्र
यं भवति॥ कृष्टिवेदकस्य प्रथमसमये संपूर्णचत्वार्मासमात्र एषां स्थितिबंधः क्रमेण संख्यातसहस्रबंधाप
सरणैरपसृत्य इदानीमंतर्मुहूर्त्तोनदशदिवसाधिकत्रिमासमात्रो जात इति तात्पर्यं॥ अत्र चत्वार्मासमात्रस्थि
तिबंधादयस्तनस्थितिबंधप्रमाणमंतर्मुहूर्त्ताधिकविंशतिदिवसमात्रं॥ तत्कथमिति चेत् क्रोधसंग्रहकृष्टि
त्रयवेदककाले मासत्रयस्य हानौ सत्यामेकप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदककाले किमिति त्रैराशिके कृते पूर्वो ६४
क्तहानिप्रमाणस्यागमनात्॥ चतुःसंज्वलनानां स्थितिसत्त्वमंतर्मुहूर्त्तोनाष्टमासाधिकषड्वर्षमात्रं भवति॥ कृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

इतीयेसर्वसमयेषुघातकृष्टीनामल्पबहुत्वमुच्यते तद्यथा प्रथमसमयेकृष्टिवेदकेनक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेरसंख्या
तैकभागोहन्यते प्रथमसमयेयाःकृष्टयोहतास्तावद्भ्यःद्वितीयसमयेयाःकृष्टयोहतास्ताःसंख्यातगुणहीनाभवंति
संदृष्टिःतृतीयादिसमयेषुसर्वसंग्रहघातकृष्टीनांएवंअसंख्यातगुणहीनक्रमेणाल्पबहुत्वंवक्तव्यं यावत्क्रोध
प्रथमकृष्टिवेदकस्यद्विचरमसमयस्तावच्चरमसमयेनवकबंधोच्छिष्टाव
लिवर्जितानां विवक्षितसंग्रहसर्वावयवकृष्टीनां विनाशासद्भावात् इद
नींप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रथमसमयादारभ्ययावत्तत्संग्रहकृष्टि
नाशकालस्यद्विचरमसमयस्तावत् छिनष्टाशेषकृष्टीनांप्रमाणमुच्यते॥ तत्स

ध ख२४३ व व	ध ख२४३ व व	४ ३ व ख२४ ३ व	४।१२ ३ व ख२४ व
ध ख२४३ व व	ध ख२४३ व व	४ व ख२४ व	४ ३ ख२४ व व
ध ख२४३ व व	ध ख२४३ व व	ध व ख२४ व	ध ३ ख२४ व व

र्वकालेयाःविनष्टकृष्टयस्ताःप्रथमसमयकृष्टिवेदकस्यक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेर्याःउपरितनावध्यमानकृष्टयस्ता

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यावदुदयादिगुणश्रेणिरूपेणप्रथमस्थितिंकरोतितस्मिन्समयेक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिःस्वकीयद्वितीयसंग्रहकृष्टि
रूपेणपरिणमिताजातानिरवशेषतमाकिंपरिणमिताइतिचेत्।अल्पविशेषोऽस्तिसकइतिचेत्,प्रथमसंग्रहकृ
ष्टेर्द्वितीयस्थितौद्विसमयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधंश्चानप्रथमस्थितावुच्छिष्टावलिप्रविष्टसत्त्वंविहायशेषस
र्वंक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टेःप्रदेशसमूहंस्वकीयद्वितीयसंग्रहकृष्टेरधोऽनंतगुणहीनतापरिणमय्यतदपूर्वकृष्टि
रूपेणप्रवर्तयति,तदवशेषसंग्रहकृष्टिष्वपियथासंभवंसंक्रमयतीत्यर्थः।तदाक्रोधस्यद्वितीयसंग्रहकृष्टेर्द्रव्यं
चतुर्दशगुणंभवति,संदृष्टिः व१४।१४ २४ तस्मिन्कालेक्रोधस्यद्वितीयसंग्रहकृष्टेर्वेदकोभवतिद्वितीयसंग्रहकृ
ष्टिसंवेदनक्रमःकथमितिचेत्क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदकस्ययःक्रमःपूर्वमुक्तःसएवक्रमःक्रोधद्विती
यसंग्रहकृष्टिवेदकस्यापिकर्तव्यःकोऽपिभेदोनास्ति।अधस्तनोपरितनानुभयकृष्टीनामधस्तनोपरितनोदयकृ
ष्टीनांमध्यमोभयकृष्टीनांविनाशःपमानकृष्टीनांबंधद्रव्येणनिर्वर्त्यमानपूर्वापूर्वकृष्टीनांसंक्रमणद्रव्येणनिर्वर्त्यमाना
नपूर्वापूर्वकृष्टीनांचसंबंधावरूपकानिप्रथमसंग्रहकृष्टिवत्क्रमेणनिरवशेषंवक्तव्यानीतितात्पर्यं।अत्रसंक्रम्य ६५
माणप्रदेशसमूहस्यश्रेणिनिरूपणंक्रियते।तद्यथा।क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टितःप्रदेशसमूहःक्रोधतृतीयसंग्रह

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टिवेदकप्रथमसमयेऽष्टवर्षमात्रस्थितिसत्वं क्रमेणहीनं कृत्वा इदानीमंतर्मुहूर्त्तेनाष्टमासाधिकषड्वर्षमात्रं जात
मित्यर्थः अत्राष्टवर्षमात्रप्राक्तनस्थितिसत्वात् हीनस्थितिप्रमाणमंतर्मुहूर्त्ताधिकमासचतुष्टयसहितैकव
र्षमात्रं कृतः संग्रहकृष्टित्रयवेदककालवर्षचतुष्टयस्येदानीं सत्वात् प्रथमसंग्रहकृष्टिवेदककाले किमिति
त्रैराशिके कृते पूर्वोक्तहानिप्रमाणागमनात् घातित्रयस्य स्थितिबंधः अंतर्मुहूर्त्तेन दशवर्षमात्रो भवति पूर्वं
संख्यातवर्षसहस्रमात्र एषां स्थितिबंधः पूर्वबंधात् संख्यातगुणहान्याक्रमेणापसृत्य संप्रत्यंतर्मुहूर्त्तेन दश
वर्षमात्रो जात इत्यर्थः ॥ घातिकर्म्मणां स्थितिसत्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं भवति पूर्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रमेषां
स्थितिसत्वं संख्यातसहस्रस्थितिकांडकैः संख्यातगुणहान्या हीयमानमिदानीमपि तत्प्रायोग्यसंख्यातवर्षस
हस्रमात्रं जातमित्यर्थः ॥ अघातिकर्म्मणां स्थितिबंधः संख्यातवर्षसहस्रमात्रो भवति अत्रापि प्राक्तनात्पर्यवक्रमं
नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिसत्वमसंख्यातवर्षमात्रं भवति असंख्यातगुणहान्या हीयमानमपि एषां स्थितिस
त्वस्य सर्वत्राप्यसंख्यातवर्षसहस्रप्रमाणेनावस्थानं नियमात् क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदकानंतरं क्रोधस्य
द्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशाग्रसमूहमपकृष्य गृह्णाति क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदककालादावलिमात्राधिकत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार ६६

तेतस्यासंक्रमणायद्व्याभावात्सर्वत्रापिपूर्वानुपूर्वसंग्रहकृष्टेः सर्वसंक्रमणाद्यमनंतरसमयेवेद्यमानसंग्र
हकृष्टेः प्रथमसमयेतत्संग्रहकृष्टेरधस्तनावयवकृष्ट्यंतरेषु च अपूर्वकृष्टिरूपेण विलपदद्राति अंतरेषु निज
जघन्यस्यासंख्यातैकभागेनापूर्वकृष्टीर्निर्वर्तयति शेषवकृलागेरधस्तनकृष्टीर्निर्वर्तयति समयमध्योयोज्यमधःका
ष्टिकृष्टीर्निर्वर्तयिता अंतरेषु वतास्य असंख्यातगुणाः कृष्टीर्निर्वर्तयति तेन न कृष्टिवेदकप्रथमसमयव्याख्या १
नेन इदं व्याख्यानं विरुध्यते इति चेन्न तद्व्याख्यानस्य संग्रहद्व्याः संख्यातैकभागमात्र[व१२।१८।४]विषयत्वात्
अस्य च सकलसंग्रहद्व्य[व१२।१३]विषयत्वाद्भिन्नविषययोर्विरोधाभावात् अत्रापि पूर्व[१४७]व्याख्यानस्येव य
हणपक्षे वा धस्तनानि वेतअव[१४]यवकृष्टीनामंतरालेषु कानामपूर्वकृष्टीनां निर्वर्तनं जायेत तदागमविरुद्धं कि
सर्वावयवकृष्ट्यंतरेष्वपूर्वकृष्टीनां अपवेदान असंख्यातगुणहीनदीयमानानंतरमेवासंख्यातगुणहीयमानानं
त्रायेततद्वागमस्य हीयमानश्रेणिनिरूपकसूत्राभावात् इदमप्यागमविरुद्धं ततः कारणात् तत्तनव्याख्यान
मेव प्रधानतया स्वीकर्तव्यं क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकः किं सर्वकषायाणां द्वितीयसंग्रहकृष्टीरेव वध्नाति वा ६६
क्रोधस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टिं वघाति शेषकषायाणां प्रथमसंग्रहकृष्टिमेव वध्नाति इत्याशंकायां परिहारसूत्रमिदमाह

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कृष्टौ मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ च प्रविशति क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति
मानप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानद्वितीयसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ
च प्रविशति मानद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानतृतीयसंग्रहकृष्टौ मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ च प्रविश
ति मानतृतीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति मायाप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेश
समूहो मायाया द्वितीयसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च प्रविशति मायाद्वितीयसंग्र
हकृष्टितः प्रदेशसमूहो मायातृतीयसंग्रहकृष्टौ लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च प्रविशति मायातृतीयसंग्रहकृ
ष्टितः प्रदेशसमूहो लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो लोभद्विती
यसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ च प्रविशति लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो लोभतृतीयसंग्रह
कृष्टावेव संक्रामति अत्र सर्वत्रापकर्षणवशेन स्वस्थानसंक्रमणं अथ प्रवृत्तसंक्रमणवशेन परस्थानसंक्रम
णमिति ज्ञातव्यं अनया संक्रमणपरिपाट्या द्वादशसंग्रहकृष्टीनां संक्रमणाय यद्द्रव्यं यत्कारणादुक्तं ततः कारणा
त्तासां मध्ये अवयवकृष्ट्यन्तरेषु च अपूर्वकृष्टयो निर्वर्तिता वेद्यमानसंग्रहकृष्टेरुद्घातद्रव्येण पूर्वकृष्ट्यो निर्वृ सं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णं चउईवारूपाणि ॥ आसामेकादशसंग्रहकृष्टीनामवयवकृष्टीनामल्पबहुत्वेन एतावद्द्रव्यस्यैतावत्कृष्ट
यस्तदा एतावद्द्रव्यस्य कियत्यः कृष्टयो भवंतीति इच्छाराशिरूपयोः संक्रमणद्रव्यबंधद्रव्ययोः फलरा
शिरूपेण स्थाप्यमानवयवकृष्टिना लोकवक्कव्वमुक्तमिति तात्पर्यं एकादशसंग्रहकृष्टीनामवयवकृ
ष्टीनामल्पबहुत्वं यथाथातक्कं तथैव तत्प्रदेशसमूहस्याप्यल्पबहुत्वं वक्तव्यं संक्रमणांतरबंधांतरकृष्टिना
धकत्रैराशिकस्य प्रमाणराशिस्वरूपेण स्थाप्यमानद्रव्ययोरनेन प्रदेशाल्पबहुत्वेन लोकवक्कव्वमुक्तं
मित्यभिप्रायः क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्य प्रथमस्थितावावलिप्रत्यावलिद्वयावशेषे आगालप्रत्या
गालो विनष्टौ तस्याः प्रथमस्थितौ समयोनावलिमात्रकालं गालयित्वा समयाधिकावलिमात्रकालेवशिष्टे क्रो
धस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टेश्चरमसमयवेदको भवति तदा संज्वलनानां स्थितिबंधः किंचिन्न्यूनविंशतिदिवस १
धिकद्विमासप्रमाणः अत्र पूर्वोक्तस्थितिबंधात् हीनस्थितिबंधप्रमाणं प्राग्वत् घातित्रयस्य स्थितिबंधो वर्षपृ
थक्त्वमात्रः अत्र वर्षपृथक्त्वमिति किं वर्षत्रयस्योपरि जिनदृष्टप्रमाणं ज्ञातव्यं अघातिकर्म्मणां स्थितिबंधः ६३
संख्यातवर्षसहस्रप्रमाणः संज्वलनानां स्थितिसत्त्वमंतर्मुहूर्त्तोनक्रम्मासाधिकसंपंचवर्षमात्रं अत्र प्राग्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कषायेषु यस्य कषायस्य प्रथमद्वितीयतृतीयसंग्रहकृष्ट्यां संग्रहकृष्टिं वेदयति तस्य कषायस्य तां वेद्यमानसंग्रह
कृष्टिमेव बध्नाति अवेद्यमानशेषकषायाणां प्रथमसंग्रहकृष्टिरेव बध्नाति इमां व्याप्तिमुपरितनसंग्रहकृष्टिवेद
कस्यापि योज्यं येत् अतएव बंधे वेद्यमानकृष्टीनामवकाशरूपेण स्थितत्वं तेषु संग्रहकृष्ट्यंतरेषु क्रोधद्वि
तीयसंग्रहकृष्टिप्रथमसमयवेदकस्यैकादशसंग्रहकृष्टिषु द्वयोरपमानांतरकृष्टीनाम् अल्पबहुत्वमितोयमुच्यते तत्
था मानप्रथमसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयः सर्वतः स्तोकाः स्तोकतरद्रव्येण निर्वर्तितत्वात् द्वितीयसंग्रहकृष्टेरवय
वकृष्टयो विशेषाधिकाः विशेषाधिकद्रव्येण निर्वर्तितत्वात् विशेषप्रमाणं पल्यासंख्यातलकैकखंडमात्रं अयत
नपदेष्वपि स्वस्थानविशेषप्रमाणमिदमेव तृतीयसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयो विशेषाधिकाः अत्रापि विशेषप्र
माणं प्रागुक्तमेव ज्ञातव्यं क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयो विशेषाधिकाः विशेषाधिकद्रव्येण निर्वर्तितत्वात्
अत्र विशेषप्रमाणमावल्यसंख्यातैकलागलकैकखंडमात्रं अयतनपदेष्वपि परस्थानविशेषप्रमाणमिदमेव
मायाप्रथमसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयो विशेषाधिकाः द्वितीयसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयो विशेषाधिकाः तृतीयसं
ग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयो विशेषाधिकाः क्रोधस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयः संख्यातगुणाः गुणकारप्रमा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नाकर्म्मणांस्थितिबंधस्थितसत्वप्रमाणंविचार्यतेतस्मिन्समयेसंज्वलनानांस्थितिबंधःसंपूर्णद्विमासमात्रःपूर्वोक्तस्थि
तिबंधादंतर्मुहूर्त्तेनविंशतिदिवसमात्रस्थितिबंधःक्रमेणहीयमानोऽधुनासंपूर्णद्विमासमात्रोजातःइतिभावार्थः।
एषांस्थितिसत्वसंपूर्णचतुर्वर्षमात्रं।अत्रपूर्वस्थितितोहीनस्थितिसत्वप्रमाणंपूर्ववत्।अत्रशेषकर्म्मणांस्थितिबंध
स्थितिसत्वप्रमाणपरीक्षासुगमा।क्रोधवेदनानंतरसमये।पूर्वकृष्टिस्वरूपेणसंक्रांतपंचदशखंडमात्रक्रोधद्वती
यसंग्रहद्रव्यासहितंमानप्रथमसंग्रहकृष्टिद्रव्यमेतावत्।व२१६। अपकृष्यगृहीत्वाउदयादिगुणश्रेणिरूपे
णप्रथमस्थितिंकरोतितत्प्रथमस्थितिप्रमाणंकियदितिचे २४९ त्क्रोधवेदककालाद्विशेषहीनसन्मानवे
दककालोयःतस्यत्रिभागमात्रमावल्यधिकंप्रथमस्थितिप्रमाणंभवति।तदनंतरंमानप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदक १
ःतत्प्रथमसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टीनांपल्यासंख्यातवैकभागमात्रकृष्टीरनुभवतितदुदीयमानकृष्टिभ्योविशेष
हीनकृष्टीर्बध्नातिमायालोभयोःप्रथमकृष्टीएवबध्नाति।मानप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रतिसमयंसंग्रहकृष्टी
नामग्रकृष्टेरारभ्यासंख्यातैकभागविनाशःवर्धमानद्रव्येणसंक्रम्यमाणद्रव्येणचापूर्वकृष्टिनिर्वर्त्तनंप्रतिसम ६८
यंबंधोदयकृष्टीनामनंतगुणहीनकरणंचेत्येताःक्रियाःक्रोधप्रथमसंग्रहप्रथमसमयवेदकप्ररूपणप्रपंचेनस

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वनिषमाणं। घातित्रयस्य स्थितिसत्त्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिसत्त्वमसंख्यातवर्षमा
त्रं तदुपरितनसमये क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टेः प्रदेशाग्रं द्वितीयस्थितितोऽपकृष्य तदेककालादावलिमात्राधि
कामुदयादिगुणश्रेणिरूपेण प्रथमस्थितिं करोति अत्र द्विसमयोनावावलिमात्रनवकसमयप्रबद्धानुच्छि
ष्टावलिं च मुक्त्वा शेषद्वितीयसंग्रहकृष्टेः सर्वद्रव्यं तृतीयसंग्रहकृष्टिरूपेण परिणमितं जातं संदृष्टिः ::
व ३।२५ तृतीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्योदयबंधकृष्टिप्रमाणमुच्यते। प्रथमस्थितिकरणप्रथमसमये क्रोधतृती
य। २४ संग्रहकृष्टेरवयवकृष्टीनामसंख्यातबहुभागमात्रकृष्टय उदयमायांति। तासां ऊनरवयवकृष्टीनाम
संख्यातबहुभागमात्रकृष्टय उदयमायांति तासां ऊनरवयवकृष्टीनामसंख्यातबहुभागमात्रकृष्टयः बंधमा
यांति उदीयमानकृष्टितो बध्यमानकृष्टयो विशेषहीनाः इत्येतत्क्रोधप्रथमसंग्रहप्रथमसमयवेदकप्ररूपण
प्रपंचप्रभावेन ज्ञातव्यं। क्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्य यद्विधानं प्रागुक्तं तदेव विधानं तृतीयसंग्रहकृष्टिवेद
कस्यापि निरवशेषं कर्तव्यं। क्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्य प्रथमस्थितौ समयाधिकावलावशिष्टायां क्रोध
स्य चरमसमयवेदको भवति तस्मिन्समये जघन्यस्थित्युदीरको भवति। एकस्यापि स्थितेरुदीरणासंभवात् अत्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ऽधिकाष्टमासमात्रस्थितिसत्त्वहान्यादीनंतर्मुहूर्त्तोनषण्मासाधिकत्रिवर्षमात्रमधुनाजातमित्यर्थः॥ तदनंत
रसमये मानद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहमपकृष्य उदयादिगुणश्रेणिरूपेण निजवेदककालादावल्पधि
कायां प्रथमस्थितिं करोति तस्य द्रव्यप्रमाणमिदं व१२।२७ मानप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदककालीयस्वरूपेण प्रागुक्तं
तेनैव विधानेन स्वकीयकृष्टिवेदककालचरमसमयप्रा २५ प्तोतिमानद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्य प्रथमस्थितौ स
मयाधिकावलिमात्रावशिष्टायां संज्वलनानां स्थितिबंधः किंचिन्न्यूनदशदिवसाधिमासमात्रः पूर्वोक्तबंधाद्यथाक्रमम
तर्मुहूर्त्ताधिकदशदिवसहानिप्रमाणं एषां स्थितिसत्त्वं किंचिन्न्यूनाष्टमासाधिकद्विवर्षमात्रं अत्रापि हानिप्रमाणं साधिक २
ष्टमासमात्रं तदनंतरसमये मानतृतीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहमपकृष्य उदयादिगलितावशेषगुणश्रेणिरूपेण स्व
कीयवेदककालादावल्पधिकायां प्रथमस्थितिं करोति तद्द्रव्यप्रमाणमिदं व१२।२७ मानद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदक
कालेयद्विधानं प्रागुक्तं तेनैव विधानेन स्वकीयकृष्टिवेदककालचरमसमयप्राप्तो २४ तिमानतृतीयसंग्रहकृष्टिवेद
कस्य प्रथमस्थितौ समयाधिकावलिमात्रावशिष्टायां मानस्य चरमसमयवेदकोलवतितदा संज्वलनत्रयस्य स्थितिबंधः सं
पूर्णमासमात्रः एषां सत्त्वं संपूर्णवर्षद्वयमात्रं तदुपरितनसमये मायाप्रथमसंग्रहकृष्टिमपकृष्य उदयादिगलितावशे

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मानाज्ञातव्या अयं तु विशेषः। मानप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदके बंधांतरकृष्टिशलाकामुक्तागहारापूर्वलागहारच्चतुर्थलागेन हीयंते मायालोभप्रथमसंग्रहवेदके पिता वत्ते वहीयंते तेषां क्रमेण संदृष्टिः

क्रो		मा		या	लो
ख ८ । ह ख ८ । ह ख ८ । ह ख ८	८ ह	ख ८ । ह ख ८ । ह ख	८	ख ८ । ह ख ८	ख ८ । २

क्रोधसंबंधिवेद्यमानकृष्टिबंधद्वयेणनिवृत्तिमानकृष्ट्यंतरं क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्ट्यंतरात गुणहानिचतुर्भागमात्राधिकं सत्त्वान्विता मानमायाप्रथमकृष्टिवेदकयोः क्रमेण मायालोभयोर्लोभस्यांतराणि स्वस्वप्राक्तनांतरात्गुणहानिषोडशभागेन हीयंते तत्र वेद्यमानकृष्ट्यंतरं यथाक्रमं षोडशरूपैरेकान्नविंशतिरूपैर्गुणितं लभ्यते लोभ्यते लोभप्रथमकृष्टिवेदको द्वाविंशतिरूपैर्गुणिते स्वस्वद्वितीयादिकृष्टिवेदकेषु स्वस्वगुणकारेष्वेकैकरूपे संयुते तत्र माया तितेषां यथाक्रमेण संदृष्टिः

८ । ८ । ८ । ८ । १६	८ । ३ । ८ । ३ । ८ । ३ । १८	८ । ३ । ८ । ३ । १९	८ । २२
क्रो	मा	या	लो

वेद्यमानकृष्टिद्वयं सुकृष्टिषु संक्रामति तासु संक्रमणद्रव्येण निर्वृर्वितकृष्टीनामंतरविशेषो ज्ञातव्यः। मानप्रथमकृष्टिवेदकस्य प्रथमस्थितौ समयाधिकावलिमात्रावशिष्टायां संज्वलनत्रयस्य स्थितिबंधोंऽतर्मुहूर्तोन विंशतिदिवसाधिकमासमात्रः। अंतर्मुहूर्ताधिकद्वादिवसमात्रं हानिप्रमाणं त्रैराशिकेनानेतव्यं तेषां स्थितिसत्त्वमंतर्मुहूर्तोन चतुर्मासाधिकत्रिवर्षप्रमितं क्रोधवेदकचरमसमये चतुर्वर्षमात्रं संज्वलनस्थितिसत्त्वमंतर्मुहू

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तयोः स्थितिसत्वं परिपूर्णैकवर्षमात्रं घातित्रयस्य स्थितिबंधो मासपृथक्त्वं तत्स्थितिसत्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं अघातिकर्म्मणां स्थितिसत्वमसंख्यातवर्षमात्रं तेषां स्थितिबंधस्तत्प्रायोग्यसंख्यातवर्षप्रमाणः तदनंतरसमये लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहमपकृष्योदयादिगलितावशेषगुणश्रेणिरूपेण निजवेदककालादावलिमात्राधिकायां प्रथमस्थितिं करोति करोति। इयं च प्रथमस्थितिः सकलवेदककालात्साधिकत्रिभागमात्री बादरलोभवेदककालात्साधिकद्विभागमात्री इति ज्ञातव्यं तद्द्वयप्रमाणमिदं [व१२।२२] मायातृतीयसंग्रहकृष्टिवेदककालीयविधानं प्रागुक्तं तेनैव विधानेन स्वकीयकृष्टिवेदककालचरमसमयं प्राप्तो [२४] ति लोभप्रथमसंग्रहकस्य प्रथमस्थितौ समयाधिकावल्यवशेषे लोभसंज्वलनस्थितिबंधोंतर्मुहूर्त्तमात्रः तत्स्थितिसत्वमप्यंतर्मुहूर्त्तमात्रं तथापि स्थितिबंधात्संख्यातगुणमिति ज्ञातव्यं। घातित्रयस्य स्थितिबंधो दिवसपृथक्त्वं पूर्वं मासपृथक्त्वतया स्थितिः स्थितिबंधः क्रमेण हीयमानः इदानीं दिवसपृथक्त्वं जातमित्यर्थः। अघातिकर्म्मणां स्थितिबंधो वर्षपृथक्त्वं लवति प्राक्तनस्तत्प्रायोग्यसंख्यातवर्षमात्रः स्थितिबंधः इदानीं वर्षपृथक्त्वं जातमित्यभिप्रायः घातिकर्म्मणां स्थितिसत्वं संख्यातवर्षसहस्रमात्रं अघातिकर्म्मणां असंख्यातवर्षप्रमाणं तदुपरितनसमये लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहमपकृष्योदयादिगलितावशेषगुणश्रेणिरूपेण निवृत्तिकरणकालादाव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

षगुणश्रेणिरूपेणानिजवेदककालादावल्पधिकायामांप्रथमस्थितिंकरोतितद्द्व्यप्रमाणमिदं।व१२।१९ मानस्तृतीय
संग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रथमस्थितौसमयाधिकावलिमात्रावशिष्टायांसंज्वलनद्वयस्यस्थितिबंधो २४ देशोनपंचविं
शतिदिवसमात्रः तयोःस्थितिसत्वंदेशोनाष्टमासाधिकवर्षमात्रंतदनंतरसमयेमायाद्वितीयसंग्रहकृष्टितःप्रदेशस
मूहमपकृष्योदयादिगलितावशेषगुणश्रेणिरूपेणस्वकीयवेदककालादावल्पधिकायामांप्रथमस्थितिंकरोतितद्
व्यप्रमाणमिदं।व१२।२०गुसवमायाद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकःमायाप्रथमसंग्रहकृष्टिवेदककालेयद्विधानंप्रागुक्तंते
नैवविधानेनस्व।२४।कीयकृष्टिवेदककालचरमसमयंप्राप्नोतिमायाद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रथमस्थितौस
मयाधिकावल्पवशेषेसंज्वलनद्वयस्यस्थितिबंधोदेशोनविंशतिदिवसमात्रःतयोःस्थितिसत्वंदेशोनषोडशमासमा
त्रंतदनंतरसमयेमायातृतीयसंग्रहकृष्टितःप्रदेशसमूहमपकृष्योदयादिगलितावशेषगुणश्रेणिरूपेणस्ववेदक
कालादावलिमात्राधिकतयाप्रथमस्थितिंकरोतितद्द्व्यप्रमाणमिदं।व१२।२१मायाद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदककालेयद्वि
धानंप्रागुक्तंतेनैवविधानेनस्वकीयकृष्टिवेदककालचरमसमयंप्राप्नो।२४।तिमायातृतीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रथम
स्थितौसमयाधिकावल्पवशेषेतस्याश्चरमसमयवेदकोभवतितदासंज्वलनद्वयस्थितिबंधःसंपूर्णपंचदशदिवसमात्रः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थमसमयक्रियमाणसूक्ष्मसांपरायकृष्ट्यायामप्रमाणप्रतिपादननिमित्तमल्पबहुत्वमुच्यते॥क्रोधप्रथमसंग्रहकृ
ष्टेरवयवकृष्टयस्तोकाः संदृष्टिः ४।१२३ ख२४ क्रोधसंग्रहकृष्टित्रयेमानस्योपरिनिक्षिप्तेमानप्रथमसंग्रहकृष्टेरवय
वकृष्टयोविशेषाधिकाः संदृष्टिः ख२४ ४।१२६ अधिकप्रमाणंत्रिभागाधिकत्रयरूपैः पूर्वराशौ नवैकैकएकखंडमा
त्रंभवति मानसंग्रहकृष्टित्रयेमायायाः ख२४ परिनिक्षिप्तेमायाप्रथमसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयोविशेषाधिकाःसं
दृष्टिः ४।१२९ विशेषप्रमाणंत्रिभागाधिकपंचरूपैः पूर्वराशौनवैकैकएकखंडमात्रंमायासंग्रहत्रयेलोभस्योपरिदत्ते
लोभप्र ख२४ थमसंग्रहकृष्टेरवयवकृष्टयोविशेषाधिकाः संदृष्टिः ४।१३२ विशेषप्रमाणंत्रिभागाधिकषड्रूपैः पूर्व
राशौनवैकैकखंडमात्रं प्रथमसमयेयाः सूक्ष्मसांपरायकृष्टयः कृताः ख२४ ताविशेषाधिकाः संदृष्टिः ४।१४४ विशेषप्र
माणंएकादशरूपैः पूर्वराशौ लक्षैकएकभागमात्रंपूर्वोक्तसंख्यातैकभागमात्रोविशेषः एवंमवक्ष्य ख२४ नेनाव्यव
धानेनापि[illegible]द्वितीयादिसमयकृतसूक्ष्मसांपरायकृष्टीनामल्पबहुत्वमुच्यते। प्रथमसमयकृतसूक्ष्मसां
परायकृष्टयोबहवः द्वितीयसमयेकृताः पूर्वसूक्ष्मसांपरायकृष्टयोसंख्यातगुणहीनाः इत्यव्यवधानेनांतर्मुहू ७१
र्तप्रमाणेसर्वसूक्ष्मसांपरायकृष्टिकरणकालेक्रियमाणपूर्वसूक्ष्मसांपरायकृष्टयोऽसंख्यातगुणहीनश्रेण्याः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ल्पधिकायामांप्रथमस्थितिं करोति तस्मिन्समये बादरलोभस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टितस्तृतीयसंग्रहकृष्टितश्च प्रदेशा समूद्
मपकृष्य सूक्ष्मशक्तियुक्तत्वात्तदर्थनाम्नीः सूक्ष्मसांपरायकृष्टीः करोति। बादरलोभद्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यप्रमाणमिदं
व१२।२३। एतस्मादनुभागापेक्षयापकृष्टद्रव्यमिदं व१२।५७५। एतस्मात्तृतीयसंग्रहकृष्टिरूपेण परिणममानद्रव्यमे
२४ तावत्प्रमाणं व१२।२३ अपनीय शेषद्रव्यमेतत् २४७ यसंग्रहकृष्टितः अपकृष्टद्रव्यं व१२।१ एतन्निक्षिप्तसंदृष्ट्या
एवं भवति व१२।५५३ २४७ एतावद्द्रव्येण सूक्ष्मकृष्टीः करोतीति तात्पर्यं तासामवस्थानं कुत्र २४७ इति चेत् लोभतृतीयसं
ग्रहकृष्टेरधः २४७ आसामवस्थानं भवति। आसामायामो लक्षणं च किमिति चेत् क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिवत् तद्यथा द्वि
क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्ट्यायामः क्रोधसंग्रहकृष्ट्यायामासंख्यातगुणः तथैव सूक्ष्मसांपरायकृष्ट्यायामोऽपि कृष्टिक १
रककाले संजातक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिरहितशेषसंग्रहकृष्ट्यायामासंख्यातगुणः एवं पूर्वस्पर्धकानामधः अनंत
गुणहीनतया यथा पूर्वं क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिः कृता तथैव लोभतृतीयबादरकृष्टेरधः अनंतगुणहीनक्रमेण सूक्ष्म
सांपरायकृष्टिरपि क्रियते। एवं वा क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिर्यथा जघन्यकृष्टेरारभ्योत्कृष्टकृष्टिपर्यंतमनंतगुणत
या कृता तथैव सूक्ष्मसांपरायकृष्टिरपि जघन्यकृष्टेरारभ्योत्कृष्टकृष्टिपर्यंतमनंतगुणतया क्रियते इति तात्पर्यं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्रव्यं रूपद्वयाद् इति पूरणीकृते स्वस्थानगोपुच्छं नवति संप्रति परस्थानगोपुच्छस्यानुद्भूतत्वादधस्तनविनष्टकृष्ट्यायाम
मात्रविशेषान् घातितावशिष्टोपरितनकृष्ट्यायामेन संगुणोपरितनकृष्टिघातिद्रव्यादपनीयद्रव्ये परस्थानगोपु
च्छोपि नवति शेषसर्वद्रव्ये घातितावशिष्टसर्वकृष्ट्यायामेन नंकेएकखंडरूपोनाद्धार्धमात्रावशिष्टद्रव्यविशेषै
रधिकं कृत्वा द्वितीयसंग्रहकृष्टेर्निजावशिष्टद्रव्यादपनीय तत्संग्रहजघन्यकृष्टेरादिवाशेषद्रव्यंविशेषहीनस्वरू
पेण स्वस्वद्रव्यादपनीयद्रव्ये सति अवशिष्टद्रव्यं गोपुच्छाकारेण द्रव्यं नवति अनेन स्वरूपेण स्थितकृष्टिषु संक्रमणद्रव्येण
वंधद्रव्येणच निर्वर्त्यमानकृष्टीनां द्रव्यविभागकरणे एकविशेषमादिं कृत्वा एकविशेषमुत्तरं कृत्वा रूपोन किनष्टावशि
ष्टकृष्टिगच्छं कृत्वा धनमानीय द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रतिवद्धायद्रव्यादपनीय पृथक्संस्थापयेत् पुनरतीतकृष्ट्यायाममा
त्रविशेषान् आदिं कृत्वा एकविशेषमुत्तरं कृत्वा निजनष्टावशिष्टकृष्टिगच्छं कृत्वा संकलनधिते द्वितीयसंग्रहकृष्टि
प्रतिवद्धविशेषघातद्रव्यात् पृथक्संस्थापयेत् एतेवाद रकृष्टिप्रतिवद्धाधस्तनशीर्षपूर्वविशेषनाम नीसंदृष्टिः ॥

वि ध घ	वि ध घ ५७५	पुनस्तृतीयसंग्रहकृष्टेर्जघन्यकृष्टिप्रविष्टद्रव्यं अपकर्षणभागहारादसंख्यातगुण
ख२४।ख२४।२	ख२४।ख२४।२	भागहारेण नष्टा निजकृष्ट्यायामेन संगुणएतावन्मात्रद्रव्यं तत्संग्रहस्यायद्रव्यादपनी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्रियंते अनेन प्रतिसमयं निर्वर्त्यमानापूर्वसूक्ष्मसांपरायकृष्टिप्रमाणं निरूपितं सूक्ष्मकृष्टिषु सर्वसमयदीयमान
द्रव्यस्याल्पबहुत्वमुच्यते सूक्ष्मसांपरायकृष्टिषु प्रथमसमये प्रदेशसमूहं स्तोकं ददाति द्वितीयसमये प्रदेशसमू
हमसंख्यातगुणं ददाति अनेन क्रमेण यावदंतर्मुहूर्तप्रमितसूक्ष्मसांपरायकृष्टिकरणकालचरमसमयस्ता २
वदसंख्यातगुणं ददाति प्रतिसमयमनंतगुणविशुद्ध्या प्रवर्द्धमानः प्रतिसमयमसंख्यातगुणं द्रव्यमपकृष्य दद
ातीति तात्पर्यं प्रथमसमये सूक्ष्मसांपरायकृष्टिषु दीयमानप्रदेशसमूहस्य श्रेणिनिरूपणं क्रियते तद्यथा अ
त्र प्रथमं तावत् आयद्रव्याणां व्ययद्रव्याणां घातद्रव्याणां च स्वरूपनिरूपणं क्रियते लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टेरायद्र
व्यप्रमाणं द्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्ये अपकर्षणभागहारेण भक्ते एकखंडमात्रं भवति व २।२३ आनुपूर्वीसंक्रमण
[illegible] भाद् द्वितीयसंग्रहकृष्टेरायद्रव्यं नास्ति केवलं व्ययद्रव्यमेव व्ययप्रमाणं कियद् इति चेत् निजद्रव्ये अपक
र्षणभागहारेण भक्ते एकखंडमात्रं भवति सूक्ष्मकृष्टीनामायद्रव्यप्रमाणं प्रागुक्तमेव संग्रहकृष्टिद्वयस्य घातद्रव्यं प्र
माणं स्वस्वचरमकृष्टिद्रव्ये घातकृष्ट्यायामेन स्वस्वकृष्ट्यायामेऽपकर्षणभागहारादसंख्यातगुणहीनभागहारेण
भक्ते एकखंडमात्रेण संगुणे साधिके कृते भवति एवं त्रिप्रकारद्रव्येषु स्वस्वघातद्रव्यादसंख्यातैकभागहीनव्यय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रकृष्टिशलाकाभिर्निजावशिष्टायद्रव्यंतस्याएकखंडस्यताएवशलाकाः गुणकारस्वरूपेणस्थापयेत् एताःसंक्रमणांतर
कृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडनाम्नाः संदृष्टिः व१२।४।१२ अधुनावध्यमानद्रव्येणनिर्वर्त्यमानकृष्टीनांद्रव्यविभागःक्रियते
तद्यथाबंधद्रव्येणनिर्वर्त्यमानचरमांतरकृ ४ ख खव२४७ ष्टिसहितापरितनकृष्टयोयावत्यस्तावतोविशेषान् आदिंकृत्वा
विध।१२।११ गुणहानिषोडशभागहीनघर्द्धगुणहानौरूपंनिक्षिप्यतावन्मात्रविशेषानुत्तरंकृत्वा विन१२ १६ पूर्वसर्वकृष्टि २
खव२४ ४ १६ यामेघर्द्धगुणहान्यार्त्तेकएकखंडमात्रावंधांतरकृष्टिशलाकाएतागच्छंकृत्वाधनमानी १६ यएकोनयद्रव्य
विशेषानंतैकभागमपनीयशेषद्रव्यंमोहनीयप्रतिबद्धैकसमयप्रबद्धास्वीकृतपृथक्संस्थापयेत् एतेवंधांतरकृष्टिवि
शेषनामानःसंदृष्टिः विध१२।४ २ ४ अनःसेषद्रव्यादेकसमयप्रबद्धानंतैकभागंस्वीकृत्यकृष्टिप्रविष्टद्रव्यस्यएकवंधां
तरकृष्टिशलाकात खव२४।२।खव२ खव१२ दाकिंचिन्न्यूनैकसमयप्रबद्धमात्रद्रव्यस्यकिमिति स१२।१।स त्रैराशिकेकृ
तेलब्धाःवंधांतरकृष्टिशलाकाएतावत्यः अनेनैतावदंतरकृष्टिशलाकानामितावानस्तदाएकांत ४ खव रकृष्टिशलाका
याःकिमिति ४ ।४।१२।१ त्रैराशिकेकृतेलब्धोवंधाद्यः एतावान्भवति ।१२।१ अनेनैतावद्वंधांतरकृष्टिशलाकानांकिंचि ७३
न्न्यूनैकसम खव१२।खव२४ यप्रबद्धमात्रद्रव्यंतदाएकवंधांतरकृष्टिशला १६ कायाःकिमिति ४ स१।१ त्रैराशिकंकृत्वा
खव१२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यपृथक्संस्थापयेत् तमेव गुण्यमानराशिं द्वितीयसंग्रहकृष्ट्यायामेन संगुण्य एतावन्मात्रद्रव्यं तत्संग्रहस्यायद्रव्यादपनी-
य पृथक्संस्थापयेत् एते वादरकृष्टिसंबंधिमध्यमखंडद्रव्यसंज्ञे संदृष्टिः व १२ ४ | व १२ । ४ । २२ पुनरेकाधिकोत्तरनिज-
पूर्वकृष्ट्यायामसंकलनामात्रान् अन्वयद्रव्यविशेषान् निजैकविशेषानैतकत्वा व ३ ३ ग २ ख २४ / ख | व ३ ३ ग २ ख २४ / ख गृहीतानवेचमानसं-
ग्रहकृष्टिविशेषघातद्रव्यादपहृत्य पृथक्संस्थापयेत् तत्संग्रहस्य विशेषघातद्रव्यमत्र समाप्तं पुनारूपाधिकातीत-
कृष्ट्यायामाभ्येकोत्तरसंक्रमणद्रव्यनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टिसहितनिजपूर्वकृष्ट्यायामसंकलनामात्रान् अन्वयद्रव्यवि-
शेषान् तृतीयसंग्रहकृष्टेरायद्रव्यात् स्वीकृत्य पृथक्संस्थापयेत् एतेऽन्वयद्रव्यविशेषसंज्ञे संदृष्टिः विं ४ ६ ७ विं ४ ४ २ / ख २ ख ३ ख २ ख २ । २ । ख २ ख ३ ख २ ख २ । २
एतेन त्रिप्रकारद्रव्येण हीनं तृतीयसंग्रहकृष्टिप्रतिबद्धायद्रव्येण निर्वर्त्यमाननूतनकृष्टीनां प्रमाणं ।
मतोऽन्यतीतत्तथा। मध्यमखंडद्रव्याधिकतृतीयसंग्रहकृष्टिजघन्यकृष्टिद्रव्यस्यैकसंक्रमणांतरकृष्टिशलाका तदा पू-
र्वोक्तत्रिप्रकारद्रव्येण हीननिजायद्रव्यस्य कियंतः संक्रमणांतरकृष्टिशलाका भवंतीति प्र १२ । फ १ । इ व १२ । २२ त्रैराशिके
कृते लब्धाः संक्रमणांतरकृष्टिशलाका कार एतावत्यो भवंति। संदृष्टिः ४ । २२ / ख २४ ७ पुनरेतावच्छ ४ / ख लाकानां २४७ तावतीष्टा
तदा एकशलाकायाः किमिति प्र ४ । २२ । फ ४ । इ १ / ख २४ ७ | ख २४ त्रैराशिके कृते लब्धो ह्रा एतावान्भवन्नः पूर्वोक्तसंक्रमणांत

सूक्ष्मकृष्टिस्वरूपेण निक्षिपति तदुपरितनकृष्टौ देयद्रव्यादधिकं ददाति सो तो द्वितीयकृष्टावनंतभागही
नतया ददाति पूर्वोक्तसमानखंडेष्वेकखंडं तत्र तिर्यग्विशेषस्तो रूपोनगच्छमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य द्वितीय
कृष्टिस्वरूपेण ददातीति भावार्थः तृतीयकृष्टावनंतभागहीनं ददाति समानखंडेष्वेकखंडं सूक्ष्मकृष्टिविशे
षस्तोतीता द्विहीनसर्वगच्छमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य तृतीयकृष्टिस्वरूपेण ददातीत्यर्थः चतुर्थकृष्टावनंतभागहीनं ददा
ति समानखंडेष्वेकखंडं सूक्ष्मकृष्टिविशेषस्तोतीता त्रिहीनसर्वगच्छमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य चतुर्थकृष्टिस्वरूपेण ददा
तीत्यभिप्रायः एवमव्यवधानेन गत्वा चरमसूक्ष्मसांपरायकृष्टावनंतभागहीनत्वेन ददाति समानखंडेष्वेकैकखं
डं विशेषतीता द्विहीनसर्वगच्छमात्रविशेषांश्च गृहीत्वा अव्यवधानेनानंतभागहीनतया चरमसूक्ष्मसांपरायकृष्टिपर्यं
तं निक्षिपन्नागच्छतीति इदं यं सूक्ष्मसांपरायकृष्टिद्रव्याज्जघन्यबादरसांपरायकृष्टौ दीयमानप्रदेशास्समूहोऽसंख्य १
तगुणहीनः द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रति वक्ष्यमाणविधद्रव्येण मध्यमखंडेष्वेकखंडं मुक्त्वा यद्यविशेषेस्य सर्वबादरकृ
ष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च गृहीत्वा चरमसूक्ष्मसांपरायकृष्टिद्रव्याद्बादरसंतगुणहीनं जघन्यबादरसांपरायकृष्टौ द ७५
दातीत्याचार्यतात्पर्यं तदुपरि विशेषहीनं ददाति अधस्तनशीर्षविशेषात् मध्यमखंडानि तन्नयद्व्यविशेषांश्च गृही

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लब्धं तेनैकभागहारेण संगुणयेत् एतानि बंधोत्कृष्टप्रतिबद्धसमानखंडसंज्ञानि संदृष्टिः स ४ पुनः अपकर्षयामि छि

प्रसमयप्रबद्धानंतैकभागमात्रद्रव्यमेवं बंधोत्कृष्टघ्नरूपोनाद्धार्द्धेन द्विगुणहानिगुणितेन तत्के ४ख१२ तत्रैतेन विशेषेण जा

यते बंधोत्कृष्टायामसंकलनमात्रविशेषात् पूर्वोक्तसमयप्रबद्धानंतैकभागात् स्वीकृत्य पृथक्कं संस्थापयेत् एते बंधविशे

षनामानः संदृष्टिः वि ४ ५ ५२७ शेषद्रव्यमेवं बंधोत्कृष्टायामेनानंतैकातेनैव गुणिते तस्य भागहारमेव गुणकारस्वरूपं

एतानि बंधमध्यम ख१४।ख२४।२ खंडनामानि संदृष्टिः स ४।२२ इदानीं संक्रमणद्रव्येण निर्वर्त्यमानसूक्ष्मकृष्टी

नां द्रव्यविभागः क्रियते तत् यथा रूपोनाद्धार्द्धहीनद्विगुणहा ख४।१२ख२४ ख२४ निगुणितप्रथमसमयनिर्वर्त्यमानसूक्ष्मकृष्टि

घ्ना सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धसर्वद्रव्यं नक्ताएकाभागं सूक्ष्मकृष्ट्याद्धसंकलनेन संगुण्य तावन्मात्रद्रव्यं सूक्ष्मकृष्टिद्रव्यात् स्वीकृ

त्य पृथक् संस्थापयेत् एते सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धविशेषा भवंति संदृष्टिः व१४।५५३।४ शेषद्रव्ये सूक्ष्मकृष्ट्यायामेनानंतैका

तेनैव गुणितेतानि सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडनामानि संदृष्टिः २४७।४।२६=४ख।ख२ ख व१४।५५।३ १२।५५।३।४ इदा

नीं दीयमानद्रव्यश्रेणिनिरूपणं क्रियते। जघन्यकृष्टौ प्रदेशसमूहं वक्ष्यमाणं ददातीति अनेन क्रमेण वितक्ष २४७।४ ख ख द्रव्ये

षु सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडेष्वेकखंडं तत्प्रतिबद्धविशेषेषु सूक्ष्मकृष्ट्यायाममात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य जघन्यसू

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूक्ष्मकृष्ट्यायामादसंख्यातगुणहीनाधस्तनकृष्ट्यायामेनसंख्यगुणवान्मात्रद्रव्यंस्वीकृत्यपृथक्संस्थापयेत् अपूर्वे
निर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडद्रव्यसंज्ञसंदृष्टिः व१२।५५५३।४ पुनः पूर्वसूक्ष्मकृष्ट्यायामादसंख्यातगुणही
नेनाधोनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्ट्यायामादसंख्यातगुणे ...तरनिर्व २४९३४ ख र्त्यमानापूर्वकृष्ट्यायामेनतदूधस्तनकृष्टिद्रव्यंसं
गुणयेत्तावन्मात्रद्रव्यंतस्मात्स्वीकृत्यपृथक्संस्थापयेत् इदमंतरकृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडसंज्ञं संदृष्टिः व१२।५५५३।४ पु
नःप्रथमसमयसूक्ष्मकृष्टिगतद्रव्यसद्वितद्वितीयसमयसूक्ष्मकृष्टिगतद्रव्यसंस्थाप्यद्वितीयसमय २४९३४ ख ख७ नि
र्वर्त्यमानापूर्वकृष्टीर्घ्यद्रव्यसद्वितपूर्वकृष्ट्यायामनारूपोनाद्धार्धहीनद्विगुणहानिगुणितेनलब्धाद्वितीयसमयसर्वसूक्ष्मकृ
ष्ट्यायामसंकलनेनसंगुण्यतावन्मात्रविशेषान्पूर्वद्रव्याद्गृहीत्वापृथक्संस्थापयेत् एतेऽन्तयद्रव्यविशेषनामानः ४ एते
ऽधस्तनशीर्षविशेषनामानः संदृष्टिः वि४ख ख ख२ पुनःप्रथमसमयकृतजघन्यकृष्टिद्रव्यंसंस्थाप्यपूर्वसूक्ष्मकृष्ट्यायामा
दसंख्यातगुणहीनाधस्तनकृष्ट्यायामेनसंगुणयेत्तावन्मात्रद्रव्यंस्वीकृत्यपृथक्संस्थापयेत् ४ उलिद्धसंदृष्टिः वि४ख ख
एतेनखखविधद्रव्येणहीनद्वितीयसमयापकृष्टद्रव्यसर्वसूक्ष्मकृष्ट्यायामेनलब्धातेनैवसंगुणितंतत्मध्यमखंडसं ७५
ज्ञंसंदृष्टिः व१२।५५५३।४ २४९३ ४ ख व: ख द्वितीयसमयेदीयमानप्रदेशसमूहस्यश्रेणिनिरूपणंक्रियते अनेनक्रमेणविवक्षितसूक्ष्मकृष्टि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चाद्वितीयवादरकृष्टिमादिं कृत्वापूर्वविशेषहीनोत्तरद्रव्यविशेषमात्रेण ददातीत्युत्पत्तिपायात्सूत्रा पूर्वकृष्टिनिर्वर्तितं
त्रसंक्रमणद्रव्यप्रतिबद्धसमानखंडे स एकैकखंडमुत्तरद्रव्यविशेषे सोतीतीत्यादि नसर्वाद्धमध्यमविशेषाश्च अरहीवा:ध
स्तनकृष्टेर्द्रव्यमादसंख्यातगुणं ददाति।तदुपरितनकृष्टिशेषत्रिप्रकारद्रव्यं सीकृत्यासंख्यातगुणहीनतया ददा
तवं धांतरकृष्टिषु अनंतगुणं अनंतगुणहीनं द्रव्यं शाखवद्ददातीति वक्तव्यं अत्र पूर्वविशेषादुत्तरद्रव्यविशेषोऽसंख्या
तभागाधिको भवतीति तान् तान्प्रतिभागहारान् संस्थाप्य श्रोतृजनानां प्रतीतिमुत्पादयेत् एवं प्रथमसमयसूक्ष्मकृष्टिप्रति
वद्धप्ररूपणं समाप्तं॥ ॥सूक्ष्मसांपरायकृष्टिकारको द्वितीयसमये पूर्वसूक्ष्मसांपरायकृष्टीः करोति ताश्च प्रथमसमय
कृतसूक्ष्मकृष्टिभ्योऽसंख्यातगुणहीनाः ता द्वयोः स्थानयोः करोति ते स्थाने के इति चेत् प्रथमसमयकृतकृष्टीनामधोम
ध्ये च करोति अधः क्रियमाणकृष्ट्यस्तोकाः मध्ये क्रियमाणकृष्ट्योऽसंख्यातगुणाः द्वितीयसमये घातद्रव्याणां संक्रम
णद्रव्याणां च विभागं प्राग्वद्वक्तव्यं यत् किंतु प्रथमसमयसूक्ष्मकृष्टिनिमित्तमपकृष्टद्रव्यात् द्वितीयसमयेऽपकृष्टद्रव्यम
संख्यातगुणं संदृष्टिः। व१२४ प३ एतस्मादेकार्ध्येकोत्तररूपान प्रथमसमयसूक्ष्मकृष्टिगच्छसंकलनमात्रपूर्वविशेषान् ग्र
हीत्वा पृथक् संस्थापयेत्। २४३ / ३ अथ स्तनशीर्षविशेषनामानः संदृष्टिः ९ नः प्रथमसमयकृतजघन्यकृष्टिद्रव्यं संस्थाप्य पूर्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषं मध्यमखंडेस्य एकखंडमुल्लयद्रव्यविशेषेसोतीतसर्वाद्योननिजसर्वाद्यमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्यप्रथमसमयकृ
तद्वितीयकृष्टेः पूर्वविशेषोनोलयद्रव्यविशेषमात्रहीनतया ददातितृतीयादिकृष्टिष्वत्रधस्तनशीर्षविशेषेसोतीत
पूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् मध्यमखंडेस्य एकैकखंडमुल्लयद्रव्यविशेषेस्योतीताद्योननिजसर्वाद्यमात्रविशेषांश्च
स्वीकृत्या [illegible] तीयावन्निर्वर्त्यमाना पूर्वकृष्टिं प्राप्नोतिताव [illegible] त्पलिप्रायः निर्वर्त्यमाना पूर्वकृष्ट्यवसंख्यातत
[illegible] दातीति [illegible] कृष्टिप्रतिबद्धसमानखंडेस्य एकखंडमध्यमसमानखंडेस्य एकखंडमुल्लयद्रव्यविशेषासोती॥
ताद्योननिजसर्वाद्यमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य प्रथमसमयकृतजघन्यकृष्टेरारस्य पल्यासंख्यातैकभागमात्रांतरमतील
[illegible] कृष्टावधस्तनकृष्टिद्रव्यादसंख्यातभागाधिकं ददातीति भावार्थः कृतः अतीतकृष्ट्योन
पूर्वकृष्ट्यायाममात्रपूर्वविशेषेकलयद्रव्यविशेषेण हीनपूर्वसर्वजघन्यकृष्टिमात्रेणाधिकद्रव्याततः परि पूर्वसमय
निर्वर्तितकृष्टेः [illegible] पूरेवासमूहस्य असंख्याततलागहीनोऽधस्तनशीर्षविशेषसोऽतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रविशेषान् मध्य
मखंडेस्य एकखंडमुल्लयद्रव्यविशेषेसोऽतीताद्योननिजसर्वाद्यमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्यातीतापूर्वकृष्टेर्द्रव्यादसं ७६
ख्यातभागहीनं पूर्वसमयनिर्वर्तितचरमकृष्टेरुपरितमकृष्टेर्ददातीति तात्पर्यं कृतः अतीतपूर्वकृष्ट्यायाममात्रपूर्ववि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रतिबद्धपंचविधद्रव्यैः श्रागविंत्मक्षवादरकृष्टिप्रतिबद्धचतुर्विधसंक्रमणद्रव्यैर्द्वितीयकृष्टिप्रतिबद्धचतुर्विधबंधद्रव्यत्रि
विधविशेषघातद्रव्यैश्च द्वितीयसमयदीयमानद्रव्यश्रेणिर्निरूपणं क्रियते इति तात्पर्यार्थः। तद्यथा। द्वितीयसमयेकृत
सूक्ष्मसांपरायजघन्यकृष्टौ प्रदेशसमूहं स्तोककं ददाति सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धपंचविधद्रव्येष्वधस्तनसमानखंडस्य एक
खंडं मध्यमखंडैकखंडमुभयद्रव्यविशेषैः पूर्वापूर्वसूक्ष्मकृष्टायामप्रमात्र विशेषांश्च स्वीकृत्य द्वितीयसमयजघन्यसू
क्ष्मकृष्टिस्वरूपेण ददातीति तात्पर्यं। द्वितीयकृष्टावनंतभागरूपविशेषहीनं ददाति अधस्तनमध्यमखंडस्य एकैक
खंडमुभयद्रव्यविशेषस्योतीतातीतानंतरनिजसर्वधनमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य द्वितीयकृष्टिस्वरूपेण ददातीति तात्पर्यार्थः। अ
नेन क्रमेण गत्वा प्रथमसमयेयाजघन्यसूक्ष्मसांपरायकृष्टिः कृता तस्यामसंख्यातभागहीनं ददाति। अधस्तनमध्यमखं
डस्य एकैकखंडमुभयद्रव्यविशेषस्योतीतातीतानंतरनिजसर्वधनमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य तृतीयादिकृष्टिषु निक्षिपनागच्छ
ति यावदपूर्वकृष्टीनां चरमकृष्टिस्तावत्। ततः परिमध्यमखंडस्य एकखंडमुभयद्रव्यविशेषोस्योतीतानंतरनिजस
र्वधनमात्रविशेषांश्च स्वीकृत्य प्रथमसमयकृतजघन्यसूक्ष्मकृष्टाव पूर्वकृष्टीनां चरमकृष्टिद्रव्याद संख्यातभागहीनं
ददातीत्यभिप्रायः। ततोयनंतभागहीनं ददाति यावन्निर्वर्ग्यमाना पूर्वकृष्टिं प्राप्नोति तावत्। अधस्तनशीर्षविशेषस्य एकवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

समयस्तावत् द्वितीयादिसमयेषु कृष्टिरूपेण निक्षिप्तद्रव्याणामियं संदृष्टिः सूक्ष्मसांपरायकृष्टिकारकस्य प्रथ
समयात्प्रवर्तितकृष्टिषु दृश्यमानप्रदेशसमूहस्येतोऽग्रे
श्रेणिनिरूपणं क्रियते तद्यथा जघन्यसूक्ष्मसांपराय
कृष्टौ प्रथमसमयात्प्रवर्तितदृश्यमानप्रदेशसमूहो बहु

कः तदुपरि द्वितीयकृष्ट्यादिषु चयहीनक्रमेणानंतभागहानतया दृश्यमानः स्यात् यावच्चरमसूक्ष्मसांपरायकृ
ष्टिस्तावत्तच्चरमकृष्टितस्तृतीयसंग्रहस्य जघन्यबादरसांपरायकृष्टौ दृश्यमानप्रदेशसमूहोऽसंख्यातगुणः ततउप
रि स्वकीयोत्तरचयविशेषमात्रहीनतया दृश्यमानो लवति यावच्चरमबादरकृष्टिस्तावत् ततोऽग्रे सिद्धावलोकनम् १
यन सूक्ष्मकृष्टिकरणकाले बादरलोभस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टिस्थानागतप्रदेशास्यात्पबहुत्वमुच्यते सूक्ष्मसांपराय
कृष्टिकरणावसरे लोभस्य चरमबादरसांपरायकृष्टितः सूक्ष्मसांपरायकृष्टौ संक्रांतप्रदेशाः स्तोकाः संदृष्टिः [व १२ / २४७] लोभ
द्वितीयसंग्रहकृष्टितश्चरमबादरसांपरायकृष्टौ संक्रमणप्रदेशसमूहः संख्यातगुणः संदृष्टि [व १२ १२ / २४७] लोभ ७७
द्वितीयसंग्रहकृष्टितः सूक्ष्मसांपरायकृष्टौ संक्रमणप्रदेशसमूहः संख्यातगुणः कुतः लोभत [२४७] तीयसंग्रहकृ

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

षमूनपूर्वजघन्यकृष्ट्याहीनत्वात्तदुपरितनोपरितनकृष्टावनंतभागहीनं ददाति अथ स्तनशीर्षविशेषोतीतपू
र्वकृष्ट्यायामप्रमाणविशेषान्मध्यमखंडस्य एकैकखंडमुत्तरयद्रव्यविशेषेसोतीतान्द्वानिसर्वाद्धिमात्रविशेषांश्चस्वीकृ
त्यपूर्वविशेषोनोत्तरयद्रव्यविशेषमात्रेणहीनतया उपरितनकृष्टिषु निक्षिपनाक्षतियावद्पूर्वकृष्टिष्वाभोतितावद्वि
सर्वःततपर्याप्येनेनक्रमेणनिक्षिपतियावत्प्रथमसमयकृतवरमसूक्ष्मकृष्टिस्तावत् इत्तउपरिस्थितीयबादरकृष्टि
तिकद्यचत्रविधसंक्रमणद्रव्येष्वमध्यमखंडस्यएकखंडमुत्तरयद्रव्यविशेषेसोनिजसर्वद्धिमात्रविशेषांश्चगृहीत्वावरमा
सूक्ष्मकृष्टोदत्तद्रव्यादसंख्यातगुणहीनतयाजघन्यबादरकृष्टोद्दातितदुपरितत्पतिवक्ष्यधस्तनशीर्षविशेषएक
विशेषमध्यमखंडस्यएकखंडमुत्तरयद्रव्यविशेषेसोतीतबादरकृष्ट्यायामन्यूननिजसर्वद्धिमात्रविशेषांश्चगृहीत्वा
पूर्वविशेषन्यूनोत्तरयद्रव्यविशेषमात्रेणहीनतया द्वितीयकृष्टोददाति अनेनक्रमेण पर्याप्यचतुर्विधसंक्रमणद्रव्ये
स्त्रिविधविशेषघातद्रव्यचतुर्विधबंधद्रव्येषु दीयमानश्रेणिनिरूपणं प्रथमसमयवत्कर्त्तव्यं यावत् वेद्यमानलोभसंज्वल
नद्वितीयबादरसंग्रहकृष्टेश्चरमकृष्टिस्तावत् इति द्वितीयसमयेदीयमानश्रेणिनिरूपणं समाप्तं॥ ॥द्वितीयसमयेदी
यमानप्रदेशसमूहस्य यद्विधानमुक्तं तेनैव विधानेन तृतीयादिशेषसमयेष्वपि कर्त्तव्यं यावद्बादरसांपरायचरम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

 विशेषाधिकः।अत्रसर्वत्रापिपात्रानुसारेणसंक्रमणद्रव्यंविशेषाधिकमितियुक्तिंब्रूयात्ननुक्रोधद्वितीयसं
 ग्रहतःआरभ्याधःसंक्रांतसर्वद्रव्यमपिपरस्थानसंक्रमणात्अत्राधःप्रवृत्तिसंक्रमणेनसंक्रांतंलोभप्रथम
संग्रहकृष्टितोलोभद्वितीयसंग्रहेसंक्रांतद्रव्यंस्वस्थानसंक्रमणादपकर्षणसंक्रमणेनसंक्रांतंअतःकारणा
त्पूर्वसंक्रमणद्रव्यादिदंसंक्रमणद्रव्यमसंख्यातगुणमेवंसत्त्वेनविशेषाधिकंकृतः।अधःप्रवृत्तभागहारा
दपकर्षणभागहारस्यसर्वत्राप्यसंख्यातगुणहीनत्वादितिचेत्।अत्रपरिहारउच्यते।सर्वोत्कर्षस्थानेषुएतौ
द्वौभागहारावनेनैवप्रकारेणप्रवर्तेतेअपवादरूपेऽत्रपरिणामातिशयमाश्रित्याधःप्रवृत्तभागहारापकर्षण
भागहारानुसारेणैवप्रवर्त्तेतेततोऽपवादविषयंपरिहृत्यान्यत्रउत्सर्गःप्रवर्त्ततइतिन्यायादिमंविषयंत्यक्त्वाशेषविष
१४ येऽपकर्षणभागहारादधःप्रवृत्तभागहारोऽसंख्यातगुणइतिव्याख्यातः।लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितोलोभतृतीय
संग्रहकृष्टौसंक्रमणद्रव्यंविशेषाधिकंअत्रपात्रानुसारेणविशेषाधिकंज्ञेयं।क्रोधप्रथमसंग्रहकृतेःष्टितोमानप्र
थमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणद्रव्यमसंख्यातगुणं।कुतः।लोभप्रथमसंग्रहकृष्टिप्रदेशासत्वात्क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टि
प्रदेशासत्त्वस्यत्रयोदशगुणत्वात्क्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टितएवक्रोधप्रथमसंग्रहकृष्टिप्रदेशासत्वस्यत्रयोदशगु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ध्यायामात्सूक्ष्मसांपरायकृष्ट्यायामस्यासंख्यातगुणत्वात्संदृष्टिः ४।२।१।५।५।२ इतउपरिसूक्ष्मसांपरायकृष्टिविषयस्यप्र
देशसंक्रमणाल्पबहुत्वस्यसाधकंबादरसांपरायकृष्टिविषयप्रदे २५७ शसंक्रमणाल्पबहुत्वमुच्यते।प्रथमसमयकृ
ष्टिवेदकस्यक्रोधद्वितीयसंग्रहकृष्टितोयमानप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहस्तोकः क्रोधतृतीयसंग्रहकृ
ष्टितोमानप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोविशेषाधिकः कुतः अल्पानुभागशक्तिकृष्टकृसंग्रहकृष्ट्यायामस्य
विशेषाधिकत्वाद्विशेषाधिकयामयुतसंग्रहात्संक्रमणद्रव्यमपिविशेषाधिकत्वेनसंक्रामति विशेषाधिकंप्रमाणंपात्रा
नुसारेणपल्यासंख्यातेनभक्तैककरागेनभवतिमानप्रथमसंग्रहकृष्टितोमायाप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोवि
शेषाधिकः अत्राधिकप्रमाणंपात्रानुसारेणावल्यसंख्यातभक्तैकखंडमात्रंमानद्वितीयसंग्रहकृष्टितोमायाप्रथमसंग्रह
कृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोविशेषाधिकः।मानतृतीयसंग्रहकृष्टितोमायाप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहो
विशेषाधिकः।मायाप्रथमसंग्रहकृष्टितोलोभप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोविशेषाधिकः।मायाद्वितीयसंग्रह
कृष्टितोलोभप्रथमसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोविशेषाधिकः।मायातृतीयसंग्रहकृष्टितोलोभप्रथमसंग्रहकृ
ष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोविशेषाधिकः लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितोलोभद्वितीयसंग्रहकृष्टौसंक्रमणप्रदेशसमूहोवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वतिःप्रतिसमयमनंतगुणविशुद्ध्याप्रवर्द्धमानोयंमुनिःप्रतिसमयमसंख्यातगुणप्रदेशसमूहमपकृष्यसूक्ष्मसां
परायकृष्टीःकरोतीत्यभिप्रायः।इदमल्पबहुत्वंपूर्वोक्तं तथापिसंबंधत्वात्तयितुंपुनरुक्तं।अनेनपूर्वोक्तक्रमेण
लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्यप्रथमस्थितौसमयाधिकावलिरवशिष्यतेतदाचरमसमयानिवृत्तिकरणोजा
यतेतदालोभतृतीयबादरसांपरायकृष्टिःपरमुखेनसंक्रम्यमाणासतीसूक्ष्मकृष्टिरूपेणसाकल्येनसंक्रांता
जातालोभद्वितीयकृष्टावपिसमयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधसमयप्रबद्धान्समयाधिकोच्छिष्टावलिप्रविष्टबादर
कृष्टिंचमुक्त्वाशेषद्वितीयसंग्रहकृष्टिःपरमुखेनसंक्रांताद्रव्यार्थिकनयापेक्षया।ऽस्मिन्समयेसंक्रांताजातेत्युक्ता
पर्यायार्थिकनयापेक्षयातुअग्रेतनसमयेद्विसमयोनद्व्यावलिमात्रनवकबंधान्उच्छिष्टावलिप्रविष्टंचमुक्त्वात
च्छेषबादरकृष्टिप्रतिबद्धसर्वद्रव्यंसूक्ष्मकृष्टिस्वरूपेणसंक्रांतमितिज्ञातव्यं।इदानींसर्वकर्म्मणांस्थितिबंधस्थिति
सत्त्वप्रमाणमुच्यते।तदनिवृत्तिकरणस्यचरमसमयेलोभसंज्वलनस्यजघन्यस्थितिबंधोंतर्मुहूर्त्तमात्रः।अत्रैवमो
हनीयस्यबंधव्युच्छित्तिर्जातेतिज्ञातव्या।घातित्रयस्यस्थितिबंधःकिंचिन्न्यूनदिवसमात्रः।पूर्वंदिवसपृथक्त्वमात्र ७९
स्थितिबंधःक्रमेणहीयमानइदानींमुहूर्त्तपृथक्त्वप्रमाणोजातइत्यर्थः।नामगोत्रवेदनीयानांबादरसांपरायस्यच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तउपर्यंतमंतर्मुहूर्त्तप्रमितनिजगुणश्रेणिशीर्षपर्यंतमसंख्यातगुणितक्रमेणस्थितनिजगुणकारशलाकातिरेकस्तां
संगुण्यएतावन्मात्रमसंख्यातगुणंश्रेणिरूपेणददातिगुणकारशलाकानांसंदृष्टि:१।४।४४।४४४।गुणसंकलितध
नस्यांकसंदृष्टि:८५सूक्ष्मसांपरायेणक्रियमाणगुणश्रेण्यायाम:अंतर्मुहूर्त्तप्रमित:सूक्ष्मसांपरायकालाद्विशेषाधि
कस्तथापिज्ञानावरणादीनांतत्कालेस्ताविगलितावशेषगुणश्रेण्यायामादंतर्मुहूर्त्तेनहीन:इयमेवस्थितगुणश्रेणि
रितिज्ञातव्यागुणश्रेणिशीर्षाद्उपरिस्थितावधानस्थितिरंतरस्थितिंगुणश्रेणिशीर्षद्रव्यादसंख्यातगुणंददा
तिततउपरिविशेषहीनंददातियावत्पूर्वसमयेयदंतरायामप्रमाणंस्थितिचरमांतरस्थितिस्तावच्चरमांतरस्थि
तौद्रव्यात्पूर्वसमयेयावद्द्वितीयास्थिति:तस्याआदिस्थितौदीयमानद्रव्यसमूहासंख्यातगुणहीना:तउपरित
नस्थितौविशेषहीनंभवतिअत्रतात्पर्यमिदमुच्यतेतत्यथाअंतरदीर्घप्रमाणंसर्वत:स्तोकंसंदृष्टि:।२२४स्थितिकां
डदीर्घप्रमाणंसंख्यातगुणंसंदृष्टि:।२२४।४स्थितिकांडकाधस्तनस्थितिदीर्घप्रमाणंसंख्यातगुणंसंदृष्टि:२८।४।४।
४द्वितीयस्थितिसमस्तदैर्घ्यमिदं।२८।४।२०अंतरस्थितिदैर्घ्येणद्वितीयस्थितिदैर्घ्येभक्तेलब्धमेतावत्।२ख अनेनसं ८०
ख्यातराशिनापूर्वदृष्टअपकर्षितद्रव्यभागद्रव्यमिदं व।१२।७ / ३४ भक्त्वाएकखंडंस्वीकृत्यांतरस्थितौदेयपक्षेचरमांतरस्थि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रमेस्थितिबंधः प्राक्तनसंख्यातवर्षसहस्रप्रमाणक्रमेणहीयमानः किंचिन्न्यूनवर्षमात्रोजातः चरमसमयबादरसांपर
यस्यमोहनीयस्थितिसत्वमंतर्मुहूर्त्तमात्रं घातित्रयस्यस्थितिसत्वंसंख्यातवर्षसहस्रमात्रंनामगोत्रवेदनीयानांस्थि
तिसत्वमसंख्यातवर्षमात्रंअनिवृत्तिकरणस्वरूपनिरूपकसूत्रं एकसमयेनाथाव्वविधसंज्वलनबादरकृष्टीनिर्मू
लमुन्मूल्यानंतरसमयेऽयंमुनिः प्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायोजातः सूक्ष्मकृष्टीरपकृष्यवेदयमानः सूक्ष्मसांपराया
गुणस्थानंप्राप्तः इतितात्पर्यं सूक्ष्मसांपरायप्रथमसमयेलोभसंज्वलनप्रतिबद्धसूक्ष्मकृष्टीनांयाः स्थितयोंतर्मुहू
र्त्तप्रमाणास्तत्संख्यातैकभागमात्रस्थितिकांडकंलोभितंजातंमोहकृष्टिगतानुभागानुसमयापवर्त्तनंज्ञानावरणा
दिकर्मणांस्थित्यनुभागघातश्चप्राग्वत्प्रवर्त्तते तत्रद्रव्यनिक्षेपक्रमः कथमितिचेत्सूक्ष्मकृष्टिप्रतिबद्धानां स्थितां
नां स्थितस्थितिस्थितादेतावन्मात्रस १२ द्रव्यादेतावत् स १२ द्रव्यमपकृष्यदं पल्यासंख्यातेनभक्त्वाबहुखंडानिपृ
थक्संस्थाप्यैकखंडमेतावन्मात्रं स १२ पदमितगुणहति गुणितप्रभवेदः स्याद्गुणंतदाद्यूनं एकोनगुणवित्तकंगु
णसंकलितंविजानीयादित्येत सूत्रेद्ध्याएकादिपल्यासंख्यातैकभागमात्रगुणोत्तरनिजगुणश्रेण्यायामगच्छ
गुणसंकलनामानीयतयाभक्त्वाएकभागमात्रद्रव्यमुदयनिषेकेददातितत्राग्रतननिषेकेष्वुदयद्रव्यस्यःस्तोकांत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC-0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust Foundation

पनात्तितियावत्प्रथमसमयकृतगुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरस्थितिस्तावत्तावत्कृतः मोहनीयस्यावस्थित
गुणश्रेणिनिरूपात्तगुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरैकस्थितौ गुणश्रेणिविषयत्वाभावेपि द्रव्यमाहात्म्याद
संख्यातगुणत्वेन ददाति तत उपरि स्तूतपूर्वकषायविषयीकृतां तस्य चरमस्थितिपर्यंतं विशेषहीनत्वेन ददा
ति तत उपरि द्वितीयस्थितेरादिस्थितौ प्राक्संख्यातगुणहीनतया ददाति तत उपरि विशेषहीनतया निक्षिप १
ति यावदतिस्थापनावलिं प्राप्नोति तावत् तृतीयादिसमयेषु अपकृष्टद्रव्यस्य दीयमानश्रेणिनिरूपणमनेन
क्रमेण कर्यते यावत् सूक्ष्मसांपरायस्य प्रथमस्थितिकांडकमुत्कीर्यमाणमुत्कीर्णं न भवति तावत् अत्र चरमफालिद्र
व्यप्रमाणनिरूपणं क्रियते तद्यथा। द्वितीयस्थितेः प्रथमगोपुच्छद्रव्यात् चरमफालेश्चरमगोपुच्छद्रव्यं रूपोननिजगच्छ
मात्रविशेषहीनं भवति तस्य प्रमाणमिदं [सं२२ / २८।४।२] चरमफालिद्रव्येण संगुणप विशेषाधिकं कृतं सत् चरमफालेः सर्वद्रव्य
प्रमाणमेतावत् [सं२२।७।४।४ / २१।४।२०] अत्र चरमफालिद्रव्यप्रमाणसमानगुणकारभागहारान् अपवर्त्य तावत् [सं२२।४ / २०]
इदं द्रव्यमपकृष्टद्रव्येणाधिकं कृत्वा संख्यापल्यासंख्यातभागेन भक्त्वा एकभागं स्वीकृत्य उदयनिषे
कादारभ्य गुणश्रेणिशीर्षपर्यंतमसंख्यातगुणितक्रमेण दत्वा शेषबहुभागं अंतरायामेन मध्यमं चरमफालिद्रव्यसं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्रव्यंतदनंतरस्थितेःप्रभृतिविशेषहीनस्वरूपेणनिक्षिपनाछतियावस्थातिछापनावलिंप्राप्नोतितावत्‌द्विती
यकांडकप्रथमसमयापकृष्टद्रव्यनिरूपसंदृष्टिः

इतउपरिसूक्ष्मसांपरायस्यसर्वस्थितिकांडकेषपिदी
यमानप्रदेशश्रेणिक्रमः एवमस्तीतिज्ञातव्यः॥त्या वन्मोहनीयचरमस्थितिकांडकस्यचरमफालिःपत
तितावत्‌सर्वस्थितिकांडकेषुचरमफालिपातपर्यंत मपकृष्यमाणद्रव्यंसकलद्रव्यासंख्यातैकभागमात्रमेकस्य १
तुचरमफालिपातकालेस्थितिकांडकावावातद्रव्यंसकलद्रव्यसंख्यातैकभागएवत्तवेदितिसीक्रियते एवंसूक्ष्म
सांपरायप्रथमसमयादारभ्यदीयमानद्रव्यश्रेणिनिरूपणंसमाप्तं॥ ॥अथप्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायस्यलोभस्य
निषेकेषुयःप्रदेशसमूहःदृश्यमानोस्थितस्यश्रेणिनिरूपणंक्रियतेतद्यथाप्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायस्योद
यस्थितौदृश्यमानप्रदेशसमूहःस्तोकःद्वितीयस्थितौदृश्यमानोऽसंख्यातगुणःततउपरिगुणश्रेणिशीर्षस्यानंतरे
कनिषेकपर्यंतमसंख्यातगुणःकुतःअस्मिन्नवलेदीयमानद्रव्यवद्दृश्यमानद्रव्यस्यापिअसंख्यातगुणश्रेणिरूपेण १
वस्थानात्‌ततउपरिविशेषहीनतयादृश्यमानमस्तियावच्चरमांतरस्थितिस्तावत्‌कुतःदीयमानप्रदेशानुसारेण ८२
वद्दृश्यमानप्रदेशस्यापिविशेषहानिस्वरूपेणावस्थानात्‌चरमांतरस्थितेर्दृश्यमानाद्द्वितीयस्थितेरादिस्थितौदृश्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ख्यातरूपेणैकैकखंडमेतावत् स२।२ पूर्वमंतरस्थितौ दत्तद्रव्येण हीनं कृत्वा स्वीकृत्य पुनः शेषद्रव्यमेतावत् स२।२।२
प्राग्गृहीतद्रव्येण समच्छेदं कृत्वा २० मिलिते एतावत् स२।२।२०। इदं द्रव्यमंतरस्थिति प्राग्वत् षोडशाकारेण द २०
त्वा शेषद्रव्यमेतावत् स२।२।३।२।१६ शेषे द्वितीयस्थितौ गो २०।१७ षोडशाकारेण दत्ते चरमांतरस्थितौ दत्ते तावन्[illegible]
स२।२।१० ध्याद्द्वितीयस्थि २०।१७ तेरादिस्थितौ दत्ते तावन्मात्रद्रव्यमसंख्यातगुणहीनमस्ति ततः कारणाद्द्वितीयसमया
२०।४।२।१०।२७ दारभ्य सूक्ष्मसांपरायस्य प्रथमस्थितिकांडकचरमफालिपातपर्यंतमपकृष्य देयद्रव्यस्य दीयमानश्रे
णिक्रमः प्रथमसमयवदिति समर्पणं सूक्ष्मं जातं अत्रांतरपूरणेन गुणश्रेणिं विना शेषसर्वस्थितिष्वपि एक गोपुच्छा जा
तः इति ज्ञातव्यः द्वितीयस्थितिकांडके द्रव्यनिक्षेपक्रमः कथमस्तीति चेत् द्वितीयस्थितिकांडकात्तद्रव्यस्तनोदयावल्यु
परितनसर्वस्थितिस्पर्धकप्रदेशसमूहमपकृष्य पल्यासंख्यातेन भक्त्वा तत्रैकखंडं स्वीकृत्य प्राग्वदुदयनिषेके स्तोकं द
दाति ततउपरि असंख्यातगुणश्रेणिरूपेण ददाति यावद्गुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरैकस्थितिस्तावत् शेषबहु
भागमात्रद्रव्यमुपरितनांतमुक्तत्वप्रमाणायामेन भक्त्वा तत्रैकखंडं रूपोनगच्छार्धमात्रविशेषाधिकं कृत्वा स्वीकृत्य
गुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरस्थितौ दत्तं स तद्गुणश्रेणिशीर्षप्राग्वद्दत्तद्रव्यात् संप्रति दत्तद्रव्यमसंख्यातगुणं शेष

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णं ततः प्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायस्य मोहनीयस्थितिसत्त्वं संख्यातगुणं। अत्र गुणकारः प्रमाणं तत्प्रायोग्यसंख्यातरूपा
णि। इदमल्पबहुत्वं प्रकृतार्थसाधकं कथं जातमिति चेत् यतः कारणादस्मिन्नल्पबहुत्वे अंतरायामात् प्रथमस्थितिकांड
कायामः संख्यातगुण इत्युक्तः। ततः कारणात् प्रथमस्थितिकांडकस्य चरमफालिद्रव्यं अंतरायाममात्रगोपुच्छात् अंतरस्थिति
षु दत्त्वा द्वितीयस्थितौ सदृशैकगोपुच्छं कर्तुं द्रव्यमस्तीत्यस्य व्यापकतेयं प्रकृतार्थसाधकं प्रथमस्थितिकांडकायामात् अं
तरायामस्य मंदत्वं अंतरस्थितिद्वितीयस्थित्योरेकगोपुच्छाघटनात् द्वितीयादिस्थितिकांडकेष्वपि द्रव्यमानश्रेणिनिरूप
णमनेन क्रमेण कर्तव्यं। तत्रायं तु विशेषः गुणश्रेणिशीर्षं द्रव्यमानद्रव्यं विशेषाधिकमेव नासंख्यातगुणं। अस्य कारणं द
र्शनमोहनीयक्षपणायां सम्यक्त्वस्याष्टवर्षात्परं यथा उक्तं तथैव ज्ञातव्यं। इति द्रव्यमानद्रव्यश्रेणिनिरूपणं समाप्तं।
इत उपरि संक्षेपरुचिशिष्यानुग्रहनिमित्तं बादरकृष्टिप्रतिबद्धार्थनिरूपणं विस्तरं विना सूक्ष्मसांपरायप्रतिबद्धा
र्थनिरूपणं क्रियते॥ लो॥ द्वितीयसंग्रहकृष्टिवेदकस्य प्रथमस्थितौ विश्रमणावलिः संक्रमणावलिः उच्छिष्टावलिश्चेत्या
वलित्रयं यावदवशिष्यते तावदेव॥ लो॥ द्वितीयसंग्रहकृष्टिप्रदेशसमूहं गृह्णाति॥ लो॥ तृतीयसंग्रहकृष्टौ ददाति नत
त उपरि कुत्र ददाति इति चेत् सर्वद्रव्यं सूक्ष्मसांपरायकृष्टिषु ददाति। प्रथमस्थित्यावलित्रयं तावदवशिष्यते इति चेत् ८२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मानोऽसंख्यातगुणः ततउपरि स्थिरमस्थितिपर्यंतं विशेषहीनतया दृश्यमानोस्ति द्वितीयसमयात्प्रवृत्तियावत्सूक्ष्म
सांपरायस्यप्रथमस्थितिकांडकंचरमसमयाविनाशितं तावत् दृश्यमानश्रेणिप्ररूपणास्यक्रमोयमेवाप्रथमस्थिति
कांडकस्यचरमफालिपतनानंतरं दृश्यमानद्रव्यस्यश्रेणिनिरूपणाक्रमः कथमस्तीतिचेत्प्रथमस्थितिकांडकविना
शात्परमुदयस्थितौप्रदेशासमूहस्तोकतयादृश्यमानोभवति द्वितीयस्थितावसंख्यातगुणतयादृश्यमानः ततउपरिगु
णश्रेणिशीर्षस्यानंतरैकस्थितिर्यावत्तावत्पर्यंतमसंख्यातगुणत्वेनदृश्यमानोस्ति ततउपरि विशेषहीनतयादृश्यमाने १
स्तिमोहनीयस्योत्कृष्टस्थितिस्तावत्कृतः प्रथमस्थितिकांडकस्यचरमफालिपातकाले गुणश्रेणिं विनाउपरितनाशेषस्थि
तौ आकृष्य एकगोपुच्छाकारेण निक्षिप्तदीयमानद्रव्यानुसारेण वदृश्यमानद्रव्यस्याप्यवस्थानात् सूक्ष्मसांपरायस्यप्रथम
स्थितिकांडकं प्रथमसमयविनाशितं जातं तदा गुणश्रेणिं विनाशेषस्थितिषु एकगोपुच्छश्रेणिः कथं जाता इति प्रश्रेत
न्निर्णयं कर्तुमिमान्स्वल्पतरान्वक्ष्यमाणपदान्प्रकुर्वंतिः तद्यथा अंतर्मुहूर्त्तप्रमाणः सूक्ष्मसांपरायकालः सर्वतः स्तोकः ततः
प्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायस्यमोहनीयप्रतिबद्धगुणश्रेणिनिक्षेपो विशेषाधिकः विशेषप्रमाणं सूक्ष्मसांपरायकालस्यसं
ख्यातैकभागमात्रं ततः अंतरस्थितायामः संख्यातगुणः ततः सूक्ष्मसांपरायस्यमोहनीयस्यप्रथमस्थितिकांडकं संख्यातगु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिकालभागः प्रक्षेप्याः सूक्ष्मसांपरायकृष्टयः तदाद्यास्तु पल्यासंख्यातभागगुणिताः अधस्तनप्रक्षेपशलाकासंदृष्टिः
त्रसकलसूक्ष्मकृष्टिसंदृष्टिः ।७२। उपरितनप्रक्षेपशलाकाभिर्गुणितं सत् उपरितनानुदयकृष्टिप्रमाणं नवतिसं
दृष्टिः ।९०। सूक्ष्मसांपरायस्य ख२५ कालियावत्संख्यातबहुभागागच्छति तावत्संख्यातसहस्रस्थितिकांडकेषु पतितेषु
प्रथमो ख२५ हनीयस्यावरमस्थितिकांडकं पातयन् शेषसूक्ष्मसांपरायस्य कालं तत्काले शेषोपरितनमोहनीयस्थिता
ज्ञाताः स्वकीयकालाद्विशेषाधिकतया प्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायेण निक्षिप्तगुणश्रेणिनिक्षेपे सूक्ष्मसांपरायेण नि
क्षिप्तगुणश्रेणिनिक्षेपे सूक्ष्मसांपरायस्यावशिष्टकालमात्रगुणश्रेणिगोपुच्छान् तत्काले शेषविशेषाधिकनिक्षेपप्रमाणगु
णश्रेणिगोपुच्छान् उपरितनगुणश्रेणिगोपुच्छान् तत उपरि गुणशीर्षात् संख्यातगुणान्तर्मुहूर्तमात्रगोपुच्छान् चरमस्थि
तिकांडकस्वरूपेण लांछतीत्यभिप्रायः ॥ चरमस्थितिकांडकस्य प्रथमसमये उत्कीर्यमाणद्रव्यस्य तदुपरिश्रेणिनिरूप
णं क्रियते तद्यथा ॥ तस्मिन् समये प्रथमफालिद्रव्यमपकृष्य पल्यासंख्यातभागेन भक्त्वा बहुखंडानि पृथक्संस्थाप्य शेषैक
खंडं पुनरपि पल्यासंख्यातभागेन भक्त्वा बहुखंडं पृथक्संस्थाप्य शेषैकखंडं पृथक्संस्थाप्यते तेषु प्रथमबहुखंडं पूर्व
क्तगुणसंकलितसूत्रोक्तेन गुणकारशलाकासंयोगेन भक्त्वा स्वस्वगुणकारशलाकाभिः संगुणितं तदुदयनिषेके प्रदेयं । ८४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टितस्तृतीयबादरसांपरायकृष्टौ संक्रांतद्रव्यं तत्रैव विश्रमणावलिमात्रकालमवलस्वरूपेण स्थि
त्वा पश्चात्संक्रमणप्रायोग्यं भूत्वा संक्रमणावलिमात्रकालेन तद्द्रव्यं सर्वं त्वराणसत्वेन सद्दसूक्ष्मकृष्टिषु संक्रामति। ए
वं संक्रमणे सति तच्छिष्टावशेषं पश्चात्संक्रमणप्रायोग्यं भूत्वा संक्रमणावलिमात्रकालेन तद्द्रव्यं सर्वं त्वराणसत्वेन सद्दसूक्ष्म
कृष्टिषु संक्रामति। एवं संक्रमणे सति तच्छिष्टावलिमात्रप्रथमस्थितिरवशिष्यते तत्कारणात् लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टे
:प्रथमस्थितावावलित्रयमवशिष्टे तावल्लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टेर्द्रव्यं तृतीयबादरकृष्टौ संक्रामति ततउपरि न
संक्रामतीति निरूपणं युक्तियुक्तं। इत उपरि सूक्ष्मकृष्टिषु द्वितीयसंग्रहकृष्टिद्रव्यमपकर्षणसंक्रमणेन निक्षिपा
त्यष्टति यावत् निजप्रथमस्थितेरावलिप्रत्यावलिमात्रमवशिष्यते तावत् तत्रागालप्रत्यागालव्युच्छित्तिं कृत्वा द्विनः
समयोनावलिमात्रनिषेकान् तत्रत्यधोगणनया अनुभूय समयाधिकावलिमात्रप्रथमस्थितौ वर्त्तमानश्चरमसमयबादरसां
परायो भवति। तदनंतरसमये प्रथमसमयसूक्ष्मसांपरायो जातः। तदाऽधस्तनोपरिपल्यासंख्यातैकभागमात्रसूक्ष्मकृष्टी
र्मुक्त्वा मध्यमसूक्ष्मकृष्टयोऽसंख्यातबहुभागाः उदयंति। अधुनाऽनुदीर्णकृष्टीनामुदीर्णकृष्टीनां चाल्पबहुत्वमुच्यते
अधस्तनानुदीर्णकृष्टयः स्तोकाः। उपरितनानुदीर्णकृष्टयो विशेषाधिकाः। अधिकागमननिमित्तं भागहारः पल्यासंख्य १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षपणासार ० ङ्किपल्योदयस्थितौप्रदेशसमूहंस्तोकंददाति।द्वितीयस्थितावसंख्यातगुणंददातिततःपरिअसंख्यातगु
८५ णक्रमेणददातियावत्सूक्ष्मसांपरायस्यद्विचरमसमयस्तावत्चरमसमयेशेषासंख्यातबहुभागमात्रंददा १ ६४
ति।द्विचरमसमयेदत्तद्रव्यात्पल्यस्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलमात्रगुणकारेणगुणितंभवति।चरमफालिद्रव्य
निरूपसंदृष्टिः तच्चरमस्थितिकांडकपतनानंतरंमोहनीयस्यस्थितिकांडकघाताभावःशेषकर्मणांस्थिति
कांडकघातोस्ति तदास्थितिसत्वप्रमाणंकियदितिचेत्।सूक्ष्मसांपरायस्यकालोयावांस्तावन्मात्रमेवमोह
नीयस्यस्थितिसत्वमवशिष्यते।अत्रश्रेण्यारूढाःषोडशविधाः।तद्यथा।पुरुषवेदक्रोधोदयारूढः।पुरुषवेदमा
नोदयारूढः।पुरुषवेदलोभोदयारूढः।स्त्रीवेदक्रोधोदयारूढः।स्त्रीवेदमानोदयारूढः।स्त्रीवेदमायोदयारू
ढः।स्त्रीवेदलोभोदयारूढः।नपुंसकवेदक्रोधोदयारूढः।नपुंसकवेदमानोदयारूढः।नपुंसकवेदमायोदयारू
ढः।नपुंसकवेदलोभोदयारूढश्चेति।तेषुएकंप्रतिरूपणाविधानमुक्तमितिचेत्।सूक्ष्मसांपरायपर्यंताद्यमनं
तरोक्तसकलक्षपणप्ररूपणा।पुरुषवेदोदयविशिष्टोमूचाक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढस्तत्क्षपकंप्रतीत्य ८५
क्ता।इदानींपुरुषवेदोदयविशिष्टमानोदयेनक्षपकश्रेणिमारूढस्यप्ररूपणाऽवबध्यते।तद्यथा।अधःप्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कस्य यदा स्यात् संग्रहकृष्टयो न भवंति मानोदयक्षपकस्य नैव संग्रहकृष्टयो भवंति। अयं तृतीयो भेदः। क्रोधोदयेन क्षप-
कश्रेण्यारूढस्य यत्र चतुःसंज्वलनकृष्टिकरणं तत्र मानोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य संज्वलनत्रयस्याश्वकर्ण-
करणमपवर्तितं। अयं चतुर्थो भेदः। क्रोधोदयेन क्षपकश्रेणिमारूढस्य यत्र क्रोधसंग्रहकृष्टिक्षपणं तत्र मानोद-
येन क्षपकश्रेण्यारूढस्य मानादिसंज्वलनत्रयस्य कृष्टिकारकत्वं न भवति। अयं पंचमो भेदः। क्रोधोदयेन क्षपकश्रे-
ण्यारूढस्य यत्र मानसंज्वलनसंग्रहत्रयक्षपणं तत्र मानोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य मानसंग्रहकृष्टिक्षपणं
न भवति। अत्रानयोः किमपि भेदो नास्तीत्यभिप्रायः। इत उपरि यथा क्रोधोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य क्षपणविधान-
मुक्तं तथैव मानोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्यापि वक्तव्यं। मायासंग्रहकृष्टिक्षपणं प्रभृति सूक्ष्मसांपरायपर्यंतक्रि-
याप्ररूपणा एवं ध्रुवक्षपकानां यस्य किमपि भेदो नास्तीति तात्पर्यं। अथ च रूपवेदोदयविशिष्टमायोदयेन क्षपकश्रे-
ण्यारूढस्य प्ररूपणा लेशः कथ्यते। तद्यथा। अत्राधःप्रवृत्तिकरणादारभ्यांतरकरणपर्यंतं प्रथमतृतीयक्षपकयोः कि-
मपि भेदो नास्ति। अंतरकरणानंतरं भेदोस्ति स कथ्यते। क्रोधोदयक्षपकश्रेण्यारूढस्य कृष्टिकरणकालपर्यंतं क्रोधप्र- ८६
थमस्थितिः क्रोधसंग्रहकृष्टित्रयक्षपणकालो मानसंग्रहकृष्टित्रयक्षपणकालः सहितः सन् मायोदयक्षपकश्रेण्यारूढस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

समूहंस्तोकंददातितदनंतरनिषेकेऽसंख्यातगुणंददाति एवमसंख्यातगुणश्रेणिरूपेण निक्षिपन्गच्छतियावत्सूक्ष्मसां
परायचरमसमयस्तावत् इदमेवेदानींतगुणश्रेणिशीर्षमिति अत्र प्रथमपर्वप्रतिबद्धद्रव्यंसमाप्तं ॥ पुनर्द्वितीयवकांड
द्रव्यंपदाप्रमखिलंधनंगमनिकाततोवर्त्ततइतिसूत्रेणनिक्षिपन् तदनंतरनिषेकेगुणश्रेणिशीर्षेदत्तद्रव्यादसंख्या
तगुणहीनंददाति ततउपरिविशेषहीनंनिक्षिपनाच्छति यावत्पुराणगुणश्रेणिशीर्षंतावत् अत्रद्वितीयपर्वप्रतिबद्ध
द्रव्यंसमाप्तं ॥ पुनरवशिष्टैकखंडद्रव्यमनेनसूत्रेणनिक्षिपेत् तदुपरितनस्थितेःपुराणगुणश्रेणिशीर्षेदत्तद्रव्याद
संख्यातगुणहीनंददाति ततउपरिसर्वेष्वपिनिषेकेषु विशेकेषु विशेषहीनंददातियावस्त्वकीयचरमस्थितिमतिस्था
पनावलिमात्रेणप्राप्नोतितावत् चरमनिषेकादारभ्यावलिमात्रनिषेकान्मुक्त्वाशेषनिषेकेषु द्रव्यंददाति तदर्थः अत्र
तृतीयपर्वप्रतिबद्धद्रव्यंसमाप्तं ॥ चरमकांडकप्रथमसमयापकृष्टद्रव्यनिक्षेपसंदृष्टिः चरमस्थितिकांडकस्यद्विती
यादिफालिपतनेऽनेनक्रमेणदीयमानद्रव्यश्रेणिनिरूपणंकुर्यात् यावद्द्विचरमफालि द्रव्यंपततितावत् पुनःकिं
चिन्न्यूनद्व्यर्द्धगुणहानिमात्रसमयप्रबद्धप्रमाणंचरमफालिद्रव्यंपल्यासंख्यातप्रथम वर्गमूलप्रमाणेनपल्यासं
ख्यातभागेनखंडकाएकखंडंगुणकारशलाकासंकलनेनखंडकाश्चस्वस्वगुणकारशलाकाभिःसंगुण्यगुणश्रेण्यायामेनि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अत्रस्थानिक्षपकोनयस्यक्षपणाव्यापारव्यपरीत्यंनास्तीतितात्पर्यं॥इतउपरिलोभवादरसूक्ष्मकृष्टिविनाशाकस्यकिमपि
भेदोनास्ति॥अथपुरुषवेदोदयविशिष्टसंज्वलनलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढस्यक्षपणाविधानभेदउच्यते॥अत्राप्यधः
प्रवृत्तकरणाद्या[illegible]तरकरणपर्यंतंकिमपिभेदोनास्ति॥अंतरकरणादुपरिलोभसंज्वलनस्यांतर्मुहूर्तमात्रंप्रथमस्थि
तिंकरोति॥प्रथमक्षपकःक्रोधसंज्वलनस्यांतर्मुहूर्तमात्रप्रथमस्थितिंकरोति॥अयंचतुर्थक्षपकःक्रोधप्रथमस्थितिकर
णांतरेणलोभसंज्वलनस्यप्रथमस्थितिमंतर्मुहूर्तप्रमितांकरोति॥अयमनयोःप्रथमभेदः॥साप्रथमस्थितिःकियतीति
चेत्क्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढस्यकृष्टिकरणकालपर्यंतक्रोधप्रथमस्थितिःक्रोधमानमायाक्षपणाकालसहितासती
लोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढस्यलोभप्रथमस्थितिर्भवति॥क्रोधोदयक्षपकःक्रोधस्यांतरकरणकालेकृष्टिकरणाद्याप
र्यंतंप्रथमस्थितिंसंस्थाप्यांतरकरणंकृत्वापश्चात्क्रमेणक्रोधमानमायासंबंधिसंग्रहवकस्यनववारंप्रथमस्थितिंकरो
ति॥लोभोदयक्षपकःअंतरकरणकालएवलोभस्यतावतीप्रथमस्थितिंयुगपदेवकरोतीतितात्पर्यं॥अयंद्वितीयोभे
दः॥तावन्मात्रप्रथमस्थितौक्रियमाणकार्यभेदनिर्णयःइतउपरिक्रियते॥क्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रोद्देशेऽव
श्वसंज्वलनानामश्वकर्णकरणंकरोतितत्रोद्देशेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःसंज्वलनक्रोधंपूर्वस्पर्धकरूपेणनाशाय ८७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढोयत्रस्थानेसंज्वलनचतुष्टयस्यकृष्टीःकरोतितस्मिन्कालेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढः
संज्वलनमानंपूर्वस्पर्धकरूपेणनाशयतिक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रस्थलेक्रोधसंज्वलनसंग्रहत्रयं[illegible]
तितस्मिन्स्थानेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःसंज्वलनमायांपूर्वस्पर्धकरूपेणक्षपयति कारणंलोभोदयक्षप
कस्यतिष्ठ एवसंग्रहकृष्टयोभवतिक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रप्रणियोमानसंज्वलनसंग्रहत्रयंनिर्मूलयति
तस्मिन्खंडेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःलोभसंज्वलनस्यापूर्वकर्णकरणंकरोति अत्रलोभसंज्वलनस्यापूर्वकर्णका
रणानुभागस्यमायाअघटनादनुभागविशेषघातःअपूर्वस्पर्धकविधानंवापूर्वापूर्वकर्णकरणकालघटनायक्रमात्क्रो
धोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रपदेमायासंज्वलनसंग्रहत्रयमुन्मूलयतितत्रस्थलेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःलोभसं
ज्वलनस्यपूर्वापूर्वस्पर्धकद्वयंगृहीत्वाबादरसंग्रहकृष्टित्रयंकरोतिक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रस्थानेलोभसंज्व
लनसंग्रहत्रयंनिर्मूलयतितस्मिन्स्थलेलोभोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःलोभसंज्वलनसंग्रहत्रयंक्षपयति अत्रस्थलेन
याःकिमपिविशेषोनास्तीत्यभिप्रायःअयंसर्वःसन्निकर्षणसमुत्पन्नप्ररूपणाभेदःपुरुषवेदोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढमानमा
यालोभोदयक्षपकस्यसूक्ष्मस्त्रीनपुंसकवेदक्रोधोदयक्षपकमाश्रित्योक्तःतक्रोधोपयोगिगणसंदृष्टिः इतउपरिस्त्रीवेदोदये

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नक्षपकस्य क्षपणाभेदउच्यते।।आधःप्रवृत्तकरणादारभ्य यावदंतकरणं न करोति तावत्क्षपणाभेदो नास्ति अंतरकरणं

लोभ=क्षु=क्ष	लो=२क्षपण	लो=न=३ क्ष	लो३नक्षपण
या=क्षु=२क्षप	या=२क्षपण	या=२क्षपण	कृष्टिकरण
मा=क्षु२क्षप	मा२क्षक्षप	कृष्टिकरण	अपूर्वकर्णकरण
कृष्टि२क्षप	कृष्टिकरण	अपूर्वकर्णकरण	या=२क्षपण
कृष्टिकरण	अपूर्वकर्णकि	मान=क्षु२क्षप	मा=२क्षपण
अपूर्वकर्ण	क्रोध=२क्षप	क्रोधक्षु=२क्षप	क्रो=२क्षपण
नोकषाय७क्ष	नोक=७क्षप	नोक७क्षप	नोक७क्षपण
पुं=क्रोधोदय	पुंवेदमानोदय	पुं=मायोदय	पुंवेदलोभोद

कृत्वेनपुंस्त्रीवेदस्यप्रथमस्थितिंकरोतिप्रथमस्थितिंकरोतिअयंक्षपक
तस्यप्रथमस्थितिमकृत्वास्त्रीवेदस्यैवप्रथमस्थितिंकरोतीत्ययंभेदः
कुतः।यस्यवेदस्ययस्यसंज्वलनस्यवोदयेनक्षपकश्रेणिमारूढस्तयो
रेवप्रथमस्थितिमंतर्मुहूर्तप्रमितांस्थापयतीतिनियमात्।साप्रथम
स्थितिःकियतीतिचेत्।पुरुषवेदेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यनपुंस
कवेदक्षपणाद्धासहितस्त्रीवेदक्षपणाद्धायावतीस्त्रीवेदोदयेनक्षपकश्रे
ण्यारूढक्षपकस्यस्त्रीवेदप्रथमस्थितिस्तावतीस्यात्।नपुंसकवेदंक्षपयतोस्यक्षपकस्यपुरुषवेदक्षपकात्कोपिभेदो
नास्तिनपुंसकवेदक्षपणानंतरंस्त्रीवेदंक्षपयति।स्त्रीवेदक्षपणाद्धायाःप्रमाणंकियदितिचेत्पुरुषवेदेनक्षपकश्रे ८८
ण्यारूढक्षपकस्यस्त्रीवेदक्षपणाद्धायावतीस्त्रीवेदेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यापिस्त्रीवेदक्षपणाद्धातावत्येवापुरु ८९
षवेदोदयक्षपकस्यस्त्रीवेदक्षपणाद्धातःस्त्रीवेदोदयक्षपकस्यस्त्रीवेदक्षपणाद्धायाःप्रमाणेनप्रणिधिनाकोभेदोनास्ति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मायाप्रथमस्थितिप्रमाणंअनुवर्तितक्रोधोदयक्षपकः क्रोधस्यांतरकरणकालेकृष्टिकरणाद्यापर्यंतंप्रथमस्थितिंसंस्थाप्यां २
तरकरणंकृत्वापश्चात्क्रमेणक्रोधमानसंबंधिसंग्रहकृष्टिस्पर्धकप्रथमस्थितिंकरोतिमायोदयक्षपकःअंतरकर
णकालेएवमायायाःतावतींप्रथमस्थितिंयुगपदेवकरोतीत्यभिप्रायःएवंतावन्मात्रप्रथमस्थितौक्रियमाणव्यापारवि
शेषविषयंक्रियतेक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रोद्दिष्टसंज्वलनचतुष्टयस्याश्वकर्णक्रियांकरोतितत्रोद्देशेमायो
दयेनक्षपकःश्रेण्यारूढःसंज्वलनक्रोधंपूर्वस्पर्धकरूपेणविनाशयतिक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रचतुःसंज्व
लनकृष्टिकरणाद्यातत्रकालेमायोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःसंज्वलनमानंपूर्वस्पर्धकरूपेणनाशयतितत्कारणम्मा
योदयक्षपकस्यसंग्रहकृष्टयःषडेवअनुवर्तितक्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रप्रणिधौक्रोधसंज्वलनसंग्रहकृष्टित्र
यंनाशयतितत्रस्थलेमायोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःमायालोभसंज्वलनयोरपूर्वस्पर्धकविधानसहिताश्वकर्णकरणं
करोतिअयंचतुर्थोभेदः क्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रस्थानेमानसंज्वलनसंग्रहत्रयंनाशयतितत्रस्थानेमायो
दयेनक्षपकश्रेण्यारूढःमायालोभयोःवादरकृष्टीःकरोतिअयंपंचमोभेदः क्रोधोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःयत्रस्थानेमा
यासंज्वलनसंग्रहकृष्टित्रयंनाशयतितत्रस्थानेमायोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढःमायासंज्वलनसंग्रहकृष्टित्रयंनाशयति।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

करोतिइत्यमेकोदेशः साप्रथमस्थितिःकियतीतिचेत्स्त्रीवेदोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यस्त्रीवेदप्रथमस्थि
तिःयावतीनपुंसकवेदोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यापिनपुंसकवेदस्यप्रथमस्थितिस्तावत्येवभवतिएवंवि
धप्रथमस्थितौनपुंसकवेदस्त्रीवेदयोःक्षपणायाःप्रारंभःपरिसमाप्तिश्चयुगपत्क्रमेणवाइतिचेन्निर्णयःक्रियतेअंत
रचरमफालिपतनानंतरसमयात्प्रभृतिनपुंसकवेदक्षपणांप्रारभतेतत्क्षपणाध्धाप्रमाणंकियदितिचेत्पुरुषवे
दोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यनपुंसकवेदक्षपणाध्धायाःयावत्प्रमाणमस्तिनपुंसकवेदोदयेनक्षपकश्रेण्या
रूढक्षपकस्यतावत्प्रमाणनपुंसकवेदक्षपणाध्धायेपिनपुंसकवेदोनक्षीयतेतदुपरितनसमयेस्त्रीवेदक्षपणांप्रा
रभतेतदंतमेवकिंक्षपयेतअन्यथानपुंसकवेदमपिक्षपयतिपुरुषवेदेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्ययस्यामध्धायां
स्त्रीवेदोविनष्टःतस्यामेवाध्धायामेवंक्षयंक्षपयतिनपुंसकवेदोदयेनक्षपकश्रेण्यारूढक्षपकस्यसर्वस्त्रीवेदनपुंस
कवेदस्थयुगपत्स्त्रीवेदद्वराणासत्वक्षपणाकालचरमसमये द्वितीय
स्थितिस्थितपुरुषवेदस्योपरिसर्वसंक्रमेणसंक्रांततयानष्टद्रव्या
र्धिकनयोविद्यमानवस्कनोनाझंमन्पत्ततदसिप्रायेणचरमसमये

लो=क्ष=२ क्ष	लो=२ क्षप	लो=२ क्षप	लो=२ क्षप
या २ क्षप	या=२ क्षप	याः २ क्षप	कृष्टिकरण
मा=२ क्षप	मा=२ क्षप	कृष्टिकरण	अश्वकर्णक
कृष्टि क्षप	कृष्टिकरण	अश्वकर्ण	या=२ क्षप
कृष्टिकरण	अश्वकरण	मा=२ क्षप	मा=क्षप
अश्वकर्ण	क्रो=२ क्षप	क्रो=२ क्षप	क्रो=२ क्षप
नोक १ क्ष	नो=१ क्षप	नो=१ क्षप	नो=१ क्षप
स्त्रीवेदक्रो=	स्त्री=मानो	स्त्रीवे=या=	स्त्री=लोनो

८०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्त्रीवेदायास्त्रीवेदस्य प्रथमस्थितिः प्रक्षीणानंतरमपगतवेदोभूत्वा सप्तनोकषायान् क्षपयति पुरुषवेदोदयक्षपकः सवे
दः सन् षण्णोकषायान् पुरुषवेदं चिरंतनसत्वं च क्षपयति। अयं क्षपकः अपगतवेदोभूत्वा पुरुषवेदं षण्णोकषायान् क्ष
पयति इत्यनयोर्विशेषो ज्ञातव्यः सप्तनोकषायाणां क्षपणकालः समानो भवति। पुरुषवेदोदयक्षपकः सप्तनो
कषायक्षपणकालचरमे पुरुषवेदं चिरंतनसत्वेन सह षण्णोकषायान् क्षपयित्वा ततउपरि समयोनद्व्यावलिमात्रका
लगते पुरुषवेदनवकबंधसमयप्रबद्धान् नाशयति। अयं क्षपकः अपगतवेदावस्थायां पुरुषवेदस्य बंधाभावात् सप्त
नोकषायान् स्वकीयक्षपणाकालचरमे साकल्येन क्षपयति अयं भेदस्तृतीयः इत उपरि स्त्रीवेदोदयविशिष्टस्य
विधक्षपकस्याश्वकर्णकरणादिक्रिया एवं बंधस्य धाराभूते सूक्ष्मसांपरायपर्यंते कथिता वर्णिष्टपदे पुरुष
वेदोदयविशिष्टस्य विधक्षपकाद्विशेषोपि नास्ति पूर्वोक्तार्थप्रतिवद्धसंदृष्टिः २ इत उपरि नपुंसकवेदोदयेनक्ष
पकश्रेण्यारूढक्षपकस्य क्षपणाप्ररूपणा नानाविधमुच्यते अत्राप्यधःप्रवृत्तकरणादारभ्यांतरकरणं यावत् करोति ता
वत्स्वरूपणा भेदो नास्ति। अंतरकरणं कुर्वन् नपुंसकवेदस्य प्रथमस्थितिं स्थापयति प्रथमक्षपकः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थि
तिं करोति अयं क्षपकः तस्य प्रथमस्थितिमात्रं नपुंसकवेदस्य प्रथमस्थितिं स्थापयति प्रथमक्षपकः पुरुषवेदस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

मा.ण.कृ.ष्णपाभाग.वर्षणाअवणोऽहं.परमागमपूर्वापरपरीक्षाद्क्षःशौहः सूक्ष्मोक्तिकया पूर्वपक्षमीदृक्षं करोति सम
समयवर्त्तिनः अनिवृत्तिकरणक्षपकपरिणामः समाना असमाना वा स
समानाश्चेत् क्षपणकार्यभेदो न संभवति समानकारणनिष्पाद्यत्वात् असमा
ना इति पक्षे एकसमये प्रियायेनाक्षादिभिरसदृशाः सदृशाश्च परिणामैः सदृशा
ः स्फः नियमाद भिवृत्तयस्ते नोइत्यागमो वाध्यते इत्यत्र परिहारमुच्यते द्वितीय
पक्षानरूपणमात्रात तत्पक्षनिक्षतक्षपणलेशस्याप्यप्रवेशः प्रथमपक्षप्रति
क्षपणासंलवो संभाम एव यथा विशिष्टशक्तियुक्तशाल्यादिवीजानि एकस्वरूपाण्यपि वक्तस्वभाववेदकषायादयसद
कारिकारणसामग्रीसन्निधानेन नानाविधक्षपणलक्षणकार्योत्पादकाः संवृत्ताः तत्र विरोधाभावात् क्षपणविधानमिदं प्रति
पादनं समंजसं। एवं सूक्ष्मसांपरायकालेसंख्यातिकभागे अवशिष्टे निजांतरंगसमुद्भूतदेदीप्यमानप्रथमशुक्लध्यानप्रचं
डाखंडमंडितमंडलाथ निशातधारा निपतितनलीलावष्टब्धविशिष्टपत्रयपक्षष्टावष्टंभविशिष्टमोहमहामहीपालकमस्तका
यमानलोभचरमकांडकपातं कृत्वा क्रमेणाधःस्थितिगलनेन तत्काला वशेषमात्रगुणश्रेणिगोपुच्छानां अनुसमयावेपेक्ष ९१

को=३क्षपण	लोभ=२क्षप	लोभ=२क्षप	लोभ=२क्षप
या=२क्षपण	या=२क्षप	मा=२क्षप	कृष्टिकरण
मा=२क्षप	मा=२क्षप	कृष्टिकर्म	अश्वकर्ण
कृष्टिक्षपण	कृष्टिकर्म	अश्वकर्ण	या=२क्षप
कृष्टिकरण	अश्वकर्ण	मा=२क्ष	मा=२क्षप
अश्वकर्ण	को=२क्षप	को=२क्ष	को=२क्षप
नो=क्षपण	नोक=७क्ष	नो=७क्षप	नो=७क्षप
नपुं=को	न=मानोदय	न=मा=	न=लोभ=

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तद्द्वयं नष्टमिति ज्ञातव्यं। पर्यायार्थिकनयेन अविद्यमानवस्तुनो नाशं वक्तीति तदनुमतत्वात् अग्रतनसमयेन नष्टमिति द्वितीये २
न्नेदः तदा प्रथमस्थितौ नपुंसकवेदस्योदयनिषेकः एकः एकोऽवशिष्यते स च तदनंतरसमयेन नश्यतीति तद्विनाशात् उपरि
अपगतवेदः सप्त नोकषायान् क्षपयति पुरुषवेदोदयक्षपकः सवेदः षण्णोकषायान् पुरुषवेदं चरम। सर्वं क्षप
यति। अयं क्षपकः अपगतवेदो भूत्वा पुरुषवेदं षण्णोकषायान् क्षपयति। अयं तावदतीतः सप्तनोकषायाणां क्षपणा यासमा
ना। पुरुषवेदोदयक्षपकः सप्तनोकषायक्षपणायाः चरमे पुरुषवेदं चरमाण सत्वेन सह षण्णोकषायान् क्षिपयित्वा तत्र
परिसमयोनद्व्यावलिमात्रे काले गते पश्चात् पुरुषवेदनवकबंधसमयप्रबद्धं नाशयति। अयं क्षपकः सवेदद्विचरमसमये
पुरुषवेदबंधव्युच्छित्तिर्भवतीति। अपगतवेदप्रथमसमयप्रभृति सप्तनोकषायक्षपणायां द्विसमयोनद्व्यावलिमात्रका
ले गते पुरुषवेदनवकबंधसमयप्रबद्धं विनाशयति। द्विचरमसमये सप्तनोकषायान् स्वसाकल्येन क्षपयति। अयं क्वचोधत्वे
दः। इतः परं नपुंसकवेदोदयविशिष्टचतुर्विधक्षपकाणां मध्ये कर्णकरणादिक्रियाप्रबंधस्याधारभूते सूक्ष्मसांपराय
पर्यंतं षडुकथितावशिष्टपदेषु पुरुषवेदोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य चतुर्विधक्षपकसमूहस्य प्ररूपणं यथाप्युक्तं तथैवावि
शेषाभावात्। अत्रोपयोगिनी संदृष्टिः। एवं द्वादशविधक्षपकानां क्षपणाप्ररूपणाभेदः प्रतिपादितः। अत्र मंदरमदीयस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नदर्शनावरणांतरायाणामंतर्मुहूर्तमात्रस्थितिकांडकघातितावशेषानुभागस्यानंतबहुभागमात्रमनुभागकां
डकं च लांछति नामगोत्रवेदनीयानां शेषस्थितिसत्वस्यासंख्यातबहुभागमात्रस्थितिकांडकं लांछितं एतत्कर्मसंबंध
डाशस्तप्रकृतीनां घातितावशेषानुभागस्यानंतबहुभागप्रमाणमनुभागकांडकं लांछितं तत्प्रथमसमये गुणश्रेणिनि
क्षेपः कथमस्तीतिचेत् षट्कर्मणां द्रव्यपिंडमपकर्षणोक्तक्रमेण निक्षिपन् उदयनिषेके स्तोकं ददाति द्वितीयनिषे
के ऽसंख्यातगुणं ददाति इत्यसंख्यातगुणश्रेणिं स्थापयति यावत्क्षीणकषायाद्धाया उपरि संख्यातैकभागमात्राद्धानम
तीत्य गुणश्रेणिशीर्षं तिष्ठति तावत् अनंतरं गुणश्रेणिशीर्षद्रव्यात् उपरितनानंतरस्थिताव संख्यातगुणं ददाति कुतः अ
पकृष्टद्रव्यं पल्यासंख्यातेन भक्त्वा एकखंडं गुणश्रेण्यां दत्वा शेषबहुखंडमात्रद्रव्यं गुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनाद्धनास्व
पोनाद्धार्धहीनद्विगुणगुणहानिगुणितेन तत्स्थाद्विगुणहान्यासंगुणप्य निरुद्धनिषेके दीयमानतावन्मात्रद्रव्यस्य गुण
श्रेणिशीर्षद्रव्यादसंख्यातगुणत्वस्य निर्बाधं संसिद्धत्वात् तदुपरितनसर्वनिषेकेषु विशेषहीनं निक्षिपन् आगच्छति या
वच्चरमस्थितिमतिस्थापनावलिमात्रेण प्राप्नोति तावत् द्वितीयसमयेपि गुणश्रेणिशीर्षद्रव्यादसंख्यातगुणत्वस्य निर्बा ८२
धत्वेन संसिद्धत्वात् तदुपरितनसर्वनिषेकेषु विशेषहीनं निक्षिपन् गच्छति यावच्चरमस्थितिमतिस्थापनावलिमात्रेण प्रा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

×स्य स्थितिसत्वमंतर्मुहूर्तमात्रमक्षीणकषायस्य कालात्संख्यातगुणं नामगोत्रवेदनीयस्थितिसत्वमसंख्यातवर्षसंमितं मोहनीय× २२

मानसूक्ष्मकृष्टिरूपानुभागसंगता ॥ अनुनवहृयदा महामुनिराजश्चरमसमयसूक्ष्मसांपरायो जातस्तदा नामगोत्रसत्व
पश्चिमस्थितिबंधोऽष्टमुहूर्तमात्रः वेदनीयचरमबंधः द्वादशमुहूर्तप्रमितः घातित्रयस्यांतर्बंधोंतर्मुहूर्तप्रमाणः घातित्रयु
स्य स्थितिसत्वं कृष्ट्योन्मुखमस्तीति द्रव्यार्थिकनयाश्रयेनास्मिन्समये विद्यमानमपि विनिष्टमिति ज्ञातव्यं सूक्ष्मसांपरायस्व
रूपावभासकसूत्रं लोभस्य सूक्ष्मकृष्टीः कृष्ट्योन्मुखाः ध्यायति संवेदयति स्यात् सूक्ष्मसांपरायः एवमष्टचारित्रसमाप्तिमुखः ॥ अथ
कृष्टिवेदकाधिकारः समाप्तः ॥ इदानीं साक्षान्निर्ग्रंथवीतरागगुणस्थानस्वरूपं निरूप्यते ॥ चारित्रमोहनीयनिर्मूलकृत्यानंत
रसमये यं महात्मा क्षीणकषायगुणस्थानमाश्रयति ॥ स्फटिकभाजनावलेद निर्वाशेषकषायकलुषप्रक्षयेणायं मुमुक्षुः क्षीणकषा
य इत्यन्वर्थसंज्ञां लभमानो यथाख्यातशुद्धचारित्रं चूर्णकृत्यलक्ष्मीवल्लभो जातः इत्यर्थः तत्प्रथमसमये सर्वकर्मणां स्थित्यनु
भागं नवध्नाति कुतः तत्कारणकषायपरिणामस्य तद्व्ययव्यतिरेकानुविधायित्वात् तादृशकषायपरिणामसंक्लेशभावादेव स्य×
तिपंतः स्थित्यादिबंधसंभवो नास्तीति सूक्ष्मप्रकृतिप्रदेशबंधः योगमात्रनिबंधनत्वादत्र संभवति । तस्य प्रतिषेधो नास्ति सत्व
सातवेदनीयस्यैव शेषप्रकृतीनामत्र बंधाभावात् स ईर्यापथबंधः स्थित्यनुभागबंधकारणकषायसंयोगाभावात् शुष्ककु
ड्यपतितपांशुमुष्टिवद्बंधानंतरसमये निर्जीयते ॥ अधुना क्षीणकषायप्रथमसमये क्रियमाणव्यापारभेदः प्रतिपाद्यते ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णं संज्वलनलोभचरमस्थितिकांडकोत्करकुर्यात्। एवं तच्चरमस्थितिकांडकप्रथमादिफालीन्निर्मूल्य पश्चात्तच्चरमस्थि
तिकांडकस्य किंचिन्न्यूनद्व्यर्धगुणहानिमात्रचरमफालिद्रव्यं स्वीकृत्य पूर्वोक्तक्रमेण निक्षिपन् उदयस्थितौ स्तोकं
ददाति द्वितीयस्थितावसंख्यातगुणं ददाति एवमसंख्यातगुणश्रेणिद्रव्यं निक्षिपन् क्षीणकषायचरमसमये द्वि
चरमसमये दत्तद्रव्यात्पल्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलगुणितं ददाति। इतउपरि घातित्रयस्य स्थितिकांडकघातो
नास्ति केवलमुदयावलिबाह्यस्थितप्रदेशमपकृष्यासंख्यातगुणश्रेणिरूपेणोदीरणां करोति एवं घातित्रयस्यो
दीरको भवति यावत्समयाधिकावलिकाचरमक्षीणकषायस्तावत्। ततउपरि घातित्रयस्य क्रमोदय एव उदयावलि
प्रविष्टप्रदेशानां सत्त्वस्योदीरणाया अभावात्। इतउपरि क्षीणकषायस्य द्विचरमसमये निद्राप्रचलयोरुदयव्युच्छित्ति
श्च युगपदेकत्ववितर्कध्यानपरिणतिस्य क्षीणकषायस्य तद्ध्यानविरोधिनिद्राप्रचलोदयः कथं घटते इति नाशं
कनीयं ध्यानोपयुक्तेपि अव्यक्तउदयसंभवस्य विरोधाभावात्। ततउपरि क्षीणकषायस्य चरमसमये पंचज्ञाना
वरणीयचतुर्दर्शनावरणीयपंचांतरायाणां युगपदुदयव्युच्छित्तिः सत्त्वव्युच्छित्तिश्च भवतः। तदा घातिकर्मणां ९३
स्थितिप्रमाणं कियदिति चेत्। नामगोत्रवेदनीयानां स्थितिसत्त्वमसंख्यातवर्षप्रमाणं। पल्यासंख्यातभागमात्रमपि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टो। तितावत् द्वितीयसमयेपि गुणश्रेणिनिषेकक्रमः एवमेवायं तु विशेषः निक्षेपायामेनापकृष्टप्रदेशाग्रमाणेनत्वगुण
श्रेणिरवस्थितायामवतिष्ठते। अधस्तनाशेषं गुणश्रेणिनिर्जरास्य इयं गुणनिर्जराऽसंख्यातगुणत्वेन प्रवर्त्तते सकषायपरि
णामनिबंधनगुणश्रेणिनिर्जरायाः अकषायपरिणामनिबद्धगुणश्रेणिनिर्जरायाऽसंख्यातगुणत्वस्य युक्तियुक्तत्वा
त्। दीयमानदृश्यमानयोः विशेषनिरूपणं दर्शनमोहक्षपणायां सम्यक्त्वस्य यथा प्ररूपितं तथैव घातित्रयस्या
पि कर्त्तव्यम्। अत्र क्षीणकषायस्य प्रथमसमयादारभ्यान्तर्मुहूर्त्तकालं प्रथमशुक्लध्यानं प्रवर्त्तते स्वकालस्य संख्याते
कभागमात्रं चरमभागे द्वितीयशुक्लध्यानं प्रवर्त्तते सुविशुद्धशुक्लध्यानपरिणामेन विनाएकस्मिन्नपि क्षपणायाः कारणत्वा ७४
त्। अत्र प्रकृतश्लोकद्वयं। शांतक्षीणकषायस्य पूर्वज्ञस्य त्रियोगिनः शुक्लाद्यं शुक्ललेश्यस्य मुख्यसंहननस्य तत्॥१॥ द्वितीय
स्याद्यवत्सर्वं विशेषस्त्वेकयोगिनः विघ्नावरणरोधार्द्धं क्षीणमोहस्य तत्स्मृतं॥२॥ अनेन क्रमेण संख्यातसहस्रस्थितिकांडक
निहत्वा क्षीणकषायकालसंख्यातैकभागावशिष्टे घातित्रयस्य चरमस्थितिकांडकमंतर्मुहूर्त्तायामेन लांछन क्षीणक
षायशेषाकालप्रमाणनिषेकान् तत्प्रथमसमये क्षीणकषायनिक्षिप्तगुणश्रेणिशीर्षस्याग्रमादिं कृत्वाऽधःसंख्या १
तैकभागमात्रगोपुच्छसमूहेन सहोपरिसंख्यातगुणगोपुच्छस्थितीश्चरमकांडकाकारेण लांछति। अत्र दीयमानप्रबंधप्रक्रू

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भाषितं क्षपणाप्रसंगोसंगत एव प्रथमपक्षनिक्षिप्तक्षपणमपि अद्दृक्ष्येक्षलक्षितं कृतः क्षीणकषायस्य चरमसम
ये सकलनिगोदजीवानां निःशेषविश्लेषसंभवात् क्षीणकषायस्य प्रथमसमये बादरनिगोदा अनंता म्रियंते द्वितीय
समयेऽधिकप्रमाणं प्रथमसमयमृतजीवानामावल्यसंख्यातैकभाग... एवं तृतीयादिष्वपि समयेषु विशेषाधिका
म्रियंते यावत् क्षीणकषायस्य काले प्रथमसमयादारभ्यावलिपृथक्त्वं गच्छति तावत् ततः परिसंख्यातभागेन संख्यातभा
गेनाधिका म्रियंते यावत् क्षीणकषायस्य काले आवल्यसंख्यातैकभागमात्रमवशिष्यते तावत् ततः परितनानंतरसमये
ऽसंख्यातगुणिता म्रियंते गुणकारप्रमाणं पल्यासंख्यातैकभागमात्रं विशेषाधिकमरणकालचरमसमयमृतजीवेभ्यस्त
स्य योग्यपल्यासंख्यातैकभागेन गुणिते गुणश्रेणिमरणकालप्रथमसमयमृतजीवप्रमाणं जायते इत्यभिप्रायः एवं गु
णश्रेणिमरणकालद्वितीयसमयात् प्रभृति यावत् क्षीणकषायस्य चरमसमयस्तावदसंख्यातगुणा असंख्यातगुणा म्रियंते
गुणकारः सर्वत्रापि पल्यासंख्यातैकभागमात्र एव शुक्लध्यानेन प्रतिसमयमनंतानंतजीवराशेर्मरणे सति क्षीणकषा
यस्य यथाख्यातचारित्रसिद्धेरभावात् मुक्तिप्राप्तिः कथमिति नाशंकनीयं शुक्लध्यानेनैषामुत्पत्तिनिरोध एव न मरणं त ९४
र्हि कृतो भवतीति चेत् स्वायुःक्षयवशात् तथा हि क्षीणकषायस्य काले प्रथमसमयात् प्रभृति बादरनिगोदजीवा उत्प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सर्वः घातिकर्मवदघातिकर्मणामपि कर्मत्वेन विशेषाभावात् क्षीणकषायचरमसमये निरवशेषप्रक्षयः कथं न जा
यत इति नाशंकनीयं घातिकर्मवदघातिकर्मणां विशेषघाताभावात् सत्त्वकृतः घातिकर्मवदेषामप्रशस्ततरत्वा
भावात् यथैव हि घातिकर्मत्वाविशेषेपि मोहनीयस्यात्यप्रशस्तत्वात् प्रागेव सूक्ष्मसांपरायचरमसमये विनाशो जा
तः तथा कर्मत्वाविशेषेपि घातिकर्मप्रत्यागेन घातिकर्मणामेव क्षीणकषायस्य चरमसमये निर्मूलनप्रक्षयोस्ति
ति सिद्धं क्षय इति किं जीवप्रदेशैः सह बंधपर्यायाएकमिथ्यात्वमुपगतानां बंधकारणप्रतिपक्षमोक्षकारणप्रति
पक्षमोक्षकारणकलापेनैकदेशकृत्स्नात्मनिर्ममिप्राणानां कार्मणस्कंधानां जीवाद्यदसंतविश्लेषणं स एव क्षय इति
यासां जीवात्पृथग्भूता कर्मस्वरूपेण परिणतास्तथापि कर्मत्वजलीनां अकर्मस्वरूपेण विनाशाभावात् अत्र प्रवर
प्रशस्यप्रबलप्रसन्नप्रभूतप्रतिभाप्रकाशप्रकर्षप्रयुक्तः प्रवचनप्रगल्भप्रतिपाद्यः प्रमाणप्रतिपन्नप्रश्नप्रपंचयति
क्षीणकषायस्य शरीरं बादरनिगोदजीवैराश्रितमनाश्रितं वा आश्रितपक्षे सयोगकेवलिशरीरमपि निगोदाश्रितं जाये
त क्षीणकषायस्यैव सयोगिकेवलिनस्तत्वनात् अनाश्रितं चेत् भूजलवह्न्यनिलजाः केवलिसाहारदेवनैरयि
काः न निगोदाश्रितदेहाः तदाश्रितांगास्ततः शेषाः इत्यागमेन विरोधो न चेत् द्वितीयपक्षस्यानपगमनात्तत्पक्ष

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मेकमनंतंत्रिकालसर्वार्थयुगपदवभासि।निरतिशयमत्यक्षतमव्यवधानंचकेवलज्ञानं।केवलदर्शनस्यापिस्वरू
पनिरूपणमेवमेव।केवलज्ञानोत्पत्तिसमकालमेवस्वावरणात्यंतपरिक्षयेणोद्भूतस्यसकलपदार्थविलोकनस्वभावस्यद
र्शनोपयोगस्याप्यानंत्यविशेषणविशिष्टकेवलव्यपदेशस्यसुघटनात्।चंद्रेशीतस्पर्शधवलवर्णयोर्युगपत्प्रवर्त्तनवत्।जि
नेंद्रचंद्रेपितौद्वावुपयोगौयुगपत्प्रवृत्तावितिज्ञातव्यौ।वीर्यांतरायकर्मनिर्मूलप्रक्षयेणाविर्भूतंअप्रक्रमाद्यवस्थाविरोधि
निरंतरप्रवृत्तमप्रतिहतसामर्थ्योपेतंवीर्यमनंतवीर्यमित्युच्यते।तच्चानंतपदार्थपरिच्छेदकत्वोपयोगपरिणामप्रवृ
त्तावपिखेदाभावलक्षणोपकारकारित्वादस्यसर्वज्ञस्यसफलमेव।अन्यथातदुपयोगस्यास्मदाद्युपयोगवत्सामर्थ्यविरहे
णनिरंतरप्रवृत्त्यभावप्रसक्तेरप्रवृत्तिर्नवेत्।अयमर्थःपूर्वाचार्यैरप्युक्तःतत्ववीर्यविघ्नविलयेनसमस्तवदनंतवीर्यतातव
सकलभुवनाधिगमप्रवृत्तिस्वशक्तिरिवस्थितोभवान्।इत्यनेनैवानंतसुखस्वरूपमपिनिरूपितं।तद्यथा।अनंतज्ञान
दर्शनवीर्यपरिवर्द्धितसामर्थ्यस्यज्ञानवैराग्यातिशयपरमकाष्ठाधिष्ठितस्यजिनेंद्रस्यात्मोपादानसिद्धातींद्रियनिःप्रति
पक्षनिरतिशयपरमानंदस्वरूपानाकुलत्वलक्षणानंतसुखस्यतदविनाभूततयाप्रादुर्भवनात्।अनेनैवासातवेदनी ८५
योदयसद्भावेनसयोगकेवलिनिअनंतसुखाभावंतदनुयायिकवलाहारप्रवृत्तिंचप्रतिपादयन्प्रतिवादीप्रत्युक्तःतद्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ध्यंते यावत्तेषां जघन्यायुर्मात्रकालोवशिष्यते तावत्तत्तत्परिधानवशेनतेषामुत्पत्तिर्निरूप्यते ऊतः उत्पन्नजीवानां डी
विकालानामावात् इत्येषः एषामुत्पत्तिर्मृतिश्चस्त्वः इत्तत्परिकेवलं मतिरिव अतः कारणात् पूर्वोक्तदूषणानां लेशस्यापि प्रवे
शाभावः क्षीणकषायस्वरूपोद्योतकसूत्रं निःशेषनष्टमोहः स्फटिकामलभाजनांबुसमचितः क्षीणकषायो भणितो
निर्ग्रंथो वीतरागैः सः ॥१॥ एवं क्षीणकषायस्य चरमसमये सततानुबद्धवज्रविधप्रगुणगुणसंघातघातिकर्मेध[illegible]
यः शुक्लध्यानप्रबलप्रज्वलनज्वालाजालकवलितानि कृत्वा अनंतरसमये परमस्नातकगुणस्थानं प्राप्यानंतकेवलज्ञान
दर्शनवीर्यसुखसंयुक्तो भूत्वा स्वयंभूर्लंकुर्वाणो महात्मा सयोगजिन इत्युच्यते अत्र केवलज्ञानादीनां स्वरूपं निरूप्य
ते। इंद्रियालोकमनस्कारनिरपेक्षत्वादसहायज्ञानं केवलज्ञानं नाम। त्रिकालगोचरानंतसूक्ष्मांतरितविप्रकृष्टाद्यनंतार्थान्
क्रमकरणव्यवधानव्यपेतत्वेन ज्ञानावरणीयकर्मनिरवशेषप्रक्षयेण समुद्भूतं यत् निरतिशायज्योतिः सर्वकालमेकरू
पेणायथावत्तयायुगपदेवसाक्षात्करोतीति तत्केवलज्ञानमिति निश्रायः अस्यानंत्यविशेषणम् अविनश्वरत्वं वक्तुं क्षायिकभाव
स्यसाद्यविपर्यवसितस्वरूपेणावस्थाननियमात् अनंतार्थविषयस्य ज्ञानस्य परमोत्कृष्टानंतपरिणामत्वं निरूपयितुं
वा आनंत्यविशेषणं प्रमेयस्यानंत्ये सति तत्परिच्छेदशक्तीनामप्यानंत्यस्यानुक्तसिद्धत्वात् प्रकृष्टार्थप्रतिपादकसूत्रं क्षायिक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

केवललब्धक्रमसुजनितपरमात्मपर्यायः । स्वयखिविधयोगयुक्तावसहायज्ञानदर्शनोपेतः एवमर्जितघातिजातः
सयोगकेवलिजिनो भवति । स भगवान् नागनाकिनायकनिकायविहितनेत्रचमत्कारकारिभूतिस्त्रीलोकशरणभुवनशर
णसमवसरणसारभूमंडलमंडनलोकलक्ष्मीमंडपलक्ष्मीमंडपमध्यमभूतगंधकुटीनाकिकल्पनव्याप्तगणप्रभापान
ल्पपादपमूलपीठिकायमानत्रिपीठाग्रानुलग्नत्रिलोकाधिपत्यशिखरिशिखरायमाणविशिष्टसिंहविष्टरोपरि विभूतेस
कल्याणकारणकल्याणचतुष्टयप्रभूतविभूतिविशेषितआर्यवर्यप्रातिहार्याष्टकविराजितः प्रगुणगुणगणद्वादशगणस
माराधितो निरतिशयचतुस्त्रिंशदतिशयशोभितः समुदितकोटिप्रचंडमार्तंडमंडलमयूखमंडलीसमधिकमरीचिमंडि
तभुवनजननयनानंदजननमहिमहितधातुरहितमलविमुक्तनेत्रकटाक्षसरमोक्षादिदोषोज्झितसमचतुरस्रसंस्थ
ानसंस्थितवज्रवृषभनाराचसंहननसंगतदिव्यगंधपरिमिलितसाष्टसहस्रलक्षणसंज्ञेलक्षितप्रमाणसंस्थितनखकेशोपे
तो निरायुधनिर्भयनिरंबरनिर्भूषणकांतवक्त्रादिगुणनिधानपरमौदारिकशरीरसमलंकृतश्चतुर्विधोपसर्गक्षुधादिपरी
षहरागद्वेषादिसकलदोषगोचरातिक्रांतो गणधरचक्रधरकुलिशधरमुरलधरादिसंपूजितो राजर्षिदेवर्षिब्रह्मर्षिनिषे
वितो जिनेन्द्रचंद्रो निर्दरादिव्यापारव्याहारप्रवृत्तिक्रमः कथमस्तीति चेत् सयोगजिनस्य प्रथमसमये आयुर्वर्जितानां घाति ९६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यातउदयो विद्यमानोपि घातिकर्मोदयसहकारिकारणवैकल्यादुपघातनामकर्मोदयवत्कार्यकर्ता न वेदनी
योदयमात्रस्यैव सद्भावात्। इतरथा समग्रक्षुत्परीषहसद्भावे तदुदयजनितानां पिपासाशीतोष्णदंशमशकचर्याश
य्यावधरोगतृणस्पर्शमलसंज्ञितदशपरीषहाणामप्यविकलसंभवो भवेत् न तथासंति वधरोगपीडाजनितदुःखमपि
जायेत। तस्मिन्सति लाभमिच्छतो मूलोच्छित्तिवत् केवलिलस्याभावोभवति ततः कारणात्केवलिभुक्तिरस्तीति दुराग्रहग्र
स्तमहामुनिवचनं प्रेक्षापूर्वकारिणामुपेक्षार्हमेवात्र अनंतदानलाभभोगोपभोगलब्धयोपि वीर्यग्रहणेनैवोपलक्ष्यंतेत्र
तरायनिरवशेषपरिक्षयजनितात्वस्याविशिष्टत्वात् सकलप्राणिगणविषयाभयदानसामर्थ्यप्रतिबंधाभावात्त्रैलोक्या
धिपत्यप्राप्तिप्रतिबंधापायात् प्रयोजनपक्षे स्वाधीनसमस्तभोगोपभोगवस्तुसंप्राप्तिप्रतिबंधविगमात् तत्रात्र सकला
इति ज्ञातव्यम्। एवं द्विविधमोहनीयप्रक्षयेण तन्नाविनश्वरस्यमपृक्तचारित्रविशुद्धिः ज्ञानदर्शनावरणमूलोत्तरप्रकृति
प्रक्षयानंतरसंजनितक्षायिकानंतकेवलबोधदर्शनपरिणामः अंतरायप्रक्षयसमुद्भूतानंतवीर्यदानलाभभोगोपभो
गसामर्थ्यविस्फोतालिर्नवकेवललब्धिलिर्विराजमानो मुनिः ईर्यापथबंधकारणमनोवाक्काययोगयुक्तत्वात्सयोग इति
जितघातित्वात्तज्जिन इति बोध्यते तत्स्वरूपनिरूपकसूत्रद्वयं केवलबोधदिवाकरकिरणकलापप्रणाशितात्रानानव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सातीतदोषरहितमधुरमनोहरगंभीरदिव्यध्वनिनाआसन्नभव्यलोकस्यसकलसंसारदुःखापहारकूपाराव
वर्त्तवर्त्तिजीवजातसमुद्धरणपोतप्रायंसकलाभ्युदयनिःश्रेयससुखकारणंसागारानागारभेदभिन्नंनिर्मलधर्ममुप
दिशन्अबुद्धिपूर्वकंसर्वजीवसमुद्धरणभावनातिशयप्रेरितोविनेयजनपुण्येनयथोचितधर्मदेशेत्रिलोकाधिपती
नामभिगमनीयोऽर्चनीयःस्तवनीयोवंदनीयोनमस्करणीयोमूलाज्ज्ञानावरणादिकर्मणांनिश्चयव्यवहारापायातिशय २
नंतरप्रादुर्भूतातिशयवानुदत्तसकलसाम्राज्यलक्ष्मीवल्लभःप्रशस्तविहायोगतिसंज्ञपेरंप्रदामूतलंहतोमूर्वाङ्क
ष्टनदिशोनपूर्वकोटिकालंश्रीविहारंकरोति।अत्रतीर्थकरकेवलिनोजघन्यश्रीविहारकालोवर्षपृथक्त्वंसाल्पहृदोऽलि
संधिरहितोपिपरार्द्धंसंपादनसामर्थ्येनाद्धिनाम्नीसंपादयतितथैवनिष्ठितार्थार्हत्परमेष्ठ्यप्यबुद्धिपूर्वकमेवपरार्थ
प्रवृत्तिस्वात्माभावाविश्वकल्याणमितिसिद्धिनिमित्तकायवाग्व्यापारव्याप्तोभवति।यथाभ्रेजलवृष्टिकरणे
भिसंधिरहितोऽपिनियतकालेवृद्धसतंगच्छस्वभावेनकरोतितथैवजिनवरेभ्योपिविकीर्षालाविपियोगपकालिप्रादुर्भूयदि
व्यवचनैरोचित्येभव्यधर्ममभ्युदयादिसंपादयतीति।पूर्वोक्तप्रवचनस्यावकाशोऽस्तीतिनेवंवाच्यं।सजिनभास्करःश्रीविहारभव ९७
रतलेनकिन्नरसुरनिकरविरचितपंचवर्णकमलभ्रान्तिद्युतिकमलानामुपरिश्रयन्नलाविपिस्खलावातिशायेनप्रवर्त्तते

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चतुष्टयद्रव्यमुपकृष्य पूर्वोक्तक्रमेण निक्षिपन् उदयनिषेके स्तोकं ददाति अनंतरनिषेकेऽसंख्यातगुणं इत्यसंख्यात
गुणश्रेणिं निक्षिपति यावद्गुणश्रेणिशीर्षं तावत् ततउपरि तदनंतरस्थितावसंख्यातगुणं ददाति ततउपरि विशेषही
नं निक्षिपति यावदतिस्थापनावलिं न प्राप्नोति तावत् अत्र क्षीणकषायेण गुणश्रेणिनि[क्षेप]समयप्रबद्धद्रव्यात्सयो
गकेवलिना अपकृष्यमाणद्रव्यमसंख्यातगुणं तद्गुणश्रेणिनिक्षेपायामात् एतद्गुणश्रेणिनिक्षेपायामः संख्यातगुणहीन इ
ति ज्ञातव्यं छद्मस्थपरिणामात् केवलपरिणामस्यापि अनंतविशुद्धत्वात् द्वितीयसमयेपि उदयस्थितौ स्तोकं ददाति द्वितीय
स्थितावसंख्यातगुणं इत्यसंख्यातगुणतया ददाति यावत्प्रथमसमयगुणश्रेणिशीर्षं तावत् गुणश्रेणिशीर्षादनंतरस्थि
तावप्यसंख्यातगुणं ददाति तदुपरितनस्थितावपि असंख्यातगुणं ददाति ततउपर्यतिस्थापनावलिं मुक्त्वा सर्वत्रापि वि
शेषहीनतया ददाति अत्र सयोगजिनस्य प्रथमसमयादारभ्य समुद्घाताभिमुखकेवलिप्रथमसमयपर्यंतं द्रव्येणायामेन
च गुणश्रेणिरवस्थिता इति ज्ञातव्या परिणामेषु प्रतिसमयमवस्थितेषु सत्सु तन्निबंधनद्रव्यापकर्षणगुणश्रेणिनिक्षेपा
यामयोरपि सदृशत्वात् कारणानुविधायि कार्यमिति न्यायेनोचितत्वात् एवं प्रतिसमयमसंख्यातगुणश्रेण्या कर्मप्रदेशा
न् निर्जरयन् योजनान्तरदूरसमीपस्थाष्टादशमहाभाषासप्तशतक्षुद्रभाषापरिणततिर्यग्देवमनुष्यभाषाकारन्यूनाधिक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सयोगजिनकृतगुणश्रेण्यायामासंख्यातगुणहीनाद्धानमधोऽवतीर्य भवति प्रदेशापेक्षया ततः असंख्यातगुणप्रदेश
विन्याससहितमितियावत् इदं कथं ज्ञायत इति चेत् दर्शनलाभे देशविरते अनंतानुबंधिविसंयोजके दर्शनमोहक्षपके च
त्रमोहोपशामक उपशांतरूपके क्षीणे जिनयोर्द्वयमसंख्यातसंगुणं कालः संख्यातगुणोनस्तु एकादश निर्जराः क्रम
शः इत्येकादशगुणश्रेणीस्वरूपनिरूपकार्षात् ज्ञातव्यं तद्गुणश्रेणिशीर्षादुपरितनानंतरनिषेकेऽपि असंख्यातगुणं द
दातीति तत उपरि सर्वनिषेकेषु विशेषहीनं ददातीत्यावर्जितकरणकालस्य द्वितीयादिसमयेष्वपि गुणश्रेणिनिक्षेप ए
वमस्तीति ज्ञातव्यः अत्र वर्तमानद्रव्यश्रेणिनिरूपणं ज्ञात्वा वदेत् स्वस्थानसयोगकेवलिवत् समुद्घातक्रियाभिमुख
सयोगकेवलिनो गुणश्रेणिनिक्षेपः अवस्थितायामः इति निश्चिनुयात् कुत इति चेत् तत्सयोगद्विचरमस्थितिकांड
कचरमफालिपर्यंतमवस्थितस्वरूपेणायं गुणश्रेणिनिक्षेपायामः प्रवर्तत इति परमगुरुसंप्रदायोपदेशाबलेन मुनिभि
स्तथा तत्स्वस्थानकेवलिनः समुद्घातक्रियाभिमुखकेवलिनश्चावस्थितैकस्वरूपं परिणामविशेषमाश्रित्य अवस्थिते गुणश्रेणि
निक्षेपस्य विसदृशत्वं कथं जातमिति नाशंकनीयं परमवीतरागपरिणामस्य तद्भावेऽपि अंतर्मुहूर्तमात्रायुष्यमपेक्ष्य स ९८
मुत्पन्नानामंतरंगविशेषपरिणामविशेषाणां क्रियाभेदसाधकत्वात् एवमंतर्मुहूर्तकालमावर्जितकरणं गावत्व्यापारख

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिज्ञा तत्संयोगश्चासौ केवलिश्चेत्यसवात॥ अत्र प्रस्कृतस्कृतिः॥ त्रयोदश गुणस्थानं गोदयनगोदितः स्वदेहरोचिरुल्लिङ्गविनेये
लोकस्वक्षरः केवलज्ञानभानुतिन्नघनाज्ञानतमस्ततिः॥ विधूतघातिजीमूतो जयता जिनभास्करः॥ तथा॥ उज्जोलिप्यमान
सकवलकर्मनोकर्मलिदत्तिन्नषद्विधाहारेभ्यः सयोगकेवलिनः कर्मनोकर्माहारावेवस्तः शेषानसंतितत्रापियोग
कारणैकसमयस्थितिकसातकर्मसमयप्रबद्धबंधः सर्वकालमप्यस्तिऔदारिकशरीरनामकर्मोदयकारणकसुव
र्णसुगंधसुरससुस्पर्शयुक्तगलितावशेषायुर्मात्रस्थितिशरीरोपचयनिमित्तनोकर्मप्रतिबद्धसमयप्रबद्धबंधः प्रतरलो
कपूरणप्रतरसंज्ञितसमुद्घातसमयत्रयं विनाशेषसर्वसमयेष्वप्यस्ति केवलिसमुद्घातं तदा करोति तत्स्वरूप
लक्षणं कथ्यते यदा निजायुः अंतर्मुहूर्त्तमात्रावशिष्टं तदा केवली प्रथमतः आवर्जितकरणं करोति। आवर्जितकरणमि
ति समुद्घातक्रियाभिमुखभावस्थानं तत्र अंतर्मुहूर्त्तकालं करोति। अंतर्मुहूर्त्तकालआवर्जितकरणप्रवृत्तिनेवितसमुद्
घातक्रियाभिमुखीभावस्यासंभवात्। तदा नामगोत्रवेदनीयानां प्रदेशपिंडमपकृष्य पूर्वोक्तक्रमेणोदयनिषेके प्रदेशाप
चयं स्तोकं ददाति तदनंतरनिषेके असंख्यातगुणं ददाति एवमसंख्यातगुणश्रेण्या निक्षिपन्गच्छति यावत् शेषयोगाऽयो
गकालाद्विशेषाधिकस्वरूपावस्थितगुणश्रेणिशीर्षं तावत् ततः गुणश्रेणिशीर्षतदनंतराधस्तनसमयेवर्त्तमानस्वस्थान

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदुत्पत्त्यर्थना। अस्मिंस्समुद्घाते वर्त्तमानकेवलिनः इतरयोगसंभवाभावादौदारिककाययोग एवास्ति॥ अत्र व
र्त्तमानकेवलिनः क्रियमाणकार्यविशेषः कइतिचेत्। एकसमये एककेवलिसमुद्घातमाहात्म्येनायुर्वर्जितघा
तिकर्म्मणां तत्कालोपलभ्यमानपल्यासंख्यातैकभागमात्रस्थितिसत्त्वासंख्यातबहुभागं हत्वाऽसंख्यातैकभागं स्था
पयति। तत्राप्रशस्तप्रकृतीनां क्षीणकषायचरमसमये घातितावशेषितानुभागसत्त्वस्यानंतबहुभागं हत्वाऽनंतैकभा
गं स्थापयति। प्रशस्तप्रकृतीनां स्थितिकांडकघात एवानुभागकांडकघातो नास्ति। गुणश्रेणिनिर्ज्जराऽऽवर्जितकरणव
त्प्रवर्त्तते किमपि विशेषो नास्ति। एवं दंडसमुद्घातं कृत्वा तदनंतरसमये कपाटसमुद्घातं करोति। तद्यथा। पूर्वाभिमु
खः कायोत्सर्गेण कपाटसमुद्घातं कुर्वन् केवली देशोनचतुर्दशरज्ज्वायामेन सप्तरज्जुविष्कंभेन द्वादशांगुलबाहल्ये
न कपाटसमुद्घातं करोति। पूर्वाभिमुखो भूत्वा पल्यंकासनेन कपाटसमुद्घातं कुर्वतोपि विष्कंभायामौ प्राग्वद् बाह
ल्यं षड्विंशदंगुलप्रमितं कपाटं यथा बाहल्येन स्तोकं विष्कंभायामाभ्यां प्रवृद्धं तथा तदवस्थायां वर्त्तमानकेवलिनः औदा
रिकमिश्रकाययोगः कार्म्मणौदारिकशरीरद्वयावष्टंभेन तत्र जीवप्रदेशानां परिस्पंदपर्यायप्रवृत्तिसद्भावात्। एवंविधमाप
तकेवलिक्रियमाणकार्यविशेषः क इति चेत्। आयुर्वर्जितघातिचतुष्टयस्य घातितावशिष्टपल्यासंख्यातैकभागमात्रस्थि ९९

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंधमतीत्यतत्कारणकालनिष्ठापनानंतरसमयेकेवलिसमुद्घातंकरोति केवलिसमुद्घातइतिकिं अघातिकर्म्मस्थि
तिसमीकरणनिमित्तंसमयाविरोधेनकेवलिजीवप्रदेशानामूर्द्ध्वाधस्तिर्यग्विसर्पणंकेवलिसमुद्घातइत्युच्यते सके
वलिसमुद्घातःदंडकपाटप्रतरलोकपूरणभेदेन [illegible] तत्रदंडसमुद्घातस्वरूपमिदं अंतर्मुहूर्त्तायुष्यव
शिष्टेपूर्वाभिमुखः उत्तराभिमुखोभूत्वापल्यंकासनेनकायोत्सर्गेणवाकेवलिसमुद्घातंकरोति तत्रकायोत्सर्गेणदं
डसमुद्घातकरणक्रमोयं उत्कृष्टावगाहविशिष्टकेवलिशरीरोत्सेधः अष्टोत्तरशतप्रमाणप्रमाणांगुलप्रमितः १०८ त
न्नवमभागोव्यासः १२ व्यासंषोडशासहितंत्रिरूपरूपैर्लब्धं त्रिगुणव्याससमेतंसूक्ष्मादपिविविधितंसूक्ष्मं इतिसूत्रेणास्यसू
क्ष्मपरिधावानीतेसप्तविंशदंगुलानिपंचनवतित्रयोदशाशततमभागश्चलभ्यते ३७।९५ अनेनपरिधिप्रमाणेनदेशोनचतु
र्दशरज्जूत्सेधेनदंडाकृत्याजीवप्रदेशानांनिर्गमनंदंडसमुद्घातोनामदेशो ११५ नप्रमाणधस्तनोपरितनलोकपर्यंत
वातवलयावरुद्धक्षेत्रमात्रंनवतिस्वभावेनैवतदवस्थायांवातवलयाभ्यंतरेकेवलिजीवप्रदेशानांप्रदेशाभावात्पल्यंका
सनेनसमुद्घातंकुर्वतोपिदंडसमुद्घातक्रमःएवमेवकिंतुपूर्वविष्कंभस्त्रिगुणः३६ अस्यपरिधिस्त्रयोदशोत्तरशतां
गुलानिसप्तविंशतित्रयोदशतमभागश्च ११३।२७ दंडाकारेणोत्क्रमेणजीवप्रदेशानांविसर्पणसद्भावादस्यसमुद्घा
११३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योगपरिणामइत्यर्थः।अयंसूक्ष्मनिगोदजघन्यवर्गणातःअसंख्यातगुणत्वायोग्यमध्यमवर्गणाप्रमाणमिति
नश्चिनुयात्तदापूर्ववत्अवशिष्टस्थितिसत्त्वासंख्यातबहुभागंशेषानुभागसत्त्वस्यानंतबहुभागंचघातयति।नाम
गोत्रवेदनीयानांघातितावशिष्टस्थितिसत्त्वमंतर्मुहूर्तमात्रंतथापिआयुस्थितिसत्वासंख्यातगुणं।एवंदंडकपाटप्रतर
लोकपूरणसमुद्घातेषुचतुर्षुसमयेषुअप्रशस्तकर्मानुभागसत्त्वस्यानुसमयापवर्तनंस्थितिकांडकैकसमयिकघात
श्चजातः।इतिकेवलिसमुद्घातस्यफलं।लोकपूरणानंतरंसमुद्घातक्रियांक्रमेणोपसंहरति।लोकपूरणमुपसंहृत्य
मंथानंकरोति।प्रतरसमुद्घातस्यापरनाममंथाइतिनाम।अस्मिन्समयेसमपरिणामंनिहत्यसमयाविरोधेनसर्वपूर्वस्य
दंडकस्वरूपेणपरिणतइतिज्ञातव्यं।तदनंतरसमयेमंथानमुपसंहृत्यकपाटंकरोति।अनंतरसमयेकपाटसमुद्घातमु
पसंहृत्यदंडसमुद्घातमाश्रयति।तदनंतरसमयेदंडसमुद्घातमुपसंहृत्यमूलशरीरप्रमाणन्यूनाधिकजीवप्रदेशोमू
लस्वस्थानकेवलीभवति।अत्रावतारकस्यप्रतरेलोकपूरणेचकार्मणकाययोगः।कपाटेऔदारिकमिश्रकाययोगः।दंडेऔदारि
ककाययोगःइतिज्ञातव्यं।अत्रोपयोगिपद्यं।दंडःप्रथमेसमयेद्वितीयसमयेजिनःकपाटमथमथनेतृतीयेलोक
मापिचतुर्थेसंहृत्यजगत्पूर्तिंमथानंपंचमेपुनःकुरुते।षष्ठेततःकपाटंदंडमतःसप्तमेसमये।१।औदारिकांगयोगो १००

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिसत्त्वस्यासंख्यातबहुभागमेकसमयेहत्वा एकभागं स्थापयति अप्रशस्तकर्म्मणां घातितावशिष्टानुभागसत्त्वस्यानंतब
हुभागं हत्वा एकभागं स्थापयति गुणश्रेणिनिरूपणायां आवर्जितकरणकथितविकल्प एव एवं द्वितीयसमये कपाटस
मयेकपाटसमुद्घातं कृत्वा तृतीयसमये प्रतरसमुद्घातं करोति वातत्रयपार्श्वप्रतराकारेण विसर्पसकलवातवल
यविरहिताशेषलोकाकाशप्रदेशेषु केवलिजीवप्रदेशपूरणं प्रतरसमुद्घातो नाम तत्र मूलशरीरावष्टंभजनितजी
वप्रदेशपरिस्पंदाभावात् शरीरप्रायोग्यनोकर्म्मपुद्गलपिंडग्रहणाभावात् केवलकार्म्मणकाययोगेपि अनाहारकश्च
नवति तदवस्थायां घातितावशिष्टस्थितिसत्त्वासंख्यातबहुभागं प्रशस्तप्रकृतीनां घातितावशिष्टानुभागसत्त्वस्यानंतब
हुभागं च पूर्ववद् घातयति गुणश्रेणिनिक्षेपमपि प्राग्वत्करोतीति द्रष्टव्यं एवं प्रतरसमुद्घातं कृत्वा चतुर्थसमये लोकपूर
णं करोति सर्ववातव्याप्तलोकाकाशप्रदेशेषु जीवप्रदेशानां नैरंतर्येण प्रविष्टत्वात् एवंविधजीवप्रदेशविसर्प्पणं लोकपू
रणसमुद्घातो नाम तदा लोकाकाशप्रदेश्याजीवप्रदेशाश्चान्यूनानतिरिक्ता मूला तिष्ठंति तत्रापि प्राक्तनसमयवत्कार्म्म
णकाययोगी अनाहारकश्च भवति कार्म्मकाययोगी लोकपूरणे केवलि नियोगशक्तिरेकवर्गणाप्रमाणेन तिष्ठति लोक
मात्राशेषजीवप्रदेशाः अपि योगाविभागप्रतिच्छेदवृद्धिहानी विनाऽन्योन्यसदृशाः प्रमाणस्वरूपेण परिणमतीत्यर्थः अयं सम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0:In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योगोत्पादनशक्तिरस्तीत्येवशक्तिःकारणेकार्योपचारादितिन्यायेनयोगइत्युच्यतेतस्यनिरोधात्बादरकाययोगेस्थि
त्वाबादरमनोयोगंनिरुणद्धीतिसुघटितमेवअयमर्थोप्येवंवक्तव्यःएवंबादरमनोयोगअत्रस्मनविप्रितद्रव्याणांमनोयो
गोत्पादनशक्तिरस्तीत्येवशक्तिःकारणेकार्योपचारादितिन्यायेनयोगइत्युच्यतेतस्यनिरोधात्बादरकाययोगेस्थित्वाबाद
रमनोयोगंनिरुणद्धीतिसुघटितमेवअयमर्थोप्येवंवक्तव्यःएवंबादरमनोयोगशक्तिंनिरुध्यतदनंतरसमयात्स्थित्वाअंत
र्मुहूर्तेनबादरकाययोगेवर्तमानःबादरवाग्योगंनिरुणद्धिपूर्वंद्वीन्द्रियपर्याप्तकसर्वजघन्यवाग्योगादसंख्यातगुणतया
स्थितनिजवाग्योगशक्तिंनिरुध्यद्वीन्द्रियपर्याप्तकसर्वजघन्यवाग्योगादधःअसंख्यातगुणहीनतयासूक्ष्मस्वरूपेणस्थापयत
भावः।एवंबादरवाग्योगंनिरुध्यतदनंतरसमयात्स्थित्वाअंतर्मुहूर्तेनबादरकाययोगेवर्तमानोबादरोच्छ्वासनिःश्वासनि
रुणद्धितच्छ्वासनिःश्वासपर्याप्त्यापर्याप्तस्यसूक्ष्मनिगोदनिर्वृत्तिपर्याप्तकस्यसर्वजघन्योच्छ्वासशक्तितःअसंख्यातगुणंत्वे
नसंज्ञिप्रायोग्यतयास्थितस्वकीयोच्छ्वासनिःश्वासपरिस्पंदशक्तिंनिरुध्यसर्वजघन्यसूक्ष्मनिगोदोच्छ्वासनिःश्वासशक्तेःस्व
असंख्यातगुणहीनतयासूक्ष्मभावेनस्थापयतीतितात्पर्यं।एवंबादरोच्छ्वासनिःश्वासंनिरुध्यतदनंतरक्षणादारभ्यांतमु १०१
हूर्तकालेनबादरकाययोगेवर्तमानस्तमेवबादरकाययोगंनिरुणद्धिसूक्ष्मनिगोदसर्वजघन्यकाययोगादसंख्यातगु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दंडद्वितयेऽकपाटद्वुगलेऽतन्मिश्रः। प्रतरयुगलेलोकव्यापौचकार्मणोयः॥ २। एवं समुद्घातक्रिया निर्वर्त्तनं जातं॥
अवतारंकप्रथमसमयादारभ्यघातितावशिष्टांतर्मुहूर्त्तमात्रस्थितिस[ंख्यातबहु]भागं घातं तत्तावशिष्टानुभागस्य
नंतबहुभागंचकांडकरूपेणघातयतिलोकपूरणस्योपरिस्थित्यनुभागकांडकमनुसमयापवर्त्तनं मुक्त्वा अंतर्मुहू
र्त्तेनप्रवर्त्तनात् एवं स्थित्यनुभागकांडकेषुसंख्यातसहस्रेषुसमयादिरोधनं [..] तत्रकेवलीयोगनिरोधं करोति तद्यथा।
बादरकाययोगेवर्त्तमानोंतर्मुहूर्त्तेनबादरमनोयोगं निरुणद्धि। अत्रनिरोधशब्दस्यकेनाशः इत्यर्थोगीकर्तव्यः बादरकाय
योगेव्यावृत्तोत्सवेत्रेवबादरमनोयोगशक्तिमंतर्मुहूर्त्तेननिरुध्यसंज्ञिपंचेंद्रियपर्याप्तकसर्वजघन्यमनोयोगादधः असं
ख्यातगुणहीनत्वेनसूक्ष्मत्वेनस्थापयतीत्यभिप्रायः। अत्रसूक्ष्मशब्देः शंका। पूर्वपक्षमीहक्क्षमारूपति बादरकाययोग
वर्त्तिकेवलीतत्कालेविद्यमानबादरमनोयोगं निरुणद्धिविद्यमानंवा। अविद्यमानस्यनिरोधः वंध्यास्तनंधयनिरोधवद
सनाथ्यः विद्यमानस्यनिरोधकरणपक्षेएककालेत्रियोगिनामेकजीवेक्वचिदपितिएकएवतवेत्रान्याविति राद्धांतपक्षाति
इत्यागमेनविरुध्यतेइत्यत्रपरिहारोयं प्रथमपक्षस्यानभ्युपगमात् तस्यक्ष निर्द्दिष्टदूषणमास्त्रिष्टक्तितलद्भितलक्षितं।
द्वितीयपक्षोङ्गीकृतदूषणमप्ययुक्तियुक्तं कुतः तस्मिन्कालेमनोवर्गणाजनितमनोयोगाभ्रष्टस्यस्तनावेपितवर्गणानां मनो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

करूपेणायोगाश्रिताश्च विशेषनिरूपणं क्रियते। कर्म्माकर्षणकारणभूतात्मशक्तिर्योगः सा च योगशक्तिः लोकमा
त्रजीवप्रदेशेषु एकरूपेण न तिष्ठति। योगाविभागप्रतिभागप्रतिच्छेदानां हीनाधिकभावसद्भावात्। तद्यथा। लोक
मात्रजीवप्रदेशेषु सर्वजघन्यशक्तियुक्तजीवप्रदेशशक्तिं बुद्ध्या प्रसार्य अनंतः अधिकशक्तियुक्तशेषजीवप्रदेशाः सर्व
हीनशक्तियुक्तजीवप्रदेशशक्तौ अस्योपरितनभागे प्रसारितायां सत्यां यायोगस्य जघन्यशक्तिर्वृद्धिः सा अविभागप्र
तिच्छेदो नाम तेन सर्वजघन्यजीवप्रदेशशक्तौ प्रज्ञया प्रमाणितायामविभागप्रच्छेदाः असंख्यातलोकमात्रा भवंति तेषां
वर्ग इति नाम जीवैकप्रदेशस्थिताविभागप्रतिच्छेदसमूहस्य वर्गव्यपदेशः द्वितीयादयः समानशक्तियुक्तजी
वप्रदेशाः असंख्यातजगत्प्रतरप्रमाणाः संति तत्सर्वजीवप्रदेशशक्तीः अविभागप्रतिच्छेदप्रमाणेन प्रमाणयित्वा पूर्ववर्ग
पार्श्वे निक्षिप्तेषु सदृशा वर्गा भवंति तत्समूहो वर्गणा भवति पुनरविभागप्रच्छेदोत्तरशक्तियुजीवप्रदेशाः प्राक्तनसदृशश
क्तियुक्तप्रदेशेभ्यो विशेषहीनाः संति तेषामविभागपुंजं पूर्ववर्गणाया उपरि निक्षिप्ते द्वितीयवर्गणा भवति। अत्र विशे
षहीनप्रमाणं कियदिति चेत् असंख्यातैकभागमात्रद्विगुणहान्या प्रथमवर्गणाजीवप्रदेशान् भक्त्वा तत्रैकखंडमात्रं भ
वति अयं द्वितीयगुणहानेः प्रथमवर्गपर्यंतविशेषहानिप्रमाणमिदमेव पुनरविभागप्रतिच्छेदोत्तरशक्तियुक्तप्रदे १०२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तं स्वकाययोगं सूक्ष्मनिगोदसर्वजघन्यकाययोगादधः असंख्यातगुणहीनतया सूक्ष्मावस्थामास्थापयतीति हृदयं।
अत्र प्रकृतसूत्रद्वयं। पंचेंद्रियो यः संज्ञी यः पर्याप्तो जघन्ययोगी स्यात्। निरुणद्धि मनोयोगं ततोऽप्यसंख्यातगुणहीनं द्वींद्रिय
साधारणयोर्वागुच्छ्वासौ करोत्यधस्तात्पनकस्य काययोगं जघन्यपर्याप्तकस्याधः॥३॥ एवं बादरकाययोगं निरुध्य तद
नंतरसमयात्प्रवर्तति सूक्ष्मकाययोगावस्थितः सन् अंतर्मुहूर्त्तकालेन सूक्ष्ममनोयोगं निरुणद्धि प्राक् सूक्ष्मत्वमापाद्य
कस्वरूपावस्थितां मनोयोगशक्तिमिदानीं निर्मूलमुन्मूलयतीति भावार्थः। एवं मनोयोगं विनाश्य तदनंतरसमयादारभ्यांत
र्मुहूर्त्तेन सूक्ष्मकाययोगावष्टंभेन सूक्ष्मवाग्योगं निरुणद्धि। द्वींद्रियपर्याप्तकसर्वजघन्यशक्तितोऽसंख्यातगुणहीन
तयावस्थितसूक्ष्मवाग्योगशक्तेरधुना निःशेषनाशं करोतीत्यभिप्रायः। एवं सूक्ष्मवाग्योगं विनाश्य तदनंतरसमयादारभ्यां
तर्मुहूर्त्तेन सूक्ष्मकाययोगबलेन सूक्ष्मोच्छ्वासनिःश्वासं निरुणद्धि पूर्वं सूक्ष्मतया स्थितोच्छ्वासनिःश्वासयोः स्पंदशक्तेः संप्र
ति निरवशेषक्षयं करोतीति तात्पर्यं। एवं सूक्ष्मकाययोगमाश्रितः सन् मनोवागुच्छ्वासनिःश्वासानां सूक्ष्मशक्तीः क्रमेण निर्मू
ल्य सूक्ष्मकाययोगनिरोधप्रवृत्तः केवली सूक्ष्मकाययोगे वर्त्तमानः एताः वक्ष्यमाणक्रिया अबुद्धिपूर्वकमेव करोतीति। ताः
क्रियाः काः इति चेत्। प्रथमसमये पूर्वस्पर्द्धकानामधः अपूर्वस्पर्द्धकानि करोति। अत्र तावन्मंदबुद्धिशिष्यानुग्रहार्थं प्रासंगि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासार० कृतायां प्रथमगुणहानिः संपूर्णा भवति तत उपरि रूपाधिकैकगुणहानिस्पर्द्धकशलाकामात्रगुणकारगुणितप्रथमव
२०२ र्गणाविभागप्रतिच्छेदकलापयुक्ताद् अधस्तनानंतरवर्गणातिः विशेषहीनान् जीवप्रदेशान् स्वीकृत्य स्थितेषु द्वितीय
गुणहानेरादिवर्गणा भवति इयं प्रथमगुणहान्यादिवर्गणातः प्रदेशापेक्षया द्विगुणहीना भवति ततः कारणाद्गुण
हान्यंतरं जातं तत उपरि द्वितीयवर्गणातः आरभ्य प्रथमगुणहानिक्रमेण द्वितीयगुणहानिस्वचयेत प्रथमगु
णहानिविशेषाद् अत्र विशेषार्द्धं भवति उपरितनगुणहानिष्वपि विशेषः पूर्वविशेषार्द्धक्रमेण वर्त्तत इति ज्ञातव्यं एवं
पल्यासंख्यातैकभागमात्रगुणहानिषु रचितासु एकयोगस्थानं संपूर्णं भवति लोकमात्रजीवप्रदेशाः समाप्नुवंति स्था
नांतर्गतस्पर्द्धकांकसंदृष्टिः अत्र विवक्षितस्पर्द्धकस्य चरमवर्गरूपाधिकं कृत्वा तदुपरितनस्पर्द्धकादिवर्गादि पनीया

११ १०।१०। ९।९।९ ८।८।८।८	अंतर ० ० ० ०	१९ १८।१८। १७।१७।१७ १६।१६।१६।१६	अंतर ० ० ० ०	२७ २६।२६ २५।२५।२५ २४।२४।२४।२४	अंतर ० ० ० ०	३५। ३४।३४ ३३।३३।३३ ३२।३२।३२।३२	अंतर ० ० ० ०	४३ ४२।४२ ४१।४१।४१ ४०।४०।४०।४०	अंतर ० ० ० ०	५१ ५०।५० ४९।४९।४९ ४८।४८।४८।४८	अंतर ० ० ० ०	५९ ५८।५८ ५७।५७।५७ ५६।५६।५६।५६	चरिमस्प र्द्धकांतरमा यातितद्य

संख्यातलोकप्रमितं कृतं एकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकारहितसर्वजघन्यवर्गमात्रत्वात् संदृष्टिः ७ ध योगस्थाना सं २०२

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषप्राक्तनप्रदेशेस्याविशेषहानेष्टतेषामविभागप्रतिच्छेदसमूहेपूर्ववर्गणायाउपरिनि[illegible]स्तृतीयवर्गणाभवति।एवम
विभागप्रतिच्छेदोत्तरक्रमेणश्रेण्यसंख्यातैकभागमात्रवर्गणानीरच[illegible]क्रयति तत्समू[illegible]स्पर्द्धकमितिसंज्ञा स्वरूपस्य
वर्गाद्युपरिएकैकाविभागप्रतिच्छेदवृद्धिनियमयुतंस्पर्द्धकमिति युगपदनेकाविभागप्रतिच्छेदवृद्धियुतंस्प[illegible]तांभ
वति।पुनरधस्तनानंतरवर्गणाजीवप्रदेशेस्याविशेषहानाःप्राक्तनादिवर्गणाविभागप्रतिच्छेदेस्यो।द्विगुणविभागप्रतिच्छे
दसहिताजीवप्रदेशाःसंतितेषांप्रथमस्पर्द्धकचरमवर्गणायाउपरिरचनायांकृतायांद्वितीयस्पर्द्धकस्यादिवर्गणाभवति
ततउपरिप्रथमस्पर्द्धकोक्तक्रमेणद्वितीयस्पर्द्धकस्यापिरचनांकृत्वाततउपरिप्रथमस्पर्द्धकादिवर्गणातः त्रिगुणशक्ति
युक्तजीवप्रदेशानिचयंस्वीकृत्यतृतीयस्पर्द्धकादिवर्गणांस्थापयित्वा।अत्रापिप्राग्वदविभागप्रतिच्छेदोत्तरक्रमेणवर्गणा
स्थापयित्वातृतीयस्पर्द्धकमतीत्यतदनंतरमादिस्पर्द्धकस्यादिवर्गणाः विभागप्रतिच्छेदस्य चतुर्गुणाविभागप्रतिच्छेदसहि
तजीवप्रदेशसमूहंस्वीकृत्यचतुर्थस्पर्द्धकस्यादिवर्गणांस्थापयित्वातत्रापिपूर्वोक्तविधानेनाविभागप्रतिच्छेदोत्तरतयावर्ग
णास्थापयित्वाचतुर्थस्पर्द्धकमतीत्यततउपरिपंचमस्पर्द्धकप्रवृत्तिर्विरचिताद्यमात्रगुणकारगुणितप्रथमवर्गणाप्रमाणादि
वर्गणायुतानामविभागप्रतिच्छेदोत्तरद्वितीयादिवर्गणाविशिष्टानांश्रेण्यसंख्यातैकभागमात्राणांस्पर्द्धकानांरचनायां। २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मसमयतद्भवस्थस्य सूक्ष्मनिगोदलब्ध्यपर्याप्तकजीवस्य भवति असज्ञघन्यस्योपरि सूच्यंगुलासंख्यातैकभागमा
त्रज्ञघन्यस्पर्धकेषु निक्षिप्तेषु द्वितीययोगस्थानमुत्पद्यते सूच्यंगुलासंख्यातैकभागमात्रज्ञघन्यस्पर्धकेषु यावं
तोऽविभागप्रतिच्छेदाः संति तावत्क वीर्यांतरायक्षयोपशमस्यापेक्षया ज्ञघन्यस्थानस्योपरि वृद्धिंगतेषु द्वितीययोग
स्थानमुत्पद्यते इत्यभिप्रायः पुनर्द्वितीययोगस्थानं प्रतिराशिं कृत्वा तत्र सूच्यंगुलासंख्यातैकभागमात्रज्ञघन्यस्प
र्धकस्कंधे निक्षिप्तायां तृतीययोगस्थानमुत्पद्यते एवमुक्तक्रमोत्पन्नयोगस्थानं प्रतिराशिं कृत्वा तावन्मात्रा वृद्धिरि
द्धिं निक्षिप्य नानाजीवविषयाणि श्रेण्यसंख्यातैकभागमात्राणि योगस्थानानि आगमाविरोधेनोत्पादनीयानि या
वत्सर्वोत्कृष्टपरिणामयोगस्थानमुत्पद्यते तावत् तत्र केषां भवतीति चेत् संज्ञिपंचेंद्रियपर्याप्तकानां भवति एवंविधयो
गस्थानेषु संयोगकेवलीयोगनिरोधनपूर्वसंज्ञिपंचेंद्रियपर्याप्तकवायोगपूर्वस्पर्धकात्मकयोगस्थाने वर्तमानो
बादरकाययोगं निरुंधन्नेव पश्चात्तन्योगशक्तिं निरुंधन् सूक्ष्मनिगोदजघन्ययोगस्थानादसंख्यातगुणहीनशक्तौ
परिणामय्य सूक्ष्मत्वेन संस्थाप्य तत्पूर्वस्पर्धकरूपेणैव प्रवर्तमानसूक्ष्मकायपरिस्पंदशक्तिमिदानीं स्वप्रदेशेषु न
पूर्वस्पर्धकादसंख्यातगुणहान्या पूर्वस्पर्धकाकारेण परिणमयतीत्यभिप्रायः इयं क्रिया इतः प्राक् क्वापि न भवे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अंतर		अंतर		अंतर		अंतर		अंतर		
००००	६७ ६६।६६। ६५।६५।६५ ६४।६४।६४।६४	००००	७५ ७४।७४ ७३।७३।७३ ७२।७२।७२।७२	००००	८३ ८२।८२ ८१।८१।८१ ८०।८०।८०।८०	००००	९१ ९०।९० ८९।८९।८९ ८८।८८।८८।८८	००००	९९ ९८।९८ ९७।९७।९७ ९६।९६।९६।९६	दृष्टिः [ ] अत्राल्पत्ति निमित्तं किं स्थानं नाम गुणहा निसमूहः। का गुणहानिः। क

मद्यस्पर्द्धकसमूहः। किं स्पर्द्धकं वर्गणासमूहः। का वर्गणा समूहवर्गसमूहः। को वर्गः। अविभागप्रतिच्छेदसमूहः। को ऽविभागप्र
तिच्छेदः योगशक्तेर्जघन्यवृद्धिरिति। विलोमक्रमेणोच्चरेत् योगशक्तेर्जघन्यवृद्धिरविभागप्रतिच्छेदः अविभागप्रतिच्छेद
समूहो वर्गः। वर्गसमूहो वर्गणा। वर्गणासमूहः स्पर्द्धकं स्पर्द्धकसमूहो गुणहानिः। गुणहानिसमूहः स्थानमित्यनुलोमक्र
मेणोच्चरेत् अस्मिन्योगे नानागुणहानिशलाकाः पल्यासंख्येयभागमात्र्यः एकगुणहानिस्पर्द्धकशलाकाः अप्यसंख्यातैकभाग
मात्र्यतासंदृष्टिः। ए एकस्पर्द्धकवर्गणाशलाका अपि श्रेण्यसंख्येयभागमात्र्यः तासंदृष्टिः। ४ तथापि एकगुणहानिस्पर्द्धकशला
काभ्यो ऽसंख्यातगुणाः। एकवर्गणा वर्गसंख्या ऽसंख्यातजगत्प्रतरप्रमाणाः। कुतः। ध्यर्द्धगुणहान्याप्तसर्वजीवप्रदेशेष्वेकैकलब्ध
स्य तावन्मात्रत्वात् एकवर्गाविभागप्रतिच्छेदकलापो ऽसंख्यातलोकमात्रः सर्वगुणहान्यायामाः परस्परं समानाः स्पर्द्धकायामाः पर
स्परं समानाः इति निश्चिनु यावान् इदं संदृष्टिः जघन्योपपादयोगस्थानमिति। यासा इदं कस्य भवतीति चेत्। विग्रहगतौ वर्तमानस्य प्रथ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्वस्पर्द्धकचरमवर्गणातः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायामसंख्यातगुणहीनान् जीवप्रदेशान् ददाति अत्रासंख्यातगुण
हीनत्वस्य कारणं भागहारः सातिरेकापकर्षणभागहारप्रमाण इति ग्राह्यं अस्य कारणं प्रागुक्तं वसीकर्यात्तत
उपरि समयाविरोधेन विशेषहीनतया जीवप्रदेशनिक्षेपः इति जानीयात् अत्रानिवृत्तिकरणगुणस्थानप्रतिबद्धब
ःसंज्वलनापूर्वस्पर्द्धकविधानोक्तक्रमेण संदृष्टिसंस्थाप्यदीयमानविषये शिष्याणां मंदनिर्णयः कार्यः प्रथमसमयकृ
तसर्वापूर्वस्पर्द्धकप्रमाणमेकगुणहानिस्पर्द्धकशलाकानामसंख्यातैकभागमात्रं संदृष्टिः ५ एवमपूर्वस्पर्द्धकका
रकप्रथमसमयप्ररूपणं परिपूर्णं जातं तत्रपूर्वस्पर्द्धकसंदृष्टिः — इदानीं द्वितीयसमये अपकृष्टजीवप्रदेशानामि
दानिरूपणं क्रियते तद्यथा प्रथमसमयापकृष्टजीवप्रदेशेभ्योऽसंख्यातगुणान् एतावतः व १२ जीवप्रदेशान् द्विती
यसमये अपकृष्य प्रथमसमयकृतापूर्वस्पर्द्धकानामधः नूतनस्पर्द्धकानि कुर्वन्तत्समयनिक्षेप(मा) ना पूर्वस्पर्द्धकानामा
दिवर्गणायां बहून् जीवप्रदेशान् ददाति ततउपरि विशेषहीनतया पूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणापर्यन्तं ददाति ततउपरि प्रथम
समयनिर्वर्तितापूर्वस्पर्द्धकानां जघन्यस्पर्द्धकादिवर्गणायामसंख्यातगुणहीनं ददाति ततउपरि सर्वत्रापि विशेषहीनं द १७५
दाति द्वितीयसमयनिर्वर्तितापूर्वस्पर्द्धकानि प्रथमसमयनिर्वर्तितापूर्वस्पर्द्धकेभ्योऽसंख्यातगुणहीनानि भवन्ति संदृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त। अस्मिन्नवसरे एवं संज्ञवादस्यापूर्वस्पर्द्धककरणमिति गुणनाम। अस्य करणस्य स्पष्टत्वकरणाय ताननंतैकप्रदेशं
स्यासंख्येयभागमात्रपूर्वस्पर्द्धकानि स्वयं तन्वा निसंदृष्टिः रचितेषु सक्षसूक्ष्मनिगोदजघन्यस्थानपतितवर्द्धस्पर्द्ध
केभ्यः एतानि स्पर्द्धकेभ्यः एतानि स्पर्द्धकान्यसंख्यातगुणहीनानि भवंति अन्यथा ... तिस्य एषां सूक्ष्मबाधघटनात् ए
वं विरचितपूर्वस्पर्द्धकानामधः अपूर्वस्पर्द्धकानि करोति तद्यथा आदिवर्गणाप्रमाणेन सर्वपूर्वस्पर्द्धकगतवर्गणा
सु प्रमाणेतासु अर्द्धगुणहानिमात्राः भवंति संदृष्टिः व२२ प्रथमसमये तदसंख्येयभागमात्रजीवप्रदेशानपकर्षणेना
गहारेणापकर्षति व२२ एषु पूर्वस्पर्द्धकाकारेण परिणतजीवप्रदेशाः शक्यपेक्षया पूर्वस्पर्द्धकस्यादिवर्गणावा विभा
गप्रतिच्छेदेभ्योऽसंख्या [उ] तगुणहीनाविभागप्रतिच्छेदसहिताः कृतः क्रियमाणापूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणाऽविभागप्र
तिच्छेदा नामपि पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदेभ्योऽसंख्यातगुणहीनत्वनियमात् अत्रासंख्यातगुणहानेरस
भागहारः पल्यासंख्यातैकभागमात्रः इतत्परिप्रथमसमयापकृष्टजीवप्रदेशाणां पूर्वापूर्वस्पर्द्धकेषु निषेकविन्यासक्रमं
उच्यते। अपूर्वस्पर्द्धकानामादिवर्गणायां बहुजीवप्रदेशान् ददाति। अत्र विशेषागमननिमित्तं भागहारप्रमाणं श्रेण्यसं
ख्यातैकभागः। अनेन क्रमेण विशेषहीनजीवप्रदेशान् निक्षिपन् तावद्गच्छति यावदपूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणा भवति अपू

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

दसंख्यातगुणहीनाः विभागप्रतिच्छेदकलापकलितानि सूक्ष्मखंडानि करोतीत्यभिप्रायः तद्यथा प्रथमसमयकृष्टिका
रकं पूर्वापूर्वस्पर्द्धकस्थितसर्वजीवप्रदेशानपकर्षणभागहारेणभक्तातत्रैकखंडमेतावन्मात्र व१२ मपकृष्य पूर्वो
क्तक्रमेण निक्षिपन् प्रथमसमयक्रियमाणकृष्टीनां प्रथमकृष्टौ बहुजीवप्रदेशान्ददाति द्वि ३ तीयकृष्टौ विशे
षहीनतया ददाति अत्र विशेषागमननिमित्तभागहारप्रमाणं श्रेण्यसंख्यातैकभागमात्र निषेकभागहारः एवं विशेषही
नतया निक्षिपन् गच्छति यावच्चरमकृष्टिस्तावत् चरमकृष्टितः पूर्वस्पर्द्धकादिवर्गणायामसंख्यातगुणहीनतया दयति
एवं प्रथमसमयदीयमानक्रमनिरूपणं समाप्तं॥ ।प्रथमसमयकृतकृष्टिप्रमाणमेकस्पर्द्धकवर्गणाशलाकासमूहासं
ख्यातैकभागमात्रं संदृष्टिः ४ प्रथमसमयकृतकृष्टि संदृष्टिः द्वितीयसमये प्रथमसमयापकृष्टजीवप्रदेशे
भ्योऽसंख्यातगुणान् एतावतः व१२ जीवप्रदेशानपकृष्य तत्कालनिर्वर्त्यमानापूर्वकृष्टीनां प्रथमकृष्टौ बहुजीवप्रदे
शान्ददाति। द्वितीयकृष्टावसं ४ ख्यातैकभागेन विशेषहीनं ददाति एवं विशेषहीनतया निक्षिपन् गच्छति यावत् द्विती
यसमयक्रियमाणापूर्वकृष्टीनां चरमकृष्टिस्तावत् तच्चरमकृष्टितः प्रथमसमयकृतकृष्टीनां जघन्यकृष्टावसंख्यातगुण १०६
न× हीनं वै ददाति प्रा कृतनत्र सजीवप्रदेशमात्रेणैककृष्टिविशेषैर्हीनतया ददाति। अत उपरि विशेषहीनतया ददाति

×पाव×

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वितीयसमयेकृतकृष्टिप्रमाणं प्रथमसमयनिर्वर्तितकृष्ट्यसंख्यातैकभागमात्रं संदृष्टिः [illegible] अन्त्यसमयकृतकृष्टि
संदृष्टिः [illegible] एवं प्रतिसमयमसंख्यातगुणहीनक्रमेण पूर्वकृष्टीर्निर्वर्तयति जीवप्रदेशानसंख्यातगुणितक्रमे
णापकृष्यांतर्मुहूर्तप्रमितकृष्टिकरणकालचरमसमयपर्यंतं कृष्टिप्रदेशाः [illegible] स्पर्धकानां [illegible] कोलिदः प्रतिप
दं प्रविभागप्रतिच्छेदापेक्षया विशेषाधिकानि स्पर्धकानि प्रतिपदं गुणितानि कृष्टय इति भेदः अत्र कृष्टिगुणकारप्रमाणं प
ल्यासंख्यातैकभागः गुणानां क्रमः कथमस्तीति चेत् जघन्यकृष्टौ सदृशाविभागप्रतिच्छेदसहितजीवप्रदेशाः असंख्या
तजगच्छ्रेणीप्रमाणाः सन्ति तत्रैकजीवप्रदेशस्थितयोगविभागप्रतिच्छेदेषु पल्यासंख्यातैकभागेन गुणितेषु द्वितीय
कृष्टेरेकजीवप्रदेशस्थितयोगविभागप्रतिच्छेदसमूहो भवति द्वितीयकृष्टेरेकजीवप्रदेशस्थिताविभागप्रतिच्छेदक
लापे पल्यासंख्यातेन गुणिते तदनंतरोपरितनकृष्टेरेकजीवप्रदेशस्थिताविभागप्रतिच्छेदप्रचयो भवति एवं तृतीयादि
कृष्टिष्वपि गुणकारनिरूपणं कुर्यात् द्विचरमकृष्टेरेकजीवप्रदेशस्थितयोगविभागप्रतिच्छेदपुंजे पल्यासंख्यातभागे
न गुणिते पूर्वस्पर्धकादिवर्गणाया एकजीवप्रदेशप्रतिबद्धाविभागप्रतिच्छेदप्रचयो भवति अयं पल्यासंख्यातैकभाग
कृष्टिस्पर्धकसंधिगुणकार इत्युच्यते ततउपरि जीवप्रदेशाः स्पर्धकाविरोधेनाविभागप्रतिच्छेदैर्विशेषाधिका भवति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

एवमेकजीवप्रदेशानाश्रित्य गुणकारो निरूपितः इदानीं नानाजीवप्रदेशापेक्षया गुणकारः प्ररूप्यते। जघन्यकृष्टिस्थि
तसर्वाविभागप्रतिच्छेदेषु पल्यासंख्यातेन गुणितेषु द्वितीयकृष्टिगतसकलाविभागप्रतिच्छेदा भवंति। एवं चरमकृष्टि
पर्यंतं गुणकारव्याप्तिं नयेत्। अनंतरचरमकृष्टेः सदृशधनिकनिखिलाविभागप्रतिच्छेदेभ्यो पूर्वस्पर्धकादिवर्गणासदृशधनि
काविभागप्रतिच्छेदसंदोहो ऽसंख्यातगुणहीनः कुतः उपरितनवर्गणा ऽविभागप्रतिच्छेदगुणकारादत्र अधस्तनकृष्टिजी
वप्रदेशगुणकारस्यासंख्यातगुणत्वात्। अत्र गुणकारः अपसंख्यातैकभागः इति निश्चिनुयात्। इत उपर्यविभागप्रति
च्छेदाल्पबहुत्वमागमाविरोधेन ज्ञात्वानयेत्। अनेन कृष्टिगुणकारनिरूपणेन कृष्टिस्पर्धकयोर्जात्यंतरत्वं सिद्धं। एवम
ंतर्मुहूर्तकाले निर्वर्तितसकलयोगकृष्टिप्रमाणं श्रेण्यसंख्यातैकभागः। कुतः श्रेणिप्रथमवर्गमूलादसंख्यातगुणही
नानामासां श्रेण्यसंख्यातैकभागत्वस्य युक्तियुक्तत्वात्। अपूर्वस्पर्धकानामसंख्यातैकभागो भवति। कुतः। एकस्पर्धक
वर्गणानामसंख्यातैकभागमात्राणामासामेकगुणहानिस्पर्धकशलाकासमूहासंख्यातैकभागमात्रापूर्वस्पर्धकाना
मसंख्यातैकभागत्वस्य निर्बाधबोधसंसिद्धत्वात्। एवं कृष्टिकरणकालः समाप्तः॥ ॥तदनंतरसमये पूर्वापूर्वस्पर्धका २०७
नामसंनिविनाशयति कृष्टिकरणकालचरमसमयो यावत्तावत् पूर्वस्पर्धकानि अविनष्टस्वरूपेण दृश्यमानानि नि(नव)

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षि: ९
१४१

द्वितीयसमयेऽन्यस्पर्द्धकसंदृष्टिः 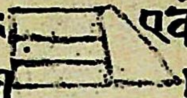 एवं पूर्वपूर्वसमयनिर्वर्तिताऽपूर्वाऽपूर्वस्पर्द्धकानामधोऽधो नूतननू
तन स्पर्द्धकानि निर्वर्त्तयति यावदंतर्मुहूर्त्तकालस्तावत्। विशेषोयं पूर्वपूर्वसमयापकृष्टजीवप्रदे
शास्यान्वक्तेरोत्तरसमयनिर्वर्त्यमानाऽपूर्वस्पर्द्धकायामाः असंख्यातगुणहीना भवंति। सकलसमयदीयमानक्रमः तत्का
लकृतापूर्वस्पर्द्धकचरमवर्गणापर्यंतं विशेषहीनो भवति। तदनंतरोपरितनवर्गणायामसंख्यातगुणहीनं ददाति। तत
उपरि सर्वत्रापि विशेषहीनं ददाति सर्वसमयद्रव्यमानक्रमः। तत्कालकृतापूर्वस्पर्द्धकप्रथमवर्गणातः आरस्यसर्वत्रापि
विशेषहीन एव स्यात्। एवं सर्वसमयेषु निर्वर्तिताऽपूर्वस्पर्द्धकप्रमाणं कियदिति चेत् श्रेण्यसंख्यातैकभागः श्रेणिप्रथम
वर्गमूलादसंख्यातगुणहीनः सर्वपूर्वस्पर्द्धकेभ्योऽसंख्यातगुणहीनः कृतापूर्वस्पर्द्धकेषु पल्यासंख्यातैकभागमात्रगुणहा
नयः तासु एकगुणहानिस्थितस्पर्द्धकस्य गणाऽसंख्यातगुणहीनलात्। अत्र सर्वत्र स्थित्यनुभागकांडकघातः गुणश्रेणि
निर्जरा च पूर्ववद्गुणसंक्रमेण प्रवर्त्तते। इति ज्ञातव्यं। सयोगकेवलिचरमसमयपर्यंतं तत्सद्भावे प्रतिषेधाभावात्। अत्रापूर्वकरणं
समाप्तं॥ एवमंतर्मुहूर्त्तकालमपूर्वस्पर्द्धकानि कृत्वा इतउपर्यंतर्मुहूर्त्तकालं सूक्ष्मकृष्टीः करोति। पूर्वापूर्वस्पर्द्धकस्वरूपेण
ष्टकायं क्लिसंस्थानसंस्थितयोगशक्तिमतिशयेन कृशयित्वाऽपूर्वस्पर्द्धकसर्वजघन्यादिवर्गणाऽविभागप्रतिच्छेदसमूहा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्त्तकालं कृष्टिगतयोगमनुभवतः सूक्ष्मतरकाययोगे वर्त्तमानस्य सयोगकेवलिनः तदवसरे कीदृशं ध्या
नं वर्त्तत इति चेत् सूक्ष्मक्रियाप्रतिपातिसंज्ञं तृतीयं शुक्लध्यानं प्रवर्त्तते। साधनस्यैनोद्देशकथमन्वर्थमिति चे
त् क्रिया इति योगः सूक्ष्मतरकाययोगः यत्र ध्याने स्थितं तत् सूक्ष्मक्रियानामप्रतिपाति इत्यस्य ध्यानस्य फलं कि
मिति चेत् योगास्रवस्यापतनाद्येकफलं सूक्ष्मतरकायपरिस्पंदस्यापत्र निश्चयनिरोधसद्भावात् अयमर्थ
श्चिरंतनाचार्यैरप्युक्तः। तृतीयं काययोगस्य सर्वज्ञस्याद्भुतस्थितेः। योगक्रियानिरोधार्थं शुक्लध्यानं प्रकीर्तितमि
त्येवं सकलपदार्थविषयनिरंतरोपयोगपरिणतकेवलिनि एकाग्रचिंतानिरोधासंभवात् ध्यानं न घटत इति चेत्।
सर्वासां साक्षात्कृतसकलपदार्थस्याक्रमोपयोगपरिणतस्य सर्वज्ञस्यैकाग्रचिंतानिरोधलक्षणध्यानासंभवस्य सम्मतत्वा
त् योगनिरोधमात्रकर्मास्रवनिरोधलक्षणध्यानफलप्रवृत्तिदर्शनाद्ध्यानमुपचर्यत इति न पूर्वोक्तदोषसंभवः कार
णकार्योपचारादिति न्यायेन चिंताहेतुभूतयोगः चिंता इति। तस्याः एकाग्रस्वरूपेण क्रियमाणनिरोधः एकाग्रचिंता
निरोधः इति व्याख्यानमाश्रित्य वा पूर्वोक्तदोषं परिहरेत्। अयमर्थश्चिरातनयतिप्रधानैरपि प्रतिपादितः। अंतर्मुहूर्त १०८
कालं चिंतावस्थानमेकवस्तुगतं छद्मस्थानां ध्यानं योगनिरोधो जिनानां तु १ इत्यनेन कारणेनोक्तलक्षणलक्षितस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूक्ष्मक्रियाप्रतिपातिसंज्ञितपरमशुक्लध्यानम् अस्मिन्नवसरे योगनिरोधकेवलिकर्मादानसामर्थ्यनिरवशेषनिरोध
निमित्तंध्यायतिइतीदंसुघटमेव एवंध्यायन्सयोगकेवलीपरमशुक्लध्यानरूढ़ित्विदकप्रथमसमयात्सन्तिप्र
तिसमयंरूढ्यसंख्यातैकभागमसंख्यातगुणितक्रमेणानुभूयविनाशयन्स्वगुणस्थानचरमसमयेऽवशिष्टसं
ख्यातैकभागंनिरवशेषंविनाशयति तदुपरितनगुणस्थानेयोगप्रवृत्तेरसंतोच्छेदात्स्वगुणस्थानमंतर्मुहूर्तमात्रा
वशिष्टंतदानामगोत्रवेदनीयानांचरमस्थितिकांडकंलांछन्सयोगकेवलिशेषकालायोगकेवलिसर्वकालयोर्मे
लनेयच्चसंततावतोनिषेकान्तस्माद्गुणश्रेणिशीर्षात्सहतदुपरितनसर्वनिषेकान्लांछतितदातत्प्रदेशसमूह
मपकृष्यपूर्वोक्तक्रमेणनिक्षिपन्नुदयनिषेकेस्तोकंददातिएवमसंख्यातगुणश्रेण्यानिक्षिपन्गच्छतियावत्स्थिति
कांडकजघन्यस्थितेरधस्तनानंतरस्थितिस्तावत्इदमेवसांप्रतिकगुणश्रेणिशीर्षनाम।एतस्माद्गुणश्रेणिशीर्षात्स्थि
तिकांडकजघन्यस्थितावसंख्यातगुणहीनंददातितदुपरितनानंतरस्थितेराद्यल्पविशेषहीनतयानिक्षिपन्गच्छ
तियावत्पुराणगुणश्रेणिशीर्षंतावत्पुराणश्रेणिशीर्षादुपरितनानंतरस्थितावसंख्यातगुणहीनतयाददातिततत
उपरिसर्वत्रापिविशेषहीनतयाददातिततउपरिगलितावशेषगुणश्रेणिर्भवतीतिज्ञातव्यं।एवंप्रतिसमयंदीयमान

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्रव्यस्यायमेव क्रमः। यावच्चरमस्थितिकांडकद्विचरमफालिद्रव्यं पूर्वोक्तक्रमेण निक्षिपन् उदयनिषेके स्तोकं दद
ति। तदनंतरनिषेकेऽसंख्यातगुणं तस्माद्ददाति। एवमसंख्यातगुणश्रेण्या निक्षिपन् गच्छति यावद्योगकेवलिच
रमसमयस्तावत्। अघातित्रयचरमस्थितिकांडकचरमफालिपतनसमये योगनिरोधक्रियासमाप्तिः सयोगगुण
स्थानसमाप्तिश्च युगपदेव भवतः। इतः परि गुणश्रेणिस्थित्यनुभागघातो नास्ति। अथ स्थितिगलनेनासंख्यातगुणश्रे
णिरूपेण कर्मनिर्जरा प्रवर्त्तते। अस्मिन्समये नामगोत्रवेदनीयस्थितिसत्वमायुःस्थितिसत्वं च समानं भवेत्। एवं स
योगगुणस्थानप्रतिबंधप्ररूपणाप्रबंधः प्रपूर्णः। सयोगगुणस्थानकालपरिसमाप्त्यनंतरसमये क्रमप्राप्तायोगगुण
स्थानमयं महात्मा आश्रित्यांतर्मुहूर्त्तकालं शैलेश्यपदप्राप्यसाध्यलक्ष्मीवल्लभो भवति। सकलगुणशीलानामेकाधि
पतित्वं विदित्यतिशाय। तथा संति सयोगकेवलिनोऽपीदं विशेषणं स्यादेव तत्रापि सकलगुणशीलाधिपत्यस्याविक
लस्वरूपेण सत्वादिति पूर्वपक्षस्य परिहारं वक्ति। परमोपेक्षालक्षणयथाख्यातशुद्धपरमप्रकर्षप्राप्तसकलगुण
शीलाधिपत्यस्याविकलस्वरूपेण सत्वा[illegible]ति भन सयोगकेवल्यपि सकलगुणशीलानामविकलस्वरूपेण प्राज्ञावि १०९
पितत्र योगास्रवसत्वमात्रापेक्षया सकलसंवरसंसिद्धेरभावात् तद्विशेषनिरूपणं नास्तीति निरुद्धनिःशेषास्रवा योग

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तितदसंख्यातैकभागमात्रजीवप्रदेशानां प्रतिसमयं कृष्टिरूपेण परिणमनात् इदानीं पूर्वापूर्वस्पर्द्धकानि सर्वाण्यपि नि
जस्वरूपं त्यक्त्वा कृष्टिस्वरूपेण परिणतानि भवंति जघन्यकृष्टेरारभ्योत्कृष्टकृष्टिपर्यंतासु कृष्टिषु सदृशधनिकस्वरूपेणै
वांतर्दैवपरिणमननियमादिति तात्पर्यं पूर्वापूर्वस्पर्द्धकानां नाशक्षणादारभ्य सयोगगुणस्थानचरमसमयपर्यंतमंत
र्मुहूर्तकालं कृष्टिगतयोगं वेदयति कृष्टिगतयोगवेदकोंतर्मुहूर्तकालमवस्थितस्वरूपेणानुभवेत् न वा इति चेत् तत्र
स्याशंकायाः अयं परिहारः प्रथमसमयकृष्टिवेदकः अधस्तनोपरितनासंख्यातैकभागप्रविष्टकृष्टीर्मध्यमकृष्टिरू
णपरिणमय्यावशिष्टबहुभागकृष्टीर्वेदयति द्वितीयसमये प्रथमसमयानुभूतकृष्टीनामधस्तनोपरितनासंख्यातै
कभागप्रमाणकृष्टयः स्वस्वरूपं त्यक्त्वा मध्यमकृष्टिरूपेण वेद्यमाना भवंति ततः कारणात् प्रथमसमययोगात् द्वितीयसमय
योगोऽसंख्यातगुणहीनः तृतीयादिसमयेष्वपि कृष्टिवेदकस्यायमेव क्रमः ततः कारणात् प्रथमसमये बहुकृष्टीर्वेदय
ति द्वितीयसमये विशेषहीनतया वेदयति एवं सयोगचरमसमयो यावत्तावत् विशेषहीनक्रमेण कृष्टीर्वेदयतीति तथा
ह्यप्रथमसमयविनाशितकृष्टितो द्वितीयसमयेऽसंख्यातगुणतया विनाशयति एवं प्रतिसमयमधस्तनोपरितनासं
ख्यातैकभागप्रविष्टकृष्टीरसंख्यातगुणितक्रमेण मध्यमकृष्ट्याकारेण परिणमय्य विनाशयतीति ज्ञातव्यं एवमंतर्मु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नरांगोपांगषट्संहननपंचवर्णादिगंधपंचरसाष्टस्पर्शद्विगतिप्रायोग्यानुपूर्वीअगुरुलघुकोपघातपराघातोछ्वास
प्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुभाशुभदुर्भगसुस्वरदुःस्वरानादेयायशस्कीर्तिनिर्माणनामनी
चैर्गोत्रभेदत्रिसप्ततिप्रकृतीर्ध्यानाग्निनिर्दह्य तच्चरमसमये स्वोदयवेदनीयमनुष्यायुर्मनुष्यगतिपंचेंद्रियजा
तिमनुष्यानुपूर्वीत्रसबादरपर्याप्तशुभगादेययशस्कीर्तितीर्थकरनामोच्चैर्गोत्रभेदेनत्रयोदशप्रकृतीस्तीर्थकररहि
तावद्दशप्रकृतीर्वा प्रक्षयं नीत्वा तदनंतरमयं परमात्मा समुत्तीर्णानंतसंसारसागरःनिर्दग्धसकलमलकलंकःप्र
क्षाणकिट्टकालिकाबंधवर्जितजात्यकनकवत् लब्धात्मस्वभावःप्रदीपशिखावत् ऊर्ध्वगतिस्वभावेन मार्तंडमंडलस
मस्तमनुष्यलोकसमानविष्कंभलयोजनाष्टकोच्छ्रायाष्टमपृथ्वीमध्ये निविष्टधवलछत्रसन्निभप्राग्भारासुरेषत्प्राग्भारवसु
धरोपरितनतनुवातात्प्रलोकांतमेकसमयेनप्राप्यगतिकारणधर्मास्तिकायाभावात्तत्परिगमनरहितः चरमशरी
रात्किंचिन्न्यूनजीवघनपरिमाणतदाकारःअष्टगुणपरिपुष्टःकृतकृत्यःसकलजगन्मंगलाद्भुतोऽमूर्तःत्रिलोकचूडा
मणिःज्ञानस्वरूपमानसर्वांगीणानंतकेवलज्ञानदर्शनविस्फुरणाक्रमसमाक्रांतसर्वद्रव्यक्षेत्रकालभावो निरतिशायी ११०
ऽनुपमनिर्व्याबाधवृद्धिहानिवर्जितविषयातीतिमतिरहितशाश्वतविशालस्वोपादानसंसिद्धसर्वांगसमुत्पन्न

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

केवलिनिश्चबाधितरूपेणसुव्यक्ततयासकलसंवरोस्तीतिशैलेश्यविशेषणंप्रतिपादितं॥अतएवपूर्वोक्तदोषस्यावका
शोनास्ति॥अयोगकेवलिस्वरूपप्रतिपादकसूत्रं शैलेश्यंसंप्राप्तोनिरुद्धनिखिलास्रवः कृतार्थोयः नंधरजोरहितःस्या
दयोगकेवलिजिनःसोयं॥२॥एवमलेश्यास्वरूपेणशैलेश्यप्राप्तायोगकेवलिनिकटेध्यानंप्रवर्त्ततइतिचेत्॥समुच्छि
न्नक्रियानिवृत्तिरितिचतुर्थशुक्लध्यानंप्रवर्त्ततेसमुच्छिन्नसर्ववामनःकाययोग्यापारत्वात्प्रतिपातित्वात्पासमस
मुच्छिन्नक्रियाऽनिवृत्तिरित्यपरनाम॥एवंविधशुक्लध्यानंलेश्याभावेनौदारिकतैजसकार्म्मणकायबंधनिर्मोचनम
यपरमशुक्लंध्यायतीत्यभिप्रायः॥अत्रापिप्रागिवध्यानोपचारक्रमंब्रूयात्॥वस्तुस्याएकाग्रचिंतानिरोधलक्षणध्यान
प्रवृत्तिनिरंतरोपयोगपरिणतकेवलिनिसंभवतीतिनिकृतनिखिलास्रवस्यकेवलिनःशेषकर्म्मनिर्जरानिमित्तस्व
त्मप्रवृत्तिनिरंतरोपयोगपरिणतकेवलिनिसंभवतीतिनिराकृत[illegible]रेध्यानमितियासंअयमर्थःचिरंतनाचा
र्येणाप्युक्तःचतुर्थस्यादयोगस्यशेषकर्म्मच्छिदुत्तमं फलमस्याद्भुतंधाममपवर्गदरासदं॥इत्ययमयोगकेवली
पंचह्रस्वाक्षरोच्चारणकालप्रमाणावच्छिन्ननिजायाथयाक्रमस्थितिःस्थितिनेनक्षीणासतीतच्चिरमसमयेजाताल्प
मानपरमशुक्लध्याननिशिखिशिखाशातप्रकृताजंतिकरणेनानुदयवेदनदेवगतिपंचतनबंधनपंचतनसंघातषड्स्वा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

धातंतप्राउत्तवतिनांकरः कर्मवीजेतथादग्धेनरोहतिभवांकरः भवपतिश्चविनाशाश्रयप्रकाशाश्रयप्रकाशातमसो
रिवयुगपद्भवतीयव्यत्तथानिर्वाणकर्मणाः संसारविषयातीतंसिद्धानामव्ययंसुखंपरमाह्लादरूपंतदनौपम्यम
नुत्तरंयश्लोकमेकंविजानानःशास्त्रंयथार्थतोपिवाह्लादतेमनुषस्तत्र किंजनः सर्वभावविलाशः लोकेतसदृशोस
र्वः इष्टेप्यन्योनविद्यतेउपमीयेतेतद्येनतस्मान्निरूपमंस्मृतं धत्रैलोक्येविश्वकालेषुपिंडितानाणिनांसुखात
अनंतगुणितंप्राज्ञःसिद्धानांसुखंबुधाः ७ सम्यक्त्वमज्ञानदृग्वीर्याःसाध्यावगाहनाःसूक्ष्मागुरुलघुवाद्याः
सम्यक्त्वगुणभूषिताः त्रिलोकीशेखरानित्याःशीतीभूतानिरंजनाः कृतार्थाःसिद्धसाधास्तेसिद्धाःनःसंतुसिद्धिदाः ९ य
ःकृष्टिस्पर्द्धकानांयतनुतविधिवल्लक्षणंतद्विकल्पंसाकल्पेनप्रमाणंननःअभविधिमतोमोक्षसंप्राप्त्युपायंलब्धपाल
मालजञ्चलतियतिवृषलंतंसदालोकदृष्टिंषट्खंडश्रीधवाद्यद्विजविभुक्षवणाकवल्पश्रीपादांश ० येकवाधवल
जयादिधवलासिद्धांतटीकासतीवंद्याश्चकृतिवरसमस्तभुवनंप्राकाशावरस्तारंतानुस्तष्टंवमहाभ्रराणमनिशांता
संघनिस्तारकान्वदेश्चवरवीरसेनाचार्यवर्यान्बुधाः ११ कीर्तिच्छत्रयुतस्यावलवृत्तश्चास्त्रिसिंहासनःशीलाख्य २२१
शमवामरःदृष्टुदयाडगेयसुदृक्कोशवान्प्रज्ञावक्रधरःसुयोगसविवःसिद्धांतषट्खंडकंयोरक्षन्मुनिचंद्रसूरिस्तु

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परमानंतस्वरूपानंतसुखसुधासारसागरांतर्मग्नः शीतीभूतः सकलात्मगुणसंपूर्णतापरमकाष्ठाधिष्ठितो भवति अत्र स-
र्वकर्मप्रक्षयोद्भूताधिकलात्मस्वरूपोपलब्धिरेव मोक्षस्वरूपं तेन प्रदीपनिर्वाणस्कंधसंतानात्यंतोच्छेदाद्भावमात्रं
मोक्ष इति सौगतवचनमसमंजसं कुतः सकलपुरुषार्थसिद्धेः परमकाष्ठालक्षणो मोक्षस्याभावमात्रत्वविरोधात् अभा-
वश्यतत्प्रेक्षापूर्वकारिणां तन्निमित्तप्रयासो। नष्ठोकः स्यात्सचेतनस्य कस्याप्यात्माभावनिमित्तप्रयत्नाकरणात् अत्राप्य-
गीश्लोकः। अपूर्वलाभमुद्दिश्य जनः सर्वोपि चेष्टते न हि मूलविनाशाय प्रेक्षावान् कश्चिदीहते २ अनेनैव बुद्धिसुखदुःख-
च्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मसंस्काराणां नवानामात्मगुणानामत्यंतोच्छेदे गुणविरहितस्यात्मनः स्वात्मन्यवस्थानं निःश्रेयसमि-
ति योगमतमपि निराकृतं अत्रापि पुरुषार्थनाशं विना पुरुषार्थसिद्धेरत्यंताभावात् विज्ञोपलक्षणस्यान्यस्यावस्तुत्वात्त-
त्वविषाणवन्मुक्तात्मनाभावप्रसंगात् इदमपि मतमसमीचीनं। उपरितकार्यकारणसंबंधस्यात्मनः सुप्तमत्तपुरुषवद्व्यक्त-
चैतन्यस्वरूपेणावस्थानं निर्वाणमिति सांख्यदर्शनमपि असहृदयमेव तत्रापि पूर्वोक्ताशेषदोषस्यापरिहार्यत्वात् अत एव
स्वात्मोपलब्धिः सिद्धिरिति सिद्धांतपद्धतिरेव विचारचतुरचेतःशिखरिशिरःआरूढत्वेन युक्तिसिद्धा भवति सिद्धस्वरूप-
निरूपकसूत्रार्थः कृत्स्नकर्मक्षयादूर्ध्वं निर्वाणमधिगच्छतीति तत्त्वलाभवान् जीवो निर्व्याघातप्रदीपवत् यदस्येव विजय-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पतितनोमिमूर्च्छदरात् ॥१२॥ ङः खेवोर्द्धजननादिवीचिनिचयंमिथ्यात्वनक्राकुलं मोहांबुनरकादिगर्त्तममितंघोरंलवां
ज्ञानिधियःसत्पालयत्तस्वदेशानमहानावाहमुत्तीर्णवान्सेवांताधिपनेमिचंद्रगणिनंतनंनमामित्रिधा ॥१३॥ विनेय
सुखकारकंसकलसंघनिस्तारकंस्मरेनमद्दारकंनियमसंयमाराधकं ॥ त्रिगौरवनिवारकंश्रुतसमुद्रसंपूरकंनम
मिगणाधारकंसकलचंद्रलहारकं ॥१४॥ तपोनिधिमहायशाःसकलचंद्रलहारकैःप्रसाधिततपोबलाद्विमलबोधसद्
कृतःश्रुतांबुनिधिनेमिचंद्रमुनिप्रसादागतात्प्रसाधितमविघ्नतःसपदियेनषट्खंडकं ॥१५॥ अमुनामाधवचंद्रदि
व्यगणिनात्रैविद्यचक्रेशिनाक्षपणासारमकारिबाहुबलिसन्मंत्रीशसंज्ञप्सयेशाककालेशरसूर्यचंद्रगणितेजा
तेशुभेरउद्धकेक्षलदेरंडलिक्ष्मरेविजयतामाचंद्रतारंभुवि ॥१६॥ इतिश्रीक्षपणासारसमाप्ता ॥ ग्रंथसंख्या ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षिपक्तद्दयस्थितौ प्रदेशाग्रमूहंस्तोकं ददाति द्वितीयस्थितावसंख्यातगुणं ददाति ततउपरि असंख्यातगु
णक्रमेण ददाति यावत्सूक्ष्मसांपरायस्य द्विचरमसमयस्तावत् चरमसमये ऽसंख्यातबहुभागमात्रं ददा
ति द्विचरमसमयेदत्तद्रव्यात्पल्यासंख्यातप्रथमवर्गमूलमात्रगुणकारेण गुणितं भवति चरमफालिद्रव्य
निक्षेपसंदृष्टिः तच्चरमस्थितिकांडकपतनानंतरमा[illegible]यस्य स्थितिकांडकघाताभावः [illegible]स्थिति
कांडकघातोऽस्ति तत्स्थितिसत्त्वप्रमाणं किंयदिति चेत् सूक्ष्मसांपरायस्य कालो यावांस्तावदंतर्मुहूर्त
नीयस्य स्थितिसत्त्वमवशिष्यते अत्र श्रेण्यारूढा द्वादशविधाः तद्यथा पुरुषवेदक्रोधोदयारूढः [illegible] पुंवेदमा
नोदयारूढः पुंवेदलोभोदयारूढः स्त्रीवेदक्रोधोदयारूढः स्त्रीवेदमानोदयारूढः स्त्रीवेदमायोदयारू
ढः स्त्रीवेदलोभोदयारूढः नपुंसकवेदक्रोधोदयारूढः नपुंसकवेदमानोदयारूढः नपुंसकवेदमायोदयारू
ढः नपुंसकवेदलोभोदयारूढश्चेति तेषु [illegible] प्रतिरूपणा विधानमुक्तमिति चेत् सूक्ष्मसांपराय[illegible]अनं
तरोक्तसर्वप्रक्रियाप्ररूपणा पुरुषवेदोदयविशिष्टक्रोधोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य [illegible]
का इदानीं पुरुषवेदोदयविशिष्टमानोदयेन क्षपकश्रेणिमारूढस्य प्ररूपणा प्रवर्तते। तद्यथा। अथ ऽ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टकरणादारभ्यांतरकरणपर्यंतं क्रोधोदयक्षपकमानोदयक्षपकयोः प्ररूपणाभेदो नास्ति अंतरकरणनिष्प
न्नानंतरं क्रोधस्य प्रथमस्थितिर्नास्ति मानस्य प्रथमस्थितिरस्ति प्रथमपक्षक्षपकः श्वरूपवेदोदयेन सह संज्वलनक्रो।
धस्यांतर्मुहूर्तमात्रप्रथमस्थितिं स्थापयति यः क्षपकः क्ष्वरूपवेदेन सह संज्वलनमानस्यांतर्मुहूर्तमात्रप्रथमस्थि
तिं स्थापयति क्रोधस्य प्रथमस्थितिं न स्थापयति इत्स्पक्षभेदो ज्ञातव्यः तत्प्रथमस्थितिः कियत्प्रमाणा अस्ति इति चेत्
क्रोधोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य नपुंसकवेदक्षपणाद्यादि कृष्टिकारकाद्धापर्यंतं क्रोधप्रथमस्थितिं क्रोधसंयद
कृष्टित्रयक्षपणाद्धा मानोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढस्य मानप्रथमस्थितिर्भवति क्रोधोदयक्षपकः क्रोधस्यांतरकरणका
ले कृष्टिकरणाद्धापर्यंतं प्रथमस्थितिं संस्थाप्यांतरकरणं कृत्वा पश्चात्क्रमेण संयदृत्रयस्य वारत्रयं प्रथमस्थितिं करो
ति मानोदयक्षपकः अंतरकरणकाल एव मानस्य तावतीं प्रथमस्थितिं युगपत्करोतीत्यभिप्रायः एवं प्रथमस्थितिप्र
माणप्ररूपणायां क्षपकद्वयस्य भेदो निरूपितः इदानीमीदृशप्रमाणमानप्रथमस्थितौ क्रियमाणायां क्षपकभेदो निरू
पितः क्रोधोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढः यत्र यत्र संज्वलनानाम् अश्वकर्णकरणं क्रोधो मपूर्वस्पर्धकविधानं च करोति
तस्मिन्काले मानोदयेन क्षपकश्रेण्यारूढः संज्वलनक्रोधस्पर्धकरूपेण विनाशयति ततः कारणात्क्रोधोदयक्षप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पनाच्छतियावत्प्रथमसमयकृतगुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरस्थितिस्तावत्तावत्कालं मोहनीयस्याष्टस्थि
गुणश्रेणिनिक्षेपस्य गुणश्रेणिशीर्षस्योपरितनानंतरकस्थितौ गुणश्रेणिविधानाभावेपि द्रव्यमसंख्यातगुणं
संख्यातगुणहीनं ददाति ततउपरि नूतनपूर्वकृतायामविषयीकृता तच्चरमस्थितिपर्यंतं विशेषहीनक्रमेण ददा
ति ततउपरि द्वितीयस्थितेरादिस्थितौ चासंख्यातगुणहीनं ददाति ततउपरि विशेषहीनानंतरस्थिति
छतियावदतिस्थापनावलिं प्राप्नोति तावत्स्थितीनां द्विसमयेषु पश्चात्पदेयद्रव्यमसदृश्यमानश्रेणिस्वरूपेण
क्रमेण कर्यतियावत् सूक्ष्मसांपरायस्य प्रथमस्थितिकांडकमुत्कीर्यमाणमुत्कीर्णं न भवति तावत् अथ चरम [illegible]
मप्रमाणं निरूपयति तद्यथा द्वितीयस्थितेः प्रथमनिषेकद्रव्यात् चरमफालेश्चरमनिषेकद्रव्यस्यापि [illegible]
मात्रविशेषहीनत्वात् तत्प्रमाणमिदं स २ २ चरमफालिदृश्यमानं सर्वस्वविशेषाधिकं [illegible]
प्रमाणमेतावत् [illegible] चरम [illegible] फालिदृश्यमानं समानगुणकारं [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] संख्यातभाग [illegible]
कायस्य गुणश्रेणिशीर्षपर्यंतमसंख्यातगुणितं [illegible] चरमफालिदृश्यं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तोदत्तद्रव्याद्द्वितीयस्थितेरादिस्थितौ देयद्रव्यं किंचिन्न्यूनं भवति खंडद्वयं गृहीत्वांतरस्थितौ देयप्रदेशचरमांतरस्थितौद
त्तद्रव्याद्द्वितीयस्थितौ देयद्रव्यं किंचिन्न्यूनत्रिभागो भवति अनेनक्रमेण तत्प्रायोग्यासंख्यातखंडानि स्वीकृत्यांतरस्थित्या
यामप्रमाणेनानंतैकानिजरूपोनगच्छार्धमात्रविशेषान् संयोज्य प्रगुणश्रेणिशीर्षस्यानंतरांतरस्थितौ निक्षिप्ते प्रगुण
श्रेणिशीर्षदत्तद्रव्यादिदमसंख्यातगुणं भवति शेषखंडद्रव्यं स्वीकृत्यांतरस्य द्वितीयस्थितेरारभ्य विशेषहीनस्वरू
पेण ददाति यावच्चरमांतरस्थितिस्तावत् अंतरस्थितौ दत्तद्रव्यमपकृष्टसर्वद्रव्यासंख्यातैकभागमात्रं भवति पुनः
शेषासंख्यातबहुभागमात्रद्रव्यमावल्यूनद्वितीयस्थित्यायामेनानंतैकारूपोनगच्छार्धमात्रनिजविशेषान् 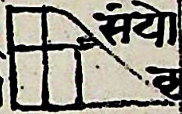 संयो
ज्य द्वितीयस्थितेरादिस्थितौ निक्षिप्ते चरमांतरस्थितौदत्तद्रव्यादिदं संख्यातगुणहीनं शेषद्रव्यमपि स्वी कृ
त्य द्वितीयस्थितेर्द्वितीयनिषेकाद्यतिविशेषहीनस्वरूपेण निक्षिपनात् ददाति यावदतिस्थापनावलिं प्राप्नोति ताव
त् सूक्ष्मसांपरायस्य प्रथमसमये यः प्रदेशसमूहोऽपकृष्टस्तमनेन पूर्वोक्तदीयमानश्रेणिक्रमेण ददाति प्रथमकां
डकस्य प्रथमसमयापकृष्टद्रव्यनिक्षेपसंदृष्टिः द्वितीयसमयेऽपि प्रथमसमयापकृष्टद्रव्यादसंख्यातगुणमपक
र्षयित्वानेन क्रमेण निक्षिपन् उदयनिषेकोऽल्पं निक्षि पति द्वितीयनिषेके संख्यातगुणमेवमसंख्यातगुणतया निक्षि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्षपणासा० तः॥अपूर्वजनितादितिपदेनापूर्वस्पर्द्धककरणाधिकारोज्ञापितः॥मोहस्यबादरकृतेरितिपदेनाकर्षकर
२ णाधिकारःप्रकाशितः॥सूक्ष्मरूपपदेनकृष्टिकरणाधिकारउद्योतितः॥अनुभवादितिपदेनकृष्टिवेदनाधिका
रःसूचितः॥उरितवातस्यक्षयादितिपदेनज्ञानावरणादिकर्मक्षपणाधिकारःप्रकटितः॥योगस्यक्षयादिति
पदेनयोगनिरोधकरणाधिकारःउद्योतितः॥६॥स्वपुतिज्ञ।प्रकारान्नि [illegible] माहा॥अथसंक्षेपाक्ष
क्षपणाविष्टतिंचारित्रमोहस्यमोक्षायमुमुक्षूणामक्षुणैरेकादशभिरधिकारैरभाद॥अथमंगलकरणानंतरंअक्षूणै
रधिकारैःचरित्रमोहस्यक्षपणाविष्टतिंमुमुक्षूणांसर्वकर्मनिर्मूलनार्थंमुनिजनानांमोक्षायस्वस्वरू
पप्राप्तिलक्षणमोक्षसंसिद्धेनिमित्तंसंक्षेपात्संक्षेपरूपेणवक्ष्येप्रतिपादयिष्यइत्यनेनशास्त्रकारस्यसंबंधा
ना१ भिधेयप्रयोजनंप्रतिपादितं॥अत्रपूर्वमेवकरणत्रयमहामंत्रप्रभावेनसमस्तप्रकृतिविकृतसर्पसर्पिवादनंष्ट
चारित्रायिकसम्यक्त्वाक्षयमहानिधिस्वीकृत्यैकविंशतिसत्वकर्मानृवाजघन्येनांतर्मुहूर्तमध्येउत्कृष्टेनवांतर्मु
हूर्तसमधिकाष्टवर्षन्यूनपूर्वकोटिद्वयाधिकत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणकालमध्येचारित्रमोहक्षपणाहवि २
शुद्धिपरिणतोनृवाप्रमत्ताप्रमत्तपरावर्तनसहस्राणिकृत्वाउज्ज्वलतपःप्रवलकलितःसम्यग्ज्ञानसेनानायकाधि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इंद्रियाणांस्वस्वविषयेभ्योव्यावर्त्त्यस्ववशीकरणाद्दमनात् क्रमक्षयविधेर्देशात्अष्टकषायादिक्षपणाक्रमविधान
करणात् प्रवृत्तांतरात् भेदविज्ञानसंपत्तियुक्तांतरात्मावलंबनात्मोहनीयस्यपरमाणूनांबाह्यकृतेःप्रवाह
रूपेणप्रवर्त्तमानेतरकर्म्मसमूहस्यपरमाणूनां पूर्वर्जितात्परितःसंक्रमणात् अस्मिन्नवसरे पूर्वंतयोत्पन्नमु
णसंक्रमणादिसंक्रमणैःपरस्परसंक्रमणात् ईशारूपानुभवात्प्रतिसमयमशुभकर्म्मानुभागस्यानंतगुण
हीनतयाऽनुभवनात् दुरितव्रातस्यसकलकर्म्मणांयोगस्यमनोवाक्कायलक्षणयोगस्यक्षयाद्वयःपरममुनि
ःलब्धिसंपदुदयः नवकेवललब्धीनांपरमकाष्ठाधिष्ठितोभूत्वापरमात्माजनि। अनेनक्षपणाविधानक्रमेणप
रात्मपदेऽधिष्ठितःतत्सिद्धये तत्परमात्मपदप्राप्तिनिमित्तं तनैमि एवंविधंपरमात्मानंनमस्करोमि। अत्रकरण
पदेनाधःप्रवृत्तापूर्वानिवृत्तिकरणनामाधिकारत्रयंनिरूपितं। दासवशादितिपदेनबंधापसरणनामाधिकार
द्वयंनिगदितं क्रमपदेनक्रमकरणाधिकारोभणितः क्षयविधेरितिपदेनाष्टकषायषोडशप्रकृतिक्षपणा
धिकारःसूचितः देशादितिपदेनदेशघातिकरणाधिकारःकथितःप्रवृत्तांतरादितिपदेनांतरकरणाधिका
रोभाषितः परितःसंक्रमणादितिपदेन नपुंसकवेदादिकर्म्मप्रकृतिबंधायुक्तकरणसंक्रमणाधिकाराभूनि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रूपणसा० वंदितश्रीपादपद्मयुगलः तं नेमिचंद्रं एवंविधं नेमिचंद्राचार्यं [illegible] श्रवणादेवाविना ओइजन १
श्री ःयूयमादरात निर्भरं नत्वा सदा सर्वकालं नमत वंदनां कुरुत। पंचदशसहस्रयोजनोच्छ्रितिलपरोपि अयंसूत्रा
र्थः संवचमीयः। [illegible] श्रीमद्धर्मसमुद्रनंदनवरलक्ष्मीरत्नादिविशिष्टवस्तूनि दधानस्य जलधेः पुत्रवर्द्धः
संपूर्णरत्नाकरः सागरवर्द्धकः समेवः नक्षत्रादिदेवनिकायस्याराध्यः विमलः क्षीरवारिधिवाचीनिचयसंक २
सकलाकलापरीतः उज्वलः संतापनिराकरणादिगुणैः सदृशः सुखकरः सकलकुवलयस्या
नंदकरः लोकप्रकाशप्रदः भुवनप्रकाशकः उदयधवलचंद्रमाधवचन्द्रतश्रीपादपद्मद्वयः निखिललोकस्योत्कृ
ष्टदृष्टिस्थानीयसमानीकविराजित। वसंतराजपूजितश्रीपादारविंदद्वंद्वः यः तं नेमिचंद्रं ईदृशगुणयुतं लोक
यात्रारथप्रवर्तकं वंदे कृतधियो यूयं श्रीमंतो नवंतः सदा सर्वकालं आदरान्नमत लोकोपकारीति स्तुतिं कुरुत
एवमुपेयतत्वं नमस्कृत्योपायतत्वं स्तौति [illegible] करणार्थं द्वितीयमंगलसूत्रमाह।
करणक्षसवशाक्रमकृयविधेईशात्वदृत्तांतरात्परितः संक्रमणादपूर्वजनितामोहस्यवाहश्रुतेः क्षरालूपानु २
नवाक्कयाद्धरितवातस्ययोगस्य यपरमात्मार्जितनिलब्धिसंपदयस्तं नौमितमिद्धये॥२॥करणक्षसवशात्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दावेद्यवेदकभावपर्यंतं तावदादरादर्छितया नमत्ता नमस्कारं कृत एवं विधं दरिकुलतिलकभूतनेमिनाथ
स्वामिनं शास्त्रकारः स्वयं निर्भरभक्त्या नमन् यूयमपि नमस्कुरुतेत्यर्थतात्पर्यार्थो भवतीति भव्यजनान्प्रेरितवान् निस्य
शास्त्रकारस्य गुरुः नेमिचंद्रसैद्धांतचक्रवर्ती वंदनारूपेणाथवा मंगलसूत्रं व्याख्यानं कर्तव्यं ।। तद्यथा ।। यः श्रीमद्
भयसमुद्रनंदनवरः स्याद्वादलक्षणलक्ष्मीजन्मावासभूतविशिष्टसम्यक्त्वनिरतिचारस्वात्मचारित्रसकलशास्त्र १
र्थसार्थपरिच्छेदनपटिष्ठविमलज्ञानरूपरत्नानामुदयस्याकरभूतः सन्नेमः । विबुधजनपूज्यः विमलः अनव
रतपरमागमभावनासुधासागरावगाहप्रक्षालितात्मीयकलिकलुषमलपंकसंदोहः अचलः कविगमकिवा
दिवाग्मितागुणैरद्वितीयः सुखकरः मिथ्यावाद्यपायनिराकरणेन सम्यक्त्वाद्युपायप्रदर्शनेन समस्तजन
स्य हितकरः लोकप्रकाशप्रदः श्रुतज्ञानप्रबलप्रज्ञाकरप्रभूतप्रभावेन जनस्य सर्वपदार्थानां करतलाम
लकवद्दर्शकः । तथ्यधीवलल्दमाधवेन्द्रो सूरखंडालमकसिद्धांतार्थधारणप्रतिपादनसमर्थमतिबलविशिष्ट
गुणोत्कृष्टमाधवचंद्रमुनिनापंचांगमंत्रबृहस्पतिसमानबुद्धियुतेनाजपाजपसाम्राज्यसमुद्धरणसमर्थवाक्
बलयुक्तेराणादिगुणोत्कृष्टमहामात्यपदवीलक्ष्मीवल्लभवाकुवलिमहाप्रधानेन वानुतश्रीपाद[illegible]पद्मद्वयः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कृष्टौ मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ च पंचविंशतिक्रोधतृतीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति
मानप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानस्य द्वितीयसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ
च पंचविंशति मानद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मानतृतीयसंग्रहकृष्टौ मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ च पंचविंश
ति मानतृतीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो मायाप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति मायाप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेश
समूहो मायाया द्वितीयसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च पंचविंशति मायाद्वितीयसंग्र
हकृष्टितः प्रदेशसमूहो मायातृतीयसंग्रहकृष्टौ लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ च पंचविंशति मायातृतीयसंग्रहकृ
ष्टितः प्रदेशसमूहो लोभप्रथमसंग्रहकृष्टौ संक्रामति लोभप्रथमसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो लोभस्य द्विती
यसंग्रहकृष्टौ तृतीयसंग्रहकृष्टौ च पंचविंशति लोभद्वितीयसंग्रहकृष्टितः प्रदेशसमूहो लोभ-तृतीयसंग्रह
कृष्टावेव संक्रामति अत्र सर्वत्रापकर्षणवशेन स्वस्थानसंक्रमणं अथ प्रवृत्तसंक्रमणवशेन परस्थानसंक्रम
णमिति ज्ञातव्यं अनया संक्रमणपरिपाट्या द्वादशसंग्रहकृष्टीनां संक्रमणाय ज्ञेयं यतः कारणादुक्तं ततः कारणा
त्तासां मध्ये अवयवकृष्ट्यंतरेषु च अपूर्वकृष्टयो निर्वर्त्यंते वेद्यमानसंग्रहकृष्टेरुपघातद्रव्येण पूर्वकृष्टयो निर्वर्त्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पतितंनेमिमूर्द्धदरात्॥२२॥ स्वोर्द्धंजननादिवाविनिश्चयं निध्यावनक्राक्कलंमोहांबुनरकादिगर्त्तमभितंघोरंलवां
बुनिधियःसत्पालयत्तत्वदेशनमहानावाहमुत्तीर्णवान्सेवाताधिपनेमिचंद्रगणिनंतंननमामित्रिधा॥२३॥ विनय
सुखकारकंसकलसंघनिस्तारकंस्मरेनमद्दारकंनियम[illegible]साधकंत्रिगौरवनिवारकंश्रुतसमुद्रसंपूरकंनम
मिगणधारकंसकलचंद्रलहारकं॥२४॥ तपोनिधिमहायशःसकलचंद्रहारकःप्रसाधिततपोवलाद्विपुलबोधसद्य
कृतःश्रुतांबुनिधिनेमिचंद्रमुनिपप्रसादागतात्प्रसाधितम[illegible]तःसपदियेनषट्खंडकं॥२५॥ मुनामाधवचंद्रदि
च्छगणिनात्रैविद्यवक्रेशिनारूपणासारमकारिवाक्कवलिस[illegible]संज्ञमयेशाकभालिवारसूर्यचंद्रगणितेजा
तेपुरेऽहनकेऽस्तलदेऽंकलिकमरेविजयतामाचंद्रतारंभुवि॥२६॥ इति श्री रूपणासारस्समाप्ता॥ [illegible] शुभं भवतु॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi